UAB Biblioteca de Ciències Socials

INSTITUTIONES JURIS CANONICI,

QUIBUS

JUS PONTIFICIUM

SINGULARI METHODO LIBRIS IV. COMPREHENDITUR.

A

JOAN. PAULO LANCELOTTO,

PERUSINO conſcriptæ : & in Aula Romana , mandato Pontif. Max. ab illuſtribus Viris olim recognitæ.

Rejectis ad finem cujuſque columnæ locis, unde ſumptæ ſunt.

INDEX TITULORUM.

LIBER PRIMUS.

I. De Jure Canonico.
II. De Jure Divino, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.
III. De Eccleſiaſticis Conſtitutionibus.
IV. De Jure Perſonarum.
V. De Epiſcopis & ſummo Pontifice.
VI. De Electione.
VII. Qui eligere, eligive poſſunt.
VIII. De Poſtulatione.
IX. De Confirmatione Electionis.
X. De Conſecratione.
XI. De receptione & auctoritate Pallii.
XII. De vita & honeſtate Prælatorum.
XIII. De Officio Archidiaconi.
XIV. De officio Archipresbyteri.
XV. De officio Vicarii.
XVI. De Coadjutore.
XVII. De Chorepiſcoporum uſu ſublato.
XVIII. De Translatione.
XIX. De Renunciatione.
XX. De Depoſitione, ſeu Degradatione.
XXI. De Sacerdotibus in inferiori gradu conſtitutis.
XXII. De iis, qui in ſacris ſunt conſtituti.
XXIII. De iis, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.
XXIV. Communia tam majorum, quam minorum ordinum.
XXV. Qui promoveri non poſſunt.
XXVI. De Præbendis & aliis beneficiis.
XXVII. De Collationibus.
XXVIII. De Inſtitutionibus, & Jure Patronatus.
XXIX. De Clericis non reſidentibus.
XXX. De Regularibus, ac Monachis.

LIBER SECUNDUS.

I. De Rerum diviſione, atque illarum adminiſtratione.
II. De Sacramentis.
III. De Baptiſmo, & ejus effectu.
IV. De Sacramento Chriſmatis.
V. De Pœnitentiis & Remiſſionibus.
VI. De Euchariſtia.
VII. De Extrema Unctione.
VIII. De Sacramento Ordinis.
IX. De Sacramento Matrimonii.
X. De Sponſalibus.
XI. De Nuptiis.
XII. Quæ matrimonium impedire poſſunt.
XIII. De Triplici cognatione.
XIV. De Clandeſtina deſponſatione.
XV. Qui matrimonium accuſare poſſunt vel contra illud teſtificari.
XVI. De Divortiis.
XVII. De Rebus ſacris, ſanctis, & religioſis.
XVIII. De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis Eccleſiis, & Altaribus.
XIX. De Unionibus Eccleſiarum.
XX. De immunitate Eccleſiarum & ſubjectione.
XXI. De Cenſibus, Exactionibus & Procurationibus.
XXII. De Capellis Monachorum.
XXIII. De Religioſis domibus.
XXIV. De Sepulturis.
XXV. De Canonica portione.
XXVI. De Decimis.
XXVII. De Rebus Eccleſiæ alienandis, vel non.
XXVIII. De Peculio Clericorum, Relictis, & Succeſſionibus eorum.

LIBER TERTIUS.

I. De Judiciis & illorum diviſione.
II. De Procuratoribus.
III. De Pactis & Tranſactionibus.
IV. De Arbitris.
V. De in jus vocando.
VI. De Dolo & Contumacia, & in Poſſeſſionem miſſione.
VII. De Libelli conceptione, & oblatione.
VIII. De Exceptionibus & Replicationibus.
IX. De Mutuis petitionibus.
X. De Reſtitutione ſpoliatorum.
XI. De Litis conteſtatione.
XII. De Juramento calumniæ.
XIII. Ut lite pendente nihil innovetur.
XIV. De Probationibus.
XV. De Sententiis, & Re judicata.
XVI. De Executione Rei judicatæ.
XVII. De Appellationibus.
XVIII. De Reſtitutione in integrum.

LIBER QUARTUS.

I. De Accuſationibus, Denunciationibus & Inquiſitionibus.
II. De Duplici purgatione.
III. De Simonia.
IV. De Hæreticis, & Schiſmaticis. & Apoſtatis.
V. De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.
VI. De Furtis.
VII. De Uſuris.
VIII. De Adulteriis, & aliis conjunctionibus illicitis.
IX. De Crimine falſi.
X. De Homicidio.
XI. De Injuriis, & damno dato.
XII. De Eccleſiaſticis Cenſuris.
XIII. De ſententia Excommunicationis.
XIV. De Eccleſiaſtico Interdicto.
XV. De Suſpenſione.

PIO
PONTIFICI MAXIMO

JO. PAULUS LANCELOTTUS
JURECONSULTUS PERUSINUS,

S.

POntifici Juris Inſtitutiones proximis annis ſuperiorum Pontificum juſſu & nos conſcripſimus, & ſummi viri caſtigarunt, quæ quidem optandum ſane erat, ut iis in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & ſcriptæ & recognitæ fuiſſent, vel ea ſaltem ratione quod Auctores ipſi munera nobis gratiora ac pretioſiora facere conſueverint, & ſæpe non tam quid, quam a quibus accipiant, homines ſoleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque cauſa fieri non ſinet, illud certe nulla ratione committi debet, ut Juris ſcilicet Pontificii Inſtitutiones ſub alterius, quam ipſius Pontificis nomine appareant, a quo Pontificia omnia jura emanant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipſum tandem refluunt, ita hoc, quicquid eſt operis, quod totum de Romanorum Pontificum Conſtitutionibus derivatum eſt, ad ipſum Romanum Pontificem, quaſi ad fontem proprium, redibit. Ad Te autem eo juſtius, quod magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum paraſti, exactiſſimam adjunxiſti Juris hujus cognitionem. Unde perbelle nunc accidit, ut quæ facultas optimum te meliorem reddit, & ad moderandam difficillimis temporibus Chriſtianam Rempubl. inſtructiorem, eam nunc Tu contra, cum Canonum conditor evaſeris, beneficium reponens meliorem ſis redditurus: cujus rei non dubia jam apparent indicia, cum ad reſtituendos antiquos Chriſtianorum mores, atque hæreſes extirpandas, ſanctiſſimas quotidie Conſtitutiones edere non deſiſtas, quæ dubio procul Chriſtiano gregi non minus futuræ ſunt ſalubres iis ipſis, quæ Juris Pontificii, quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem Inſtitutiones hæ noſtræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam ſi ita contingere ſenſerimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. Te nobis diu incolumem, felicemque ſervet.

INSTI-

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER PRIMUS INCIPIT.

JO. PAULUS LANCELOTTUS,
J. C. PERUSINUS,
JURIS PONTIFICII CANDIDATIS,
S.

PROOEMIUM.

LIbros Juris Pontificii diligenter intuentibus facile apparebit, eos ad quandam imitationem illorum, qui in Jure Civili extant, fuisse conscriptos, atque digestos. Nam ut illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pontificis authoritate potissimum nituntur: ac velut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus, Senatus, aliorumque Magistratuum placitis, & Jurisconsultorum responsis constant, sic in hoc Pontificum itidem Romanorum sanctiones, sacrorum Conciliorum decreta, & sanctissimorum virorum haud dissimili ordine congestæ sententiæ conspiciuntur: quæ omnia tam pari postmodum studio posteritas amplexa est, & tam eodem stylo interpretata, ut inter bonas artes nullæ prorsus sint, quæ tanta similitudine sese invicem contingant. Non parva hinc nos interdum cepit admiratio, quanam ratione contigerit, ut veluti Imperatorio nomine Cæsarei Juris in certos libros redacta sunt elementa,

UAB Biblioteca de Ciències Socials

elementa, non ita etiam ad uſum ſtudioſæ Juventutis ad Jus Canonicum ab ipſis Pontificibus compoſitæ Inſtitutiones reperiantur, cum id, ſi, ut quidem nunc eſt, contemplemur, ædificii cujuſdam referat ſpeciem, januis atque omni propemodum aditu carentis, & una hac tantum diſſimilitudine a Jure Civili ſejungatur. Accedit, quod cum nemo ſit mortalium, qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non ſine magna ſua laude facturi videbantur. Sed Veteribus quidem facile id ignoſci poterit, in jaciendis & ſtruendis hujus Juris fundamentis videlicet occupatis, & quaſi materiæ defectu impeditis: at Recentioribus, ejus facultatis tractatibus ad juſtum corpus excreſcentibus, Inſtitutiones inde elicere, & quaſi de rudi marmore ſtatuæ cujuſdam effigiem ducere non difficile fuiſſet: & quæ noſtrorum eſt felicitas temporum, non modo in ea re Illuſtrium Virorum opera uti, verum etiam per ſe id præſtare nonnulli potuiſſent. Sed & horum quidam vitæ brevitate, quidam multiplicium hæreſium, bellorumque tam civilium, quam externorum procellis facile excuſari poſſunt. Quis enim in ſacri Apoſtolatus faſtigio univerſæ Eccleſiæ præſidens, atque orbem ipſum Principum diſcordiis fluctuantem, bellorumque incendiis æſtuantem circumſpiciens, ad ocium literarium varie agitatum animum facile poſſit appellare? Sed hoc nos parum aliquando perpendiſſe videri poſſumus: nam cum in aula Romana difficillimis temporibus degeremus, de Inſtitutionibus Juris Canonici Pontificio nomine conſcribendis, Juſtiniani Imperatoris exemplo, ipſi Romano Pontifici ſuggeſſimus: & quamvis minus forte opportune, de his tamen conſcribendis ab eodem mandatum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam explevimus: ſiquidem intermiſſo ſuperioribus annis prælegendi ac patrocinandi munere, impenſe operam dedimus, ut per nos hujuſmodi Inſtitutiones componerentur, quæ, ut Pontificio nomine exirent, non indignæ judicarentur: quod quidem ex ſententia nobis ceſſiſſe, ita locupletiſſimum ſummorum Virorum probavit teſtimonium, ut illæ jam jam de manu Pontificis in manus veſtras venturæ crederentur. Sed uſque adeo poſtmodum, cum Romæ ob eam unam rem diu fuiſſemus, ſupremæ manus impoſitio differebatur, ut qui graviſſimis, ac multiplicibus undique ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negotiis admodum ſummum Pontificem, & natura ipſa (ut ajebant) valde cunctatorem, diſtentum fuiſſe ignoraverit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam fuiſſe facile ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſuſtinere non valentes in patriam conceſſimus, Pontifex paulo mox in fata. Sed hæc commentariolo ſufficiat nos aliquando fuiſſe complexos. Ergo ſi cui forte audentiores viſi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli auſi fuerimus, maximis auctoribus, atque adeo mandato ipſo Pontificio hanc temeritatis culpam redimere poſſumus: vel certe id non impune tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impenſas, atque invidorum obtrectationes, neſcio an dicam, fruſtra ſubierimus, utinam non amplius ſubituri. Sed hæc omnia æquiſſimo feremus animo, ſi, quod vehementer ſemper optavimus, noſtra hæc ejuſmodi ſit ſcriptio, quæ ſtudiis veſtris commoda videri poſſit: quod ſane his temporibus futurum non deſperamus, quibus ut nonnullos forte ſacroſancti Pontificii Juris ignoratione in errores aliquos, atque hæreſes facilius prolabi potuiſſe, ita nunc expeditiore quadam ejus tractatione non tam facile juvenum hoc Jure imbutos animus aberraturos veriſimiliter exiſtimare debemus. Unde quamvis non iiſdem, quibus inchoatus fuit Auſpiciis, liber hic noſter in lucem prodeat, in communi

UAB Biblioteca de Ciències Socials

muni saltem periculo non fuisse nos ociosos, sed quoquo modo tulisse opem, juvabit. Accipite igitur privati quidem hominis, Pontificio tamen mandato, ad Jus Canonicum & scriptas & castigatas Institutiones: Cumque eis nihil sit comprehensum, quod (ni fallimur) sacris Canonibus penitus non consentiat, ita existimate, si de Pontificis manu eas accepissetis, fuisse id perinde futurum, ac si vobis vasis aureis, ac longe splendidissimis mensis fuissent fercula subministrata: nunc cum de manu nostra, ac si fictilibus illa quidem atque exoticis, in sapore tamen nullam fore differentiam.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER PRIMUS.

TITULUS PRIMUS. DE JURE CANONICO.

Dividitur in tres partes. In prima ponit, unde dicatur Jus Canonicum. In secunda, quid sit. In tertia, ex quibus constet. Partes patent. h. d.

JURI Canonico daturum operam nosse oportet, unde talis denominatio descendat. Et quidem Jus, generale est nomen: Canonicum vero, dicitur a verbo Græco Κανὼν, *a* quod Latine idem significat quod regula: unde Jus Canonicum, Jus regulare non male dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quod ex regulis priscorum Patrum ad rectam vivendi normam institutis deductum fuerit. Est igitur Jus Canonicum, quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Constat vero inprimis id Jus divinæ legis Præceptis, Consuetudine, & Constitutionibus: quæ singula qualia sint, diligentius dispiciamus.

TITULUS II. DE JURE DIVINO, CONSUETUDINE ET CONSTITUTIONIBUS.

Jus divinum est, quod continetur in Lege & Evangelio, & est immutabile. h. d.

JUs divinum est, quod in Lege continetur, & Evangelio *b*, atque immutabile semper permanet. Sunt *c* enim Legis & Evangelii præcepta, aut moralia, aut mystica. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatem recipere possunt: Mystica vero, etsi quantum ad superficiem mutata videantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comperiuntur.

Quid sit Consuetudo, & unde duxerit originem, & quam vim habeat. h. d.

§. 2. Jus *d* consuetudinis, post naturalem legem sumpsit exordium, ex quo homines in unum convenientes cœperunt simul habitare: quod ex eo tempore factum creditur, quo Cain civitatem ædificasse legitur. Est autem Consuetudo *e*, Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur: in iis enim rebus, in quibus nihil certi divina statuit Scriptura *f*, mos populi Dei, & instituta majorum pro lege tenenda sunt: & sicut prævaricatores divinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinem sunt coercendi.

Prava consuetudo non ligat.

§. 3. Hæc tamen de ea consuetudine intelligere nos oportet, *g* quæ neque divino Juri, neque Canonicis contradicit institutis: si quid autem contra fidem *h* Catholicam usurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quam vetustas erroris est appellanda. *i*

Quid sit Constitutio, & quotuplex: & civiles constitutiones, quæ non sunt contra Evangelium & canones, sunt honorandæ, licet ipsis Ecclesia non ligetur.

§. 4. Constitutio *a* est lex scripta. Constitutionum autem *b* aliæ Civiles, aliæ Ecclesiasticæ. Civiles sunt, quas Princeps, aut Magistratus, aut Populi sibimetipsis sanciunt: quæ quidem, si Evangelicis atque Canonicis decretis non sint contrariæ *c*, sunt omni reverentia dignæ, atque eis Ecclesia sæpe contra *d* hæreticos, contra Tyrannos, & quoscunque pravos utitur: alioquin nullius sunt momenti, quod usque adeo obtinet, ut etiamsi quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatum.

Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, species, & auctoritatem breviter referentes.

TITULUS III. DE ECCLESIASTICIS CONSTITUTIONIBUS.

Canones quibus constent, & quotuplicia sint Concilia, & quæ Concilia universalia.

CAnonum *e* quidem alii sunt statuta Conciliorum, alii decreta Pontificum, aut dicta Sanctorum. Conciliorum vero alia sunt universalia, alia provincialia, alia vero Episcopalia. Universalia sunt, quæ sancti Patres ex universo orbe *f* in unum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam condiderunt.

Initium universalium Conciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit temporibus Constantini: & ipsorum celebrandorum est apud sedem Apostolicam auctoritas.

§. 2. Quorum *g* celebrandorum initium post sanctissimos Apostolos a temporibus Constantini Magni cœpit: ipse enim primus, cum fervente persequutione docendarum plebium commoditas minime daretur, Christianis, ut libere congregarentur, facultatem præstitit. Legitima *h* vero Conciliorum universalium aggregandorum potestas & auctoritas est penes sedem Apostolicam: quæ *i*, si Romanus Pontifex interesse impediatur, unum vel plures speciales ad hoc Legatos constituere solet.

Quatuor sunt principalia Concilia: Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.

§. 3. Inter *k* cætera autem Concilia quatuor sunt, quæ totam principaliter Christianam fidem complectuntur, quasi quatuor Evangelia: Nicænum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense: in quibus velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit.

Inter discordantia Concilia præponitur sententia ejus, quod est majoris auctoritatis.

a *Can.* 1. *dist.* 3. b *dist.* 1. *in fum.* c *can. fin.* §. *his itaque. dist.* 6. d *can. fin.* §. *jus vero consuetudinis. dist.* 6. e *can. consuetudo.* 1. *dist.* f *can. in iis rebus.* 11. *dist.* g *c. consuetudinis.* §. *cum vero. & c. seq. dist.* 11. h *c. consuetudinem. d. dist.* 11. i *c. consuetudo.* 8. *dist.*

a *Can. constitutio.* 2. *dist.* b 3. *dist. in fum.* c *gl. p. can. cum ad veram.* 96. *dist.* d *can.* 1. *in fin. & can. seq. dist.* 10. e *can.* 2. §. *porro. dist.* 3. f *can.* 1. *in prin. verf. fub hoc. dist.* 15. g *can.* 1. *in princ. dist.* 15. h *dist.* 17. *in fum. in fin. & can.* 1. *& seq. d. dist.* i *quibus, forte.* k *can.* 1. §. *inter cætera. & can. seq. dist.* 15.

§. 4. Alia vero Concilia, quæ ductu Sancti Spiritus congregata & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locum vendicant. Quod si quando inter ea discors sententia inveniatur, illius sententia magis est tenenda, cujus antiquior & major est auctoritas.

Provincialia Concilia quæ sint, & quam auctorit. habeant.

§. 5. Provincialia *a* Concilia sunt, quæ propter Ecclesiasticas causas, & altercationum sedationes per singulas provincias, convocante Metropolitano Episcopo omnes provinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum Capitula, celebrari placuit. Hæc autem neque diffiniendi *b*, neque generaliter constituendi vim aliquam habent: sed tantum curandi, ut id servetur, quod alias statutum est, & quod generaliter seu specialiter observari præceptum est: licet interdum & quæ ab his recte statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

Quæ sint Episcopalia Concilia, & qui ipsis ligentur.

§. 6. Episcopalia Concilia sunt, quæ Episcopus in sua diœcesi singulis annis *c* convocat, dum inter suos Abbates, Presbyteros & Clericos cognoscit. In iis, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra diœcesim constituti, neque ignorantes (nisi sit ignorantia supina) ligantur. Quamobrem pastoralis officii cura postulat, ut, quæ in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat.

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis Conciliorum.

§. 7. Decreta *d* quoque Pontificum Romanor. Canonibus Conciliorum pari potestate exæquantur. Nam si id demum hodie probatur, quod sedes Apostolica probavit, & quod illa repulit, rejicitur: multo magis quæ ipsa pro Catholica fide, pro sacris dogmatibus diverso tempore scripsit, debent ab omnibus reverenter recipi.

Scripta Sanctorum non inserta Juri communi, secundum, post decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

§. 8. Alia *e* sane est causa eorum, quæ sancti viri, vel sacræ paginæ interpretes scripta reliquerunt: nam quæ sacris canonibus interserta comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem, cætera vero post scita Pontificum auctoritatem tenent: nam licet divinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdum præcedant, quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis illis quandoque præponuntur: in causis vero diffiniendis, secundum post eos locum habere merentur. Aliud est *f* enim causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cum in negotiis diffiniendis non solum necessaria sit scientia, verum etiam potestas.

Jus Canonicum versatur circa Personas, Res, & Judicia.

§. 9. Versatur autem Jus Canonicum circa tria: circa personas, res, & Judicia.

Verum quia posteriora duo ad personas referuntur, videamus prius de personis: parum enim esset illa noscere, si personæ ignorentur, quarum causa illa ipsa constituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

TITULUS IV.
DE JURE PERSONARUM.

Christianorum quidam sunt Laici, quidam Clerici: & Clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris.

PErsonarum *g* genera duo sunt, unum Laicorum, alterum vero Clericorum. Laici, qui & populares dici possunt, sunt, quibus licet temporalia possidere, uxorem ducere, causas agere, inter virum & virum judicare. Clerici sunt, qui divinis officiis mancipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare convenit.

Videamus igitur de iis, qui divinis officiis sunt ascripti: nam si cognoverimus, quæ istæ personæ sunt, simul etiam & qui Laici sint, intelligemus. Horum autem quidam sunt in sacerdotio, quidam in sacris, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris. Rursus eorum qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel ordine positi, quidam vero in inferiore. Videamus igitur primum de his sacerdotibus, qui in altiore gradu positi sunt, proxime de his, qui in inferiore, ac subinde de his, qui tantum in sacris ordinibus constituti sunt, visuri & demum de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur.

TITULUS V.
DE EPISCOPIS ET SUMMO PONTIFICE.

Episcoporum ordo est tripertitus, & Patriarchæ primum post Papam locum tenent.

IN altiori gradu constituti sunt Episcopi. Est autem *a* Episcoporum ordo tripertitus, Alii enim sunt Patriarchæ, sive primates: alii Archiepiscopi: alii simpliciter Episcopi. Patriarchæ *b* sunt, qui primum post Romanum Pontificem tenent locum: quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus. Appellantur autem Patriarchæ, quia summo honore funguntur, quasi Patrum Principes: unde ob dignitatis excellentiam, & crucem *c* iis deferre, & ab Episcopis & Archiepiscopis appellationes recipere jure permittitur.

Archiepiscopi sunt Præsules Episcoporum unius provinciæ.

§. 2. Archiepiscopi *d* sunt unius provinciæ Episcoporum Principes & Præsules. Provinciæ siquidem *e* longo ante adventum Christi tempore, maxima ex parte divisæ erant: quæ divisio postmodum ab Apostolis & eorum successoribus renovata est. Itaque ubi dudum Primates erant seculi, nostros Patriarchas vel Primates leges Ecclesiasticæ poni jusserunt. In civitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Judices habebant, illi hodie præsunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur inter suos Suffraganeos cognoscere pertinet: a quibus tamen si diutius illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut sedem Apostolicam appellare poterunt.

Episcopi sunt qui præsunt majoribus populis, & Latine speculatores appellari possunt, & magna est ipsorum in Ecclesia auctoritas.

§. 3. Simpliciter autem Episcopi sunt *f*, qui majoribus populis & frequentioribus civitatibus præsunt. Ii speculatores Latine dici possunt: Episcopus enim quasi speculator in Ecclesia præpositus est: Mores enim & vitam populorum infra se positorum speculatur & perspicit. Horum autem non modica in Ecclesia est auctoritas: nam præter ligandi solvendique potestatem, & visitandi diligentiam, soli sacrum chrisma conficiunt *g*, soli Dei altaria & Ecclesias consecrant, & pollutas repurgant, Clericos ordinant, suspendunt & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, dispensatio, solennis pœnitentiæ impositio.

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & superiori.

§. 4. Quod autem diximus, prædicta solos Episcopos efficere posse, non eum habet intellectum, quasi Archiepiscopi & Primates non eandem habeant potestatem,

a *Dist. 17. per totum. & can. propter. dist. 18.* b *d. dist. 18. c. 18. in fum.* c *can. pen. in Palea 18. dist. & c. sicut olim. extr. de accuf.* d *can. 1. per totum dist. 19.* e *dist. 20. per totum.* f *§. sed aliud in fum. d. dist. 20.* g *can. duo funt genera. 12. quæst. 1.*

a *Can. 1. verf. ordo. dist. 21.* b *d. can. 1. §. Patriarchæ.* c *C. antiq. Patriarchalium. extr. de priv.* d *can. 1. dist. 21.* e *c. 1. dist. 99.* f *can. 1. §. Episcop. dist. 21.* g *can. 1. verf. ad Episcop. dist. 25. can. quamvis. dist. 68. & 26. q. 6. per totum.*

sed,

ſed, quod Presbyteris & cæteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum enim eſſet cogitare, Epiſcopis illa quidem permitti, Archiepiſcopis & Primatibus, qui Epiſcopis præſunt, eadem denegari.

Papa eſt ordinarius omnium ordinariorum, & Eccleſiæ Romanæ omnes Eccleſiæ ſubſunt.

§. 5. Sicut autem Petrus Apoſtolus primus fuit Apoſtolorum, ita & Eccleſia ſuo nomine conſecrata, Domino inſtituente, prima eſt & caput cæterarum: & qui illi præeſt, cæteros Epiſcopos antecellit: unde ad eam, tanquam ad matrem *a* atque apicem, omnes majores Eccleſiæ & Epiſcopi recurrunt, a qua quaſi a quodam capite, dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipſa autem tanquam omnium magiſtra, celſiore ſede reſidens, a quoquam judicari non poterit. Quinimo velut tempore Noe omne extra arcam poſiti, diluvii vaſtitate conſumpti ſunt: ſic extra Petri naviculam conſtituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur.

TITULUS VI.
DE ELECTIONE.

Duobus modis creantur Epiſcopi.

PRomoventur autem tam Epiſcopi quam Prælati cæteri, ut per electionem, aut per poſtulationem.

Quid ſit Electio, & quod ad unum jus eligendi habentes citari debent, alias non valet electio: & non citatus poteſt habere ratam electionem.

§. 2. Cæterum, ut prius de electione dicamus, Electio nihil aliud eſt, quam hominis alicujus ad dignitatem, vel fraternam ſocietatem Canonice facta vocatio: nam cum viduatæ providendum eſt Eccleſiæ, debent cuncti, qui eligendi jus habent, legitime citari, ut electioni interſint. Quod ſi vel in unius perſona fuerit id omiſſum, irritam reddit electionem talis omiſſio. Sæpe etenim reſcriptum eſt, magis hac in re unius obeſſe contemptum, quam multorum contradictionem *b*: plane ſi is, qui citatus non fuerit, ratam adveniens habere velit electionem, confirmanda erit electio. *c*

Abſens poteſt uni de Capitulo votum ſuũ demandare h.d.

§. 3. Sed & ſi quis caſu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum ſuum uni vel pluribus de Capitulo demandare minime prohibendus erit.

Procurator ad eligendum non poteſt unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, niſi habeat mandatum de eligenda certa perſona.

§. 4. Et *d* ſi tantum uni votum ſuum quis demandaverit, & is unum ſuo, alium mandantis nomine in ſcrutinio nominandum duxerit, nihil agit, niſi de certa eligenda perſona mandatum acceperit: quo caſu in illam mandantis, in aliam ſuo nomine jure conſentire poterit.

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in ſolidum, non poſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupantis: & ſi non appareat de prioritate in occupando, præponitur electus a Capitulo, vel primo nominatus in procuratorio. h. d.

§. 5. Quod ſi pluribus *e* in ſolidum vices ſuas qui commiſerit, non quidem omnes reddere votum poterunt (quia vota dirigere poſſent in diverſos, ſicque res non haberet exitum) ſed erit occupantis melior conditio: & ſi ita concurrant, ut inter eos prior non appareat, is admittetur duntaxat, quem vel Capitulum, vel pars major elegerit: vel ſi concordare nequeant, is qui primus in inſtrumento vel literis procurationis nominatus fuerit.

Non poſſunt plures deputari ad eligendum non in ſolidum. hoc dicit.

§. 6. Sin autem plures non in ſolidum conſtituti fuerint, eadem ratione nullus eorum admittendus erit, ſibique mandans imputet, qui ſic eos imprudenter conſtituerit.

Non poteſt votum in electione reddi per literas.

§. 7. Sed cum abſens reclamante Capitulo extraneum conſtituere nequeat, videamus, an, ſi nullus de collegio velit eſſe procurator, ſaltem per literas votum ſuum reddere valeat? & ſane, cum non ante electionem, ſed in ipſa electione ſecrete & ſigillatim duntaxat ſingulorum vota ſint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

Superius dicta non habent locum in electione Papæ, in qua multa ſunt ſpecialia. h. d.

§. 8. Sed hæc quidem in aliorum Epiſcoporum, non in Romani Pontificis electione obtinent. In hujus enim nec ulla neceſſaria eſt citato nec alii quis abſens votum ſuum demandare permittitur. Alia quoque in eo ſpecialiter conſtituta ſunt, quæ ex Decretalium libris decentius eſt quam hic, accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inſpirationem: & quod Laici non per inſpirationem, ſed per conſpirationem dicuntur eligere. h. d.

§. 9. Celebratur autem electio tribus modis *a*, per Inſpirationem, per Scrutinium, & per Compromiſſum: per inſpirationem, ut cum electores nullo præcedente tractatu, quaſi divini Spiritus impulſu, ſimul omnes in unum repente conſentiunt, & ſimul unum nominant: quod ſi forte Laici prece vel precio *b* corrupti aliquem concordibus clamoribus petant, is non tam per inſpirationem, quam per nefariam conſpirationem nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per ſcrutinium, & qui ſint ſcrutatores. h. d.

§. 10. Per Scrutinium fieri dicitur electio, cum præſentibus omnibus, qui debent, volunt & poſſunt commode intereſſe, tres de collegio fide digni aſſumuntur, qui ſecrete & ſigillatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in ſcripturam redacta publicant. Quo facto collatione habita, is demum cenſetur electus, in quem vel omnes, vel major & ſanior pars Capituli ſtatim conſenſerint.

Pars minor eligentium, ad infringendam majoris partis electionem, poteſt opponere de propria auctoritate ac zelo, & de meritis electi. h. d.

§. 11. Quod ſi eligentium vota ita ſe diviſerint, ut hinc quidem electorum pars numeroſior conſiſtat, inde minor, ſed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quam ex meritis electi ſanior appareat, ad infringendam partis numeroſioris electionem facultas erit minori, & de auctoritate ipſorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

Contra electionem factam a duabus partib. non poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicujus eorum dictarum partium. hoc dicit.

§. 12. Hoc tamen tunc obtinebit, cum non magnus in altera parte contigerit exceſſus: cæterum ſi quando *c* duabus electionib. celebratis, pars altera eligentium, alia duplo major numero deprehendatur, contra hujuſmodi electores ad extenuationem meriti vel auctoritatis ipſorum, paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit: quanquam, ſi quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipſo jure redderet, id eis minime cenſetur interdictum. Vocantur autem viri tres de collegio ſumpti, Scrutatores, eo quod ſingulorum vota diligenter ſcrutentur.

Quomodo per Compromiſſum celebretur electio, quod arbitri non ſervantes formam compromiſſi nulliter eligunt. h.d.

§. 13. Per compromiſſum celebratur electio, cum plures idonei viri eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo facultas & poteſtas transfunditur, qui arbitri compromiſſi fines diligenter cuſtodire debent, ſciturique

a C. *antiqua. extr. de privil.* b C. *quod ſicut. in fin. princ. d. tit. de elect.* c *d. c. quod ſicut. in fin. princ.* d C. *ſi quis juſto. §. porro. de elect. in 6.* e C. *ſi quis juſto. in princ. de elect. in 6.*

a C. *perpetuo ubi præſumpt. 8. Heliæ. de elect. in 6.* b C. *ſi ergo. 8. q. 1. & c. 2. de election. extra.* c C. *ſi quando contigerit. de elect. in 6.*

si quid non secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse juris effectum.

Potestas arbitrorum non expirat re non integra, etiam non secuta electione h. d.

§. 14. Quod *a* si intra terminos constiterint, quod ab eis gestum fuerit, usque adeo ratum habendum erit, ut etiam non secuta electione, re tamen non integra, de mandata sibi potestas revocari non possit.

Ostendimus quibus modis electio celebretur: consequens nunc est ut videamus, & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio.

TITULUS VII.
QUI ELIGERE, ELIGIVE POSSUNT.

Quibus jus eligendi competat. h. d.

JUs igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduatæ Ecclesiæ pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine, vel præscriptione, pacto, vel privilegio fuerint muniti, ab electione minime sunt excludendi.

Impuberes, & non constituti in sacris non possùt eligere. h. d.

§. 2. Sed neque in pupillari ætate constituti, neque ii qui sacris ordinibus non sunt decorati, sunt admittendi. Absurdum enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ii quorum nullum est animi judicium, & ad sacra tractanda, ii qui nondum illa attigerunt, assumerentur.

Excommunicatus minorr excommunicatione eligit: secus majores.

§. 3. Illud quæsitum est, an excommunicati ad eligendum admitti possint? Et sane, si minoris excommunicationis vinculo tantum fuerint innodati, ab electione arcendi non sunt: Anathemate autem percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.

Suspensus a canone eligit: secus ab homine.

§. 4. In suspenso quoque non absimilis obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispensationem suspensus sit, electioni interesse minime prohibetur: si vero per Judicis sententiam, anatematizato similis habebitur.

Eligere a superiore prohibiti, absentes, hæretici, non possunt eligere.

§. 5. His quoque & illi annumerari debent, quibus a superiore, ne eligant, interdictum est. Item absentes: qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, aliis de Capitulo votum suum demandare, secundum ea, quæ proxime *b* exposuimus, minime sunt prohibendi. Hæreticis autem, vel non Catholicis, indistincte jus eligendi adimitur.

Ob non servatam formam, & ob negligentiam eligentium, electio devolvitur ad proximum superiorem. h. d.

§. 6. Interdum tamen accidit, ut ii, quibus ab initio jus eligendi competit, eo jure postmodum priventur: ut puta, si qui aliter quam per præscriptas formas, eligere tentaverint: Item, qui per tempus constitutionibus diffinitum in eligendo negligentes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas devolvitur.

Electio facta de indigno, jus eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

§. 7. Alia sane *c* causa eorum est, qui scientes indignum eligunt, aut postulant: nam licet & ii eligendi jure priventur, id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopum, sed immediate ad summum Pontificem devolvitur.

Laici non possunt eligere. h. d.

§. 8. Laicis *d* quoque, etiamsi Principes sint, nullo neque consuetudinis, neque præscriptionis, neque conventionis jure, ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa jam factam electionem, non indecenter postulatur assensus.

Qualem Episcopum esse oporteat. h. d.

a *C. in causis. ext. eod. tit.* b *supra tit. præced. §. sed etsi quis.* c *d.c. quanquam. de elect. in 6.* d *d. c. sacrosanct. in fin. & c. cum terra. in fin. eod. tit. cap. nobis. extr. de jure patr.*

§. 9. Oportet autem eum, qui in Episcopum eligendus sit (cum Ars sit artium, regimen animarum) ætate maturum esse natalibus illæsum, corpore integrum, fama candidum, literis instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilem, secundum ea quæ latius infra *a* dicturi sumus. Si enim ad seculares honores sine suffragatione meritorum indignum est perveniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant: quam diligens ac prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

Minor triginta annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

§. 10. Igitur is, qui ad Episcopalem dignitatem promovendus est, annos natus esse debet non minus triginta *b:* nam ea ætate Dominum *c* & baptizatum esse & concionatum fuisse legimus, alioqui si quis minor fuerint, eligi non poterit. Idem *d* juris est in iis, qui aut excommunicationis, aut suspensionis vinculo sunt innodati. Sed nec ii *e*, qui in sacris ordinibus non sunt constituti, saltem subdiaconatu, neque schismatici eligi debent.

Eligentes indignum per triennium eligi non possunt. h. d.

§. 11. Illi *f* quoque qui scienter indignum eligunt, non solum eligendi potestate privandi sunt: verum etiam per triennium, ut ab aliis eligi possint, seipsos inhabiles reddunt.

Neophytæ non possunt eligi.

§. 12. Neophytæ *g* quoque in Episcopos ordinari prohibentur: indecens est enim, & valde præposterum, eum fieri magistrum, qui nondum didicit esse discipulus. Appellantur autem Neophytæ *h*, qui propositum sacræ religionis noviter assumpserunt.

TITULUS VIII.
DE POSTULATIONE.

Quid sit postulatio. h. d.

POstulatio *i* est ejus, qui eligi non potest in Prælatum, concors Capituli facta petitio.

Qui non animi vel corporis vitio, sed alias non potest eligi, puta minor XXX. annis, vel spurius, potest postulari.

§. 2. Sciendum est enim, quosdam esse qui quamvis eligi non possint, postulari tamen minime prohibentur. Quæ res ita videtur posse commode diffiniri, ut quicunque non animi vel corporis vitio, sed ob alterius defectum qualitatis eligi impediuntur, iidem tamen postulari possint. Ex hoc apparet *k*, eum, qui trigesimum annum nondum complevit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut Laicum, item naturalibus læsum *l*, licet eligi non possint, postulari tamen posse.

Episcopus & electus debent postulari, non eligi: secus Abbas, & alii inferiores. h. d.

§. 3. Episcopus *m* quoque cum propriæ sit alligatus Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest: ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem Juris est *n* in Abbatibus, & cæteris Prælatis infra Episcopalem dignitatem constitutis: isti enim, licet propriæ Ecclesiæ videantur alligati, nihilominus eligi possunt: proprium tamen non deserunt monasterium, nisi licentia legitime impetrata.

a *Infra, de vit. & honestat.* b *c. cum in cunctis. extr. de elect.* c *can. Presbyter. dist. 78.* d *sup. eod. tit. §. illud. & §. seq.* e *can. de Syracusanæ. in fin. dist. 28. c. a multis. de ætate & qualitate.* f *c. cum in cunctis. §. fin. & c. cum Vintonien. & c. per inquisitionem. extr. de elect.* g *can. 1. dist. 48.* h *can. 2. eod. dist.* i *gl. in ver. vera postulatio. c. 1. de postulat. in 6.* k *gl. in c. fin. extr. de postulat. & c. cupientes §. denique. de elect. in 6.* l *c. innotuit. extra, de elect.* m *d. c. ubi gl. extra, eod. tit.* n *c. nullus religiosus. & c. Si Abbatem. de elect. in 6.*

TITU-

TITULUS IX.
DE CONFIRMATIONE ELECTIONIS.

Electus debet intra menſem conſentire electioni, alioqui alius poterit eligi. h. d.

NUnc videndum eſt de confirmatione. Sciendum eſt itaque inprimis, Gregoriana conſtitutione *a* in Lugdunenſi Concilio cautum fuiſſe, ut electores, quamprimum commode poſſint, operam dent, ut electi conſenſum habeant: quem ſi infra menſem, ſine cauſa legibus cognita, electus accommodare diſtulerit, jure, ſi quod ei fuerat ex tali electione quæſitum, ſtatim carere debere: Electoreſque ad aliam electionem libere poſſe convolare.

Electus poſt conſenſum electioni præſtitum, vel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit, confirmationem obtinere.

§. 2. Eadem conſtitutione *b* cavetur, electum infra tres menſes poſt conſenſum electioni præſtitum, ſi nullum juſtum impedimentum obſiſtat, confirmationem a ſuperiore Prælato petere debere: alioqui trimeſtri ſpatio elapſo electionem eſſe penitus irritandam. Sed cum interdum eveniat, ut aliquorum locorum vicinitas minus exgiat, aliquorum diſtantia prolixius tempus expoſcat, conſultiſſime Nicolaus *c* III. ſanxit: Ut electi, quorum electionum confirmationes ad ſedis Apoſtolicæ examen deducit immediata ſubjectio, vel appellatio interjecta devolvit, infra menſem poſt conſenſum, vel habitam de ipſorum electione notitiam, ad ſedem ipſam Apoſtolicam iter arripiant, & quanto citius commode poterunt, cum omnibus juribus coram ſede Apoſtolica perſonaliter comparere nitantur, ſuarum electionum confirmationes petituri: aliaque inſuper adjecit, quibus Eccleſiarum periculoſis vacationibus ac malignantium ſubterfugiis, electorumque incommodis facile occurritur: quæ non ſolum in electionibus, verum etiam in poſtulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare. h. d.

§. 3. Quamdiu *d* autem quis confirmatus non eſt, rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrator eſſe non poteſt. Quod ſi negotiis Eccleſiæ, ad quam vocatus eſt, ſeſe temere ingeſſerit, omni jure quod ei per electionem quæſitum fuerit, ſtatim privandus erit: nullo neque Oeconomatus, nec procurationis prætextu excuſandus.

Electo non eſt obediendum, niſi literis confirmationis oſtenſis. h. d.

§. 4. Petet igitur is, qui confirmatus eſt, ab Apoſtolica ſede literas, confirmationis ſuæ tenorem continentes, illiſque oſtendet, ad quos ea res pertinet: alioqui nulli eum abſque dictarum literarum oſtenſione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam ſedem facta, & in conſecrationis, vel benedictionis munere, locum ſibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, niſi cum cauſæ cognitione. h. d.

§. 5. Is autem *e*, ad quem confirmatio pertinet, diligenter examinare debet, & electionis proceſſum, & perſonam electi: eſt enim hoc generale, ut ad eum pertineat examinatio, ad quem manus impoſitio ſpectat. Et cum omnia rite concurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat. Quod ſi ſecus factum fuerit, non ſolum dejiciendus erit indigne promotus, verum etiam indigne promovens puniendus. Nihil eſt enim quod Eccleſiæ Dei magis officiat, quam ſi indigni ad regimen aſſumantur animarum. Quod cum in cunctis ſacris ordinibus ſibi locum vendicet, in Epiſcopo tamen multo fortius: qui ad curam aliorum poſitus, in ſe ipſo debet oſtendere, quomodo cæteros in domo Dei oporteat converſari. Quod ſi forte eligentium vota in duas ſe diviſerint partes, is confirmatoris judicio alteri præferendus erit, qui majoribus juvatur ſtudiis & meriti.

Si unus ſit poſtulatus, alius electus, præponitur electus æque idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo major numerus. Qui tamen ſi ignoranter indignum poſtulaverint, nec poſtulatio, nec electio valet: ſed ſi ſcienter, electio tenet. h. d.

§. 6. Et *a* ſi vacante Eccleſia, ſciſſo in duas partes Capitulo, alius quidem electus fuerit, alius vero poſtulatus, quæri poteſt, electio-ne confirmanda, an vero poſtulatio ſit admittenda? In qua ſpecie ſi tam poſtulatus, quam electus ſint idonei, reſponſum eſt: Si poſtulantium numerus ſit eligentium duplo major, utique poſtulationem eſſe admittendam: ſin id minus, electionem confirmandam. Sed ſi poſtulantes indignum neſcii poſtulaverunt, nec poſtulatio, nec electio rata habenda erit: ſi ſcientes & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi ſunt, quorum intereſſe poteſt. Et calumnioſe opponentes puniuntur. h. d.

§. 7. Illud *b* etiam confirmantem obſervare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate utitur, contra doctrinam Apoſtoli proprium affectum juri & æquitati præponat. Itaque ſi coelectus aliquis, vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus eſt: alioqui ſi nemo apparet in foribus Eccleſiæ, in qua electio facta eſt, generaliter edicendum erit, ut ſi qui ſint, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum in aſſignato peremptorio termino præſentes eſſe debeant. Quæ omnia locum habent, ſive concorditer electio fuerit celebrata, ſive non. Sciant autem ii, qui contra electionem opponendum duxerint, ſe, ſi probationibus deſtituti fuerint, ab omni pœnitentiæ præſidio excluſos, legitimis pœnis eſſe ſubjiciendos.

Poteſt diſpenſari cum electo ſchiſmatico, ſi nullum ordinem a ſchiſmaticis ſuſceperit. h. d.

§. 8. De *c* illo dubitari contingit, an ejus, qui abjurato ſchiſmate ad unitatem Eccleſiæ rediit, confirmanda ſit electio? & reſponſum eſt: Si a ſchiſmaticis nullum ſuſceperit ordinem, & ejus electio canonice celebrata deprehendatur, poſſe illam diſpenſative confirmari.

Confirmatus & nondum conſecratus, exercet ſolum quæ ſunt juriſdictionis, non quæ ſunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. h. d.

§. 9. Igitur confirmatione ſecuta, inter electum & perſonas eligentium, hoc eſt, Eccleſiam, ſpirituale conjugium *d* contrahitur. Quapropter confirmatus liberam ſuper illis ſtatuendi nanciſcitur facultatem. Hoc autem ſic intelligi oportet *e*, ut eorum quidem quæ juriſdictionis ſunt, ut puta, corrigendi, excommunicandi, jusjurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & iis ſimilium, libera confirmato permiſſa ſit tractatio: Ea vero, quæ non juriſdictionis, ſed ordinis ſunt *f*, veluti Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depoſitiones, Eccleſiarum & altarium conſecrationes, ante propriam conſecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio ſuadere videtur, ut quis in alios id conferre poſſit, quo eundem indigere dignoſcitur. Quod ſi conſecratus ſit, non ſolum quæ juriſdictionis, verum etiam quæ ordinis ſunt, exequi poterit.

a C. *quam ſit. de elect. in 6.* b *d. c. quam ſit. de elect. in 6.* c C. *cupientes. de elect. in 6.* d *Cap. avaritiæ. de elect. in 6.* e C. *nihil eſt. in princ. extra, de elect.*

TITULUS X.
DE CONSECRATIONE.

Conſecratio expediri debet intra tres menſes poſt confirmationem. h. d.

DEbet igitur is qui canonice electus, confirmatus & examinatus eſt, noviſſime conſecrari. Quod *g* quidem, ne Eccleſia Paſtoris quaſi deſtituta ſolatio aliquod patiatur incommodum, intra tres menſes

a C. *ſcriptum eſt. extr. de elect.* b *c. fin. de elect. in 6.* c *c. quia diligentia. extr. de elect.* d *c. 2. §. ſicut autem. extr. de translat. Epiſc.* e *Gl. fin. c. tranſmiſſa. extr. de elect.* f *c. quod ſicut. §. præterea, & d. gl. fin. extr. de elect.* g *can. 2. diſt. 75.*

poſt

poſt electionem, niſi legitimum ſubſit impedimentum, expediri debet: alioqui ſi Metropolitanus, aut ii ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Eccleſiaſticis condemnationibus ſubjiciendi erunt.

Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi, alioqui non valet. h. d.

§. 2. Ordinationi autem intereſſe debent, non ſolum Metropolitanus, verum etiam comprovinciales Epiſcopi, qui numerum conficiant trium. Nam & beatus Jacobus, qui Juſtus appellatus eſt, a Petro, Joanne & altero Jacobo, Apoſtolis ordinatus eſt: ſucceſſoribus ſuis ſcilicet formam dantibus: ut non minus quoque tribus Epiſcopis, cæteris quoque aſſenſum præbentibus, Epiſcopus ordinetur. Quod ſi ab uno vel duobus Epiſcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, ut Epiſcopi nominentur, a ſanctis Patribus interdicitur: ergo ſi nomen non habent, officium qualiter habebunt? Evocandi ſunt igitur a Metropolitano *a* Suffraganei: qui ſi omnes concurrunt, bene eſt: ſi aliqui convenire non poſſunt, ſui præſentiam per epiſtolam facere debent.

Archiepiſcopus impeditus, conſecrationem ſui Suffraganei alteri committere poteſt.

§. 3. Quod ſi Metropolitanus, vel infirmitate vel alia juſta cauſa ita præpediatur, ut ſuorum Suffraganeorum aliquem conſecrare non valeat, alicui Coepiſcoporum vices ſuas demandare poterit, a quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur.

Deficientibus Epiſcopis comprovincialibus, advocandi ſunt Epiſcopi vicinæ provinciæ.

§. 4. Illud quæſitum eſt, ſi in provincia in qua olim plures Epiſcopi fuerint, unum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum nec ſolus ordinare poſſit, & nullos quos *convocet*, habeat *provinciales*: De hoc in Sardicenſi Concilio *b* ſtatutum legitur, ut ſuperſtes Epiſcopus convocet Epiſcopos vicinæ provinciæ, & cum eis comprovinciales ſibimet Epiſcopos ordinet.

Quomodo ſit explicanda conſecratio. h. d.

§. 5. Congregatis *c* igitur hora Dominicæ lucis tertia Epiſcopis, & ſcrutinio cum precibus celebrato, duo ſupra caput ordinandi, Evangelii codicem tenentes, manus imponant, & uno ſuper eodem benedictionem fundente, cæteri qui adſunt, manibus ſuis caput ejus tangant, atque illud una cum manibus ſacro chriſmate deliniant: quo demum peracto, Eccleſiæ Romanæ, atque ejus Pontificibus fidelitas ſecundum formam Gregoriani Reſcripti juranda erit.

TITULUS XI.
DE RECEPTIONE ET AUCTORITATE PALLII.

Pallii receptio non eſt differenda: & volens aliquid palliando objicere, debet jurare de calumnia, & intra duos menſes objecta probare: alioqui tenetur ad pœnam talionis.

HOc *d* amplius Metropolitanum proſpicere oportet, ut pallii petitionem & receptionem non differat: cum ſibi ſine pallio Epiſcoporum conſecrationem minime permiſſam ſcire debeat. Eſt autem Pallium Metropolitanorum inſigne ornamentum, quod de corpore beati Petri ſumitur, Paſtoralis officii plenitudinem deſignans: cujus receptio, ut citius explicetur, noviſſime conſtitutum eſt, ne per cujuſvis criminis objectionem forte palliando faciendam differri poſſit: niſi objicientes corporali juramento præſtito firment ſe, nec agere quicquam callide, ac de objectis prompram fidem, hoc eſt, intra bimeſtris temporis ſpatium afferant, ad talionis, vel extraordinariam pœnam ſe Præſidis obligantes arbitrio, ſi objecta minime probaverint. Quod ſi contradictores iſta facere renuerint, eorum objectionibus nequaquam obſtantibus, ad ipſius traditionem pallii procedendum erit.

Metropolitanus ſolum in ſua provincia, & certis diebus pallio utitur, & pallium perſonam ſequitur, & ideo commodari non poteſt.

§. 2. Sed eo nec ſemper, nec ubique Metropolitanus uti poterit (id enim ſoli Romano Pontifici *a*, dum Miſſarum celebrat ſolennia, permittitur) verum in ſua tantum provincia, ac certis duntaxat diebus. Et cum perſonam pallium non tranſeat *b*, nec alteri commodari poterit: & cum eo quiſque ſepeliendus erit.

Pleraque dicta de creatione Epiſcoporum, habent locum etiam in aliis Prælatis.

§. 3. Hæc de creandis Epiſcopis dixiſſe ſufficiat: Nunc de illorum vita, ac qualis eorum debeat eſſe converſatio, pleraque & de cæteris Sacerdotibus intellecturi, paucis expediamus.

TITULUS XII.
DE VITA ET HONESTATE. PRÆLATORUM.

Qui præcellit dignitate, debet & innocentia præcellere. h. d.

DEbet *c* igitur Epiſcopus eſſe ſine crimine, & cunctum populum cui præeſt, converſatione & innocentia præcellere. Qualis enim erit ædificatio diſcipuli, ſi ſe magiſtro intelligat eſſe præſtantiorem? nam Epiſcopus inſtruere & admonere omnes debet: nemo autem recte monitoris perſonam ſuſcipit, niſi qui moribus ſuis aliorum errata condemnat. Quod non ſolum de Epiſcopo, ſed etiam de omnibus qui domui Dei deſerviunt, intelligi oportet: quia vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliores Laicos eſſe, quam Clericos: quæque in aliis membris Eccleſiæ vacant a culpa, ſæpe in Sacerdotibus habentur illicita.

Epiſcopus cavere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quam poteſtatem exercere debet. hoc dicit.

§. 2. Ab improborum quoque commerciis abſtinebit: Malorum enim conſortia bonos corrumpunt. Habebit igitur ſecum honeſti teſtimonii Clericos, qui poſſint irreprehenſibiles inveniri: & ſi quando illos, ſive etiam Laicos inter ſe diſſidere contigerit, ad pacem magis, quam ad judicium compellat: inque illis corrigendis plus agat benevolentia *d*, quam ſeveritas: plus charitas, quam poteſtas: neque dominari magis, quam conſulere ſubditis cupiat, ne quod proviſum eſt ad concordiam, tendat ad diſſidium.

Prælatus in corrigendo debet miſcere ſeveritatem lenitati. hoc dicit.

§. 3. Cum lenitate tamen ſeveritas miſcenda eſt. Nam miſericordiæ multum demitur, ſi ſeveritate omnino ſit deſtituta: ideoque Rectoribus ineſſe debet juſte conſulens miſericordia, & pie ſæviens diſciplina: ut nec in diſciplinæ rigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſus in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ: quodque ſeverius caſtigare neceſſe eſt, non ſævientis plectatur animo, ſed medentis.

Prælatus non debet tolerare perverſos. h. d.

§. 4. Præterea cavendum eſt, ne perverſe agentes connivendo toleret. Culpam enim facientis habet, qui, quod poteſt, negligit emendare: & error, cui non reſiſtitur, approbatur.

Epiſcopus orationi debet inſiſtere. h. d.

§. 5. Inprimis autem orationi & prædicationi inſiſtat: Nam præconis officium ſuſcipit, quiſquis ad Sacerdotium accedit: hinc eſt, quod ſuper paſtores primos in linguarum ſpecie Spiritus Sanctus inſedit. Populum itaque prædi-

a *Can.* 1. *& ſeq. diſt.* 64. *& can.* 2. *diſt.* 65. b *can. fin. d.* 65. c *can.* 1. *diſt.* 75. d *can.* 1. *diſt.* 100.

a *C. ad honorem. eod. tit. extr.* b *c.* 2. *eod. tit.* c *can. unum orarium. verſ. oportet Epiſc. d.* 25. d *can. licet plerumque.* 4. *diſt.* 45.

cando

cando doceat, ſed illa doceat, quæ a Deo ipſe didicerit, non quæ illi caro, vel humanus ſenſus ſuaſerit. Eapropter ſacris libris jugiter inſiſtere illum oportet *a*: nec enim ſufficit Prælatis bona converſatio, niſi addatur ſcientia doctrinæ.

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis. h. d.

§. 6. Sed *b* nec utramque ſibi ſufficere credat: nam largam quoque manum habere debet, & neceſſitatem patientibus ſubvenire, alienam inopiam ſuam credens. Res ſuas inter hiſtriones, venatores, aut aucupes minime diſpenſet: pauperes potius in hoſpitio recipiat, & facilius exemplo ſuo ad hoſpitalitatem ſubditos attrahat.

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens & peritus, non ſolum peritia literarum, verum etiam negotiorum.

§. 7. Sobrius ſit, non vinolentus *c*: non ſit percuſſor *, & ad vindictam facilis: imo in omni genere rerum agendarum prudentiam ſecum habeat: ſi enim mancum aut debilem ſancta contingere nequaquam lex divina permittit, quanto magis doni cœleſtis diſpenſatores eſſe non convenit (id quod eſt deterius) mente debilitatos?

Epiſcopus non debet ſecularibus negotiis ſe implicare. h. d.

§. 8. Sicut autem Epiſcopum nullo errore convenit involvi, ita nulla debet cupiditate corripi: & propterea lucri cupidus eſſe prohibetur, & alicui etiam honeſto negotio *d*, ut ſibi victum & neceſſaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit: &, Apoſtolo teſte, nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus.

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus. h. d.

§. 9. Pudicus *e* quoque debet eſſe, & moribus & verbis pudorem præ ſe ferre. Eapropter Maguntino Concilio *f* ſtatutum legitur, ut nullus Sacerdos fœminas, de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, retineat: ſed neque matrem, aut amitam, aut ſororem retinebit: quia & in illis, inſtigante diabolo, ſcelus perpetratum reperitur, aut in poſteriſequis earum. Itaque domeſticarum *g* quoque perſonarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis ſit interius, debet per exteriora demonſtrare. hoc dicit.

§. 10. Oportet *h* item Epiſcopus, cæteroſque Eccleſiaſticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinſeci, morum intrinſecam honeſtatem indicare: & ideo, ſi præterquam ex cauſa urgenti, indumentis, præter ordinis ac officii decorem, præſertim publice, luxurientur, illorum impudentia variis modis, non minus recentioribus, quam antiquis Pontificum decretis coercetur. In ſumma, cum pro populo Epiſcopi Suffragatores ad Deum parentur, neceſſe eſt ut omni genere virtutum ejus gratiam habere nitantur: quia cum is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur.

TITULUS XIII.
DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Archidiaconus eſt a Jure conſtitutus Vicarius, & quaſi oculus Epiſcopi, & inter Clericos cognoſcit, viſitat, & corrigenda emendat, & arduа ad Epiſcopum defert, de cujus licentia poterit etiam excommunicare. h. d.

QUoniam vero gravis & lata eſt Paſtoralis officii cura, recte conſtitutum eſt, ut aliqui in Eccleſia ſint, qui una cum Epiſcopo onus ferant, & ſui Prælati valeant ſublevare ſolicitudinem. Talis eſt Archidiaconus *i*, qui major poſt Epiſcopum, & ejus Vicarius reperitur. Cujus vigilantia & ſolertia uſque adeo in domo Dei excubare debet, ut oculus Epiſcopi non immerito meruerit appellari. Eapropter debet is audire jurgia ſingulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quod ſi qua fuerint ita ardua, quæ per eum commode non poſſint terminari, ad Epiſcopum ſuum deferet. Diſpiciet quoque ut Primicerius, Sacriſta, & Cuſtos injuncti ſibi muneris ſolicitudinem diligenter exequantur. Sed & tertio quque anno, ſi Epiſcopus non poterit, univerſam Parochiam circumire debet, & cuncta, quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, ſecundum Canonicas ſanctiones corriget: & ſi Epiſcopi auctoritas acceſſerit, excommunicationis etiam ſententiam feret.

TITULUS XIV.
DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

Archipresbyter eſt vicarius Epiſcopi, circa divina: & Archipresbyterorum duæ ſunt ſpecies. h. d.

NOn abſimiles Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ii Prælati ſui circa ſpiritualia curam ſublevant *a*. Horum autem duplex eſt ſpecies: alii enim urbani ſunt, alii autem exteri. Urbani ſunt, qui Præſulis ſui abſentis circa divina in urbe vicem ſuſtinent, aut præſentis curam minuunt: ut officium inchoando, celebrando, & benedicendo, & cunctis providendo, quæ Sacerdotum miniſterio perfici debent.

Quæ ſit poteſtas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

§. 2. Exteri ſunt *b*, qui circa ſingulas plebes conſtituti, non ſolum vulgi ſolicitudinem gerunt, verum etiam Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumſpectione cuſtodire debent: qui licet ſuis præſint plebibus, ut Epiſcopus Matrici præeſt Eccleſiæ: nihil tamen contra ſui Præſulis ordinare decretum audere debent.

Obtinentes aliquam præpoſituram, debent etiam habere ejus præpoſituræ ordinem. h. d.

§. 3. Admonendi *c* ſunt autem ii, qui præpoſituræ alicujus adminiſtrationem canonice volunt obtinere, ut non ſolum nomen, verum etiam ordinem habere ſtudeant. Unde *d* niſi qui Archidiaconatum tenent, Diaconi: aut qui Archipresbyteratum, Presbyteri infra annum fiant, amittent honorem, etiamſi juſta cauſa prohibente Presbyteri aut Diaconi eſſe non potuerint.

TITULUS XV.
DE OFFICIO VICARII.

Vicarius Epiſcopi non poteſt inquirere, punire, privare beneficiis, vel eadem conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi committantur. hoc dicit.

PEr Vicarium quoque, cum Epiſcopus per ſe ipſum deſervire & reſidere rationabili cauſa prohibetur: aut præſens omnibus commode par eſſe non poteſt, Epiſcopalis repræſentatur auctoritas. In quo tamen illud advertendum eſt, quod licet per generalem officii commiſſionem Vicario factam *e*, cauſarum cognitio transferatur: poteſtas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum exceſſus, ſeu aliquos a ſuis beneficiis vel adminiſtrationibus amovendi, vel beneficia conferendi (niſi ſpecialiter conceſſa ſit) non transfertur.

Habens curam animarum in diverſis Eccleſiis, vel Laicus, non poteſt conſtitui Vicarius.

§. 2. Debet autem Epiſcopus circumſpectus eſſe, ne Laicum Vicarium ſibi conſtituat. Indecorum *f* eſt enim, Laicum hominem viros Eccleſiaſticos judicare: nec in uno eodemque officio debet diſpar eſſe profeſſio. Quod etiam lege divina prohibetur, dicente Moyſe, *Non arabis in bove & aſino*. Inde & Honoriana conſtitutione cavetur *g*, ut Epi-

a *Diſt. 36. & ſeq.* b *diſt. 42.* c *diſt. 44. in ſum. & per totum.* * *diſt. 45.* d *can. 2. 21. q. 3. & per totum.* e *in ſum. diſt. 43.* f *c. 1. extr. de cohabit. Cl. & mul.* g *diſt. 34. in ſum. & per totum.* h *diſt. 40. & Cl. 2. eod. tit. de vit. & honeſt. præl.* i *c. 1. & c. ad hæc nos. extr. eod. tit. & per totum. can. 1. verſ. Archidiaconus. diſt. 25. & can. Diaconi 11. diſt. 93.*

a *Can. 1. verſ. Archipr. d. 25.* b *c. fin. eod. tit. Cl. 2. de ætat. & qual.* d *can. 1. diſt. 60.* e *c. 2. & cap. ſeq. eod. tit. in 6.* f *can. in nona actione. 16. q. 7.* g *c. fin. extr. eod. tit.*

ſcopus

scopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per subtractionem proventuum, vel ipsius Vicariæ ablationem compellat, ut se in Presbyterum promoveri faciat.

A Vicario appellatur ad Archiepiscopum: Ab Archidiacono ad Episcopum. h. d.

§. 3. Inter Vicarium autem & Archidiaconum illud interest, quod a Vicario non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum *a*: ab Archidiacono vero, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo, ad ipsum, cui immediate subjacet, Episcopum erit appellandum.

TITULUS XVI.
DE COADJUTORE.

Ex causa datur Episcopo coadjutor, cujus datio ad sedem Apostolicam spectat. h. d.

Accidit *b* etiam interdum, ut pastor senio aut corporis valetudine impeditus, aut sanæ mentis consilio destitutus, super suum gregem excubias ducere non possit: eapropter vir providus & honestus, illi in coadjutorem adjungendus est, per quem tam Episcopo, quam populo utiliter consulatur. Cujus datio, cum de causis majoribus esse constet, ad sedem Apostolicam, nulla obstante consuetudine, referenda est. Quod tamen sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit: cæterum, si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Bonifacianæ constitutionis tenorem providendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadjutor: & utrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subveniendum. h. d.

§. 2. Nec *c* solum Episcopis dandus erit coadjutor, sed etiam, si res exigat, inferioribus: unde, si vel Ecclesiæ Rectorem, vel Archidiaconum ita morbo aliquo contigerit impediri, ut Ecclesiasticis ministeriis, vel nullo pacto, vel non nisi cum scandalo interesse possint, eis quoque coadjutor adhibendus erit: & ita res temperanda *d*, ut utrique juxta facultates Ecclesiæ vitæ necessaria ministrentur.

TITULUS XVII.
DE COREPISCOPORUM USU SUBLATO.

Corepiscoporum usus sublatus est. h. d.

Erant olim & Corepiscopi, quibus circa plurima cum Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio: quorum tamen institutio tam in Romana sede, quam in aliis totius orbis Ecclesiis, tanquam improba & supervacanea, est penitus interdicta. *e*

Matrimonium spirituale dissolvitur translatione, renuntiatione & depositione. h. d.

§. 2. Vidimus hucusque de spiritualis fœdere conjugii, quod inter Episcopum & Ecclesiam contrahitur, quod electione vel postulatione initiari, firmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari: item de moribus, & Vicariis, & adjutoribus Episcoporum: tractemus nunc, quibus modis Episcopus ab Ecclesia removetur: & sic quomodo tale conjugium præter mortem dissolvitur. Contingit autem id tribus modis: Translatione, Renuntiatione, & Depositione, seu degradatione: de quibus singulis videamus, ac primum de Translatione.

TITULUS XVIII.
DE TRANSLATIONE.

Translatio inducta est ex utilitate, & ex necessitate: & necessitate cessante, translatio irritatur. h. d.

Translationes, quæ & mutationes *a* nuncupari possunt, institutæ sunt utilitatis & necessitatis gratia. Utilitatis, cum Episcopus ab ea civitate, cui præpositus est, in aliam transfertur, in qua magis proficere posse verisimiliter existimatur. Sic olim Princeps Apostolorum de Antiochena civitate se Romam transtulit, ut scilicet ibidem copiosius proficere posset. Necessitate *b* vero nonnunquam Episcopalium sedium mutationes fieri solent, hostium urgente metu. Sed hoc casu, si civitatem, de qua effugerit Episcopus, ab hostibus liberari *c*, & ad priorem statum contigerit revocari, ad eam expulsus revertetur.

Episcopos transferre, ad solum Romanum Pontificem pertinet. h. d.

§. 2. Sciendum est autem Episcoporum translationes, non etiam inferiorum, ad solum Apostolicæ sedis Antistitem certissima ratione pertinere *d*: neque super his matrimoniis quicquam præter ejus assensum immutari debere, aut posse. Quod obtinet non solum, si Episcopus est consecratus, verum etiam si tantum canonice fuit electus, & confirmatus: Cum (ut supra diximus) post electionem & confirmationem, inter personas eligentium & electi, conjugium sit spirituale contractum.

Qui propria auctoritate se ad aliam Ecclesiam contulerit, & habita carebit, & ambita. h. d.

§. 3. Ea propter *e* quicunque avaritia ducti, aut ambitione impulsi, Ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad majorem sese plebem propria auctoritate transtulerint, a cathedra repelli debent aliena, & carere propria: ut nec illis præsideant, quos per superbiam spreverunt: nec illis, quos ob avaritiam vel ambitum concupiverunt, Sicut enim vir *f* non debet adulterare uxorem suam: ita nec Episcopus temere Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, ut alteri sese conjungat, etiamsi a populo fuerit attractus.

Quod constitutum est in Ecclesiis Episcopalibus, trahitur etiam ad Ecclesias inferiores. h. d.

§. 4. Non absimilis Juris ratio obtinet in Presbyteris *g*, & cæteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si vel qualibet causa, propria quis auctoritate *h* cum altero suum beneficium permutare voluerit, uterque proprii beneficii jacturam faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur *i*: præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel spiritualibus annexa, semper labem simoniæ continet: licet possit Episcopus de uno loco ad alium aliquos transferre, ut qui uni loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte, & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium. h. d.

§. 5. Subventum *k* tamen est ei, qui de permutatione cum alio habito tractatu, præbendam suam cum resignasset, ab alio qui cum permutationis tractatum habuit, & qui postea suam resignare recusat, deceptus est: cum enim deceptis, & non decipientibus Jura subveniant, licet is qui renuntiaverit, a se beneficium abdicasse videatur, tributa tamen est simplicitati venia, constitutumque ut ad resignatum beneficium reverti possit.

Collatio de beneficiis causa permutationis vocantib. facta aliis quam permutantibus, non tenet. h. d.

§. 6. Et generaliter, ne concessione Juris utentibus, præsertim circa spiritualia, illudatur, si qua beneficia ex

---

a C. *Romana. de app. in* 6. b C. 1. *de Cl. ægrot. vel debil. in* 6. c *Per totum tit. extr. de Cl. ægrot.* d *Cap.* 1. §. *præsenti quoque. de Cler. ægrot. in* 6. e *Can. Corepiscopo. & seq. dist.* 68.

a *Can. mutationes.* 7. *q.* 1. b *can. scias frater. & seq. d.* 7. *q.* 1. c *can. pastoralis officii. d.* 7. *q.* 1. d *can.* 2. *& fin. extr. eod. tit. de translat. Episc.* e C. *quando. ext. eod. tit.* f *Can. sicut vir.* 7. *q.* 1. g *can. sicut alterius. in fin. d.* 7. *q.* 1. h *Cap. cum olim magister. extr. de rerum permutat.* i *Cap. quæsitum. extr. de rerum permutat.* k *Cap. cum universorum. extr. de rerum permut.*

causa

cauſa permutationis aliquibus reſignata, aliis quam ipſis permutare volentibus conferantur, nullius firmitatis erit ipſa collatio.

Non obſtantibus expectationibus, beneficiorum permutatio fieri poteſt. h. d.

§. 7. Quinimo *a* ſi in diœceſi aliqua quidam forte auctoritate Apoſtolica beneficia proxime vacatura expectent, illi tamen qui ſecundum formam Juris ſua beneficia in eadem diœceſi ad ordinarii collationem ſpectantia, libere ac ſine fraude in manibus Epiſcopi reſignaverint, non niſi ex cauſa permutationis reſignaturi, ab hujuſmodi expectationibus circa faciendam permutationem minime impedientur.

TITULUS XIX.
DE RENUNTIATIONE.

Quid ſit Renuntiatio, & quibus ex cauſis poſſit renuntiari. hoc dicit.

PEr renuntiationem quoque quis ab Eccleſia ſua removetur. Eſt autem Renuntiatio, juris proprii ſpontanea refutatio. Ea vero propter quæ Epiſcopus poteſt cedendi licentiam poſtulare, hæc ferme habent *b*, conſcientia criminis, debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, grave ſcandalum & irregularitas perſonæ.

Quale debeat eſſe crimen, ob quod renuntiari poſſit. h. d.

§. 2. Propter *c* conſcientiam criminis, cedendi poteſt licentia poſtulari, non cujuslibet, ſed duntaxat illius, propter quod ipſius officii executio poſt peractam pœnitentiam impeditur.

Quæ debilitas corporis renuntiandi cauſam præbeat. h. d.

§. 3. Non abſimilis *d* juris ratio in debilitate corporis obtinet: nam non quælibet, ſed ſolum illa legitimam renuntiandi præſtat cauſam, per quam quis ad exequendum officium paſtorale redditur impotens: cum interdum non plus hortetur ſenilis debilitas aliquem cedere, quam maturitas, quæ in ſenibus eſſe ſolet, quem in ſuo ſuadeat officio permanere.

Magnus defectus ſcientiæ tribuit legitimam cauſam renuntiandi. h. d.

§. 4. Propter *e* defectum quoque ſcientiæ plerumque poteſt quis petere ceſſionem: quia cum illa circa ſpiritualem adminiſtrationem ſit potiſſimum neceſſaria, & circa curam temporalium opportuna, Præſul, qui in utriuſque commiſſam ſibi debet Eccleſiam regere ſalubriter, ei renuntiat, ſi quomodo ipſam regere debeat, ignoret. Quanquam autem deſideranda ſit eminens ſcientia in paſtore, in eo tamen mediocris tolerari poteſt: quia imperfectum ſcientiæ poteſt ſupplere perfectio charitatis.

Malitia plebis juſtam tribuit renuntiandi cauſam: item vitatio ſcandali. h. d.

§. 5. Propter malitiam *f* quoque plebis cogitur interdum Prælatus ab ipſius regimine declinare: veluti, quando plebs tam duræ cervicis exiſtit, ut apud ipſam amplius proficere non poſſit. Item pro gravi ſcandalo *g* vitando, cum aliter ſedari non poteſt, licet Epiſcopo petere ceſſionem, ne plus temporalem honorem, quam æternam videatur affectare ſalutem.

Ob irregularitatem poteſt renuntiari. h. d.

§. 6. Item *h* ob irregularitatem: puta, ſi bigamus. Quod ſi forte de legitimo matrimonio non ſit natus, licet hujuſmodi irregularitatem ſubticere non potuerit, ſi tamen & culpa latet, & cauſa, cum eo qui ſuum laudabiliter implevit officium, injuncta ſibi competenti pœnitentia, poterit non minus utiliter quam miſericorditer diſpenſari.

Gratia laboris fugiendi non poteſt renuntiari. h. d.

§. 7. Cæterum *a* ob alias cauſas renuntiationem affectantes audiendi non ſunt: dum forte aliqui laboris anguſtias declinantes, ad ocium, adverſus glorioſi Pontificis exemplum, aſpirare contendant.

Epiſcopus qui ſemel ad vitam Monachalem tranſivit, non poteſt rurſus ad Epiſcopalem dignitatem reverti. h. d.

§. 8. Accidit autem interdum, ut Epiſcopus humilitatis & pœnitentiæ cauſa, ab Eccleſia ſua removeatur: quod tunc contingit, cum quis Apoſtolica conceſſione ab Epiſcopali ſede ad Monachalem deſcendit ſubjectionem. Quo caſu alius in locum ejus ſubrogari poterit: ille vero reſurgere, Conſtantinopolitano *b* Concilio vetante, nequaquam valebit.

Impeditus adminiſtrare Epiſcopatum, & propterea factus Monachus, ceſſante impedimento, poteſt reverti ad Epiſcopalem dignitatem.

§. 9. Cæterum *c* ſpeciales quidam caſus inveniuntur, in quibus, prædicto Concilio non obſtante, is qui vitam Monachalem elegit, rurſum licite poteſt ad Epiſcopatum aſſumi. Si enim quis, perſecutionis rabie ſæviente, vel præpeditus adverſa valetudine corporis, cum proficere nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris auctoritate ad Monaſticam vitam deſcendat: perſecutionis vel ægritudinis impedimento ceſſante, ad Epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem. Idem Juris eſt, ſi quis propter doctrinæ defectum, locum regiminis deſerens, auctoritate Apoſtolica ad ocium ſe contulerit Monachale: nam ſi per exercitium lectionis, ſcientiæ reperit margaritam, proculdubio denuo vocatus ad Cathedram paſtoralem redire poterit.

Aſſecutus Epiſcopatum ſimoniace, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis, licet ad primum reverti non poſſit, alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt.

§. 10. Rurſus *d* ſi quis inſcius cupiditate parentum fuerit Epiſcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia ſuperioris illum dimittens, obſervantiam elegerit regularem, etſi ad Eccleſiam eandem redire nequeat, ad aliam tamen promoveri poterit, Conſtantinopolitani Concilii conſtitutione non obſtante: quam tunc obtinere oportet, cum pœnitentiæ cauſa, quam Epiſcopatum retinens peragere non valebat, vitam quis elegerit Monachalem.

Ad eum fieri debet renuntiatio, ad quem ſpectat confirmatio. h. d.

§. 11. Abbas quoque, qui Romanæ immediatæ ſubditus eſt Eccleſiæ, niſi licentia a Romano Pontifice legitime impetrata, ſui regiminis oneri renuntiare minime poterit: quod ſi Epiſcopo ſubjectus ſit, cum ejuſdem permiſſione locum ſuum licito jure poterit relinquere. Et hoc generale eſt in præbendis, & cæteris minoribus beneficiis, ut apud eum fieri debeat renuntiatio, ad quem pertinere dignoſcitur confirmatio: ex quo apparere poteſt, quod reſignatio facta Laico *f*, nullam Juris obtinet firmitatem.

Papa poteſt renuntiare Papatui. h. d.

§. 12. De Romano *g* Pontifice quæſitum eſt, an, quia nullum habet ſuperiorem, in cujus manibus renuntiare poſſit, Pontificatui ex cauſa cedere valeat? & ſuper hoc Cœleſtinus V. hæſitationis cujuslibet volens occaſionem amputare, & ſtatuit & decrevit, Romanum Pontificem poſſe libere reſignare.

Per procuratorem renuntiari poteſt, & quatenus valeat renuntiatio facta a procuratore revocato. h. d.

§. 13. Poteſt *h* autem quis non ſolum per ſemetipſum reſignare, verum etiam: per procuratorem: qui, ſi ad ce-

a *C. unic. de rerum permut. in 6.* b *C. niſi cum pridem. extr. eod. tit.* c *d. c. niſi. §. propter. extr. eod. tit.* d *d. c. niſi. §. alia vero.* e *d. c. niſi. §. pro defectu.* f *c. niſi §. propter malitiam.* g *d. c. niſi. §. pro gravi.* h *d. c. niſi. §. perſonæ.*

a *Dict. c. niſi. §. verum.* b *can. hoc nequaquam. 7. q. 1.* c *c. poſt translationem. §. cæterum. extr. eod. tit. de renunt.* d *d. c. poſt translationem. §. rurſus. eod. tit.* e *cap. fin. ubi gl. extr. eod. tit.* f *c. quid in dubiis. extr. eod. tit.* g *c. 1. de renuntiat. in 6.* h *Clem. unic. eod. tit.*

dendum Pontificali aut alii cuilibet dignitati vel beneficio, sponte ac libere constitutus fuerit, si postmodum ignorans revocatus fuerit, tenebit cessio per eum facta, antequam ad ipsius procuratoris, vel illius in cujus manibus cessio fuerat facienda, notitiam revocatio hujusmodi fuerit deducta: nisi forte per ipsos, aut alios dolo malo factum fuerit, quo minus ad eos, vel eorum alterum, ante cessionem revocatio perveniret.

Qui impetravit cedendi licentiam, compellitur renuntiare. hoc dicit.

§. 14. Aliud juris est, si qui cedendi licentia cum instantia postulata, atque ea obtenta, levitate forte cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos esse generali Concilio *a* statuitur.

TITULUS XX.
DE DEPOSITIONE, SEU DEGRADATIONE.

Spirituale conjugium dissolvitur per degradationem. h. d.

PEr degradationem quoque conjugium Ecclesiæ & Episcopi dissolvitur. Nihil enim est aliud degradare, quam de gradu dejicere: quod *institutum* est ad similitudinem *b* exauctorationis ejus qui militiæ deservit armatæ: cui tam militaris ordo, quam etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis & actualis. h. d.

§. 2. Est autem degradatio duplex, verbalis scilicet & actualis. Verbalis degradatio est, cum ab eo, qui auctoritatem habet, assistente certo Episcoporum numero, depositionis fertur sententia: Actualis vero, sive solennis est, cum non solum fertur sententia, verum etiam ab eo qui degradandus est, vestes & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cujus ordo ac series latissime Bonifaciana constitutione *d* demonstratur.

Proprius solum Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus: secus in majoribus. h. d.

§. 3. Quod *e* autem dictum est, Episcoporum numero assistente, sic intelligi oportet, si de Episcopo, aut illo degradando agatur, qui sit in majoribus ordinibus constitutus. Cæterum si de iis agatur, qui minoribus tantum insigniti sint, proprii Episcopi sententia, absque ullorum Episcoporum *f* interventu, satis erit.

In degradatione Sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus delinquentium, cum suis minoribus Prælatis. h. d.

§. 4. Quinimo interdum etiam si Presbyter, vel in sacris constitutus degradandus fuerit, plurium Episcoporum interventus necessarius non erit: nam tales si pro hæresi *g* seculari curiæ tradendi vel perpetuo immutandi sint, quia Episcoporum numerus facile convenire non potest, solus Episcopus, convocatis Abbatibus & aliis Prælatis, virisque suæ diœcesis pietate ac bonis artibus instructis degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere, & degradatus se miscens sacris, excommunicatur. hoc dicit.

§. 5. Clericus igitur ob grave flagitium degradatus, cum ab Ecclesiastico foro fuerit projectus, seculari curiæ traditur puniendus. Unde celebranda *h* erit talis degradatio seculari præsente potestate, & cum perfecta fuerit, pronunciandum, ut secularis Judex degradatum, tanquam clericali privilegio exutum, in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet intercedere, ut circa mortis periculum in eum sententiam moderetur: & si impetraverit, & degradatus pœnæ superstes fuerit, ab administratione sui ordinis debet abstinere. Quod si cingulo militiæ cœlestis exauctoratus, ausu temerario sibi dudum commissum audebit in posterum attractare ministerium, etiam ab Ecclesia ex canone Apostolorum erit abscindendus.

a *C. quidam cedendi. extr. eod. tit.* b *c. 2. §. actualis. de pœnis in 6.* c *d. cap. 2. §. verbalis. de pœnis in 6.* d *d. cap. 2.* e *canon. si quis tumidus. 15. qu. 7.* f *can. si autem. in fin. d. 15. qu. 7.* g *canon. 1. de hæret. in 6.* h *canon. novimus. extr. de verber. significat.*

TITULUS XXI.
DE SACERDOTIBUS IN INFERIORI GRADU CONSTITUTIS.

Sacerdotes inferioris gradus, sunt Presbyteri: nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. h. d.

NUnc descendamus ad Sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequenter postea de iis dicturi, qui licet Sacerdotes non sint, in sacris tamen constituti reperiuntur: ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministerium exhibent, qui in minoribus ordinibus dicuntur constituti: de quibus omnibus, si quid superius locuti fuimus, obiter potius quam ex professo locuti fuimus. Inferiores Sacerdotes sunt Presbyteri.

Sacerdotum in duas classes divisio, sumpsit originem tam a Testamento Veteri, quam Novo. h. d.

§. 2. Et *a* non ineleganter Sacerdotes in duos ordines distributi esse videntur: Hæc enim discretio, tam in Veteri Testamento a Deo per Moysen sumpsit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in summum Pontificem, filios vero ejus inunxit in minores Sacerdotes: quam etiam in Novo ab ipso Christo, qui duodecim Apostolos, tanquam majores Sacerdores, Septuaginta duos quasi in minores instituit: Petrum vero quasi summum Sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus claves regni cœlorum tribuit.

Presbyteri & Episcopi olim erant iidem: sed in remedium schismatis, de Presbyteris unus electus est, qui Episcopus dicitur. hoc dicit.

§. 3. Presbyterum *b* autem & Episcopum sunt, qui eundem olim extitisse affirment, & aliud ætatis, aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cum multi in singulis Ecclesiis Presbyteri constituti essent, in remedium schismatis *c* factum esse, ut per illos unus eligeretur, qui cæteris esset præponendus: electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes Presbyterorum: quorum erga Episcopos usque adeo crevit honor, ut illis tanquam filii cœperint obedire, nec jam pro Sacerdotibus habeantur, qui sub nullius Episcopi disciplina & providentia gubernantur.

Presbyter appellatur potius a prudentia, quam ab annis. hoc dicit.

§. 4. Presbyteri *d* vero nomen, quanquam a senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ indicat maturitatem, quam corporis canitiem.

Quæ sit Presbyterorum potestas, & auctoritas. h. d.

§. 5. Episcopi *e* igitur ac Presbyteri non penitus est absimilis circa sacra ministeriorum dispensatio: illorum enim, quæ gerere potest Episcopus, quædam Presbyter suo jure, quædam illius permissione exequitur, quædam vero nullo pacto potest attingere. Proprio jure Presbyter, Dominici corporis *f* ac sanguinis consecrationem, etiam Episcopo præsente celebrat, infantes baptizat *g*, sanctificato oleo inungit, benedicit, & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi potestatem habet. Episcopo permittente *h*, aut ultima

a *Dist. 21. in summ. & per totum.* b *can. 1. §. unde & apud. 21. dist.* c *can. olim idem. dist. 95. & can. legimus. dist. 93.* d *can. quisquis. §. Presbyteros. dist. 84.* e *can. quamvis dist. 68.* f *d. canon. quamvis. & canon. 1. §. ad Presbyter. 25. distinct.* g *canon. constat baptisma. de consecrat. dist. 4.* h *canon. 1. & seq. 26. qu. 6. & can. Presbyteris. de consecr. distinct. 4.*

cogen-

cogente neceſſitate, & baptizatos ſacros linire chriſmate, & virgines Deo dicare, Presbyteris conceditur. Eccleſias vero erigere, conſecrare, reconciliare, ſacrum chriſma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publice reconciliare, ſolis Epiſcopis reſervatur. *a*

TITULUS XXII.
DE IIS, QUI IN SACRIS SUNT CONSTITUTI.

In ſacris conſtituti ſunt Diaconi & Subdiaconi: & Diaconi debent Epiſcopum cuſtodire, Sacerdotibus celebrantibus aſſiſtere, Novum Teſtamentum prædicare: Euchariſtiam vero præſente Epiſcopo vel Presbytero, populo erogare non poſſunt. h. d.

Sicut autem Epiſcopis Presbyteri, ita etiam *b* utriſque debent obedientiam Diaconi: ad quos Epiſcopum prædicantem ab inſidiis cuſtodire pertinet, ne aut ipſe quoquo modo lædatur, aut divina verba per detractores polluantur. Sacerdotibus quoque celebrantibus *c* in omnibus aſſiſtent. Evangelium ad populum prædicabunt. Sed nec baptizare *d* præſente Epiſcopo, aut Presbytero, nec Dominici corporis Euchariſtiam populo erogare audere debent, niſi prædictis omnibus longius fortaſſe conſtitutis, neceſſitas ad id extrema eos compellat.

Primitiva Eccleſia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines: ſed poſtea & is ordo inter ſacros cœptus eſt haberi: & Subdiaconus poteſt eligi in Epiſcopum. h. d.

§. 2. Subdiaconos *e* licet & Eccleſia primitiva legatur habuiſſe, talis tamen ordo apud antiquos inter ſacros non annumerabatur: paulatim tamen poſt aliquot temporum curricula cœptus eſt & Subdiaconatus inter ſacros ordines reponi, eiſque ad ſimilitudinem tam Presbyterorum, quam Diaconorum continentia *f* fuit imperata. Cumque a multis, an in Epiſcopum Subdiaconus eligi valeat, hæſitaretur, noviſſime *g* poſt Urbanum Innocentii proceſſit conſtitutio, quæ, ut is quoque in Epiſcopum libere eligi valeat, declaravit ac ſtatuit.

Circa quæ verſetur officium Subdiaconi. h. d.

§. 3. Diaconum *h* igitur Subdiaconus ſubſequitur: ad quem calicem & patinam ad altare deferre pertinet, & Levitis tradere, eiſque miniſtrare. Utreolum quoque, & aquam, mantile, & manutergium tenere, Epiſcopo, Presbyteris, & Levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus poteſt quis ordinari in decimo octavo anno, Diaconus in vigeſimo, Presbyter in vigeſimo quinto. h. d.

§. 4. Sicut autem Subdiacono minus creditur, quam Diacono: & Diacono minus, quam Presbytero committitur: ita ad Subdiaconorum minor ætas, quam ad Presbyteratum ſuffragatur. Poterit igitur hodie *i* quis, niſi aliud Canonicum obſiſtat impedimentum, decimo octavo natus anno ad primum ſacrum ordinem, vigeſimo ad ſecundum, ad Presbyteratum vigeſimo quinto promoveri.

Proprie Sacerdotes appellantur, qui Euchariſtiam conficiunt, improprie etiam Diaconus & Subdiaconus.

§. 5. Diximus autem Diaconum & Subdiaconum non eſſe Sacerdotes, proprietatem ſermonis attendentes. Proprie *k* enim Sacerdos is eſt appellandus, cui ſacrificium corporis & ſanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Cæterum & ipſi interdum Sacerdotes appellantur, ſed per abuſionem. Vidimus hactenus de iis, qui in majoribus ſunt ordinibus conſtituti: nunc videamus de iis, qui in Eccleſia Dei minoribns ſunt ordinibus inſigniti.

a *d. canon. quamvis. diſt.* 68. & *canon.* 1. *verſ. ad Epiſcopum.* 25. *diſt.* b *can. Diaconi ſeptem.* §. *ut igitur. diſt.* 93. & *can. ſeq.* c *can.* 1. *verſ. ad Diaconum. diſt.* 25. d *can. conſtat baptiſma. de conſecrat. diſt.* 4. e *c. a multis. extr. de ætate & qualitat.* f *can.* 1. *diſt.* 28. g *d. c. a multis. extra, de ætat. & qualit.* h *canon.* 1. *verſ. ad Subdiac. diſt.* 25. i *Clem. fin. de ætat. & qualit.* k *canon.* 1. *verſ. Sacerdos. diſtinct.* 21.

TITULUS XXIII.
DE IIS, QUI SUNT IN MINORIBUS ORDINIBUS CONSTITUTI.

Minores ordines ſunt Acolythatus, Exorciſtatus, Lectoratus, & Oſtiariatus. h. d.

Sunt igitur in Eccleſia alii minores ordines, qui ſine ſacramentali unctione, ſola Epiſcopi benedictione, cum quadam vaſorum vel indumentorum diſtributione, præſtantur: ut ſunt, Acolythus, Exorciſta, Lector, Oſtiarius. Acolythus *a* eſt is, ad quem præparatio luminum, & qui cereum (a quo nomen quoque ducit) deferre debet, quique ſuggeſta pro Euchariſtia Subdiaconis præparat. Exorciſta *b* is eſt, qui exorciſmos memoriter retinere debet manuſque ſuper energumenos & catechumenos in exorcizando imponere. Lector *c* autem is appellatur, qui lectiones debet pronunciare, & ea, quæ Prophetæ vaticinati ſunt, populis prædicare. Ad Oſtiarium *d* pertinent claves Eccleſiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ ſunt intus extraque, cuſtodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles provido judicio repellat.

Pſalmiſtatus eſt minor ordo, & poteſt conferri a ſolo Presbytero. h. d.

§. 2. Eſt & Pſalmiſta, id eſt, Cantor, qui abſque ſcientia Epiſcopi *e*, Presbytero ſolum jubente, officium ſuſcipit cantandi: qui & ipſe, licet apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines cœptus eſt annumerari. *f*

Conſtituti in majoribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere poſſunt, ſed conſtituti in minoribus poſſunt: ſed ſi contrahant, privantur beneficiis & dignitatib. Eccleſiaſticis. h. d.

§. 3. Horum autem & ſacrorum valde diſpar eſt conditio: ſiquidem illis ita eſt continentia imperata *g*, ut nunquam ad matrimonium aſpirare valeant: his autem, ſi ad ſuperiores ordines provehi noluerint, matrimonium contrahere minime interdicitur: ſed eo caſu non ſolum ad ſacros ordines, & Eccleſiaſticas dignitates, & adminiſtrationes admittendi non ſunt: ſed etiam *h* beneficiis, quæcunque forte habuerint, privandi erunt: nam nec ea ſine pravo exemplo poſſunt & gravi ſcandalo retinere *i*: & tales bona Eccleſiaſtica dilapidare ſolent.

Hucuſque ſingulariter tam de majoribus ordinibus, quam de minoribus breviter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quæ tam majorum ordinum, quam minorum, ſunt communia.

TITULUS XXIV.
COMMUNIA TAM MAJORUM, QUAM MINORUM ORDINUM.

Minores debent majoribus exhibere reverentiam, majores vero minoribus amorem & charitatem.

In primis admonendi ſunt ii, qui minori ſub ordine conſtituti ſunt & officio, ut iis, qui aut ordine præcellunt, aut officio, reverentiam & obedientiam *k* exhibeant, nec per temeritatem alter alrerius partes ſibi vendicet. Majores quoque meminerint, ſe majores eſſe, non dominos: & ob id inferioribus non tanquam ſubditis

a *Can.* 1. §. *ad acol. diſt.* 25. b *d. can.* 1. §. *ad exorciſtam.* c *d. can.* 1. §. *ad lectorem.* d *can.* 1. §. *ad oſtiarium.* e *can. Pſalmiſta. d.* 23. f *gl. in verſ. Pſalmiſta. can.* 1. 21. *diſt.* & *can.* 1. *verſ. ad Pſalmiſt.* 25. *diſt.* g *diſt.* 26. & 32. *per totum.* h *c.* 1. *c. quod ad.* & *cap. diverſis. extr. de Cl. conjug.* i *c. cum decorem. extr. de Cleric. conjug.* k *can. a Subdiacono. diſt.* 98. *gl.* 2. *c. ad aures. extr. de temp. ordin.*

dominentur, sed quasi Clericos honorent, & diligant: & tales sint, qui non solum præsint, verum etiam prosint.

Ordinatores debent instruere ordinandos in divinis. h. d.

§. 2. Item sub gravis ultionis comminatione ex ordinatione generalis Concilii debent Episcopi promovendos in Sacerdotes per se ipsos, vel alios idoneos viros super divinis officiis, Ecclesiasticisque sacramentis diligenter instruere, & informare. Sanctius *a* enim (inquit) est paucos bonos, quam multos malos habere ministros: quia, si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam dilabentur.

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium. h. d.

§. 3. Præcedet autem ordinationem diligens scrutinium *b*, nec nisi qui *c* tam verbo fidei, quam rectæ conversationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus *d* itaque accipiat secum divinæ legis peritos Sacerdotes, & in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus, patriam, ætatem, locum ubi ordinati sunt, si literas callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter investigent, si fidem Catholicam diligenter teneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum. h. d.

§. 4. Quod *c* in beneficiorum collationibus observandum erit, qui enim beneficiis Ecclesiasticis præficiendi fuerint, a suo prius Archidiacono examinari debent, & per ipsum postmodum Episcopo præsentari.

Tam simoniace ordinatus, quam ordinans, sunt puniendi. hoc dicit.

§. 5. Ipsi *f* vero quibus talis cura committitur, cavere debent, ne aut cujusquam gratia, aut cujuscunque muneris cupiditate illecti, a vero devient, ut indignum, & minus idoneum, aut non examinatum ad sacros gradus suscipiendos Episcopos præsentent. Quod si aliter fecerint, & qui indigne accesserit, ab altari removebitur, & qui donum Sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, Ecclesiastica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus servari debent. h. d.

§. 6. Igitur *g* per tres continuos dies diligenter examinentur, & demum sabbatho, qui probati sunt, Episcopo præsententur: Qui tamen secundum diversitatem ordinum, temporis quoque servabit diversitatem: non enim *h* omnes ordines quibuslibet temporibus conferri possunt: nam Dominicis & aliis festivis diebus unum, aut duos ad minores licebit promovere, sed ad Subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, & una & altera statuta die, nulli Episcoporum, præterquam Romano Pontifici, licet aliquos ordinare, nec alicujus loci contraria est admittenda consuetudo. Quod si *i* forte secus factum fuerit, ordinans quidem potestate privandus est ordinandi; & ordinatus cum characterem *k* minime dubitetur recepisse, pœnitentia tantum prævia in susceptis ordinibus ministrare sustinendus erit.

Nec uno, nec duobus diebus continuato jejunio duo sacri ordines conferri possunt. h. d.

§. 7. Sed *l* nec uno die, nec duobus continuato jejunio ad duos quis potest sacros ordines promoveri, arbitrarie ordinanti suspensionis imminente pœna.

Minores ordines omnes simul conferri possunt. h. d.

§. 8. Diversum *m* statuitur de minoribus, qui omnes vel unica die conferri possunt.

Cum promoto per saltum potest, prætermisso ordine repetito, dispensari. h. d.

a *Can. tales. dist.* 23. b *Extr. de scrutinio in ord. faciend.* c *can.* 2. & *can. Episcopi. dist.* 24. d *can. quando Episcop. d. dist.* 24. e *can. ad hæc nos. vers. & hoc idem. extr. de offic. Archid.* f *can. quando Episcopus.* §. *ipsi autem. dist.* 24. g *d. can. quando Episcopus.* §. *igitur.* h *c.* 1. 2. & 3. *extr. de temp. ordin.* i *c. dilectus filius extr. de temp. ord.* k *c. pen. eod. tit.* l *c. literas. extr. de temp. ord.* m *c. de eod. extra, de temp. ordin.*

§. 9. Per *a* saltum vero si promotus fuerit quis solenniter ordine prætermisso repetito, ex misericordia ministrare permittendus erit.

Promotus ad sacros ordines furtive contra prohibitionem Prælati, non potest fieri Sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus: secus si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit divinis, nunquam poterit ordinari. h. d.

§. 10. Quod si *b* furtive ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciendum erit, an Prælati sub anathemate præcesserit interminatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem poterit ordinem promoveri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquamdiu duxerit vitam: quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioquin nulla præcedente inhibitione, condigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cum illo poterit Episcopus dispensare. Quod si is, qui nullum adhuc penitus attigit ordinem *c*, divinum aliquod officium exercuerit, & ab Ecclesia erit abjiciendus, & nunquam ordinandus.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari. h. d.

§. 11. De *d* eo qui non baptizatus ordines susceperit, valde dubitatum est: de quo post multam tandem discussionem obtentum & constitutum fuit, ut baptizetur, atque iterum ordinetur: & merito: cum enim baptismus *e* omnium sacramentorum janua sit & fundamentum, superædificari non potuit, ubi fundamentum defuit.

Sacros ordines tantum Episcopus confert, minores interdum & alii: & Episcopus qui loco, non dignitati renuntiavit, sacros ordines conferre potest: secus, si etiam dignitati, quia tunc solum minores confert. h. d.

§. 12. Illud postremo omittendum non est, quod inter minores & sacros ordines illa est differentia, quia majores ab Episcopis, minores vero etiam ab aliis quandoque conferuntur. Unde de eo quæsitum est *f*, qui Episcopatui renuntiasset, an & quales ordines conferre posset? in qua specie obtinuit distinctio, ut si quidem loco tantum quis renuntiasset, eos quos ante renuntiationem poterat, rogatus conferre possit. Quod si non solum loco, verum etiam dignitati renuntiavit, minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deservire, & ad majores, si reperiatur idoneus, poterit promoveri. Sane si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit, officii non habebit executionem: ubi autem non scienter (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) discretus Pontifex dispensare poterit.

TITULUS XXV.
QUI PROMOVERI NON POSSUNT.

Ponit quatuor casus sive respectus, ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

QUoniam vero præcaveri debet, quod vel infirmari, vel vituperari potest: sciendum est, quosdam esse, qui non sunt ad Ecclesiasticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex causis: aut enim quis promoveri impeditur ratione subjectionis, aut ratione delicti jam patrati, aut suspicione futuri lapsus, aut ob corporis læsionem.

Servus & libertus non possunt ordinari, & servus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

§. 3. Ratione subjectionis *g* promoveri impediuntur servi: eos enim, nisi a dominis libertatem consecuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire: liber enim esse debet, qui divinæ aggregandus est militiæ. Quapropter non solum servi, sed nec qui retento obsequio

a *C.* 1. *dist.* 52. & *c. unic. de Cleric. per salt. prom.* b *c.* 1. & *seq. extr. de eo qui fur. ordin. susc.* c *cap.* 1. & *seq. extr. de Cler. non ord. ministr.* d *c.* 1. *extr. de Presbyter. non baptiz.* e *Gloss.* 2. *d. c.* 1. f *c.* 1. *extr. de ord. ab Episc.* & *c.* 1. & *seq. extr. de servis non ordin.*

manu-

manumissi sunt, cum adhuc servitutem quandam servire videantur, sunt ad Clericatus ordinem promovendi: quod si contra factum fuerit, tam ordinantis, quam ejus qui sacro præcinctus est cingulo, canonicis pœnis coercenda est audacia. Si tamen servus sciente domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem serviat in divinis, non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus. h. d.

§. 3. Quod si *a* quis Ecclesiæ servili conditione obnoxius, ab eadem manumittatur, ut insignitus ordine clericali in ea perpetuo serviat in divinis, liber factus & ordinatus, ad aliam se transferre non poterit: sed si absolute manumissus fuerit, ad aliam transeundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis.

§. 4. Monachi *b* quoque, nisi de sui fuerint Abbatis voluntate præpositi, ad Ecclesiastica non sunt officia promovendi.

Licentia concessa a superiore religioso, ut possit consentire provisioni de se factæ, non valet. h. d.

§. 5. Strictius *c* adhuc agitur cum religiosis, non solum circa ordines, sed etiam circa electionem, vel provisionem quamlibet: si cui enim a superiore suo licentia concedatur, ut electioni, vel provisioni, si quam de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensum, quia ambitionis vitio viam parat talis licentia, nullius firmitatis existet.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinarii: quam concedere poterit etiam Vicarius & Capitulum, si sedes vacat, vel qui administrat. h. d.

§. 6. Pari *d* ratione constitutum est, ne quis alienæ diœcesis virum præter proprii superioris licentiam ordinare audeat: quam tamen Episcopo in remotis agente, dare poterit ipsius in spiritualibus Vicarius generalis, vel sede vacante Capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

Itali Episcopi, non debent ordinare Ultramontanum, nisi de licentia Papæ, vel sui ordinarii. h. d.

§. 7. Et *e* hoc quidem non solum obtinet Italis ordinari flagitantibus, verum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus Episcopus ordinare debet, nisi vel a summo Pontifice specialem habeat licentiam: vel ab Episcopo, de cujus diœcesi traxerit originem ordinandus, vel in cujus diœcesi beneficiatus existit, per ejus patentes literas causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare: & ii qui contravenerint, censuris canonicis coercentur, prout latius ex Clementis IV. constitutione apparet.

Homicida voluntarius non potest promoveri, & promotus est deponendus: secus de necessario. h. d.

§. 8. Patrati delicti ratione qui ordinari prohibetur, ut cum homicidium, aut aliud capitale crimen *f* facto, aut præcepto, aut consilio perpetraverit: & per surreptionem promotus, dejiciendus erit, dicente Domino, *Si quis per insidias hominem occiderit* g *aut per insidias hominem occiderit, ab altari meo evelles eum*. De eo itaque homicida intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. Cæterum si qui necessitate maxima arctati, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.

Fortuitum homicidium commissum, dum dabatur opera rei illicitæ, impedit quem promoveri. h. d.

§. 9. Quod si neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, num is cujus occasione perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ. Si illicitæ rei *a* dans operam, utputa, vetito ludo incumbens, casu homicidium perpetraverit, vel bello etiam contra infideles sese immiscens, volens Christiani nominis hostem interfecerit, nec *b* ad sacros ordines promovendus est, & promotus non solum ad superiores ascendere prohibendus est, verum etiam in suo ministrare: plane *c* ex dispensatione in inferiore ministrare sustinendus erit.

Si dans operam rei licitæ, ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit: secus, si non ex negligentia, sed mero casu. h. d.

§. 10. Sed *d* & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitam quis operi suo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum *e* intuitu disciplinæ ita percussit, ut ex percussione expiraverit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse; Præceptoris enim nimia sævitia culpæ assignatur. Diversum statuitur, si nulla culpa subsit: ut in eo accidit, quo campanas *f* pulsante, ut signo dato conveniret populus ad divina, tintinabulum cadens, ita subjectum puerum percussit, ut ex vulnere decesserit: nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatem, etiamsi de homicidio veniam postulaverit. Bonarum enim mentium est ibi etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est.

Infantes, furiosi, dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem. h. d.

§. 11. Idem *g* constitutum est de infantibus, furiosis, & de dormientibus, qui si hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiant irregulares, etiamsi Judex mortem illis inferat. h. d.

§. 12. Idem & de Clericis *h* qui de injuriis sibi illatis apud Judicem conqueruntur, protestantes quod ad vindictam seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si Judex justitia exigente mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter hujusmodi metum, quia scilicet Judex ad pœnam sanguinis posset procedere, sic conqueri non auderent, daretur plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim invadendi.

Publice pœnitentes non possunt promoveri, possunt tamen in necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

§. 13. Pœnitentes *i* quoque tam ad sacros ordines, quam etiam infimos promoveri non debent: quod utique non de omni pœnitente intelligendum est, sed de eo tantum, quem publice ac solenniter pœnituit: quæ pœnitentia semel tantum in Ecclesia conceditur *k*. Placuit tamen Toletano Concilio *l*, si necessitas aut usus exegerit, inter Ostiarios, vel Lectores hujusmodi pœnitentes posse collocari.

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari: secus est de usurariis. h. d.

§. 14. Iis *m* illi similes sunt, qui negotiis & officiis secularibus serviunt: quorum tamen vita si post deposita onera, & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculpata, omnibus possunt muneribus honestari. Quod si quis usuras *n*, dum negotiaretur, exercuisse compertus fuerit, non solum ordinandus non est, verum etiam ordina-

tus

a C. *eo libentius. extr. de ser. non ordin.* b *canon.* 1. *dist.* 58. *c. ad aures. extra. de temp. ordin.* c *Clem. fin. de elect.* d *c.* 2. *& seq. de temp. ord. in* 6. e *cap.* 1. *de temp. ord. in* 6. f *can. si quis viduam.* 50. *dist. & per totum. & extr. de homicid.* g *c.* 1. *extr. de homic.*

a C. *continebatur. extra, de homic.* b *can. Clericum qui. & canon. seq. dist.* 50. c *d. c. continebaur. in fin.* d *c. continebatur. extra, de homicid.* e *can. Presbyterum. extra, de homicid.* f *c. Joannes sacerdos. d. tit. de homicid.* g *Clem.* 1. *de homicid.* h *c.* 2. *de homicid. in* 6. i *canon. canones apud. d.* 50. k *can. si quis post. §. potest. d. dist.* 50. l *can. placuit. d. dist.* 50. m *c. uni. extra, de obligation. ad ration. ordin. vel non.* n *canon.* 2. *dist.* 33.

tus

tus deponendus *a*. Mens enim avida, nec abstinere novit vetitis, nec gaudere concessis. *b*

Simoniaci, seditiosi, & injuriarum ultores ordinari non possunt. h. d.

§. 15. Idem statuendum est de eo, qui quasi bona Dei empturus, pecuniam ad imitationem Simonis *c* obtulerit. Idem & de seditiosis *d*, & his qui propriarum injuriarum pertinaces fuerint ultores.

Fur occultus potest post restitutionem & pœnitentiam ad sacros ordines promoveri. h. d.

§. 16. De *e* fure, an ad sacros ordines promoveri possit, quæri potest: & si quidem sponte furtum confessus, damnum passo satisfecerit, & pœnitentiam peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, ad sacros ordines proculdubio promoveri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur. h. d.

§. 17. Sed etsi nullum quis delictum perpetrasse deprehendatur, quod illum a sacris excludere valeat ministeriis, adhuc tamen si vel de fide ejus, vel continentia suspicio sit, promovendus non erit. Ut ecce, si quis in ægritudine *f* constitutus, baptizatus fuerit, quia fides ejus non ex voluntate, sed ex necessitate videtur esse, Presbyter ordinari non debet: nisi forte postea ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit. Scienter autem rebaptizatis *g*, ut ad Clericatus gradum promoveantur, permittendum non erit.

Filii Presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiant regulares vel Monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati. h. d.

§. 18. Presbyterorum *h* quoque filii a sacris ministeriis arcendi sunt, nisi aut Monachi fiant, vel in congregatione Canonica regulariter viventes, religiose probati fuerint conversari. Sed hoc *i* de iis intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt: unde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio *k*, vel morum honestas eos commendabiles fecerit exemplis & auctoritatibus, non solum Sacerdotes fieri possunt, sed etiam summi Sacerdotes.

Bigamus, & qui uxorem duxit viduam, ejectam, vel meretricem, ordinari non possunt. h. d.

§. 19. Item *l* repellendi sunt bigamus, & qui viduam, vel ejectam, vel meretricem, vel ancillam uxorem duxerit. Vidua est, cujus cognitæ maritus mortuus est. Unde *m* is qui ab alio quidem ductam, sed minime cognitam duxit uxorem, propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotium promoveri, cum neuter carnem suam diviserit in plures. Ejecta est, quæ vivente marito ejicitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet, & cujus turpitudo publice venalis est. Quod non de iis intelligendum est, qui tales adhuc uxores retinent (nam in iis alia ratio est, quia scilicet conjugati non possunt in sacris esse constituti) sed de iis, quorum uxores defunctæ sunt.

Bigamus est, qui duas duxit uxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit, reputatur bigamus. Item, si cum vidua de facto contraxit. h. d.

§. 20. Est autem bigamus *n*, qui duas habuit uxores, sive baptizatus ambas, sive etiam ante baptismum, alteram. Si *o* quis tamen Laicus primam duxerit, in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus, hæsitatum est. Ex facto autem responsum est, hunc quidem nec bigamum esse, nec maritum viduæ: quia tamen quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquam de bigamo fore constituendum.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ. h. d.

§. 21. Aliud Juris est de concubinis *a*, quas si plures quis habuerit, irregularitatem bigamiæ non incurrit, sed cum eo tanquam simpliciter fornicatus sit, quoad executionem sacerdotalis officii, dispensari poterit.

Corpore vitiatus, nisi modica sit læsio, ordinari non potest. h. d.

§. 22. Cavenda sunt autem iis, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officiis, non solum animi, verum etiam corporis vitia. Unde aliqua parte *b* læsi ad sacerdotium ascendere non valent. Hoc tamen tunc obtinet, cum evidens & notabilis est læsio: cæterum, si modica sit *c*, utputa, qui exiguam partem digiti, vel unguem nolentes amiserint, ita ut sine scandalo possint celebrare, a Sacerdotio repellendi non erunt.

Abscissi ex necessitate promoveri possunt, secus si ex voluntate. h. d.

§. 23. Idem Juris est *d* de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, vel de Medicorum consilio metu imminentis periculi virilia fuerint amputata: quod si volentes, & carnali vitio repugnare forte cupientes, seipsos abscinderint, quia sui homicidæ sunt, ad Clerum pervenire non possunt *e*. Corpore enim vitiati, non casu, sed propria voluntate sunt intelligendi *f*: & sicut in illis veniam casus impetrat, ita vindictam in iis voluntas postulat.

Oculo privatus indistincte promoveri non potest, licet retineat ordines: secus si postea talis privatio contingat.

§. 24. Hæc autem distinctio non in omnibus membris sibi locum vendicat. Cui enim oculum *g* abstulit casus, licet voluntas desit, sacerdotium tamen consequi non potest. Cæterum si sacerdotali in ordine constituto tale quid acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet.

Olim furiosus, vel aliter vexatus, non potest ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non possunt ad ulteriores ordines promoveri.

§. 25. Is *h* quoque, qui in furorem aliquando versus insanivit, aut quolibet modo vexationis incursibus effertur, aut quod prope furorem accidit, in scena luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici etiam *i*, qui in adolescentia a dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem gradum ascendere non possunt.

a C. *si quis Clericorum. d.* 47. b c. *virum. in fin. d. d.* 47. c c. 2. *in fin. d.* 33. & 1. *q.* 1. *per totum.* d C. *seditionarios. d.* 46. e C. *ex literis. extr. de furt.* f c. 1. & *seq. d.* 57. g c. *confirmandum est. in fin. d.* 50. h c. 1. *d.* 56. & c. 1. *extr. de fil. Presbyt.* i *d. c.* 1. §. *fed. hoc. d.* 56. k c. *ad hæc. extr. de filiis Presb.* l c. *pœnitentibus. & seq. & c. si quis viduam. d.* 33. *cap.* 1. & 3. *per totum tit. extr. de bigam.* m c. *debitum. extr. de bigam. in fin.* n gl. *pen. c. pen. dist.* 26. o c. *nuper. & c. fin. extr. de bigam.*

TITULUS XXVI.

DE PRÆBENDIS, ET ALIIS BENEFICIIS.

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h. d.

POst hæc videamus de Præbendis, & illarum concessione: quæ pars Juris extra propositam quidem materiam fortasse videri poterit: loquimur enim in præsenti de jure personarum. Sed cum supra de dignitatibus Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non sine causa, sequenti loco potest hæc Juris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & vivere. h. d.

§. 2. Præbenda nihil est aliud, quam Jus percipiendi proventus Ecclesiasticos, tanquam uni de collegio competens, & ex canonia procedens. Cum enim, ut lex divina præcipit *k*, qui altari servit, de altari debeat & vivere: dignum est, ut qui divinis asscribuntur obsequiis, Ecclesiæ sustententur stipendiis. Et ideo institutum olim fuerat *l*, ut ordinationes eorum, qui sine certo titulo

a C. *pen. extr. de bigam.* b *dist.* 55. *in sum. & per totum.* c c. 1. & *fin. ext. de corpore vit.* d *can. si quis a Medicis. cum duobus seq. dist.* 55. c. 3. & 6. *de corp. vitiat.* e *can. si quis abscinderit. d. dist.* 55. f *can. pœnitentis. §. corp. d. dist.* 55. g *can. fin. dist.* 55. h *can.* 2. & 3. *dist.* 33. i *can. Clerici. d. dist.* 33. k *can. cum secundum. extr. eod. tit.* l *can.* 1. *dist.* 70.

ordinati

ordinati essent, in injuriam ordinantium inanes essent. Paulatim tamen benignius agi cœptum. Constitutum est enim *a*, ut, si Episcopus aliquem sine certo titulo, unde vitæ necessaria percipiat, ordinaverit, tamdiu ipse aut ejus successor, ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia convenientia clericalis militiæ stipendia assignentur.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdem providere de beneficio, sed mandans: secus, si sit mandatum generale vel, ordinandi licentiam concedens.

§. 3. Quod si Episcopus *b* mandato alterius in aliena diœcesi ordines celebret, distinguendum est, an de certis personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primo enim casu mandans, secundo mandatum suscipiens, inopi ordinato vitæ tenebitur necessaria ministrare. Eis autem, quibus a diœcesano datur licentia, ut a quo voluerint Episcopo, ad sacros ordines promoveri possint, ad præmissa non qui ordinant, sed qui licentiam tradant, obligantur: nisi *c* tamen ordinatus de paterna hæreditate vitæ possit habere subsidium.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina. h. d.

§. 4. Conceduntur autem præbendæ vel beneficia duobus modis: per collationem, & per institutionem. Collatio *d* est libera quædam præbendæ concessio. Institutio est præbendalis juris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, commodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus distingui.

TITULUS XXVII.
DE COLLATIONIBUS.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarium collatorem facit lex vel consuetudo. h. d.

Conferuntur autem præbendæ vel beneficia aut ab ordinario, aut ex mandato Legati sedis Apostolicæ aut Pontificio rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo approbavit, aut Juris designavit auctoritas: ut, Episcopus, Capitulum.

Si Episcopus & Capitulum habeant potestatem conferendi conjunctim, non potest unus sine altero, nisi in uno subsit impedimentum, conferre: & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio Capituli, etiam quod sit impeditus, Capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in removendo impedimentum: & mortuo vel absente eo, cujus consilio interveniente est conferendum, non est ob id differenda collatio. h. d.

§. 2. Quam conferendi potestatem Episcopus & Capitulum inrerdum habent communiter, interdum disjunctim: si communiter e alter sine altero illa exercere non poterit, nisi vel mortis vel suspensionis, vel majoris excommunicationis impedimentum in altero adesse contigerit. Cum *f* vero ad solum Episcopum cum consilio sui Capituli, vel assensu, præbendarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspenso nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis sit in mora, Capitulum se non potest intromittere. Ubi vero *g* collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitus contigerit, non erit ob hoc vacantis beneficii collatio differenda. Idem juris est Episcopo adeo in remotis agente, ut brevi non possit illius haberi præsentia: quia in petendi vel expectandi mora vacanti beneficio posset imminere periculum.

Si Ecclesia steterit vacans per sex menses, ad Capitulum beneficium devolvitur. h. d.

§. 3. Eadem ratione, ubi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses *h* conferre distulerit, ad Capitulum devolvitur. Ex contrario, si ad solum Capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religiosorum virorum consilio exequetur: quod si omnes forte neglexerint, Metropolitanus absque contradictione disponet.

Regularibus Prælatis non conferentibus intra sex menses, fit devolutio ad ordinarium. h. d.

§. 4. Idem statuitur in regularibus Prælatis, si enim quævis beneficia ad illorum dispositionem spectantia intra constitutum tempus conferre negligant, locorum diœcesani in non exemptis propria, in exemptis vero Apostolica auctoritate eorum negligentiam juxta præscriptum in Viennensi Concilio modum supplebunt.

Tempus devolutionis currit solum non impeditis, & a die notitiæ. h. d.

§. 5. Tempus autem sex mensium, nec currit legitime impeditis, & a die notitiæ, non a tempore vacationis erit computandum.

Devolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quando dignitas est suppressa. h. d.

§. 6. Hæc *a* autem demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio Præbendarum, & certus Canonicorum numerus. Cæterum, si neque distinctæ Præbendæ, nec certus sit Canonicorum numerus, Lareranensi Concilio de beneficiis ultra sex menses vacantibus locus non erit. Idem etiam obtinet, si per Capitulum vacans dignitas legitime fuerit sublata.

Sede vacante Capitulum non fungitur vice Episcopi in conferendo: & cessante causa, cessat & effectus. h. d.

§. 7. Licet autem ob negligentiam Episcopi, conferendi potestas ad Capitulum devolvatur, sede tamen vacante *b* in collationibus præbendarum Episcopi vice non fungitur: cum eo casu nullius superioris possit argui negligentia.

Circa collationem factam post devolutionem, dispensari potest. h. d.

§. 8. Is *c* quoque, qui nimium cessando conferendi Jus amiserit, si post Jus collationis devolutum, nihilominus viris idoneis de beneficio providere voluerit, quanquam ob temporis lapsum collatio mero jure non teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

Legati missi, vel nati vigore suæ legationis, non conferunt, nisi sibi specialiter concedatur: secus est in Legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali, etiam invito patrono Ecclesiastico. h. d.

§. 9. Ex *d* legationis quoque munere conferendi competit facultas, quod tamen non indistincte obtinet: nam sive missi fuerint, sive suarum prætextu Ecclesiarum aliqui legationis sibi vendicant auctoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem quos Rom. Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungentibus, sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono invito, conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prærogativa lætantur, sic eos auctoritate fungi congruit ampliori.

Legatus de latere non confert cathedrales Ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pontificalem majores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reservationes facere. h. d.

§. 10. Sed tamen nec cathedrales *e* nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti primum post Episcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatum, suæ dispensationi aut provisioni reservare possunt. Nec plures beneficiorum reservationes eodem tempore, in eadem cathedrali vel collegiata Ecclesia, vel ad ejusdem collationem pertinentium faciet.

Reservationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

§. 11. Illæ *f* quoque, quas jure fecerint, dummodo ad beneficiorum jam vacantium collationem non sit processum,

a C. *Episcopus. extr. eod. tit.* b c. *si Episcopus. eod. tit. in* 6. c c. *Episc. in fin. extr. eod. tit.* d c. 1. *de reg. jur. in* 6. e c. 1. *in princ. ne sede vacant. in* 6. f d. c. 1. §. *cum vero.* g d. c. 1. §. *ubi vero.* h c. 2. *in fin. ext. de conceſſ. præb.*

a C. *ex parte. extr. de conceſſ. præb.* b c. 1. *extra, ne ſede vacante.* c c. *literas. extr. de ſupplend. negl. Præl.* d c. 1. *de off. Legat. in* 6. e c. *deliberatione. de off. leg. in* 6. f c. *præſenti. de off. leg. in* 6.

eo

eo ipso, quod illorum finitur legatio, penitus evanescent, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficii invalidat provisionem Legati non ordinarii. h. d.

§. 12. Sed *a* nec aliter beneficium obtinenti ab Apostolicæ sedis Legato facta collatio valebit, quam si de eo, quod tunc provisus obtinet, mentio facta sit specialis, licet id in aliorum ordinariorum collationibus minime requiratur.

Licet ante acceptionem beneficii quis nullum habeat in eo jus, tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, providere non potest: potest tamen primo viso præfigi terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptaverit.

§. 13. Illud autem tam in ordinario, quam etiam in legato statutum est, quod si cui beneficium contulerint, licet is *b*, donec collationem ratam non habuerit, nullum jus in eo acquisiverit, in persona tamen alterius, primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta provisio non subsistet: plane notificata collatione, & ad consentiendum termino competenti præstito, si primus non consenserit, eo lapso beneficium libere, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alii contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum.

Per rescriptum Apostolicum prœbenda confertur pure, in diem, & sub conditione: & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio providetur. h. d.

§. 14. Per rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut pure, aut adjecto die, aut sub conditione. Pure, ut cum mandatur simpliciter, ut alicui de beneficio, aut prœbenda provideatur.

Collatio Apostolici in diem facta, accedente decreto irritante, ligat manus ordinarii. h. d.

§. 15. Dies adjicitur collationi, ut cum prœbenda confertur, quam quis intra mensem *c*, aut alio tempore a vacationis notitia duxerit acceptandam: quo casu, cum temporis appositio favorem afferat impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, collatio per ordinarium alteri facta, intra præfixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio, reservatio, executoris inhibitio, & lis mota, beneficium affectum reddunt.

Publice notum, præsumitur notum etiam privatis. h. d.

§. 16. Interpretamur autem quem prædictæ vacationis habere notitiam, ex quo ipsa vacatio in loco vel Ecclesia hujusmodi beneficii publice nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se vel per alium scire potuerit, ignoraverit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarii. h. d.

§. 17. Sub conditione mandatur fieri collatio, ut cum *d* alicui, si per executoris inquisitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel si consensus accesserit capituli, vel alia adjecta conditione, de beneficio provideri committitur: & eo casu etiam appositio irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium, aut per executorem ad providendum de tali beneficio datum, libere conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficii, etiam modici, nisi provisio sit facta motu proprio. h. d.

§. 18. Sed multum interest, motune proprio, an ad alterius petitionem de beneficio provideri mandetur? Si enim proprio *e* motu, longe pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficiis, quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit hujusmodi provisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque quæ habebat impetrans, cum sibi provisio facta fuerit. Quod si ad petitionem gratia hujusmodi facta sit, quantumcunque modicum beneficium scienter taceatur, veluti surreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio, pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: si beneficia sint æqualia, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio vero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficii restringitur: si sint æqualia, eligit, qui alias conferebat, & motu proprio tunc censetur gratia fieri, cum id exprimitur. h. d.

§. 19. Item si pluribus *a* in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus vel prœbendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, dignitatem vel prœbendam, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem seu prœbendam erit habenda relatio, quæ inter illas majoris censeatur esse valoris: quod si forsan æquales sint, ad eam, quam is, cui confertur, infra decem dies post habitam de dicta vacatione notitiam, duxerit eligendam: si vero ad petitionem alterius gratia hujusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris valoris extitit: & si sit æqualitas, ad eam, quam is, ad quem ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus elegerit, postquam sibi hujusmodi gratia erit nota. Motu *b* autem proprio tunc solum gratia fieri censetur, cum hoc expresse cautum fuerit.

Solus Papa tribuit jus in beneficiis vacaturis. h. d.

§. 20. Sed sive * motu proprio, sive ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat provisio, cæteris longe præstat. Nam cum ex Lateranensi Concilio ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui aut promitti non debeant, antequam vacent, Romanus Pontifex etiam in ipsis jus potest tribuere vacaturis.

Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium Legatum & summum Pontificem. h. d.

§. 21. Est ergo inter ordinarium Legatum, ac summum Pontificem circa collationis potestatem, quasi per gradus ascensus quidam. Nam ad Episcopum *c* omnium quidem basilicarum, quæ in ejus territorio positæ sunt, collatio regulariter pertinet: vacaturam prœbendam suæ dispositioni reservare non potest, & longe minus in eadem alicui jus tribuere. Legatus autem non modo vacantes intra suę legationis terminos Ecclesias conferre, verum etiam vacaturas (juxta ea quæ supra diximus) reservare poterit, licet eidem in vacaturis alicui jus tribuendi nulla sit facultas. At Apostolicus & ubique vacantes donare, & vacaturas suę provisioni reservare *d*, & in vacaturis jus tribuere potest, cum in ipso plenitudo resideat potestatis.

Si Clericus, cum mandatur provideri de beneficio vacaturo, negligat petere prœbendam, non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in Canonicum receptus. h. d.

§. 22. Quo e tamen casu summus Pontifex de vacatura prœbenda alicui provideri mandat, si is, in cujus gratiam mandatum obtentum est, prœbendam, quando vacat, negligenter omittit, non poterit postmodum prætextu dicti mandati, nisi antea in Canonicum fuerit receptus, aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

Habens expectativam, potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel ulterius, certum tamen acceptare non potest. h. d.

§. 23. Poterit *f* tamen is, cui certis super hoc executoribus deputatis ab Apostolica sede hujusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere vacaturum beneficium vel prœbendam: verum etiam *l* si rationabilis causa subsit, secundum & ulterius acceptare: certum tamen & expressum priusquam vacet, acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarum sedis Apostolicæ tribuatur: quod si de certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, ut Bonifac. constitutionis tenore latius continetur.

---

a *Canon. fin. de off. legat. in 6.* b *c. si tibi. de prœbend. in 6.* c *Clem. unic. §. secus. de conces. præb.* d *d. Clem. unic. in princip. de conces. præben.* e *c. si motu proprio. de prœbend. in 6.*

a *C. si plurib. de præb. in 6.* b *c. si motu. in fin. eod. tit. in 6.* * *c. 2. ubi gloss. de præb. in 6.* c *e. omnes basilicæ. 16. q. 7.* d *c. 2. in gl. de præb. in 6.* e *c. si Clericus. de præb. in 6.* f *c. ne captandæ. de conces. præb. in 6.*

Rescri-

Reſcripto Apoſtolico diſpenſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maxime circa literatas perſonas. h. d.

§. 24. Inde *a* etiam licet beneficiatæ perſonæ de alio beneficio, niſi primo illud, quod obtinet, omnino dimittat, provideri non poſſit, niſi aut Cardinales ſint, aut Regum filii: per tale tamen reſcriptum, maxime circa literatas perſonas, ſuper hac pluralitate diſpenſari poterit.

Ubi de prioritate beneficii pluribus collati non conſtat, primo poſſeſſor, deinde major prærogativa præfertur. h. d.

§. 25. Item ſi a ſede *b* Apoſtolica, aut legato, & ab ordinatio eodem die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primo facta collatio, non appareat, nemine poſſidentes, is erit cæteris præferendus, cujus conferens ampliore gaudet prærogativa. Hac *c* ratione & ii, qui in aliqua Eccleſia in Canonicos ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione cæteris, ſive legatorum, ſive aliorum quorumcunque auctoritate antea fuerint admiſſi, anteferri.

Qui dicatur receptus auctoritate Apoſtolica. h. d.

§. 26. Auctoritate *d* autem Apoſtolica receptus & is intelligitur, qui legati, vel alterius mandato, cui ſpecialiter in ea re auctoritas Apoſtolica conceſſa fuerit, recipitur. Sed & ſi mandatum legati ratum habeat *e* Roman. Pontifex, atque id auctoritate ſua muniat, ex eo receptus non Legati ſed Apoſtolica intelligitur auctoritate receptus? atque ideo eſt in aſſecutione præbendæ omnibus poſt eum receptis in Eccleſia dicta præferendus.

Expreſſio ejus quod tacite ineſt, nihil operatur, niſi per alium modum, quam quo tacite ineſt, fuerit facta expreſſio. h. d.

§. 27. Aliud juris eſt, ſi iis, ad quos alia pertinet Canonicorum receptio, facultas concedatur ab Apoſtolico, ut aliquem recipiant in Canonicum ejuſdem Eccleſiæ, ordinationibus forte certum numerum Canonicorum præfigentibus non obſtantibus: hoc enim caſu non Apoſtolica, ſed recipientium cenſetur auctoritate acceptus, niſi quod cum auctoritate Apoſtolica recipiunt, in literis caveatur expreſſe. Quod ſi ad eos alias talis receptio non pertinebat, Apoſtolica dicetur auctoritate receptus. Alias vero, ſi literæ impetratæ certi numeri Canonicorum nullam fecerint mentionem, quod illarum occaſione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus proviſionibus, niſi id exprimat. h. d.

§. 28. Illud etiam omittendum non eſt, non ſolere Apoſtolicum eundem collatorem plurib. onerare proviſionibus, niſi id velle ſe ſuis literis expreſſe fuerit complexus.

Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur, niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præjudicium proviſi. h. d.

§. 29. Sunt *f* autem Apoſtol. mandati fines diligenter cuſtodiendi, ideoque non debent ad caſus alios, quam expreſſos, extendi. Unde cum injungitur, ut alicui de præb. certi valoris provideatur, in præbenda minoris valoris etiam impetrante volente, mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non poteſt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem. h. d.

§. 30. Idem *g* obſervari oportet, ſi cui de beneficio, quod ad alicujus collationem ſpectat, provideri mandatur: hoc enim caſu de eo quod ad ejuſdem præſentationem, vel inſtitutionem pertinet, provideri minime poterit, nec etiam e converſo.

Caſus reſignationis non includitur, nec verificatur in caſu mortis. h. d.

§. 31. Eodem ſpectat *h*, ſi quis ab Apoſtolica ſede mandatum ſuſcipiat, ut ab aliquo beneficii reſignatione recepta, idem beneficium alteri conferat. Si enim is qui reſignaturus erat, rebus eximatur humanis, mandato locus non erit, cum non per reſignationem vacaverit, ſed per mortem.

Caſus futuræ vacationis non verificatur in caſu novæ creationis. hoc dicit.

§. 32. Idem obtinet, ſi literæ Apoſtolicæ ſuper conferendo beneficio proxime vacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod poſt illarum impetrationem fuerit creatum non extenditur.

Appellatione beneficii non venit penſio. h. d.

§. 33. Et *a* ſi quis literas ſuper obtinendis beneficiis uſque ad certam ſummam impetraverit, eidem non in penſione, ſed in beneficiis Eccleſiaſticis erit providendum, niſi de penſione in literis mentio habeatur.

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tempus præſens, & mentio potentiæ intelligitur de præſenti. h. d.

§. 34. Eodem etiam ſpectat, quod ſi de conferendo *b* alicui beneficio ad Epiſcopi collationem ſpectante reſcribatur, illud ei conferri non poterit, cujus collatio ex negligentia ipſius Epiſcopi ad ejuſdem Capitulum devoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cujus ad Epiſc. ex Capituli, vel alterius cujuſcunque, ſive ad ſedem Apoſt. ex ipſius Epiſc. vel aliorum in hoc eidem ſuccedentium negligentia collatio fuerit devoluta, hoc caſu provideri poterit.

Mandat. Apoſtol. reſtrictionem recipit ex perſona proviſ. h. d.

§. 35. Interdum tamen, licet mandatum generale ſit, ex perſona impetrantis recipit reſtrictionem: ut ſi cui *c* de præbenda proxime vacatura ſimpliciter provideri mandatur: nam ſi talis nondum in ea ætate exiſtat, ut ad ſacerdotium promoveri poſſit, ſacerdotalis ſibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco ſumitur reſcripti interpretatio. h. d.

§. 36. Ex loci quoque expreſſione reſcripti ſumitur declaratio, & ideo *d*, quanquam ſub nomine Eccleſiar. civitatis, etiam Eccl. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Eccleſiar. civitatis vel diœc. provideri, ad Cathedral. Eccleſiam mandatum hujuſmodi non extenditur: ſecus eſt, ſi in aliqua Eccleſiar. provinciæ provideri mandatur: tunc enim & Metropolitana & cæteræ Cathedral. Eccleſiæ tali mandato includuntur.

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. h. d.

§. 37. Ex ordine *e* quoque ſcripturæ reſcripti interpretatio ſumitur, veluti cum Joanni de beneficio ad collationem ſuam vel Pauli pertinente, ut alicui provideat, mandatur. Nam ſi plura ſimul beneficia vacare contigerit ad utriuſque collationem ſeparatim ſpectantia, tunc ordo ſcripturæ ſervandus eſt, & de illo beneficio provideandum erit, quod ad Joannem noſcitur pertinere.

Cum mandatur provideri de beneficio ſpectante ad proviſionem plurium, intelligitur conjunctim. h. d.

§. 38. Si vero *f* de beneficio ad aliquorum collationem, vel præſentationem ſpectante, non adjecto communiter vel diviſim, proviſio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel præſentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. h. d.

§. 39. Item inſertio cauſæ declarat reſcriptum, ſicut accidit *g*, cum Clerico nullum beneficium obtinenti, ob paupertatem per Epiſcopum de beneficio provideri mandatur. Nam ſi antequam ei proviſum ſit, beneficium fuerit aſſecutus, ceſſante cauſa mandati, provideri ſibi Epiſcopus in poſterum non tenetur.

Ex ſimplici mandato de providendo, non poteſt provideri obtinenti aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum, quo caſu ſolum unicum & non curatum beneficium obtinenti provideri poterit: & pluralis locutio reſtringitur ad duo. h. d.

---

a C. *de multi. extr. de præb. extrav. Joan. eod. tit. & extr. com. execrabilis.* b *c. ſi a ſede. de præb. in 6.* c *c. hi qui d. tit. in 6.* d *c. hi qui. de præb. in 6.* e *c. ſi eum ſuper. d. tit. in 6.* f *c. cui de non ſacerdotali. §. idem. de præb. in 6.* g *c. cum in illis. §. cum autem. de præb. in 6.* h *c. ſuſceptum. de reſcr. in 6.*

a C. *quamvis. de præb. in 6.* b *c. ſi de benefic. de præb. in 6.* c *c. ei cui. de præb. in 6.* d *c. quamvis. §. quanquam. d. tit. in 6. de præb.* e *c. mandato. de præb. in 6.* f *c. cum in illis. §. fin. de præb. in 6.* g *c. ſi pauper. de præb. in 6.*

§. 40. Nam *a* & is, cui conceditur ut idoneo possit in sua vel aliena Ecclesia providere beneficium, aliud obtinenti providere non potest, nisi vel primo ille beneficium quod obtinet, omnino dimittat, vel in concessionem hujusmodi sit expressum, quod etiam beneficiatæ valeat providere personæ: quo casu unicum duntaxat beneficium, atque illud non curatum obtinenti, provideri poterit. Sed si concessum fuerit, ut providere illi valeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, hujusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata restringi.

Mandatum simplex de providendo, non extenditur ad beneficium curatum, vel electivum. h. d.

§. 41. Ex natura quoque & beneficii qualitate Apostolicum rescriptum restrictionem recipit: nam si de quibuscunque beneficiis provideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione non habita, de iis providendum non erit, quibus hujusmodi cura noscitur imminere. Illis quoque, pro quibus scribitur, ut de personatibus & dignitatibus ad collationem, provisionem, præsentationem vel dispositionem pertinentibus quorumcunque provideatur, de iis provideri non poterit, ad quos per electionem proficiendi assumuntur.

Gratia alicui concessa, ut providere possit personis idoneis in certa Ecclesia, personis non expressis, non expirat re integra per obitum concedentis: secus si personæ essent expressæ. h. d.

§. 42. Illud quoque omittendum non est. Quod si cui *b* nulla facta personarum expressione sit gratiose concessa facultas, ut auctoritate Apostolica aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere possit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitime devoluta, conferre: hujusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: secus si super provisione certæ personæ facienda eidem sit data potestas, non ob suam, sed ejus, cui providetur, gratiam vel favorem. Illa enim expirat omnino, si concedens re integra moriatur.

Mandatarius, cujus non est electa industria, potest alteri mandare. h. d.

§. 43. Illud etiam interest. Utrum, cui ab Apostolica sede provisio de beneficio in certa Ecclesia, diœcesi, vel provincia certæ personæ facienda committatur, an de certa Ecclesia incertæ tamen personæ? Primo enim casu licet quis vices suas alteri committere poterit: secundo vero, cum in eligenda persona mandatarii electa videatur industria, provisionem sibi commissam alteri demandare non poterit, nisi forma commissionis id habeat, ut per se, vel per alium hoc expedire valeat.

Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri. h. d.

§. 44. Postremo illud sciendum est, tam Turonensi *c* Concilio cautum esse, ne præbendæ aliquam sectionem patiantur: quam ex Lateranensi, ne quis conferens beneficium Ecclesiasticum, partem proventuum suis usibus retinere audeat, cum sine ulla debeant diminutione conferri.

TITULUS XXVIII.
DE INSTITUTIONIBUS, ET JURE PATRONATUS.

Quando dicatur provideri per Institutionem, quid sit Jus Patronatus, & quibus modi constituitur. h. d.

ACcidit autem interdum, ut Prælati liberam de vacantibus beneficiis disponendi facultatem non habeant: quod tunc evenit cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis jus obtinet Patronatus: tunc enim stricte sumpto vocabulo, non conferre, sed instituere dicentur eos, quibus præsentante patrono providendum erit. Est igitur *d* Jus Patronatus, potestas præsentandi instituendum ad beneficium vacans. Constituitur autem tale jus variis modis: veluti, Ecclesiæ ædificatione, dotatione & similibus.

Ædificans rite, vel dotans, acquirit jus patronatus: & eum sequi debent commoda, quem sequuntur incommoda. h. d.

§. 2. Ædificatione * acquiritur jus patronatus, cum quis Ecclesiam de consensu diœcesani, juris ordine servato, construxit. Dotatione acquiritur, ut cum is, qui non fundavit, Ecclesiæ pro dote certa bona assignavit. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera sustinenda dos assignari debet, ita etiam concedenda sunt Ecclesiæ, quæ ad luminaria, & custodiam, & ad stipendia custodum, & ad cætera sacræ domui necessaria sufficiant. Institutum est igitur, ut quasi cujusdam loco remunerationis ad præsentationem patronorum in fundatas vel dotatis Ecclesiis Sacerdotes instituantur, nullo professionis vel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandum menses sex, Laicus quatuor. Ecclesiasticus non potest variare: Laicus potest. h. d.

§. 3. Sunt tamen inter Ecclesiasticos & Laicos patronos, pleræque differentiæ. Nam *a* Ecclesiastico ad præsentandum sex mensium conceditur spatium, Laico quadrimestre tempus datur. Et videtur optima ratione inductum, ut longius præfigatur tempus Ecclesiasticis, quippe *b* quibus semel facta præsentatione, amplius variare minime licet: quod in Laicis diversum statuitur.

Episcopus qui instituit secundo loco præsentatum, in pœnam tenetur providere etiam primo præsentato. h. d.

§. 4. Sed si Laicus, cui plures præsentandi tributa est facultas, primo Joannem instituendum offerat, secundo loco Paulum, utrumque idoneum, Ordinarius autem secundo loco præsentatum instituat: videamus, an primus appellare valeat, & statutum est, de secundo factam institutum infringi non posse: Episcopum tamen, qui primo loco præsentatum dolo recusavit admittere, recusato ut in competenti beneficio provideat, compellendum: ut in eo puniatur, in quo eum deliquisse constat.

Legatus de latere potest derogare juri patronatus Ecclesiasticorum, non Laicorum. Ecclesiastico patrono reddenda ratio proventuum patronatæ Ecclesiæ: secus Laico. h. d.

§. 5. Legatus *c* etiam beneficium in præjudicium Ecclesiastici patroni, ut supra tetigimus, conferre potest: cum in Laicis diversum accidat. Item Ecclesiastico patrono de temporalibus rebus ratio debet exhiberi, quod in Laico minime obtinet.

Patronus Laicus potest deferre ad superiores Clericos, qui dilapidat bona Ecclesiæ, cujus est patronum h. d.

§. 6. Licebit *d* tamen patrono Laico, si Sacerdotem ex collatis in Ecclesiam rebus fraudare cognoverit, aut honesta illum conventione compescere, aut Episcopo vel competenti Judici corrigenda denunciare: quod si talia agere tentet & Episcopus, Metropolitano ejus hæc insinuabit, sin autem & Metropolitanus talia gerat, Principis hæc auribus (si aliter Ecclesiæ consuli non possit) intimare non differet.

Jus patronatus transmittitur ad quoscunque hæredes: & plures succedentes uni, habent vocem unius, ne hæres patroni institutum mutare potest. h. d.

§. 7. Successione quoque jus patronatus acquiritur: quod quidem procedit sive sui, sive extranei, sive ex testamento, sive ab intestato sint hæredes. Plures tamen ab uno ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, vocem duntaxat unius habebunt in præsentatione Rectoris, nec jam institutos mutare poterunt.

Si patroni in præsentatione non sint concordes, attenditur major & melior pars. h. d.

a *C. is cui. de præb.* b *c. si cui nulla. de præb. in 6.* c *C. majorib. extr. de præb. in 6.* d *gl. 1. can. piæ mentis. 16. q. 7.*

* *Dict. gl. 1. c. piæ mentis, & c. filiis, ead. cauſ. & c. nobis fuit, extr. de jur. patron.* a *can. un. §. fin. de jur. patron. in 6.* b *c. paſtoralis. d. tit. & d. c. un. in gl.* c *c. cum dilectus. extr. de jur. patron.* d *c. filiis vel. 16. q. 7.*

§. 8. Et

§. 8. Et si *a* forte in plures partes patronorum se vota in præsentando diviserint, ille præficiendus est Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurium approbatur consensu.

Si Ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere. h. d.

§. 9. Quod si *b* inimicitates inter eos ortæ fuerint, ut Sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, si aliter provideri non poterit, præcipere debet Episcopus, ut ibi Missarum solennia non celebrentur, donec patroni ad concordiam redeant: quod si intra quatuor menses factum non fuerit, tunc ordinet Antistes Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum judicaverit ordinandam.

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secundum certam formam commendare. h. d.

§. 10. Quod si necessarium aut expediens esse duxerit, poterit etiam interim Ecclesiam alicui commendare: ita tamen, ut si parochialis sit Ecclesia, nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio constitutus: nec hujusmodi commenda ultra semestris temporis spatium vires suas porriget: nec in unius persona, nisi unica fieri poterit.

Episcopus in Ecclesia juris patronatus Laicorum ex causa potest ponere œconomos, qui colligant fructus erogandos in utilitatem Laicorum. h. d.

§. 11. Erit *c* etiam Episcopo facultas in Ecclesiis, in quibus Ecclesiastica persona præsentationem non habet, si vel minus idonei præsentetur, vel alia de causa aliquos in eis instituere non valeat, œconomos ponere, qui fructus percipere debeant in Ecclesiarum utilitatem erogandos, aut his qui quandoque instituentur, fideliter reservandos.

Patroni possunt convenire de præsentando alternis vicibus, & plures simul possunt præsentari, ut de ipsis Episcopus eligat instituendum. h. d.

§. 12. Sed *d* ut facilius provideatur Ecclesiis, non inconveniens visum fuit, patronos ipsos inter se posse libere convenire de Rectore ab eis alternis vicibus præsentando: quibus etiam ex eadem causa permittitur, ut plures ad vacantem Ecclesiam præsentare valeant, ita ut unus ex eis eligi possit per Episcopum & admitti.

Jus patronatus donari potest, sed ob donationem non præjudicatur juribus Episcopalibus: vendi autem non potest, nisi cum universitate. h. d.

§. 13. Donatione *e* quoque jus patronatus acquiritur. Ut cum jus, quod quis in Ecclesiis habet, in aliquem liberaliter confert: quæ si fiat Ecclesiæ, aut loco religioso, quamvis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Episcopalibus Juribus in aliquo non derogatur. Sed si quis dato precio *f*, hujusmodi sibi jus comparare ausus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, nisi tale jus cum universitate rerum temporalium transferretur.

Episcopus non potest spernere patroni præsentationem. Patronus non potest quem propria auctoritate instituere, sub pœna excommunicationis. h. d.

§. 14. Quemadmodum autem ad præsentationem patroni, debet Episcopus Clericos instituere, & quod spretis fundatoribus de vacanti Ecclesia disposuerit, erit irritum: ita etiam patronus auctoritatem Episcopi negligere non debet. Quod si laici *g* ausu temerario propria auctoritate ad institutionem processerint, tam ipsi anathemate feriendi, quam etiam perperam instituti Clerici communione sunt privandi: qui si etiam adhuc perstiterint, a ministerio Ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

Patroni putativi præsentatio tenet.

§. 15. Interdum *h* accidit, ut ejus qui patronatus non est, præsentatio tamen rata sit habenda. Ut cum ordinarius ad ejus præsentationem Clericum instituit, qui & juris patronatus erat possessor, & patronus credebatur: nam si postea jus patronatus alius in judicio evicerit, institutus non debet propter hoc ab Ecclesia removeri.

Nemo potest seipsum præsentare. h. d.

§. 16. Licet *a* autem patronus alios præsentet, seipsum tamen, quanquam Clericus sit, præsentare non potest, quantumvis idoneus sit, & quibuscunque studiis juvetur & meritis: cum nullus Ecclesiasticis sese officiis ultro immiscere debeat.

Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se præsentat: nec vacaturi beneficii tenet collatio, aut præsentationis promissio. h. d.

§. 17. Sunt autem institutiones collationibus in quibusdam similes, in quibusdam vero dissimiles. Similes sunt, quia quemadmodum is, qui seipsum præsentat, instituendus non est: ita etiam is, ad quem pertinet collatio *b*, seipsum non potest instituere, cum inter dantem & accipientem distinctio debeat esse personalis. Item quemadmodum vacaturæ præbendæ non tenet regulariter collatio: ita etiam promissiones de non vacantibus beneficiis Ecclesiarum, in quibus quis jus obtinet patronatus, nullo jure subsistunt.

Capitulum sede vacante potest instituere præsentatos: idem potest Vicarius sine speciali mandato Episcopi. h. d.

§. 18. Dissimiles sunt, quia etsi Capitulum sede vacante *c* beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, conferre non possit: præsentatos tamen a patronis potest, si idonei sint, admittere & instituere. Idem obtinet in Vicario: quia licet sine speciali confessione conferre *d* non possit, præsentatos tamen instituere *e* minime prohibetur.

In rectorem parochialis Ecclesiæ potest præsentari etiam non in sacri constitutus, licet secus in libera collatione: in qua tamen potest dispensari cum eo, qui est constitutus in minoribus. h. d.

§. 19. Sunt etiam in eo dissimiles, quod in Rectorem parochialis Ecclesiæ, etiam non in sacri constitutus præsentari potest, dummodo alias sit idoneus, & infra tempus a jure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiæ cura requirit, promoveri valeat. Collatio autem fieri non potest, nisi in persona ejus, qui saltem sit in Subdiaconatu constitutus: cum his tamen, qui in minoribus sunt ordinibus constituti, si tales sint, qui infra breve tempus possint in Presbyteros ordinari, dispensari poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vitæ necessaria subministranda. h. d.

§. 20. Defertur autem patronis non solum circa præsentationem, verum etiam circa honorem processionis, & circa necessarium vitæ subsidium. Nam si aut ipsi aut illorum filii ad inopiam redacti fuerint, illis erit modeste ab Ecclesia succurendum. *f*

Jus patronatus tollitur cessione, Collegii constitutione, Ecclesiæ destructione, delicti perpetratione. h. d.

§. 21. Tollitur jus patronatus cessione: utputa, cum quis id Ecclesiæ, in qua jus habet hujusmodi, conferendum duxerit. Item, si quis Ecclesiam sine sui reservatione juris collegiatam fieri patiatur. Eo amplius constat, si ædes sacræ incendio consumptæ fuerint, vel etiam terræmotu, vel vitio suo corruerint, extingui jus patronatus necesse est. Sed etsi patronus ausu nefando Rectorem vel Clericum ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausus fuerit, tam alias pœnas, quam juris patronatus amissionem sustinere debet. Idem juris est, si patronus efficiatur hæreticus: cum enim bona hæreticorum universa sint confiscanda *g*, merito cum ista universitate etiam jus patronatus interibit.

---

a C. *quoniam in. extr. de jur. patr.* b *c.* 1. *extr. eod. tit.* c *c. cum vos. extra, de offic. ord.* d *Clem.* 2. *versic. & ut. de jur. patr.* e *c.* 1. *de jur. patr. in* 6. f *c. quia Clerici, & seq. extr. de jur. patr.* g *c. præterea. extr. d. lit.* h *c. consultationis extr. d. tit.*

a C. *per nostras. extr. d. tit.* b *c. fin. extr. de inst.* c *c.* 2. *extr. ne sed. vac.* d *c. fin. de off. vicar. in* 6. e *c. ex frequentibus. extr. de instit.* f *c. quicunque fidelium.* 16. *qu.* 7. g *c. vergentis. extr. de hæret.*

TITULUS XXIX.
DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS.

Si conferatur beneficium non idoneo ad reſidendum, & proviſus privandus eſt beneficio, & collator conferendi poteſtate. h. d.

DEbent *a* autem hi, quibus Eccleſiaſtica miniſteria ſunt committenda, tales deligi, qui & reſidere in Eccleſia, & curam demandati ſibi officii per ſeipſos valeant exercere: quod ſi aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra ſacros canones acceperit, amittet: & qui dederit, largiendi poteſtate privabitur.

Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionem privandus erit: & quæ ſint juſtæ cauſæ non reſidendi. h. d.

§. 2. Si tamen ab initio idonei ad reſidendum reputati poſtea Eccleſias, vel præbendas ſibi conceſſas, ſine juſta & neceſſaria cauſa deſerant, ſi moniti & congruo tempore expectati non redierint, eis privari poterunt. Juſtæ non reſidendi cauſæ ſunt: veluti, ſi quis aut Romano Pontifici, aut proprio Epiſcopo obſequium exhibeat. Item ſi jura, & negotia Eccleſiæ ſuæ fideliter proſequatur, aut ſi, ut ſtudiorum cauſa abeſſe poſſit *b*, eſt alicui ſpecialiter indultum, & ſi quæ ſunt *aliæ ſimiles*.

Ad memoriam juvandam conducit repetitio. h. d.

§. 3. Hæc de præbendis & dignitatibus, atque illarum proviſionibus dixiſſe nos ſufficiat. Verum, quia in hoc tractatu diffuſe immorati ſumus, ut ſequentia præcedentibus melius contexamus, quædam in memoriam reducemus. Perſonarum ergo quidam Laici ſunt, quidam Clerici. Rurſus Clericorum quidam ſunt in Sacerdotio conſtituti, quidam in ſacris, licet non in Sacerdotio, quidam nec in ſacris nec in Sacerdotio. Eorum rurſus, qui in Sacerdotio conſtituti ſunt, quidam ſunt in celſiore gradu, ut Epiſcopi: quidam in inferiore, ut Presbyteri. In ſacris vero dicuntur conſtituti Diaconi & Subdiaconi. Qui vero nec in Sacerdotio, nec in ſacris reperiuntur, ii ſunt, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti. Cæterum, quoniam adhuc quidam in Eccleſia ſunt, qui non minus in Laicatu, quam in Clericatu conſtituti Domino deſerviunt, ut ſunt Regulares ac Monachi, reſtat, ut de his pauca ſubjiciamus.

TITULUS XXX.
DE REGULARIBUS, AC MONACHIS.

Regulariter valet argumentum a Regulari ad Monachum, & contra. h. d.

QUoniam vero ſive de Regularibus agendum ſit, ſive de Monachis, eadem fere jura ſervantur, verboſa fiat evagatio, dirigamus ſermonem in perſonas Monachorum, idem etiam intellecturi de Regularibus cæteris. Nam ſi quid in iis proprie ſervetur, ſeparatim oſtendemus.

Ex triplici capite quis ſit Monachus, & impubes a patre traditus monaſterio, poſt annum pubertatis poteſt redire ad ſeculum, ſi velit. h. d.

§. 2. Monachi *c* fiunt, aut ex paterna devotione, aut ex propria profeſſione, aut ex voti emiſſione. Ex paterna devotione *d* Monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monaſterio offert. Quo caſu, ſi impuberes ſacram tonſuram vel velamina ſuſceperint, quinto decimo ætatis anno moneri debent & inquiri, utrum in ipſo habitu permanere cupiant: ſi permanſuros ſe profeſſi fuerint, vel profeſſionem a ſe prius factam ratam habuerint, ulterius pœnitendi locum non habebunt: ſi vero ad ſecularem habitum reverti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia ſatis inutile eſt, ut coacta ſervitia Domino præſtentur. Qua etiam ratione conſtitutum eſt, *ne quis invitus ordinari debeat*.

Si impubes præter parentum voluntatem monaſterium fuerit ingreſſus, poſſunt parentes intra annum reclamare: ſecus ſi ſit pubes. h. d.

§. 3. Quod ſi *a* impubes præter parentum voluntatem tonſuram accepit Monachalem, parentes id factum irritare valent; ſed ſi intra annum ad propriam Epiſcopum, vel alium competentem Judicem non reclamaverint, revocare amplius non poterunt. Si vero in grandiori ætate adoleſcentes ſervire Deo elegerint, non eſt poteſtas parentibus prohibendi.

Profeſſio eſt duplex, tacita & expreſſa, & poteſt fieri etiam ante annum. hoc dicit.

§. 4. Propria profeſſione Monachus efficitur quis, aut expreſſe, aut tacite. Expreſſe, ut ſi quis poſt annum probationis habitum ſuſcipiens Monachalem, regulis monaſterii obſtringi ſe velle profitetur. Si tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum *b*, is qui converti deſiderat, habitum recipit, & profeſſionem emittit, Abbate per ſe vel per alium profeſſionem recipiente, regulari obſervantia obligatur, & vere Monachus eſt cenſendus.

Ex cauſa poſt annum poteſt profeſſio differri, ut ſi ingreſſus monaſterium ſit incognitus. Et ſervus triennio in monaſterio commoratus, per monachationem fit liber. h. d.

§. 5. Quemadmodum autem diſcretus Abbas ex cauſa ante probationis tempus profeſſionem recipere poteſt, ita ex cauſa interdum proferre. Unde *c* ſi quis incognitus monaſterium ingredi voluerit, ante triennium Monachalis habitus concedendus non erit: ne, ſi forte poſt annum ſtatim præſtetur, poſtea ſervus, aut alias inhabilis ad monaſterium deprehendatur. Quod ſi ſervus per triennium in monaſterio commoratus poſtea Monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino, ſi fiat Monachus, ſit liber, alias dominus poteſt intra annum recipere ſervum. h. d.

§. 6. Quinimo *d* ſi prius ignorante domino ad ſacra miniſteria ordinatus, Monachus fieri elegerit, jugum ſervitutis evadet: aliis intra unius anni ſpatium domino & ſervilem fortunam probare, & ſervum ſuum recipere licebit.

Prædicatores, Minores, & Mendicantes, non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. h. d.

§. 7. Quod *e* tamen de facultate recipiendi ante annum profeſſionis dicitur, non eſt perpetuum. Prædicatores enim & Minores, aliique Mendicantium ordines, ante annum probationis elapſum, quenquam ad ſui ordinis profeſſionem, vel ſeculi renuntiationem faciendam, recipere non poſſunt. Quod ſi forte contra fecerint, & is qui ſic receptus fuerit, eorundem ordini minime alligabitur, & receptatores a receptione ad profeſſionem quorumlibet ſuſpenſi, tam excommunicationi, quam aliis pœnis, quæ hujuſmodi regularibus pro culpis infligi ſolent, gravioribus ſubjiciendi erunt.

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionem, & unuſquiſque debet ſe conformare cum habitu quem gerit. h. d.

§. 8. Tacite profitetur quis, cum idoneis conjecturis apparet *f*, quod perpetuo vult Domino in religione ſervire, & vitam ducere Monachalem: utputa, habitum poſt annum retinendo, ubi is novitiis & profeſſis communis & indiſtinctus eſt, vel profeſſorum habitum ſuſcipiendo, ubi is diſtinctus habetur. Unde Toletano Concilio inductum eſt, ut Clerici, qui ſe fingunt habitu & nomine Monachos, & non ſunt, corrigantur, veri Monachi fiant.

Ponit differentiam inter expreſſam & tacitam profeſſionem. hoc dicit.

a C. *quia nonnulli.* §. *cum igitur, extra, eod.* b *relatum. eod. tit.* c *c. Monachum.* 20. *q.* 1. d *c. aliud autem.* 20. *q.* 1.

a C. 2. *extr. de regul.* b *c. ad Apoſtolicam. extr. eod. tit.* c *ſi ſervus. d.* 54. d *c. ſi ſervus. ubi gl. diſt.* 54. e *c. conſtitutionem. eod. tit. in* 6. f *c. ſtatuimus. extr. eod. tit.*

§. 9.

§. 9. Utrum autem qui expreſſe profeſſus fuerit, an tacite interdum multum intereſt. Expreſſa enim profeſſio, etiam ſeculari habitu non mutato, illi religioni præciſe obligat, quam quis profeſſus fuerit. Tacite *a* vero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantum datur, ſuſceptionem, non illi ſpecialiter, cujus eſt ſuſceptus habitus, ſed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ ſit ætatis, ac ſciens & prudens triduo in ejus habitus delatione perſeveret.

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſi. h. d.

§. 10. Et ſi contigerit eum, qui religionem ingreditur, beneficium retinere *b*, intra probationis annum non erit alicui conferendum: ſed interim per alium aſſignata ſibi congrua de proventibus portione, beneficio inſerviendum erit. Si tamen ingreſſi ad id accedat aſſenſus, aut quod vitam mutare voluerit, liquido appareat, aut legitimam profeſſionem emiſerit, beneficium alteri libere conferri poterit.

Qui vitam regularem vovit, monaſterium ingredi debet, non obſtante quod fuerit prælaturam conſecutus. h. d.

§. 11. Is quoque, qui votum de ingreſſu religionis compos mentis emiſit, ut Monachus fiat, cogendus erit. Uſque adeo enim Deo voti ligat emiſſio, ut etiam ſi quis poſt votum prælaturam fuerit conſecutus, Domino tamen promiſſa reddere ſit compellendus.

Per votum ſolenne derogatur ſimplici. h. d.

§. 12. Illud quæri poteſt: Si quis poſt votum *c* de certa religione intranda emiſſum, aliam religionem etiam laxiorem ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidemne poſſit, voto non obſtante priore, licite remanere? in qua ſpecie, cum per ſecundum ſolenne votum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt, poſſe Monachum in ea religione, in qua profeſſus eſt, remanere: eidem tamen pro voto non completo, pœnitentiam imponendam. Eſt autem in propoſito votum ſimplex, quod non eſt aliqua profeſſione munitum. Solenne vero eſt, quod quis per profeſſionem tacitam vel expreſſam comprobavit.

Semel factus Monachus, cogitur remanere in monaſterio. h. d.

§. 13. Is igitur, qui legitima in ætate conſtitutus, habitum ſemel induit ſponte, religioſum propoſitum ultro ſuſceptum deſerere non poterit, ſed proprio Abbati obediens, in caſtitate in proprio deget monaſterio.

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare. h. d.

§. 14. Sed *d* nec aliquid proprium poſſidere debet: & ſi quid habet, totum in continenti reſignabit. Nam abdicatio proprietatis adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere. Et ſi proprietas apud quenquam inventa fuerit in morte, is eſt Chriſtiana ſepultura privandus, & ſepultus ex humandus: prout etiam beatus Gregorius ſe feciſſe narrat.

Poteſt Monachus tranſire ſolum in arctiorem religionem: & ſi dubitetur, an ſit arctior, in quam Monachus vult migrare, ſtatur judicio Abbatis. h. d.

§. 15. Sed nec temere Monachus de monaſterio *e* in monaſterium migrare permittendus eſt, niſi monaſterium, ad quod tranſitum facere cupit, diſtrictius exiſtat. Quo *f* caſu, nullo obſtante privilegio, Prælatus Monacho ſine difficultate debet tranſeundi licentiam indulgere, ne videatur propoſitum impedire divinitus inſpiratum. Quod ſi forte probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem tranſire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, ſuperioris eſt judicium requirendum, ne forte angelus Sathanæ in lucis Angelum ſe transformet.

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h. d.

§. 16. Mendicantibus *a* vero approbatis, qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monaſterium confugiunt, etiamſi auctoritate Apoſtolica fuerint muniti, Clemens V. ſacro approbante Concilio, interdixit ne vocem aut locum in Capitulo talis monaſterii haberent, neve ad Prioratus adminiſtrationes, aut quæcunque officia aſſumi poſſent. Sed noviſſime *b* Martinus IV. omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monaſticum ordinem, excepto ordine Carthuſienſium, ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ concoeſſione tranſire, tam recipientibus quam receptis, ipſo facto excommunicationis pœnam incurſuris.

Abbates debent perquirere fugitivos, & Monachi non poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus: licet ſecus ſit in regularibus. h. d.

§. 17. Fugitivos *c* vero debent Abbates ſolicite perquirere, & ut ad monaſterium & frugem melioris vitæ revertantur, opportunis remediis providere, nec ordinarios qui eorum ſuppleant negligentiam, expectare. Singuli quoque Monachi per villas *d* & oppida non debent diſcurrere, nec per quaſcunque parochiales Eccleſias diſponi: quod in regularibus, cum regulæ inſerviant laxiori, ſpecialiter cautum non invenitur. Ideoque *e* illis cum minori difficultate parochialibus Eccleſiis præeſſe permittitur.

Quomodo & qualis ſit eligendus in Abbatem. h. d.

§. 18. Ut autem inviolabiliter monaſtica diſciplina cuſtodiatur, de congregatione Monachorum Abbas eligendus eſt *f*, quem ordo vitæ & meritum magis popoſcerit ordinari, uti uni tantum præſit monaſterio, qui cautus ſit in regimine, humilis, & diſcretus, & cui Monachi cum omni obedientia & devotione ſubjaceant.

Non profeſſus non poteſt eligi in Abbatem, ſed bene in Epiſcopum. h. d.

§. 19. Et præterea cum in magiſtrum *g* aſſumi non debeat, qui formam diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus, qui ſubeſſe non novit: Religioſus, qui regularem ordinem ante non fuerit expreſſe profeſſus *h*, in Abbatem, vel ad alium regularium prælatum elligi non poterit: quanquam ad Epiſcopalem dignitatem, talis in ſecularibus vel regularibus Eccleſiis eligi minime prohibeatur.

Viſitatores creandi, & quid agere debeant. h. d.

§. 20. Viſitatores quoque in Capitulo creandi ſunt ſecundum formam generalis Concilii, qui viſitationis officium exequantur, & omnia, quæ Viennenſi Concilio *i* conſtituta ſunt, fideliter obſervari faciant, & de ſtatu monaſteriorum, & obſervantiis regularibus diligenter inquirant: & tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus corrigant & reforment, quæ viderint corrigenda, & omnia ſecundum Honorianæ conſtitutionis tenorem proſequantur.

Non debet quis invenire, vel fundare novam religionem. h. d.

§. 21. Noviſſime *k* ſciendum eſt, generali Concilio ſemel atque iterum cautum eſſe, ne quis in poſterum novam religionem inveniat: ſed quod, quicunque ad religionem converti voluerit, unam de probatis aſſumat. Similiter etiam de iis qui religioſam domum de novo fundare voluerint, cautum eſt, ut regulam & inſtitutionem de probatis aſſumant.

a *D. c. non ſolum. §. facile.* b *c. beneficium. eod. tit. in 6.* c *c. penult. eod. tit. in 6.* d *c. cum ad monaſterium. extr. de ſtatu Monachor.* e *c. Joannes. extr. eod. tit.* f *c. licet quibuſdam. extr. eod. tit.*

a *Cl. 1. eod. tit. de reg.* b *extr. 1. communi. de reg.* c *c. fin. extr. eod. tit.* d *c. 1. extr. de ſtat. Monachor.* e *c. quod Dei. de ſtatu Monach. extr.* f *c. Abbatem. cum duobus ſeq. 18. q. 2.* g *c. cum in magiſtrum. extr. de elect.* h *can. nullus religioſus de election. in 6.* i *Clem. 1. eod. tit. de ſtat. Monach.* k *c. fin. extr. de relig. dom.*

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTI-

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS.

DE RERUM DIVISIONE, ATQUE ILLARUM ADMINISTRATIONE.

Res Eccleſiaſticæ ſunt aut ſpirituales, aut temporales. hoc dicit.

SUperiore libro de jure PERSONARUM expoſuimus: modo videamus de REBUS Eccleſiaſticis, illarumque tractatione, & adminiſtratione. Summa rerum Eccleſiaſticarum diviſio in duos articulos deducitur: nam aut ſpirituales ſunt, aut temporales *a*. Spirituales ſunt, quæ ſpiritui deſerviunt, atque animæ cauſa ſunt inſtitutæ: ut Sacramenta Eccleſiæ, altaria, & his ſimilia. Temporales ſunt, quæ non tam ſpiritus, quam corporis gratia pro Eccleſiaſticis miniſteriis, ſacrorumque miniſtrorum uſu ſunt comparatæ: ut ſunt, prædia, domus, & fructus decimales.

Res ſpirituales ſunt aut incorporales, aut corporales: & corporales dividuntur in Sacramenta, in res ſacras, ſanctas & religioſas. h. d.

§. 2. Rurſus ſpiritualium quædam ſunt incorporales, quædam vero corporales. Incorporales ſunt, quæ neque tangi, neque ſenſu corporeo percipi poſſunt: quales ſunt, virtutes, & dona Dei, aut quæ in jure conſiſtunt. Corporales ſunt, quæ tangi & humanis ſenſibus percipi poſſunt. Harum autem quædam ſunt Sacramenta, quædam ſacræ ſunt, & ſanctę, quædam religioſæ.

Videamus igitur nunc de ſpiritualibus: & quidem incorporales, cum de his tam ſupra opportunis locis loquuti fuerimus, quam etiam infra ſuo tempore dicturi ſimus, ſpecialem tractatum minime exigunt: itaque tractemus jam de corporalibus, ac primum de Sacramentis, de ſacris, ſanctis, & religioſis conſequenter etiam loquuturi: ac demum de rebus temporalibus, atque illarum adminiſtratione.

TITULUS II.

DE SACRAMENTIS.

Quid ſit Sacramentum. h. d.

SAcramentum *a*, eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma, ita quod ejus ſimilitudinem gerens & cauſa exiſtat.

Sacramentorum quædam neceſſaria ſunt, quædam voluntaria. h. d.

§. 2. Sacramentorum ſumma diviſio hæc eſt, quod aut ſunt neceſſaria, aut voluntaria. Neceſſaria ſunt, quæ ſine interitu ſalutis æternæ prætermitti & contemni non poſſunt: ut ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, extrema Unctio: quæ omnia ad particularem cujuſque profectum ſunt principaliter inſtituta. Voluntaria ſunt, quæ ſine ſalutis diſpendio, pro cujuſque arbitrio recipi poſſunt, & refutari: qualia ſunt Ordo ſacer, & Matrimonium: & hæc ad totius Eccleſiæ profectum & ſubſidium principaliter pertinent.

Neceſſariorum Sacramentorum quædam deſerviunt ad ingreſſum Eccleſiæ, quædam ad progreſſum in Eccleſia, quædam ad egreſſum ab Eccleſia. h. d.

§. 3. Et rurſus neceſſariorum quædam ad ingreſſum Eccleſię ſunt comparata, ut Baptiſmus: quędam ad progreſſum in Eccleſia, ut Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia: quædam ad egreſſum ab Eccleſia, ut poſtrema Unctio.

Secunda diſtinctio Sacramentorum, quod quædam characterem imprimunt, quæ iterari non poſſunt; quædam non imprimunt, quæ iterationem admittunt. h. d.

§. 4. Rurſus Sacramentorum quædam characterem imprimunt, quædam vero non. Quæ characterem imprimunt, iterari non poſſunt: ut Baptiſmus, Confirmatio, Ordo ſacer. Cætera vero, quæ characterem nullum imprimunt, iterari minime prohibentur: ut Euchariſtia, Unctio, Pœnitentia, Matrimonium.

Sacramenta conſtant elemento & verbo. h. d.

§. 5. Conſtant autem Sacramenta elemento & verbo. Elementum hic accipimus, quicquid ſub viſibili natura, inviſibilem gratiam deſignat & continet. Verba ſunt, quæ formæ viſibilis efficaciam exprimunt: ergo accedente verbo ad elementum ſacramentum fiet.

Non Eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat. hoc dicit.

§. 6. Illud quoque ſcire nos oportet, quod non Eccleſia, ſed ipſo Domino inſtituente Sacramentis utimur: ſed tamen ideo Eccleſiæ Sacramenta nuncupamus, tam quod per ea ſanctificata, & cœleſti ſponſo matrimonii fœdere conjuncta ſit: tum quod illorum diſpenſatio ejus credita ſit miniſterio.

Etiam malus miniſter, & hæreticus poteſt miniſtrare Sacramenta. h. d.

§. 7. Ergo *a* qui baptizat, qui abſolvit, & in ſingulis Sacramentis divinitus operatur, Dominus eſt: miniſtri vero Eccleſiæ in conficiendis ſacris myſteriis, vel diſpenſandis, præter nudum miniſterium nihil ſibi vendicare valent, cum non propriam, ſed ejus qui ſacramenta inſtituit, perſonam referant, nec illa ex ipſis ſanctificandi virtus manet. Unde, quanquam eos inculpatos eſſe deceat, ſi tamen mali ſint, vel a catholica communione ſejuncti, nihilominus & conficere Sacramenta, &

a *Can. ſacrificium*, 32. *de conſ. diſt.* 2. b *can. immiſſionem.* §. *ſed notandum.* 1. q. 1. *gl.* 1. *c. veniens.* 8. *extr. de tranſaction.*

a *Can. aliud eſt. & can. ſeq. de Conſecrat. diſt.* 4.

diſpen-

dispensare poterunt: veluti enim per lapideos canales ad areolas aqua transfunditur, & solis radii per loca fœtidissima transeuntes, nulla contactus maculatione contaminantur: sic multo magis Sacramenta nulla ministri fœditate commaculantur.

Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesiæ. h. d.

§. 8. Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesiæ concordem habeant. Cæterum si aliud agere intendent, puta sacris illudere mysteriis, vel aliud, quod Ecclesiæ non consentiat, nihil agitur: sine fide cum spiritualis potestas exerceri quidem potest, sine Ecclesiæ intentione non potest. His circa Sacramenta generaliter cognitis, exordiamur nunc de singulis etiam specialiter dicere: & quia baptismus fundamentum *a* est & janua cæterorum, merito ab eo principium sumamus.

TITULUS III.
DE BAPTISMO ET EJUS EFFECTU.

Baptismus operatur animæ ablutionem, & in locum circuncisionis est institutus. h.d.

BAptismus *b* est ablutio corporis exterior, quæ adhibita certa verborum forma, interiorem animæ ablutionem designat, & operatur. Veluti enim circumcisio in populo *c* Dei, in fidei justitiæque signaculum instituta, ad significationem purgationis originalis veterisque peccati parvulis valebat: sic & baptismus ad hominis innovationem valere cœpit.

Licet in baptismo plena contingat peccatorum remissio, non tamen contingit plena novitas. h. d.

§. 2. Non tamen ex quo quisque baptizatus, statim etiam in eo omnis vetus infirmitas absumitur, sed renovatio ad remissionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationem spiritualium: cætera vero sunt in spe, donec re compleantur, quod erit in surrectionis tempore. Quamvis vero in baptismate plena fiat peccatorum remissio, non propterea plena novitas & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos Sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h.d.

§. 3. Baptizandi *d* autem cura ad solos Sacerdotes pertinet, ejusque ministerium nec ipsis Diaconis explere permittitur, absque Episcopo vel Presbytero: nisi his procul absentibus, ultima languoris cogat necessitas: quo casu & Laicis fidelibus atque ipsis mulieribus *e* baptizare permittitur. Presbyter vero, cujus negligentia commissum est, ut quis sine baptismate ex humanis excesserit, deponendus erit. *f*

Baptizati ab hæreticis schismaticis, paganis, vel alias facinorosis, non sunt denuo rebaptizandi. h. d.

§. 4. Sed & si qui ab hæreticis *g*, sive schismaticis, vel etiam paganis, aut alias facinorosis baptizati fuerint, quasi baptizati non fuerint, iterum baptizari non debent. Antiqua *h* tamen patrum induxit institutio, ut qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad sanctam Ecclesiam redierint, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur.

Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

§. 5. Sed *i* quanquam baptismus ab hæreticis, schismaticis vel paganis susceptus valeat, ipsum tamen se baptizare nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & fœmina nascitur, alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & Spiritu Sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur. Unde de Judæo, qui in mortis articulo constitutus, in aquam se ipsum immergendo dixerat, *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, responsum est, denuo ab alio illum baptizandum esse, ut ostendatur, quod alius est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamvis si talis continuo decessisset, protinus ad patriam evolasset, non propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis. h. d.

§. 6. Quod quidem & de illo recte creditur, qui visibiliter non baptizatus martyrii subiit sacramentum. Baptismus enim invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Unde scite *a* scriptum a quibusdam reperitur, baptismum alium esse fluminis, alium fluminis, alium vero sanguinis: cum baptismi virtus & efficacia, non tam ablutione *b* corporis, quam fide cordis contineatur: & aliud sit per ministerium baptizare *c*, quod Sacerdos exequitur: aliud per potestatem, quam Dominus non usque adeo sacramentis adjunxit, ut sine illis eorundem gratiam tribuere non possit.

Parvuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiæ: & non debet minor esse virtus baptismi, quam circumcisionis. h. d.

§. 7. Non tamen, quia fide cordis baptismatis virtus continetur, ideo minus parvulos *d*, qui credere ob ætatem non possunt, unda salutaris abluit, cum & ii, non per usum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in baptismate, credere non male credentur, & in fide parentum *e* & Ecclesiæ, alio profitente, baptizati, ob fidei sacramentum recte fideles dici possunt: & cum circumcisio *f* tam adultis, quam parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior tamen existit, cum tam viri, quam fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quam parvulis est conferendus.

Tam mater, quam filius, in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. h. d.

§. 8. Is *g* quoque cujus mater vel prægnans, vel in ipsa hora, qua parturit, mortis urgente periculo baptismatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis baptizatus reputabitur: cum utique ad maternum corpus, cum esset in utero, pertineret: nec ibi regeneratio reperiri possit, ubi generatio non præcesserit, nec in hoc Infanti, qui nascitur, aliquid mater participat, cum uniuscujusque propria voluntas in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & ægrotantes baptizari possunt. h. d.

§. 9. Muti quoque *h* & surdi, item ægrotantes, qui pro se respondere non possunt, aliis pro se profitentibus, recte baptizari poterunt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt. h. d.

§. 10. De dormientibus, & amentibus quæsitum est, & plane si prius quam dormirent, aut amentiam incurrerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis eadem perdurare voluntas intelligitur, si sic immersi fuerint, characterem sacramenti non suscipiunt: secus autem, si prius catechumeni extitissent, & baptizandi propositum habuissent: tales enim in necessitatis articulo

a C. *veniens. extr. de Presbyt. non baptizat.* b *gl. 1. in sum. de conf. dist.* 4. c *can. ex quo. 6. dist.* 4. *de conf.* d *can. constat. 19. de conf. dist.* 4. e *can. mulier. d. dist.* 4. *de consecr.* f *can. quicunque. d. dist.* 4. g *can. sive ab hæreticis. & can. seq. de consecr. d.* 4. h *can. ab antiqua. d. dist.* i *c. debitum. extr. de baptismo.*

a *Gl. 1. in sum. de conf. dist.* 4. b *can. vetus baptis. d. dist.* 4. c *can. aliud est d. dist.* 4. d *cap. majores. in fine princ. extr. eod.* e *can. illud. & can. seq. vers. parvuli. de consecr. dist.* 4. f *can. majores. §. cum ergo. extr. eod.* g *can. si ad matris. & can. seq. de conf. dist.* 4. h *can. parvuli alio & can. seq. d.* 4. *de consecr.* i *cap. majores. in fine, extr. eod.*

bapti-

baptizare consuevit Ecclesia. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit obsistentem.

Invitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad observantiam fidei: secus si penitus coactus sit. h.d.

§. 11. Sed & si quis non sponte, dum tamen non omnino coactus baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit: ut puta, cum quis terroribus, atque suppliciis ad undam salutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, est ad fidei Christianæ cogendus observantiam. Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem sacramenti suscipit. Plus est enim expresse contradicere, quam minime consentire.

Is de quo non est præsumptio quod sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari. h.d.

§. 12. Illud *a* in dubium venire non debet, quoties nulla extant indicia inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdem baptizari minime prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio finit, ut iteratum videatur: nec temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter præsumitur quod baptizatus fuerit, ut hæc præsumptio pro veritate sit habenda, donec evidentissimis argumentis contrarium probatum fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet severissime puniri, ignoranter vero baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.

§. 13. Quod si *b* quis sciens & prudens iterum baptizari sustinuerit, arctissimæ pœnitentiæ subjiciendus erit: quod si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

Iterantes Baptismum sunt deponendi ab officio, & beneficiis. hoc dicit.

§. 14. Illi quoque, qui casu temerario in homine jam baptizato cœleste lavacrum iterare ausi fuerint, excommunicationis mucrone percussi, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

Multa fiunt in baptismo, quæ non sunt de ejus substantia. h. d.

§. 15. Postremo sciendum est, quod licet verbo tantum *c* & elemento, baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen a sanctis Patribus ad ejus decorem fuerunt solenniter constituta, ut immersionis numerus, Exorcismi, Clericorum exsufflationes, salis benedicti exhibitio, salivæ contactus, inunctio: quæ si ex neglectu prætermissa fuerint, omissio culpæ reos arguet.

Baptismus non debet conferri in privatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam nobilitatem. h. d.

§. 16. Illud etiam novissime *d* Viennensi Concilio constitutum est, ne quis in privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regum vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emerserit, propter quam ad Ecclesiam absque periculo accessus haberi nequeat.

TITULUS IV.
DE SACRAMENTO CHRISMATIS.

Fideles post receptum baptismum debent chrismati. h.d.

QUamvis autem continuo transituris regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiam confirmationis auxilium est necessarium. Ita enim conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut unum ab altero, nisi morte præveniente, separari non debeat.

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ, & soli Episcopi chrismant. h. d.

a *Can. si nulla extant. de consec. dist.* 4. b *Can. qui his. de consec. dist.* 4. c C. *non ut. extr. eod.* d *Cl.* 1. *eod. tit.*

§. 2. Igitur omnes fideles post baptismum, paracletum *a* per manus impositionem accipere debent, ut perfecte Christiani inveniantur. Spiritus *b* Sanctus enim, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur & augmentum præstat ad gratiam. Unde *c* cum cæteras unctiones simplex Sacerdos vel Presbyter valeat exhibere: hanc non nisi summus Sacerdos, hoc est, Episcopus conferre debet: alioqui nulla excusante consuetudine chrismatio irrita habebitur & vacua, nec inter Ecclesiastica sacramenta reputabitur, cum manum imposuisse præter Apostolos, quorum hodie vicem sustinent Episcopi, nulli alii legantur.

Jejunis a jejunio debet dari Chrisma, nisi necessitas aliud cogat. h. d.

§. 3. Accedent igitur, qui legitimę sunt ętatis, ad confirmationem jejuni *d*, ut a jejunis Episcopis sacro chrismate in fronte deliniri per manus impositionem paracletum recipiant. Plane infirmis, & morte periclitantibus, vel qualibet causa impeditis, nulla de jejunio habita ratione, manus imponi poterit.

In Baptismo, Confirmatione, & Catechismo debent patrini intervenire. h. d.

§. 4. Illud *e* commune est tam his qui baptizandi sunt, quam etiam illis qui confirmationis munus recipere debent, ut aliquem in patrinum habeant, qui eosdem in religione Christiana, & fide Dominica instituat, & qui pro eis apud Deum quasi fidejussor existat: quod & in Catechismo observandum erit.

Patrini non debent esse plures, vel non baptizati, vel confirmandi. h. d.

§. 5. Admonendi tamen sumus, quod nec plures quenquam in baptismo, aut in confirmatione suscipere debent, sed unus *f* tantum sive vir, sive mulier: nec quenquam quispiam tenere, vel levare poterit, qui ipse baptizatus non sit, vel confirmatus.

Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorum, nec Abbates vel Monachi aliorum. h. d.

§. 6. Parentes quoque proprios filios, vel Abbates *g*, vel Monachi alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec Baptismus, nec Chrisma possunt irritari, & utrumque conferri potest tempore interdicti. h. d.

§. 7. Commune etiam illud est utrisque, quod & neutrum (ut paulo ante diximus) iterari potest, quippe quod ambo characterem imprimunt, & quod interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum utrumque conferri, & pro utroque chrisma confici poterit, ut infra sua loco latius exponemus.

TITULUS V.
DE PŒNITENTIIS, ET REMISSIONIBUS.

Quid sit Pœnitentia, & effectus pœnitentiæ. h. d.

PŒnitentia, est Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Multiplex enim Dei misericordia ita lapsibus humanis subvenit, ut non solum per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes æternæ vitæ reparari velit. Unde qui dona regenerationis violaverint, proprio se judicio condemnantes, per Sacramentum pœnitentiæ ad criminum remissionem, quasi ex naufragio arrepta tabula ad portum pervenient.

a *Can. novissime de consecr. d.* 5. b *can.* 1. *de consecr. dist.* 5. c *can. un. §. per frontis. extr. de sacr. unct. & can. manus quoque. de consecr. dist.* 5. d *can. ut jejuni. & can. seq. de consecrat. dist.* 5. e *c. vos ante omnia. de cons. dist.* 4. f *c. non plures. de consecr. dist.* 4. *& can. seq.* g *can. non licet. de consecr. dist.* 4.

Tres

Tres ſunt ſpecies pœnitentiæ, & pœnitentia ſolennis iterari non poteſt, & pœnitentes ad ſacros ordines reddit inhabiles. h. d.

§. 2. Sunt autem pœnitentiæ tres ſpecies: quædam enim eſt ſolennis, quædam publica, quædam privata. Solennis eſt, quam propter majora ſcelera, Epiſcopus in capite jejunii, ſervata certa rerum ſerie, delinquentibus ſolet imponere: quæ quidem ne Eccleſiæ vileſcat auctoritas, iterari non debet: & tales pœnitentes ad ſacros ordines (ut ſupra expoſuimus *a*) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter poteſt Sacerdotibus imponi, quam ſi prius cœleſtis militiæ cingulo exuti fuerint.

Publica delicta & publica pœnitentia lui debent. h. d.

§. 3. Publica pœnitentia eſt, quæ publice, nulla ſervata juris ſolennitate, peragenda injungitur: qualis eſt, peregrinatio, certi habitus delatio, & his ſimilia. Cum enim manifeſta peccata non ſint occulta correctione purganda, recte conſtitutum eſt, ut qui publice peccando proximo ſuo ſcandalum præbuerint, publicam etiam pœnitentiam a propriis ſibi Sacerdotibus impoſitam peragere debeant. Apparet itaque ex his, quod licet omnis ſolennis pœnitentia publica ſit, non tamen omnis publica eſt ſolennis.

Unuſquiſque ſemel in anno debet confiteri, & Euchariſtiam ſumere, niſi de conſilio Sacerdotis abſtineat. h. d.

§. 4. Privata aut ſecreta pœnitentia eſt, quæ in occulto Deo fit & Sacerdoti. Statutum eſt enim generali Concilio *b*, ut omnis fidelis, quamprimum ſapere cœperit, omnia ſua peccata proprio Sacerdoti confiteatur, & injunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus adimplere ſtudeat, ſuſcipiens reverenter ad minus ſingulis annis in Paſchate Euchariſtiæ ſacramentum, niſi forte de Sacerdotis conſilio ex cauſa duxerit abſtinendum: alioqui & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & moriens Chriſtiana carebit ſepultura.

Pœnitentia conſtat contritione, confeſſione & ſatisfactione. hoc dicit.

§. 5. Conſtat igitur pœnitentiæ ſacramentum tribus partibus: contritione cordis, confeſſione oris, & operis ſatisfactione. Contritio nihil aliud eſt, quam dolor pro peccatis voluntarie aſſumptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſſio, (ut Auguſtino placet) eſt, per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur: vel confeſſio eſt Canonica peccatorum coram proprio Sacerdote facta declaratio.

Tribus caſibus poteſt quis confiteri non proprio Sacerdoti, ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo, vel ſi confiteatur fratribus habentibus generalem poteſtatem audiendi confeſſiones. h. d.

§. 6. Quod autem dicitur, *coram proprio Sacerdote*, ita demum obtinet, ſi nulla legitima cauſa ſubſit ejus declinandi judicium. Cæterum ſi quis vel proprii Sacerdotis imperitiam *c* vereatur, vel alias vitam & mores ſuſpectos habeat, & propterea alieno Sacerdoti *d* confiteri voluerit, licentiam prius poſtulet & obtineat a proprio: cum aliter illum alienus, quacunque ſuffragante conſuetudine, non poſſit abſolvere, vel ligare. Si quis tamen regularibus generalem audiendi confeſſiones poteſtatem habentibus, & locorum ordinariis præſentatis, & ab iiſdem approbatis, confeſſus fuerit, Pariſienſis Doctoris rejecta ſententia, non magis eadem peccata tenebitur iterum confiteri, quam ſi ea proprio Sacerdoti juxta generalis Concilii diſpoſitionem confeſſus fuiſſet.

Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiam eligendi confeſſorem. h. d.

§. 7. Epiſcopus quoque ſubdito ſuo, ut quemvis idoneum ſibi deligat confeſſorem, facultatem concedere poterit: cum non minoris eſſe debeat efficaciæ ab Epiſcopo obtenta licentia, quam a Parochiali Sacerdote.

Neceſſitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

§. 8. Sed & ſi pœnitendi urgeat neceſſitas, nec deſideranti locus aut tempus proprium Sacerdotem offerat, & ſi is, cui quis confitetur, ſolvendi nullam poteſtatem habeat, tanta tamen eſt vis confeſſionis, ut dignus fiat venia ex deſiderio Sacerdotis, qui proximo ſuo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deeſt.

In perpetuum eſt in monaſterium detrudendus, qui revelat confeſſionem. h. d.

§. 9. Sed *a* ſive proprius Sacerdos, ſive alius pœnitentiam audiat, cavebit omnino, ne aut verbo, aut alio quovis modo confitentem prodat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio ſibi detectum revelare auſus fuerit, non ſolum a ſacerdotali officio deponendus erit, verum etiam ad agendam perpetuo pœnitentiam in arctum monaſterium detrudendus.

Sacerdos non debet quem abſolvere de caſibus reſervatis Papæ, vel Epiſcopo. h. d.

§. 10. Illud etiam animadvertere Sacerdotem oportet, ne quem ſcilicet ab his criminibus abſolvendo liberare tentet, quorum abſolutio aut Apoſtolico *c*, aut proprio ordinario eſt reſervata: utputa, ſi pœnitens Clericum enormiter læſerit, Eccleſiam combuſſerit, vel fregerit, falſum commiſerit, Cardinalem, vel Epiſcopum inſecutus fuerit, cum Moniali rem habuerit, & in aliis caſibus.

In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus. h. d.

§. 11. De *c* eo tamen quæſitum eſt, ſi Epiſcopus ſubdito ſuo conceſſerit, ut ſibi poſſit idoneum eligere confeſſorem, an tunc ille, quem is elegerit, in caſibus, qui eidem Epiſcopo ſpecialiter reſervantur, abſolvendi habeat facultaten: & cum in generali, conceſſione illa minime veniant, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, reſponſum eſt, electum hunc hujuſmodi non habere poteſtatem.

Contritio & confeſſio ſine ſatisfactione parum proficiunt. hoc dicit.

§. 12. Sed nec contritio multum proficiet, nec confeſſio, niſi ambabus adjuncta fuerit ſatisfactio: quæ nihil aliud eſt, quam quædam injuriæ illatæ compenſatio: nullus enim delictorum accipit veniam, niſi ſi nulla neceſſitate fuerit impeditus) qualemcunque, etſi longe minorem, quam debeat, pœnam ſolverit. Nec ſufficit mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere, niſi etiam de his, quæ facta ſunt, Deo ſatisfiat per contriti cordis ſacrificium cooperantibus eleemoſynis, orationibus & jejuniis.

Medici, qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, ſunt ab Eccleſiæ ingreſſu arcendi. h. d.

§. 13. Medicos *d* etiam admonere oportet, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant, ut medicos vocent animarum: ut, poſtquam fuerit ægrotandi de ſpirituali ſalute proviſum, ad corporalis medicinæ remedium ſalubrius procedatur. Si quis autem Medicorum ſecus fecerit, ab Eccleſiæ ingreſſu arcebitur, donec pro tranſgreſſione hujuſmodi ſatisfecerit.

Qui habuit propoſitum confitendi, poteſt abſolvi, ſi ſævitia morbi non poſſet confiteri. h. d.

§. 14. Si quis autem in infirmitate conſtitutus, pœnitentiam petierit, & dum ad eum invitatus Sacerdos properat, morbo oppreſſus obmutuerit, vel in phreneſim converſus fuerit, & pœnitentiam moriturus, & per manus impoſitionem reconciliationem accipere poterit.

a *Tit. qui prom. non poſſ. §. pœnitentes.* b *c. omnis utriuſque. extr. eod.* c *c. fin. de pœnit. diſt. 6.* d *c. omnis utriuſque. §. ſi quis autem. extr. eod.*

a *C. omnis utriuſque. §. caveat. extr. eod.* b *Clem. 1. §. quibus. verſic. nec etiam. de privileg.* c *c. 2. de pœn. in 6.* d *c. cum infirmitas. extr. eod.*

Deputatis ultimo supplicio sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ non negatur. h. d.

§. 15. Nec infirmis solum, sed etiam ultore gladio morituris in hac parte jura subveniunt, cum ultimo damnatis supplicio *a* pœnitentiæ sacramentum, si petant, non solum negari non debeat, verum etiam sint censura Ecclesiastica, ab ordinariis locorum coercendi, quicunque adversarentur, quo minus id consequantur. Quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligendum erit, cum quibuscunque pœnitentia non negetur, viaticum quoque, quod vere pœnitentibus exhibetur, intelligatur esse concessum.

TITULUS VI.
DE EUCHARISTIA.

Maximum est Eucharistiæ sacramentum, & saltem semel in anno debet assumi. h. d.

EST autem inter cætera, Eucharistiæ sacramentum maximum *b*, & oblationes omnes longe antecellit. Unde, sicut præstantius est cæteris, ita etiam diligentius excoli debet. Et quidem circa prima fidei cunabula frequentissima erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio: sed cum postea paulatim tepescente charitate rarius homines communicarent, constitutum fuit *c*, ut nisi quis majoribus fortasse criminibus impediretur, tribus saltem vicibus in anno communicare deberet: donec refrigescente penitus religionis ardore, eo tandem ventum est, ut semel saltem singulis annis *d*, unusquisque cœlestis mensæ debeat esse particeps.

Quotidie Sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantum, non pluries, nisi ex magna causa, vel in nativitate Domini. h. d.

§. 2. Invaluit tamen, ut Deo quotidie Sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur, ideo etiam Christus quotidie mystice pro nobis immolatur: in quo tamen illud cavendum est, ne Sacerdos, quacunque præfulgeat dignitate *e*, amplius quam semel in die celebret: nisi aut aliter faciendum Domini nativitas *f* suadeat, aut urgens cogat necessitas. Satis enim felix est, qui semel digne celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior: nisi subsit necessitas. h. d.

§. 3. Sed nec ab omnibus, nec passim omnibus, tantum sacramentum exhiberi debet: nam veluti solus Sacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quod si Presbyter aliter quam per semetipsum infirmum, vel alium communicet, ex Rhemensis *g* Concilii dispositione, sui gradus periculo subjacebit. Permisit tamen Laodicense Concilium *h*, si necessitas urgeret, ut Diaconus præsente Presbytero Eucharistiam jussus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quoad seipsum est suspensus, non quoad alios. h. d.

§. 4. Imo & Sacerdotes, si qua criminali *i* macula se infectos esse sentiant, ab hujusmodi exhibitione abstinere debent. Quanquam si peccato mortali *k* vel minori excommunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet graviter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & sacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cum non a collatione, sed a participatione, quæ in sola perceptione consistit, videatur esse remotus.

Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia: pro cæteris autem maxime infirmis, semper debet esse parata. h. d.

§. 5. Item quamvis regulariter nullus, etiamsi quem Sacerdoti peccatorem & impœnitentem esse liqueat, ab altari sit arcendus: Scenicis *a* tamen, atque histrionibus, cæterisque personis hujusmodi, quamdiu tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec enim Evangelicæ disciplinæ congruit, ut pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. In cæteris prospiciet Presbyter, ut si quis infirmatus fuerit, ita Eucharistiam paratam habeat *b*, ut nemo sine communione moriatur.

Sacramentum Eucharistiæ constat visibili forma, veritate corporis, & spirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. h. d.

§. 6. Constat *c* autem Eucharistiæ sacramentum visibili forma, veritate corporis, & virtute spirituali. Forma visibilis est panis, & vini *d*: vinum vero hoc loco intelligimus aqua permixtum: nec enim in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum utrumque ex latere illius profluxisse legatur. Illud etiam rationabilis consuetudo generalis habet Ecclesiæ, ut plus in eo vini, quam aquæ sit ponendum. *e*

In sacramento altaris & panis & vinum fiunt vera caro & sanguis Domini. h. d.

§. 7. Veritas *f* est carnis & sanguinis, sicut enim ante consecrationem panis est & vinum, quod natura formavit: ita etiam post consecrationem vera Christi est caro & sanguis, quem benedicto consecravit. *g*

Virtus Sacramenti est charitas & unitas. h. d.

§. 8. Virtus est charitatis *h* & unitatis: nam veluti ex multis granis unus fit panis, & multis racemis unum vinum, ita & nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati, unum evadimus.

Ponit, quomodo & quando tria, quibus constat sacramentum altaris, sint sacramenta. h. d.

§. 9. His igitur repetitis apparet *i*, primum quidem sacramentum esse non rem, secundum & rem esse simul & sacramentum, tertium vero rem esse, sed non sacramentum. Sed primum quidem sacramentum est geminæ rei, secundum est sacramentum unius & alterius rei, tertium vero res est gemini sacramenti.

TITULUS VII.
DE EXTREMA UNCTIONE.

Extrema unctio solet exhiberi, de quorum morte dubitatur: & duplex unctio, exterior & interior: & interiorem exterior designat. h. d.

HActenus loquuti fuimus de his sacramentis, quæ ad ingressum, & ad progressum in Ecclesia comparata sunt: consequens nunc est, ut de iis videamus, quæ propter egressum ab Ecclesia sunt constituta. Sciendum est igitur, graviter ægrotantibus, & de quorum morte probabiliter timeri potest, certas corporis partes sanctificato oleo a Presbyteris ex institutione divina inungi debere: quæ quidem inunctio, non minus interius animæ, quam exterius corporis sanitatem operatur. Sunt *k* enim unctionis duæ species: Exterior, quæ materialis & visibilis, & Interior, quæ spiritualis est & invisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus: Interiore invisibiliter cor inungitur. Hæc, quod in extremitate vitæ constitutis exhiberi consuevit, merito extremæ unctionis nomen est sortita.

a *Clem.* 1. *de pœnit.* b *can. nihil in sacrificiis. de consecr. dist.* 2. c *can. etsi non. de consecrat. dist.* 2. d *can. omnis. de pœn.* e *c. te referente. extr. de celebr. miss.* f *c. consuluisti. extr. de celebr. missar.* g *can. pervenit. de consecr. dist.* 2. h *can. præsente. dist.* 93. i *can. Sacerdotes qui.* 1. *qu.* 1. *in fin.* k *can. fin. extr. de Cler. excomm.*

a *Can. pen. de conf. dist.* 2. b *can. Presbyter Eucharistiam. de consec. dist.* 2. c *Gl. in sum. de consec. d.* 2. d *sum. d. dist.* 2. e *c. pernicioſus. extr. de celebr. miſſar.* f *can. cum Marthæ. §. diſtinguendum. extr. de celebr. miſſ. extr. d. gl.* g *can. nos autem. de conſecr. diſt.* 2. h *Vide in præced. §§.* i *c. cum Marthæ. §. diſtinguendum. extr. de celeb. miſſar.* k *c.* 1. §. *ſcire te. extr. de ſacra unctione.*

Magis

Magis dignum trahit ad se minus dignum. h. d.

§. 2. Sanctificatum autem locum hoc loco accipimus, non modo quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod ex consecrato admixtum. *a*

Postquam hucusque de iis sacramentis, quæ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum est, ut de iis loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis.

TITULUS VIII.
DE SACRAMENTO ORDINIS.

Quid sit Ordo. h. d.

VOluntatis Sacramenta sunt (ut paulo ante exposuimus) Ordo sacer, & Matrimonium. Est autem Ordo, nihil aliud, quam signaculum quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato: de cujus speciebus, differentiis, & gradibus satis videtur superiore libro dictum esse.

Unde solum nunc restat, ut ad matrimonii materiam orationem vertamus.

TITULUS IX.
DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Quid sit Matrimonium. h. d.

MAtrimonium *b* est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens, cum divini & humani juris communicatione.

Matrimonium præcedit alia Sacramenta, ratione loci in quo institutum est, temporis, amplitudinis & mysterii. h. d.

§. 2. Et merito inter alia sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, cum cæteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterii ratione etiam præcellat. Siquidem ab orbis primordio in paradiso a Deo ipso institutum est, ut esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in aliis minime contigit. His illud quoque accedit *c*, quod animorum consensus & corporum commixtio, quæ in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & justam animam, vel Ecclesiam: alterum vero sacrosanctum conjugium designat, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum.

Bona matrimonii sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

§. 3. Consequuntur & inde præter sacramentum, & alia bona, utputa *d*, fides, & proles, & quod humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honestate excepta conjugii, minime læditur. Initiatur autem matrimonium sponsione, consensu ratificatur, & copula consummatur: de quibus singulis distinctius dispiciamus.

TITULUS X.
DE SPONSALIBUS.

Quid sint sponsalia, & unde dicantur. h. d.

SPonsalia *e* sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio: & dicta sunt a spondendo, quod per ea sibi invicem se futuros conjuges viri & mulieres spondent.

Sponsalia contrahuntur re, verbis, literis, & consensu. h. d.

§. 2. Contrahuntur autem sponsalia variis modis: utputa, re, verbis, literis, & consensu. Re contrahuntur per nudam subarrhationem, vel annulli immissionem. Verbis, ut si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego f te accipiam in meum maritum, & ego te in meam uxorem*: sive in hunc sensum verba similia protulerint Literis, ut cum absentes inter se de futuris nuptiis per epistolam paciscuntur: quod ipsum & per nuntium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

§. 3. Procurator *a* tamen ad hoc specialiter constitutus, ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, alium substituere non poterit, nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duo impuberes, quorum prudentia non supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantum sit impubes, per verba de præsenti matrimonium contraxerint, talis contractus resolvitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur justitia publicæ honestatis. h. d.

§. 4. Consensu *b* contrahuntur sponsalia: ut cum pubes & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus ætatem prudentiam non supplet, matrimonium per verba contraxerint de præsenti. Licet enim verba in præsens matrimonium sonent, juris tamen interpretatione in sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, conjugium, quod ab initio ætate impediente, ut matrimonium non tenuit, per adventum pubertatis minime convalescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel alium modum contrahentes cum ejusdem perseverantia voluntatis, ad pubertatis tempora perveniisse evidenter constiterit: per dictum tamen contractum, qui valuit ut potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis justitia censetur inducta.

In re denominanda potius effectum attendimus, quam modum. h. d.

§. 5. Et ideo hoc casu consensu contracta sponsalitia dicimus: quia, si verba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium contractum videri poterit. Censuerunt autem jura eos, qui, cum non possent, conjugium de facto contraxerunt, voluisse etiam in casu quo possent, contrahere: ideoque saltem, ut sponsalia, valere conventionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, in diem, & sub conditione, & qui contraxerunt sponsalia pure, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

§. 6. Rursus contrahuntur sponsalia, aut pure, aut adjecta die, aut sub conditione. Pure *a*, ut cum vir & mulier se invicem futuros conjuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imo qui contraxerunt, ut se invicem recipiant, & mutua conjugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabilis causa obsistet, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non stetit quo minus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

§. 7. Dies adjicitur sponsalibus, cum quis intra certum temporis spatium aliquam se ducturum in uxorem convenit: in qua specie, si per eum non steterit, quo minus intra præfixum terminum cum eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, evanescunt conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h. d.

§. 8. Sub conditione celebrantur sponsalia, cum quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se contracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, *Ego d te in uxorem accipiam, si centum mihi dederis*: *aut, si pater meus consenserit*: quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de præsenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cum his casibus a conditionibus recessum videatur.

a *Gl. fin. c. quod in dubiis. extr. de conf. Eccles.* b *In sum. 27. q. 2. §. sane.* c *c. illud. extr. de præsumpt. c. debitum. extr. de bigam.* d *c. omne. 27. q. 2.* e *c. nostrates. 30. q. 5. gloss. 1. c. licet. extr. de transf. Episc.* f *cap. penult. extr. eod.*

a *C. fin. de procurat. in 6.* b *c. 1. §. idem. de desponf. impub. in 6.* c *c. 2. & c. ex literis. ver. secund. extr. eod. tit.* d *c. de illis. & cap. per tuas. extr. de condit. app.*

Turpes conditiones adjectæ ſponſalibus vel matrimonio non vitiant, ſed vitiantur: niſi ſint contra ſubſtantiam & naturam conjugii. h. d.

§. 9. Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honeſtæ ſunt, & Canonicis inſtitutis non contrariæ: nam ſi turpes ſint, aut impoſſibiles, ob favorem matrimonii debent pro non adjectis cenſeri: ſi tamen non ſolum turpes ſint, ſed etiam contra ſubſtantiam, vel naturam conjugii: puta, ſi alter dicat alteri *a: Tecum contraho ſi generationem prolis evitaveris, vel donec aliam honore vel facultatibus digniorem inveniam, aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradideris:* matrimonialis contractus, quantumcunque ſit favorabilis, omni carebit effectu.

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non convaleſcunt, niſi nova voluntas acceſſerit, aut nixus copulæ intervenerit. h. d.

§. 10. Non tamen omnibus, cujuſcunque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores ſeptennio *b* celebrata, nullius roboris efficaciam ſortiuntur: ideoque ſi infantes, vel unus major ſeptennio *c*, alter minor, ſponſalia contraxerint ipſi, vel parentes pro eis, niſi per cohabitationem eorum mutuam, ſive alias verbo, vel facto eoſdem in eadem voluntate factos majores perdurare liquido appareat, ſponſalia hujuſmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis minime convaleſcunt: & ideo cum ſint nulla, ratione defectus conſenſus, publicæ honeſtatis juſtitiam non inducunt. Si tamen cum ea, quam nondum ſeptennem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud ſtatuendum erit.

Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur. h. d.

§. 11. Initiatum igitur ſponſalibus matrimonium fide conſenſus ratificari debet. Quod ſi, qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederunt *d*, ſe invicem admittere omnino noluerint: inſtar eorum, qui ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, diſſolutio tolerari poterit: cum coactiones difficiles ſoleant exitus frequenter habere.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſolvere ſponſalia, ſed expectandum tempus pubertatis. h. d.

§. 12. De *e* illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, quæri poterit: & ſane, ſive uterque, ſive alter reclamet, & antequam ad annos matrimoniis aptos pervenerint, ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi: ſi vero alteruter iſtorum ad pubertatis annos pervenerit, infra eoſdem annos altero exiſtente, cum ſponſalia contraherentur, ſi is, qui minoris eſt ætatis, ad pubertatis annos perveniens reclamaverit, nec in alterum conſentire voluerit, judicio Eccleſiæ ſeparari poterunt.

Mulier viripotens contrahens cum impubere non poteſt reſilire, ſed impubes, factus pubes poteſt. h. d.

§. 13. Mulier *f* quoque, nubiles annos attingens ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupſit, cum in eum ſemel conſenſerit, amplius diſſentire non poterit, niſi ipſe, cui nupſit, poſtquam ad legitimam ætatem pervenerit, in eam ſuum negaverit præſtare conſenſum.

Contrahens ſponſalia cum impubere coacte non tenetur expectare impuberem. h. d.

§. 14. Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſponte cum minoribus ſponſalia contraxerint. Si qua enim non tam ſponte ſua, quam a parentibus coacta, cum impubere contraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi invita permanſerit, ſi puerum uſque ad annum decimum quartum minime expectandum duxerit, ei alium ſibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

Sponſalia contracta a parentibus, non tenent, niſi filii aſſentiant & ratificent. h. d.

§. 15. Non abſimile eſt *a*, quod de ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus frequenter contrahunt, ſtatuitur: nam ſi quidem ipſi filii expreſſe conſenſerint, vel tacite, ut ſi præſentes fuerint, nec contradixerint, obligantur: & ex eis oritur publicæ honeſtatis juſtitia. Idem etiam obtinet, ſi filii tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadem ſponſalia, poſt ſcientes & prudentes ratificaverunt, tacite vel expreſſe: alias ex ſponſalibus contractis a parentibus pro filiis, nec ipſi obligantur, nec publicæ honeſtatis juſtitia inde exoritur.

Sponſalia diſſolvuntur ipſo jure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

§. 16. Diſſolvuntur ſponſalia, aut ipſo jure aut facto hominis. Ipſo jure tunc dicuntur ſponſalia diſſolvi, ut cum nulla habita ratione voluntatis & conſenſus partium, *ex certa ſuperveniente cauſa diſtrahuntur:* ut ex contractu matrimonii, ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interventu.

Matrimonium per verba de præſenti contractum, tollit ſponſalia præcedentia, etiam juramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti, non irritatur etiam ſecuta copula. h. d.

§. 17. Si quis igitur eam, quæ tibi deſponſata fuerat, per verba ſibi junxerit de præſenti, etiam ſi inter te & ipſam ſponſalia juramento firmata extitiſſent, dum tamen copula non intervenerit, nihilominus per ſecundum matrimonium, etiam te invito, tolluntur: licet fidem frangentibus, ſalutaris ſit injungenda pœnitentia: quanquam, ſi prius per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, ut per ſecundum, etiam ſecuta copula, tolli non poſſit. Nec enim ut pactionis fidem interdum frangi jura ſuſtinent, ita etiam fidem conſenſus aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterii diſſolvuntur ſponſalia. h. d.

§. 18. Item ex contrario, ſi quis ſacris ordinibus fuerit inſignitus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſolvuntur ſponſalia. Conſultius *b* tamen egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in uxorem forte jurejurando firmaverit: ſi antea contrahendo jusjurandum ſervaverit: poſteaque nulla ſubſequenti carnali copula religionem ingrediatur.

Affinitas ſuperveniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

§. 19. Item ſi inter ſponſum & ſponſam affinitas ſuperveniat: utputa, ſi ſponſum *c* propinquam ſponſæ cognoviſſe, aut manifeſtum ſit, aut de hoc ſit publice diffamatus, aut ſpiritualis inter eos cognatio interceſſerit: diſſolventur inter eos ſponſalia, nec ad matrimonium perveniri poterit.

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſolvuntur. h. d.

§. 20. Facto hominis diſſolvuntur ſponſalia, vel contrario utriuſque contrahentis conſenſu, vel cum legitima emergente cauſa, diſſolutio alterius tantum voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione *d*, abſentia, membrorum amiſſione, incurabilis morbi interventu.

Sponſalia diſſolvuntur contrario conſenſu, nec pœnæ appoſitio ſponſalibus appoſita, aliquid operatur. h. d.

§. 21. Si contrahentes igitur, vel ſeſe invicem liberent, vel impubes contrahens adveniente pubertate, ratum nolit habere matrimonium, diſſolventur ſponſalia: nec aliquid proderit, quod ſub certa pœna contracta fuerint:

---

a C. *fin. extr. de condit. appoſ.* b *c. acceſſit. extr. de deſponſ. impub.* c *c. in princ. de deſponſ. impub. in 6.* d *c. 21. extr. eod.* e *c. 1. de illis. extr. de deſponſ. impub.* f *c. de illis. §. mulier. extr. de deſponſ. impub.*

a C. 1. §. *fin. de deſponſat. impub. in 6.* b *c. 2. extr. de converſ. conjug.* c *c. 2. extr. de conſanguinit. & affin.* d *c. 2. 31. q. 1. can. Apoſtolus. & can. omnes. 32. q. 7. c. diſcretionem. extr. de eo, qui cogn. conſang.*

cum

cum enim libera matrimonia *a* esse deceat, pœnarum inanis omnis est adjectio.

Ob fornicationem post sponsalia etiam juramento firmata commissam, potest quis licite resilire: & id quod conjunctos disjungit, multo magis impedit conjungendos. h. d.

§. 22. Unius quoque tantum dissensu etiam jurati solvuntur interdum sponsalia: veluti *b* si quis aliquam se in uxorem ducturum juraverit, & ea postmodum fornicata fuerit: nam licet eidem fornicationem non possit opponere præcedentem, ob subsequentem tamen poterit eandem in conjugem non ducere: quia illi juramento talis inest conditio, si illa contra regulam desponsationis non venerit: alioqui si post hujusmodi juramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in uxorem ducere: quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum conjugium vir propter fornicationem licite potest a sua cohabitatione recedere, longe fortius ante conjugium celebratum sponsus sponsam poterit non admittere.

Carnalis & spiritualis fornicatio æquiparantur. h. d.

§. 23. Idem erit, si sponsus vel sponsa idololatrando, vel hæresim sequendo in spiritualem fornicationem inciderit.

Si sponsi conferant se ad remotas regiones, sponsæ possunt se ad aliorum nuptias conferre, recepta, si pejeraverint, pœnitentia. h. d.

§. 24. Sed *c* & si qui præstito juramento promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaque illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes se transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de perjurio, si forte juramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterint, quo minus fuerit matrimonium consummatum.

Lepra, vel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h. d.

§. 25. Item si sponsus, aut sponsa, leprosus fiat *d*, vel leprosa: paralyticus, vel paralytica: aut nasum vel oculos amittat: aut quid sibi turpius eveniat: ad consummandam maritalem copulam compelli non debent: licet jam contractum matrimonium superveniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

TITULUS XI.
DE NUPTIIS.

Ponit subordinationem præsentis Tituli ad præcedentia & sequentia. h. d.

EXposuimus hactenus, quid esset matrimonium, quave ratione inter sacramenta reponatur, admonentes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula consummari. Sed cum proxime de sponsalibus, tanquam de principio tractatum habuerimus: reliquum nunc est, ut de consensu & copula, quibus substantia & perfectio matrimonii continetur, disseramus: quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat, cum cæteris quæ tractatui adjacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

§. 2. Nuptias igitur, sive matrimonium inter se contrahunt, viri puberes & mulieres viripotentes, simulatque in se invicem consenserunt. Ubi enim non est utriusque consensus, non potest esse matrimonium: ideoque si ex altera parte pater puellæ tantum consenserit, ex altera qui se cupit maritum fieri, nihil agitur: quanquam honeste faciant filii, si paternæ voluntati minime reluctentur.

Pubertas æstimatur non tam annis quam corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis, & ex necessitate. h. d.

§. 3. Sed qui sint puberes, videamus; & quidam ex annis tantum pubertatem judicandam asserunt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleverit: & viripotentem, quæ duodecim, quamvis tardissime pubescant. Prævaluit tamen opinio existimantium ex habitu corporis pubertatem debere censeri, atque eos, qui generare possint, etiamsi minores annis sint, proposito puberes reputari. Itaque, si malitia ætatem suppleat, etiam minores ea ætate conjungi possunt. Idem, si forte urgentissima necessitas *a* interveniat: utpote quod pro bono pacis talium conjunctio sit toleranda.

Quantum ad Ecclesiam, verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.

§. 4. Licet *b* autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Ecclesiam, verba præsentem consensum exprimentia sunt necessaria, si contrahentes loqui poterunt. Muti vero & surdi, qui loqui non possunt & exaudire, si contrahere velint, & quod verbis ostendere nequiverint, signis declaraverint, proculdubio legitimas nuptias contrahent.

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. hoc dicit.

§. 5. Verba autem ad hoc apta sunt: verbi gratia *c*, *Ego te in meam uxorem accipio, & ego te accipio in meum maritum:* vel, *Promitto quod te ab hoc tempore pro conjuge tenebo, & tibi sicuti uxori meæ fidem servabo:* & contra, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem servaturam:* vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.

§. 6. Inde quæritur, si alter conjugum ita loquutus fuerit *d*, ut quod propositum est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agendum sit, si tali prætextu causæ dissidii quærantur? in qua specie, si matrimonium contracturi judicio & ætate sint idonei, si alter, quod alter proposuit, non intellexerit, statutum est, ad communem verbi intelligentiam esse recurrendum, cogendique erunt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem solent recte intelligentibus generare.

Servi possunt etiam invitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequiis. hoc dicit.

§. 7. Illud quoque explorati juris est, quod matrimonia inter se contrahunt, non solum liberi homines, verum etiam servi *e*. Sicut enim neque liber, neque servus ab aliis Sacramentis Ecclesiæ removendus, ita nec inter servos matrimonia prohiberi debent: ideoque quanquam contradicentibus dominis, & invitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissolvenda. Servi tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis & consuetis obsequiis minime fraudare debent.

Si unus conjugum comperiatur post contractum matrimonium servilis conditionis, potest dissolvi matrimonium, nisi post talem cognitionem fuerit renovatus, consensus, vel sequuta copula. Et liberi sunt ex libero ventre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

§. 8. Si quis tamen *f*, vel si qua insciens eum vel eam sumpserit in conjugem, quem vel quam postea servilis compertum sit esse conditionis, nec post diem veræ cognitionis habitæ se invicem cognoverint, aut aliter facto invicem in se consenserint, ita separari poterunt, ut utrique libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur. Liberi autem sunt, qui sunt ex libero ventre

nati,

a C. *gemma.* §. *cum itaque. extr. eod. tit.* b *c. quemadmodum. extr. de jurejurando.* c *c. de illis. extr. eod.* d *c.* 1. *& fin. ext. de conjugio leproſor.*

a C. 2. *in fin. extr. de desponſ. impub.* b *c. tuæ fraternitatis. extr. de ſponſ.* c *c. ex parte. extr. de ſponſ.* d *c. ex literis. Cl.* 1. *extr. de ſponſ.* e *c.* 1. *extr. de conjug. ſervor.* f *c.* 1. *& fin. extr. de conjug. ſerv.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

nati, nisi quis patris conditionem secundum leges & consuetudinem Provinciæ sequatur.

Error in persona impedit matrimonium. h. d.

§. 9. Multo magis matrimonium invalidatur, cum quis in persona erraverit: ut puta, si existimans se cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium utitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam postmodum carnaliter cognoscit, judicatur pro matrimonio in foro judiciali: secus in pœnitentiali. h. d.

§. 10. De eo quæsitum est, qui cum non aliter mulierem, ut sibi carnaliter commisceretur, perducere posset, quam si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen, illam per hæc verba desponsavit *a*: *Te Joannes desponsat:* an quia vir illo nomine non vocaretur, nec ullum nubendi haberet propositum, seu copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit? Et responsum est, non debere ex isto facto conjugium judicari, cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium inveniri valeat: quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit, sine quo cætera fœdus conjugale perficere nequeunt. Sed donec expresse non appareat, quod is, qui mulierem desponsavit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum.

TITULUS XII.
QUÆ MATRIMONIUM IMPEDIRE POSSUNT.

Error personæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ. h. d.

ERgo non omnis error matrimonium impedit: nam si quis corruptam in uxorem accipit, quam virginem arbitratur; vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam: uterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei qui scienter ducit in uxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

§. 2. Quin potius qui scientes & prudentes, mulieres publicas de lupanari extraxerint *b*, & in uxores duxerint, quod agent, in remissionem proficiet peccatorum: cum inter opera charitatis non minimum sit, errantem ab erroris semita revocare.

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. hoc dicit.

§. 3. Solum igitur personæ & conditionis error obstat matrimonio: qualitatis vero & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic, qui est Joannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui servus est, liber creditur. Fortunæ, ut cum is, qui pauper est, dives existimatur, vel contra. Qualitatis, cum is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alii plures modi, quibus matrimonia impediuntur: ut puta, conditio apposita, & non impleta, secundum ea, quæ supra diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem simplex solum impedit contrahendum, & pro voto simplici facto imponenda est pœnitentia. hoc dicit.

§. 4. Item voti *c* solennis emissio, & sacri ordinis susceptio, tam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit. Secus vero statuitur in voto simplici: quanquam enim contrahendum impediat, non tamen contractum dissolvit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contra-

a C. *tua nos. extr. de sponsi.* b *c. inter opera. extr. de sponsal.* c *c. 1. & 2. & per totum tit. extr. qui Cler. vel vov. matrim. contrah. poss.*

hantur, impedit, sed jam contractas nuptias nequaquam tollit. Huic tamen, qui nubendo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius emiserit, tanto propter plurium scandalum erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus: & si nubant, sunt excommunicandi. h. d.

§. 5. Cultus quoque disparitas matrimonium & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: si quis *a* enim Judææ conjugali societate jungi voluerit, sive Christiana Judæo, vel alias infideli, sive Judæa, vel alias infidelis Christiano carnali consortio misceatur, quicunque eorum id commisisse deprehenditur, a Christiano cætu & Ecclesiæ communione protinus segregandus erit.

Si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine peccato mortali, solvitur conjugium, & conversus cum alia contrahere poterit, & proles communis converso assignabitur. h. d.

§. 6. Item *b* si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conversus, quasi priore matrimonio dissoluto, licite ad secunda vota convolare poterit, & communis proles ipsi converso assignabitur.

Si alter infidelium conjugum convertitur, & antequam alii legitime conjunctus fuerit, alius quoque convertatur, debet se invicem recipere.

§. 7. Quod si conversum *c* ad fidem & uxor conversa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam maritus ducat uxorem, eam recipere compelletur: nec quicquam converso proderit, quod jam secundum *d* ritum suum eandem repudiaverit, cum repudium ipsum veritas Evangelica repudiaverit: sed nec fornicationem dimissor dimissæ poterit objicere, propterea quod alii post repudium nupserit, nisi alias fornicata fuerit.

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptam adhærebit primæ. h. d.

§. 8. Quia vero *e* pagani in plures simul fœminas affectum conjugalem dividunt, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus conversus retinere valeat, non immerito dubitari poterit. Et cum nulli unquam licuerit, plures habere simul uxores, nisi cui divina fuit revelatione concessum, nec cuiquam uxore etiam ob fornicationem dimissa, aliam liceat superinducere, evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu (cum inter conjuges servanda sit æqualitas) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primum tantum retinendam.

Matrimonium non solvitur altero conjugium fidelium in hæresim lapso. h. d.

§. 9. Alia sane causa est eorum conjugum *f*, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem: neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit. Nam etsi matrimonium verum inter infideles sit, non tamen est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus, ipso durante, perduret.

Per dationem instantiæ solvitur argumentum. h. d.

§. 10. Nec *g* refert, quod a quibusdam forsan objici posset, quod fidelis relictus non debeat jure suo sine

a *Can. si quis Judaicæ. 28. q. 1.* b *c. quanto. §. si enim alter. extr. de divort.* c *c. gaudemus. §. quod si conversum. extr. de div.* d *d. c. gaudemus. §. qui autem. de divort.* e *d. c. gaudemus. §. quia vero. extr. de divort.* f *c. quanto. §. si vero. de divort.* g *d. can. quanto. §. nec obstat. extr. de divort.*

culpa

culpa privari, cum idem multis casibus contingat, ut si alter conjugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurritur, qui odio conjugum simularent hæresim, ut postmodum nubentibus conjugibus ab ipsa resilirent. Quinimo, qui in fide permanserit, ad eum qui ab hæresi vel infidelitate ad Ecclesiam revertitur, vel invitus redire cogendus erit, nisi ad religionem transire maluerit.

Conjugiorum aliud est legitimum & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. d.

§. 11. Ex his apparet conjugium *a* aliud esse legitimum & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & non ratum conjugium est, quod legali institutione, vel Provinciæ moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non est, quia dissolvi potest dato libello repudii, lege fori, & non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero semper ratum est conjugium, cum conjugia semel inter eos contracta nunquam solvi possint. Horum vero quædam sunt etiam legitima, veluti cum servatis nuptialibus ritibus, uxor sponso traditur. Illorum vero conjugia, qui contemptis legitimis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi deligunt in conjugem, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur: quanquam enim spretis ritibus Ecclesiæ, matrimonium contrahi non debeat, non tamen ob id solum sacramentum conjugii dissolvi debet. Quin potius si tale matrimonium fuerit ab Ecclesia postmodum comprobatum, filii generati, & legitimi judicandi erunt, & hæredes: aliqua tamen illis erit imponenda pœnitentia, qui contemptis Ecclesiæ præscriptionibus matrimonium contraxerunt.

Justus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. hoc dicit.

§. 12. Coactio quoque & justus violentiæ metus matrimonium impediunt. Cum *b* enim solo consensu conjugium contrahatur, plena debet ille securitate gaudere, cujus est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Plane *c* quæ invita probat se sponsalia contraxisse, si comperiatur postmodum sponte cognita, ad matrimonii dissolutionem proclamare & metum causari non poterit.

Furor impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

§. 13. Furor quoque, qui consensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas autem non dirimit.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. hoc dicit.

§. 14. Item frigiditas *d* & coeundi impotentia legitimum matrimoniis impedimentum afferunt. Sicut enim puer, qui debitum reddere non potest, non est aptus conjugio: sic, qui ita sunt natura impotentes, ut nec ope Medicorum sine mortis periculo juvari possint, apti ad contrahenda matrimonia minime putantur. Ea igitur, quæ adeo est arcta, ut mulier fieri & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisionem ad matrimonium contrahendum non debet idonea judicari.

Leprosi possunt matrimonium contrahere. h. d.

§. 15. Alia est causa leprosorum *e*: nam si mulierem invenerint, quæ sibi velit nubere, vel mulier leprosa virum, liberum erit illis conjugali vinculo colligari.

Publicæ honestatis justitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

§. 16. Publicæ *f* quoque honestatis Justitia tam matrimonium cotrahendum impedit, quam contractum irritat. Est autem publicæ honestatis Justitia, quæ ex legitimis sponsalibus oritur mulieris, quæ illi conjuncta est, cum qua nunc vir matrimonium contrahere desiderat: ut, ecce cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo est conjuncta, matrimonium contrahere: publica honestate impedior. Inhonestum enim ac turpissimi visum est exempli, ut ei quis nubere valeat, cujus conjunctam sponsalia frangendo deceperit, ne in eandem ejus nubendo conjunctæ quasi injuriam cumulet.

Sponsalia pura & certa, ex consensu valido, licet aliàs nulla, inducunt publicæ honestatis justitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

§. 17. Usque adeo autem ex puris & certis sponsalibus *a* impedimentum justitiæ publicæ honestatis exoritur, ut etiamsi illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensus, nihilominus & impedire & dirimere sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscantur, licet præcedentia dissolvere non valeant. Quare, qui sponsalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum, cum prima remanet obligatus.

Filii nati ex matrimonio, cui obstitit publicæ honestatis justitia, non succedunt patri scienter contrahenti. h. d.

§. 18. Filii quoque nati ex matrimonio *b*, quod publicæ honestatis justitia impediente contractum fuit, cum nec Ecclesiæ permissionem, nec patris allegare possint ignorantiam, ad successionem bonorum paternorum minime admittentur.

TITULUS XIII.
DE TRIPLICI COGNATIONE.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

MUlto magis cognatio matrimonio interdum est impedimento: est autem Cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis *c* cognatio est attinentia quædam proveniens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solum igitur *d* inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscepit, item inter baptizatum & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem a suscipiente carnaliter cognitam: verum etiam inter suscipientem, parentesque baptizati, cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptismate, & confirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impeditiva matrimonii. h. d.

§. 2. Eisdem modis ex confirmatione *e* spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione vero aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel dissolvat.

Cognatio spiritualis per Catbechismū contracta impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

§. 3. Per Catechismum *f* an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissolvitur.

Spiritualis cognatio non ditimit matrimonium ante contractum. h. d.

§. 4. Diximus autem hujusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed poste-

a C. *fin.* §. *item illud.* 28. *q.* 1. b *c. cum locum. extr. de sponſ.* c *c. inſuper. ext. qui matrim. accuſ. poſſ.* d *extr. per totum tit. de frig. & maleſ.* e *c.* 2. *ext. de conjug. leproſ.* f *c. referente. ext. qui filii ſint legitim. c. juvenis. & ſeq. ext. de ſponſ.*

a C. 1. *de ſponſ. in* 6. b *c. referent. ext. qui fil. ſint legitim.* c *gl. in ver. ſpiritualis. c.* 1. *de cogn. ſpir. in* 6. d *d. c.* 1. *de cogn. ſpiritual. in* 6. e *c.* 1. §. *fin. de cogn. ſpirit. in* 6. f *c.* 2. *de cogn. ſpirit.*

contracta:

contracta: nam *a* si vir vel mulier ex ignorantia vel dolo proprium filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam servandam possit induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari non debet. Quinimo pro tali ausu, matrimonio in sua firmitate durante, pœnitentia imponenda erit.

Filii, per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

§. 5. De *b* filiis quoque, per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari possint, quæsitum est: & sane, nisi consuetudo Ecclesiæ, ubi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum vicinarum aliter se habeat, tali conjugio minime obsistendum erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h. d.

§. 6. De eo quoque admonendi sumus, quod *c* licet non plures, quam unus vir, vel una mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant, si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio æque, quoad omnes, inde contrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, quam etiam postea contracta dissolvens. Circa quod idem statuitur & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimoniis, modo perpetuum. h. d.

§. 7. Legalis cognatio est proximitas per adoptionem proveniens. *Ejus autem duæ sunt species: una, quæ temporalem impediendi matrimonii causam continet: alia, quæ perpetuam.* Temporalem causam impedimenti continet ea, quæ inter te, & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nam per adoptionem quæsita fraternitas, eousque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet, ut puta quæ inter adoptantem & adoptatum, item inter adoptantem uxoremque adoptati, & inter adoptatum uxoremque adoptantis, intercedit. Nam & per emancipationem dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h. d.

§. 8. Naturalis cognatio est, quæ medio consanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas *d* attinentia personarum ex eo proveniens, quod una descendit ab altera, vel ambo ab eadem: vel consanguinitas, est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendunt. Affinitas *e* quædam personarum proximitas ex coitu proveniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad unum finem unitas. Cum enim duæ cognationes diversæ per aliquorum copulam conjunguntur, alter ad alterius cognationis quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

§. 9. *Nec f* interest, quod ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex justis nuptiis aliqui, an ex damnato coitu invicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusive sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur. hoc dicit.

§. 10. Constitutum igitur erat olim, ut quicunque vel septimo consanguinitatis, sive affinitatis gradu sese invicem contingere, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solum in primo, verum etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum vendicabat: nec soboles ex secundo matrimonio, susceptas cognitioni præmortui viri copulari poterat. Sed cum hujusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarum, evidenti utilitate suadente, hujusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt *a*, sancitumque, ut prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir *b* igitur qui a stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, licite conjungi poterunt. Alias si propiore gradu sese invicem contingant, temere contractum matrimonium adeo erit irritum, quod nullo poterit annorum numero defendi.

Infideles intra quartum gradum conjuncti, si convertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

§. 11. Si tamen infideles *c*, qui secundum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis a Canonibus notatos, conjuncti sunt, Domino inspirante conversi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lavacrum irritandum: cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur. Unde & proles inde nata legitima censebitur.

Propinquitas viri reputatur uxoris, & propinquitas uxoris reputatur viri. h. d.

§. 12. Admonendi etiam sumus, perinde virum a consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, & uxorem a propinquis viri, atque a propriis. Hujus autem rei manifesta ratio illa est, quia, si secundum divinam sententiam ego & uxor mea una caro sumus, profecto mihi & illi mea suaque cognatio una propinquitas efficitur. Quocirca ego & soror meæ uxoris in uno & primo gradu erimus, filius vero ejus in secundo gradu erit a me, nepos tertio, & sic deinceps. Uxorem vero propinqui, cujuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum si ejusdem gradus fœmina propriæ propinquitatis existat, quod nimirum & uxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus, convenit observare,

Conjuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum conjunctis viri. h. d.

§. 13. Quanquam autem omnes consanguinei viri, uxoris sint affines, inter consanguineos tamen uxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duabus cognatis, licite contrahere poterunt.

Qui cognovit consanguineam uxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur, & uxori superstes, carebit spe conjugii. h. d.

§. 14. Si *d* quis autem contracto matrimonio consanguineam uxoris suæ cognoverit: ut puta, si vitricus privignam, vel maritus sororem propriæ uxoris adulteraverit, matrimonium quidem antea contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, a conjuge nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimas unquam nuptias contrahere, licet propriæ uxori supervixerit.

Uxor cujus consanguinea a proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam. h. d.

§. 15. Uxor quoque, cujus consanguinea a proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, ut a commixtione viri abstineat *e*, & in continentia maneat, donec vir viam universæ carnis ingressus fuerit. Quod si forte monitionibus parere recusans, talis fuerit, ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir ejus & po-

a *Can. 2. extr. de cogn. spirit.* b *c. super eo. extr. de cogn. spirit.* c *c. fin. de cogn. spirit. in 6.* d *Adi ad Arb. consang. in 6. declar.* e *In declar. Arb. affin.* f *In declar. Arb. affin. in 6.*

a *Ca. non debet. extr. de consang. & affin.* b *c. fin. extr. de consanguin. & affin.* c *c. de infidelib. extr. de consang. & affin.* d *c. transmissæ. extr. de eo qui cogn. consang.* e *c. pen. & fin. extr. de eo qui cogn. cons.*

terit

terit & debebit debitum ſibi ſolvere conjugale: cum *a* affinitas poſt matrimonium inique contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

Subſequens affinitas non dirimit matrimonium, ſed præcedens legitime probata. h. d.

§. 16. Ergo præcedens affinitas, non ſubſequens dirimit matrimonium. Sed nec id quidem indiſtincte obtinet: nam *b* etſi utriuſque conjugum conſtet aſſertione, acclamante etiam vicinia, quod conjugatus ante contractum matrimonium uxoris ſuæ conſanguineam cognoverit, propterea conjuges ſeparari non debent: nec enim talis confeſſio momentum habere debet, cum alioqui facile fieri poſſit, ut quicunque inter ſe contra matrimonium velint colludere, ad confeſſionem inceſtus facile proſiliant, ſi ſuæ aſſertioni Eccleſiæ judicium acceſſurum credant. Rumor autem viciniæ non eſt adeo judicandus validus, ut, niſi fide dignæ probationes accedant, poſſit rite contractum matrimonium irritare.

TITULUS XIV.
DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Prohibentur matrimonia contrahi clandeſtine, ne poſtea oporteat illa diſſolvere. h. d.

NE *c* tamen poſt ſecutam copulam & ſuſceptam prolem, detectis quibuſdam impedimentis, non ſine gravi ſcandalo contracta matrimonia retractari oporteat, neve, ſi alter conjugum qui clam contraxerint, conjugium negaverit legitimis probationibus deficientibus, Judicis ſententia rite fuerit abſolutus, uterque aliis nubendo reatum incurrat adulterii, conſultiſſime conſtitutum eſt *d*, ut nullus fidelium occulte nuptias contrahat. Sed cum matrimonia contrahenda fuerint *e*, per Presbyterum proponantur publice, competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & ut ipſe quoque Presbyter per ſe inveſtiget, utrum aliquod futuro matrimonio obſiſtat impedimentum.

Suſpenditur contractus matrimonii, donec extat præſumptio, quod non poſſit contrahi. h. d.

§. 2. Cujus *f* ſi apparuerit probabilis conjectura, contractus expreſſe interdicetur, donec quid fieri debeat, manifeſtis conſtiterit documentis.

Nati ex clandeſtinis & interdictis matrimoniis non ſunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in facie Eccleſiæ ante ſententiam divortii ſint legitimi, niſi uterque conjugum noverit impedimentum. h. d.

§. 3. Quicunque *g* vero hujuſmodi clandeſtina & interdicta conjugia inire auſus fuerit, etiam ignoranter, proles ex hujuſmodi conjunctione ſuſcepta, prorſus illegitima cenſebitur, nec de parentum ignorantia ullum eſt habitura ſubſidium: cum ſi contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur, licet alioqui, ſi ignorantes in facie Eccleſiæ contraxerint, ante latam ſententiam divortii nati, & legitimi habeantur, & in bona paterna hæreditario Jure ſuccedant. Idem juris erit, ſi in conſpectu quidem Eccleſiæ contraxerint, ſed impedimentum ambo noverint.

Sacerdos contemnens conſtitutiones Eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandeſtina matrimonia, ſi publicentur, recipit Eccleſia. h. d.

§. 4. Sane *h* ſi parochialis Sacerdos tales conjunctiones prohibere contempſerit, per triennium ab officio ſuſpendendus erit: graviter etiam puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulaverit. Verum (ut ſupra indicavimus) ſi contrahentes clandeſtina matrimonia publicare voluerint, niſi alia cauſa impediat, ab Eccleſia recipienda ſunt, tanquam a principio in Eccleſiæ conſpectu contracta.

a *Cap. diſcretionem. in fin. & c. pen. extr. d. tit.* b *cap. ſuper eo. extr. de eo qui cogn. conſang.* c *gl. in ſum.* 30. *q.* 5. *& can. ſi quis divinis. §. his itaque. diſt.* 30. *q.* 5. d *c.* 2. 30. *q.* 5. e *c. cum inhibitio. in princ. extr. eod. tit.* f *d. c. cum inhibitio. §. cum autem. extr. eod. tit.* g *d. c. cum inhibitio. §. ſi quis. extr. eod. tit.* h *d. c. cum inhibitio. §. fin. extr. eod. tit.*

TITULUS XV.
QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Non admittitur ad accuſandum matrimonium, qui tempore denunciationis ſiluit, niſi juret de calumnia, & quod poſt denunciationem novit quæ objecturus eſt: & negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea. h. d.

NOn tamen quandocunque aut indiſtincte omnes ad matrimonium impugnandum admittendi erunt. Nam ſi quis tempore factæ a Sacerdote denunciationis *a* in ipſa diœceſi conſtitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox conjunctos impetere minime concedendum erit, niſi proprio firmaverit juramento, quod ea, quæ objecturus eſt, poſtea didicerit, quodque ad accuſandum dolo non proſiliat: quo caſu etiamſi quod objecturus eſt, ab illis didiciſſet, qui denunciationis tempore ſiluerunt, claudi non debet ei accuſandi aditus: quoniam etſi ab impetitione hujuſmodi, culpa ex tali ſilentio contracta, auctores excludat, iſte tamen, qui culpa caret, amoveri non debet.

Ex cauſa etiam poſt denunciationem poſt quis matrimonium accuſare. h. d.

§. 2. Idem juris erit *b*, ſi tempore denunciationis, vel extra diœceſim commorabatur, vel alias denunciatio ad ejus notitiam pervenire non potuit: utputa, ſi nimiæ infirmitatis fervore laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris conſtitutus erat, ut ad talium rerum perceptionem ejus ætas ſufficere non valeret, ſive alia legitima cauſa fuerit impeditus.

Ad accuſandum matrimonium, non ex cauſa delicti, ſoli conjuges admittuntur. h. d.

§. 3. Sed nec omnes ad accuſationem, teſtimoniumve dicendum admitti debent: nam ſi de tali impedimento agendum ſit, quod neque conjugum in ſe delictum contineat, nec ob id matrimonium diſſolvi cujuſquam interſit, præterquam ipſorum conjugum, (utputa, ſi erratum in conditione ſtatus fuerit, vel ſi mulier ita ſit arcta, ut cognoſci non poſſit, vel vir ita frigidus, ut coire nequeat) ſoli ipſi conjuges admittentur.

Ad accuſandum matrimonium ex cauſa delicti, omnes admittuntur, ſed potiſſimum conjunctiores, antiquiores & honeſtiores. h. d.

§. 4. Quod ſi delictum contineat, ut, quia aliqui in gradu vetito vel contraxiſſe, vel contrahere velle dicantur, tunc quilibet quidem ad accuſandum recipitur, ſed omnium maxime parentes *c*: & ſi ii deſint, proximiores, id eſt, ſoror, frater, patruus, avunculus, amita, matertera, eorumque deſcendentes. Quod ſi progenies tota defecerit *d*, ab antiquioribus, & honeſtioribus, quibus eadem propinquitas nota veriſimiliter eſſe debeat, accuſatio, teſtimoniumve recipi poterit. Ideo autem omnium maxime parentes, & conjunctiores admittuntur, quoniam unuſquiſque ſuam genealogiam cum teſtibus & chartis, tum vero ex recitatione majorum ſcire laborat. Nulla igitur decentius admitti debent, quam qui melius ſciunt.

Speciale eſt in cauſa matrimonii, quod pater admittitur in cauſa filii, & contra. Et teſtimonium parentum interdum non debet admitti, ubi eſt diſparitas inter conjuges. h. d.

§. 5. Quod *e* autem legitur, pater non recipiatur in cauſa filii, nec filius in cauſa patris, in criminalibus

a *C. cum in tua. §. alioquin. extr. eod. tit.* b *c. cum in tua. §. ſuper quo. extr. eod. tit.* c *c. videtur. extr. eod. tit.* d *c.* 1. *cum palea ſeq.* 35. *q.* 6. e *videtur. §. quod vero. extr. eod. tit.*

cauſis & contractibus ſibi locum vendicat. In matrimonio vero conjungendo & impediendo, ex ipſius conjugii prærogativa, & quia favorabilis res eſt, congrue admittuntur. Ubi tamen *a* alter conjugum divitiis, honore, nobilitate, & potentia ſuperior eſſet, teſtimonium illius, qui parens eſſet inferioris, adeo ſuſpectum redditur, ut illud nullo modo ſit admittendum: cum parentes filiorum incrementum & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quales eſſe, & qualiter jurare debent teſtes ſuper conſanguinitate. h. d.

§. 6. Quoties *b* ergo aliqui propter cognationem propinquitatis ſeparari petuntur, duobus vel tribus ejuſdem conſanguinitatis teſtibus adhibitis, vel totidem ſenioribus & melioribus ejuſdem loci, id debet legitime comprobari. Teſtium autem examinatio in hac cauſa duplicis interventu juramenti fieri debet: ut jurent ſcilicet, & ſe non privato odio, neque amicitia, nec alicujus proprii commodi intuitu, ad hoc jurandum inductos: & ſicut ipſi dicunt, rei veritatem a majoribus accepiſſe, & ſe credere ita eſſe.

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari. hoc dicit.

§. 7. Præſtitis *c* autem juramentis & impedimento matrimonii legitime probato, ſi quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, quaſi matrimonium impediri jure non valeat, probare velit, audiendus non erit, ſed priori ſtandum erit probationi.

TITULUS XVI.
DE DIVORTIIS.

Divortium eſt diſſolutio matrimonii. Et ſeparatio tori poteſt appellari divortium. h. d.

DIvortium *d* eſt diſſolutio matrimonii, quæ utroque vivente conjuge contingit. Sed & ſimplicem tori ſeparationem divortium non male appellamus.

Matrimonium regulariter diſſolvi non poteſt, & niſi ſequuta ſit copula, ſolvitur per ingreſſum monaſterii, ita ut remanens in ſeculo poſſit alteri libere nubere. h. d.

§. 2. Sciendum eſt igitur legitime contractum matrimonium diſſolvi non poſſe, quippe a Deo conjuncti ab homine ſeparari non debent, nec valent: ſi tamen alter conjugum *e*, qui per verba contraxit de præſenti, copula non ſecuta, ſeſe ad obſervantiam regularem voluerit aſtringere, poterit id altero etiam inconſulto efficere: & ei, qui in ſeculo remanere voluerit, alteri ſe jungere permittendum erit: nec cauſari poterit religionem ingreſſus, ſe falſa ad id cauſa inductum, puta quod conjugem lepra percuſſam crediderit, & ob id ejus abominatus complexus fuerit, cum & ſine cauſa id ipſum facere potuerit.

Dicenti ſe velle ingredi religionem, eſt certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad uxorem redeat. h. d.

§. 3. Ei *f* autem qui ſe ad religionem tranſire velle dictitat, certum eſt præfigendum tempus, intra quod legitime caveat, quod aut ad religionem ſe transferet, vel redibit ad conjugem.

Reddit rationem, cur non ſecuta copula per religionis ingreſſum matrimonium diſſolvitur. h. d.

§. 4. Neque mirum videri debet, quod poſt legitimum de præſenti præſtitum conſenſum, carnis non ſecuta commiſtione *g*, alter conjugum etiam altero invito ad vitam regularem tranſitum facere valeat: quia cum nondum una caro effecti ſint, ſatis probabiliter, uno ad Deum tranſeunte, alter in ſeculo remanere poterit.

Per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſolvitur matrimonium, etiam non conſummatum. h. d.

§. 5. Diverſum ſtatuitur, ſi quis poſthabito Canonico religionis ingreſſu, poſt aliquam per verba de præſenti deſponſatam, ſacros ordines ſuſceperit: quanquam enim votum per ſacri ſuſceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum poſtea contractum habeatur efficax: ad diſſolvendum tamen prius contractum etiam non conſummatum, invalidum cenſetur. Ideoque talium ordinum non obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendum probatam religionem induci non valeat, & ſponſa ejus inſtiterit contractum matrimonium conſummare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt juſta cauſa dirimendi: & quod facit Papa, Deus cenſetur facere. hoc dicit.

§. 6. Sed & ſi inter fideles matrimonio contracto ſequuta copula fuerit, ſi alter, qui in infidelitate permanſerit *a*, velit a fideli disjungi, aut non niſi cum contumelia creatoris, cum altero commorari, licebit Chriſtiano non modo matrimonium diſſolvere, ſed etiam (ut ſupra diximus *b*) alteri ſe matrimonio jungere. Quibus caſibus cum auctoritate ſedis Apoſtolicæ & Romani Pontificis matrimonium diſtrahatur, non jam humana, ſed potius divina poteſtate conjugium diſſolutum intelligitur.

Ob voram coeundi impotentiam, non ob putativam diſſolvitur matrimonium. h. d.

§. 7. Item ſi quis ignarus virginem in uxorem duxerit, quæ adeo arcta ſit, ut mulier fieri non poſſit, vel ſimile vitium a natura contraxerit, ut ope Medicorum non poſſit adjuvari: aut mulier virum acceperit, qui adeo frigidæ ſit naturæ, ut eidem carnaliter commiſceri non poſſit, poterunt invicem ſeparari: & qui matrimonio aptus erit, ad ſecundas nuptias libere tranſitum facere. Si quis tamen coeundi impotentiam cauſatus, poſt ſeparationem aliam acceperit, aut ea *c* quæ arcta putabatur, aliquem invenerit, qui ſibi feras referaret, utroque caſu poſt peractam pœnitentiam, ad priora conjugia redire compellendi erunt.

Quam quis duxit vel retinuit ſciens copulæ non idoneam, habebit ut ſororem, ſi non poteſt habere velut uxorem. h. d.

§. 8. Plane ſi ſcienter *d* quis cum ea, quæ maribus impotens eſt commiſceri, matrimonium contraxerit, vel alterius comperta poſtmodum impotentia, ſimul morari conſenſerint, his caſibus Eccleſia judicare conſuevit, ut quas viri tanquam uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores.

Ob fornicationem carnalem vel ſpiritualem non ſolvitur matrimonium, ſed fit ſeparatio tori. h. d.

§. 9. Sæpius tamen accedit, ut matrimonii remanente ſacramento, tori tantum fiat ſeparatio, utputa, ſi alter conjugum carnaliter vel ſpiritualiter fornicatus fuerit: quibus caſibus matrimonium minime aboletur, ſed ſibi ſunt invicem conjuges, etiam ſeparati.

Pendente judicio ſuper adulterio, non habet locum ſeparatio tori. h. d.

§. 10. Sed & ſeparatio non inſtituta ſtatim de crimine accuſatione, facienda erit: ſed probata *e* & peracta. Interim enim pendente judicio, conjugum alteruter, jure, quod habet in altero, privari non poterit.

Facta ſeparatione tori ob fornicationem carnalem, poſt emendationem non compelluntur conjuges ſe reſumere: ſecus. ſi ob ſpiritualem, niſi alter velit monaſterium ingredi. h. d.

§. 11. Multum autem intereſt, utrum ob carnalem an vero ob ſpiritualem fornicationem tori ſit facta ſeparatio. Primo enim caſu maritus adulteram uxorem etiam

a C. *ſuper eo. extr. de teſtibus.* b *c. quoties extr. de teſtib.* c *c. juravit. extr. de probation.* d *c. 1. in gl. 32. q. 7. & gl. 2. in c. omnes. 27. qu. 2.* e *c. ex parte. §. nos autem. extr. de converſ. conjugat.* f *c. ex publico. extr. de converſ. conjugat.* g *c. 2. extr. de converſ. conjug.*

a C. *quanto. extr. de divort.* b *ſupra tit. quæ matr. imp. poſſ. §. item. & §. ſeq.* c *c. fratern. in fin. extr. de frig. & maleſ.* d *c. conſultationi. extr. de frig. & maleſ.* e *c. 2. extr. ut lite pend.*

emen-

emendatam, niſi & ipſe ſimili fornicatione *a* pollutus fuerit, recipere non compellitur, ſed fornicatrix in clauſtris cum religioſis mulieribus ad perpetuam agendam pœnitentiam erit collocanda *b*. Secundo vero, ſi fornicatus ſpiritualiter, ab infidelitate revertatur, cogetur, quæ in fide remanſit, illum reſumere, niſi & ipſa ad religionem tranſitum facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reverſo, exequi libere poterit.

Regulariter uxor & vir non poſſunt disjungi, ut alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur, fallit hoc in caſibus præcedentibus & ſequentibus. h. d.

§. 12. His exceptis caſibus alter conjugum, altero in ſeculo remanente, nec ad ſacros ordines, nec ad regularem ſuſcipiendus eſt obſervantiam, niſi forte remanens ejus ſit ætatis, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſeculo remanere, aut ipſam continentiam vovere voluerit. Alioqui quanquam de uxoris licentia *c* monaſterium quis ingreſſus fuerit, & profeſſionem fecerit, non uxor ad continentiam cogi, ſed vir ad uxoris torum evocari poterit, niſi poſt conjugis ingreſſum fornicata fuerit, aut ſe invicem continentiam promittendo abſolverint.

Qui invita uxore ingreſſus eſt monaſterium, & ab eadem uxore redire coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reverti, ſed non poterit amplius uxorem ducere. Quod ſi uxore non contradicente fuerit ingreſſus, illa mortua non poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente uxore. h. d.

§. 13. Quæſitum tamen eſt, ſi quis uxore invita *d* monaſterium intraverit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua, cogendus ſit ad monaſterium reverti, an vero aliam poſſit in uxorem ducere? Et in hac ſpecie reſponſum eſt, votum quidem non tenuiſſe, & propterea ad monaſterium redire minime illum teneri: ſed cum ingrediendo monaſterium, debitum ſe non exacturum promiſiſſe videatur, ulterius uxorem ducere non poterit: cum id vovere in ſua poſitum voluntate fuerit. Quod ſi quis ſciente *e* uxore, nec contradicente, vitam profeſſus fuerit Monachalem, uxore poſtmodum defuncta, nec habitum quem ſemel aſſumpſit, abjicere, nec aliquam ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere *f* contractum dirimendum erit: quod in eo, qui conſentiente uxore profeſſus fuerit, multo magis obtinebit, quanquam monaſterium nunquam ingreſſus fuerit.

Quæ credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa, a viro educta, ſi vir moriatur, non cogitur reverti ad monaſterium, licet id ſibi expediat. h. d.

§. 14. Quid ſtatuemus de ea, quæ credens maritum mortuum *g*, habitum religionis aſſumpſit, an ſi eo reverſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum viri ſit ad regularem obſervantiam compellenda? Et quidem huic conſultius ad ſalutem fuerit, ſi ad monaſterium redeat: ſed ſi ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero conjugum invito poteſt quis vovere peregrinationem. h. d.

§. 15. Licet autem alter conjugum altero invito religionis votum non poſſit aſſumere, viri tamen etiam præter uxorum aſſenſum peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vovere, & implere libere valent.

Uxor non plene certificata de morte viri, contrahere non poteſt, quamvis continere nequeat. h. d.

§. 17. Et *h* quamvis illi diutiſſime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hoſtibus capti nuncientur, donec certum nuncium de virorum morte uxores non receperint, ad aliorum conjugium convolare non poterunt, quamvis ut certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam, & ejus ætatis ſint & fragilitatis, ut continere nequeant.

Agenti petitorio ad conjugem, obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequam de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conventus excipiens juret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo caſu fiet reſtitutio quoad alia, non quoad copulam. h. d.

§. 17. Ergo niſi legitima ſubſit exceptio, conjugibus temere disjunctis, alterum alterius repetendi ſemper integrum Jus manet. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis conſanguinitatis gradus objicitur *a*: quo quidem caſu, licet ſi petitorio judicio actum ſit, antea de ipſa exceptione cognoſci debeat: ſi tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequam de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio, niſi is qui convenitur, & de malitia juret, & ſuper exceptione promptas probationes offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tantum quoad reliqua, reſtitutio facienda erit.

Si mulier reſtituenda timeat ſævitiam viri, debet ab eo præſtari cautio: & ſi ea non putetur ſufficiens, dum cauſa plene cognoſcitur, uxor eſt deponenda in loco honeſto & tuto. hoc dicit.

§. 18. Præſtanda tamen erit idonea cautio *b*, quod nullam reſtitutæ violentiam vir inferet: quod ſi tanta ſit viri ſævitia, aut odio tam capitali uxorem proſequatur, ut trepidanti mulieri ſufficiens ſecuritas provideri nequeat, uſque ad cauſæ deciſionem alicui probæ & honeſtæ mulieri ſtudioſius cuſtodienda committetur, in loco ubi vir, vel ejus conjuncti, mulieri nullam poſſint injuriam inferre. *c*

Ob ſolam traductionem mulieris ad domum, nullum jus oritur impeditivum ſequentis matrimonii. h. d.

§. 19. Et hæc quidem obtinent, ſecuto inter viros & mulieres matrimonio. Cæterum *d* ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domum jam traducta, poſtea abſcedens alii forte nubere voluerit, nulla facienda erit reſtitutio.

Qui vivente uxore etiam ab eo ſeparata quoad torum, ſecundam conſciam duxit uxorem, etiam prima mortua ſeparabitur a ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h. d.

§. 20. Fornicationis *e* quoque repetenti obſtat exceptio, torique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata vivente, aliam uſque adeo ſuperinducere quis prohibetur, ut ſi de facto duxerit, exque ea filios ſuſceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non poſſit: quod ipſum & priore uxore minime cognita ſibi locum vendicat, licet aliam ducere minime prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat conjugatum, uxore prima mortua erit in ejus poteſtate virum retinere. h. d.

§. 21. Hoc *f* tamen de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam vivere, & forte aliquid in morte alterius machinatam, in uxorem duxit: nam ſi qua præcedentis matrimonii penitus inſcia alicui nupſerit, priore mortua, niſi mulier divortium petat, ad petitionem viri non ſunt ſeparandi. Nec enim ſuſtinendum eſt, ut vir qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet.

Cum ea quam quis uxore vivente cognovit non ſub ſpecie matrimonii, defuncta uxore poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortem prædefunctæ uxoris. h. d.

§. 22. Cum ea autem, quam quis uxore vivente non prætextu matrimonii cognovit, ſi nihil in perniciem olim viventis uxoris vir, aut mulier cognita, machinati fuerint, nec fidem de contrahendo ſibi invicem dederint, contractæ poſtea nuptiæ legitimæ reputandæ erunt. Sed etſi fidem quidem ſibi invicem dederint, vel etiam de facto

a *Can. pen. & fin. extr. de adult.* b *c. gaudemus. extr. de converſ. conjug.* c *c. 1. de converſ. conjug.* d *c. quidam. extr. de converſ. conjug.* e *c. conſuluit nos. extr. d. tit.* f *c. ex parte. extr. d. tit.* g *c. placet nobis extr. de converſ. conjug.* h *c. in provincia noſtra. extr. de ſponſ.*

a *C. literas. extr. de reſtit. ſpoliat.* b *c. literas in fin. extr. de reſtit. ſpol.* c *c. ex tranſmiſſa. extr. d. tit.* d *c. ex parte. extr. de reſtit. ſpol.* e *c. ex literarum. extr. de eo qui dux. in mat.* f *c. 1. extr. de eo qui duxit in matr.*

contraxerint *a*, si nec ante, nec post, legitima conjuge superstite, carnalis interccssit copula, quamvis uterque graviter deliquerit, & propterea etiam si imponenda pœnitentia, matrimonium tamen contractum post uxoris obitum, minime dissolvetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedens delictum & ejus pœnam non abolet. h. d.

§. 23. Usque adeo *b* autem machinatio in alterius conjugum obitum adhibita, inter superstites machinatores matrimonii spem excludit, ut si infidelis cum Christiana communicato consilio ejusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studium superstitis uxoris ad fidem Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim hujusmodi lucro, tam detestandum damnum Ecclesia resarcire patitur.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h. d.

§. 24. Diversa *c* ratio est eorum, qui ad fidem conversi, illorum sibi matrimonio junxerunt uxores, quo in belli certamine occiderunt: eorumque qui conversas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorum interitum specialiter non quæsiverint, & matrimonium inter hujusmodi personas licite potest contrahi, & sic conjuncti divortium postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

§. 25. Sed etsi machinationem adhibitam in necem conjugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri supervixerit, spe conjugii *d* perpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in iis accidit, qui incestum admiserunt, Sacerdotem interfecerunt, & aliis pluribus casibus.

Secundæ nuptiæ absque timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici, quocunque tempore contrahantur. h. d.

§. 26. Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permissa est celebratio, minime verendum est nupturis, ne si intra annum luctus ad secunda vota transeant, aliqua notentur infamia *e*. Cum enim secundum Apostolum mulier viro mortuo sit ab ejus lege soluta, ejusdem sententia & auctoritate omnis legalis infamia censetur abolita: cum in his præsertim seculares leges non dedignentur sacros Canones imitari. Vir *f* tamen & mulier ad bigamiam transiens, non debet a Presbytero benedici: quia cum semel benedicti fuerint, hujusmodi benedicto iterari non debet.

TITULUS XVII.
DE REBUS SACRIS, SANCTIS, ET RELIGIOSIS.

Titulus sequens solum subordinat sequentia ad præcedentia. hoc dicit.

Sacramentorum breviter explicato tractatu, illorumque sectione ac natura cognitis, transeamus jam ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesiæ, Altaria, Sanctorum in his conditæ reliquiæ, vasa, vestes, & similia ad divinum cultum principaliter comparata. Paulo mox & de religiosis dicturi, ut sunt, religiosæ domus, xenodochia, cœmeteria, & sepulturæ.

TITULUS XVIII.
DE CONSTRUENDIS, CONSECRANDIS, ET REPARANDIS ECCLESIIS, ET ALTARIBUS.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex privilegio, vel ex causa necessitatis. h. d.

Ecclesiam *a* hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fidelemque congregationem, quam manufactum ipsum templum Dei, & orationis domum, ab eo quod continetur ejus quod continet sumpta denominatione. Sicut ergo non alii *b*, quam sacrati Deo Sacerdotes, sacramenta ministrare debent: sic non in aliis, quam in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus, itidem consecratis, sacrificia offerre licet: nisi quis super hoc speciali sit privilegio munitus vel summa coegerit necessitas: utpote *c*, quia combusta sit Ecclesia, quo casu, donec illa restauretur, in capellis cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrans in privatis domibus est deponendus. h. d.

§. 2. In itinere *d* quoque constitutis, Ecclesia non reperta, sub dio, sive in tentoriis, si tabula altaris, cæteraque sacra ministeria adfuerint, Missarum solennia celebrari permittendum erit: alioqui si quis in oratoriis *e* intra privatas domos constitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

Episcopus excrescentibus fidelibus, novam Ecclesiam construere potest, & unam in plures dividere. h. d.

§. 3. Constituuntur autem Ecclesiæ, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certæ universitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis privilegium. Ob incrementum populi tunc nova constituenda est Ecclesia, cum certis in regionibus adeo multitudo fidelium excrevit, ut illorum curæ unica sit impar Ecclesia. Sicut *f* enim ea ratione unus Episcopatus in duos, Antistitis accedente voluntate, dividi potest: sic etiam Episcopus de baptismalibus & parochialibus Ecclesiis, Rectorum accedente consensu, facere potest: quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ novis Ecclesiis supponitur, a jure prioris Ecclesiæ absolvetur.

Plures baptismales Ecclesiæ non debent fieri sub una terminatione, & terminationis controversia dirimenda est judicio plebium, vel sorte. h. d.

§. 4. Plures *g* tamen baptismales Ecclesias in una terminatione facere non poterit. Quod si de terminatione duarum matricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes utrarumque discernent: quod si non convenerint, Dei judicio controversia discernetur.

Non est perjurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet juraverit non alienare Ecclesiastica. h. d.

§. 5. Nec *h* quicquam Episcopo obstiterit, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis juraverit, nam & tali non obstante juramento, populo indigenti super basilicarum institutione salubriter providere poterit, & debebit.

Ob commoditatem plebium nova Ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

§. 6. Plebium *i* commoditas tunc novam ædificare suadet Ecclesiam, cum parochianorum pars adeo distat a veteri, ut certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus divinis interesse, & sacramenta percipere possint: quo quidem casu, maxime si ministro commode pro sustentatione sua provideri possit, nova quidem erit Ecclesia construenda, sed a filiali matrici Ecclesiæ pro facultate loci competens honor exhibendus erit.

Universitatis intuitu potest nova Ecclesia ædificari, ut puta pro leprosis. h. d.

§. 7. Universitatis intuitu nova Ecclesia ædificari permittitur: veluti cum plures simul leprosi *k* sub com-

munì

a *C. fin. extr. de eo qui duxit in matr.* b *c. 1. extr. de conversi. infid.* c *c. 1. extr. de conv. infid.* d *c. 1. extr. de divort.* e *c. pen. & fin. extr. de secund. nupt.* f *c. vir autem. extr. de secund. nupt.*

a *Can. Ecclesia. de consecr. dist. 1.* b *c. sicut non alii. & can. 2. ibi. ea quæ. de consecr. dist. 1.* c *c. concedimus. de consec. dist. 1.* d *c. concedimus. vers. in itinere. de consecr. dist. 1.* e *c. Clericos, de consecr. dist. 1.* f *c. præcipimus. §. si cui. 16. q. 1.* g *c. plures baptismales. 26. q. 1.* h *c. fin. extr. de Eccl. ædif.* i *c. ad audientiam. Ch. I. extr. de Eccl. ædif.* k *c. 2. extr. de Eccl. ædif.*

muni vita congregati fuerint. Iis enim, quod Ecclesia cum cœmeterio, & quod proprio gaudere valeant privilegio, permittendum erit. Cavebunt tamen hi, ut injurioſi veteribus Eccleſiis de jure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur, ad aliorum injuriam flecti convenit.

Epiſcopo conceditur pro ſepultura propria Eccleſiam ædificare, aut novum monaſterium conſtruere.

§. 8. Epiſcopo *a* quoque in ſua parochia novam Eccleſiam ædificare permittitur. Sed multum intererit, Eccleſiam monaſticis informandam regulis conſtruat, an vero ex alia cauſa, forte pro propriis erigere velit ſepulturis: cum primo caſu eandem ex rebus Eccleſiæ, cui præſidet, uſque ad quinquageſimam tantum partem dotare debeat: ſecundo vero non amplius, quam centeſimam conferre licebit, ea quoque adhibita cautela, ut unam tantummodo ex his duabus remunerationem eligat.

Quæ ſervari debent in conſtruenda Eccleſia, vel conſecranda, & quod Eccleſia innodata conſecrari non debet. h. d.

§. 9. Quacunque tamen ex cauſa nova extruenda ſit Eccleſia, obſervandum eſt inprimis, ut civitatis Epiſcopus *b*, ſine cujus aſſenſu id inchoari non debet, ad locum veniat, in quo crucem ipſe figet, & publice atrium deſignabit, nec illam antea patietur ædificari, aut munus impendet conſecrationis, quam dotem baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiam, & cuſtodum ſtipendia, ſufficere valeat.

Conſtruenti novam Eccleſiam poteſt novum opus nunciari. hoc dicit.

§. 10. Sed *c* ſi quis, dum nova conſtruitur Eccleſia, aut proprium jus imminui, aut ſibi quoquo modo noceri exiſtimet, novi operis nunciatione conſulere ſibi poterit: poſtquam ſi legitima non ſit impetrata remiſſio, quicquid ædificatum fuerit, ſive illud jure, ſive injuria, omnino ædificantium impenſis deſtruendum erit, negotiumque ipſum ſecundum legum & canonum ſtatuta terminabitur.

Qui præter Epiſcopi conſenſum Eccleſiam conſtruit, facit jacturam juris patronatus. h. d.

§. 11. Diverſum ſtatuerunt in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum conſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruenda quidem non erit, ſed ob ſuperioris neglectum excluſo jure patronatus cum dotibus ſuis Epiſcopalibus juribus applicabitur.

Eccleſia debet, quanto poteſt citius, conſecrari. h. d.

§. 12. Baſilica igitur legitime extructa non ante ſacris eſt deputanda *d* myſteriis, quam munus conſecrationis acceperit: quod ne qua divino cultui offeratur mora, quanto poterit citius *e*, conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizavit incolas regionis, ubi conſtructa eſt. h. d.

§. 13. Et *f* ſi dubitetur a quo dedicanda ſit, illud exquiri oportebit, cujus civitatis Epiſcopus, antequam fundaretur, incolas baptizaverit, & ad cujus conſignationem ſub annua devotione concurrerint: atque is etiam ad conſecrationem vocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata, non debet amplius conſecrari: nec dicitur iteratum, quod ignoratur ſemel factum. h. d.

§. 14. Eccleſiæ *g* autem, vel altari ſemel Deo conſecratis, non debet iterum conſecratio adhiberi: quia velut infans a Sacerdote rite baptizatus, non debet iterum baptizari, ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari. Plane *h* ſi de Eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea aut ſcriptura appareat, aut teſtes exiſtant, ſine ulla dubitatione erunt conſecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit: quia iteratum dici non poteſt, quod ſemel eſſe factum ignoratur.

Eccleſia polluta debet reconciliari. h. d.

§. 15. Sed ſi Eccleſia, aut *a* ab igne exuſta, aut fuſione ſanguinis, vel ſeminis, vel excommunicati humatione polluta fuerit, etiamſi ſemel antea conſecrata appareat, nihilominus diligentiſſime expurgata, iterato conſecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris, ipſum altare, non Eccleſia eſt iterum conſecranda. h. d.

§. 16. De eo dubitari contigit, ſi altare motum fecerit *b*, aut lapis ſuperpoſitus, qui ſigillum continet, confractus, aut diminutus, an Eccleſia debeat iterum conſecrari? Et reſponſum eſt, ob id Eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterandam, ſed ipſum ſolum altare denuo conſecrandum.

Quibuſcunque diebus poteſt Eccleſia conſecrari, ſed ſolum ab Epiſcopis, qui ea quæ ſunt juriſdictionis, poſſunt demandare inferioribus: ſecus quæ ſunt ordinis. h. d.

§. 17. Confici *c* autem poterit Eccleſiarum, Altariumque conſecratio quibuſcunque diebus, tam Dominicis, quam privatis, ſed non a quocunque. Licet *d* enim aqua per Epiſcopum benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit, Eccleſia reconciliari poſſit, idem tamen per Sacerdotes ſimplices fieri non poterit: quia ea quidem quæ juriſdictionis ſunt, etiam inferioribus Epiſcopis demandare poteſt: ſed quæ ordinis ſunt, inferioris gradus Clericis committere non poteſt.

Non debet conſecrari Eccleſia, ubi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſervata forma hujus. h. d.

§. 18. Illud etiam animadvertere conſecrantem oportebit, ne baſilicam *e*, in qua infidelium ſepulta ſunt cadavera, ſanctificet. Sed ſi conſecrationi apta videbitur, evulſis inde corporibus, & raſis parietibus & tignis, conſecrari poterit.

Feſta dedicationum Eccleſiarum debent celebrari. h. d.

§. 19. Solennitates *f* quoque dedicationum ipſarum Eccleſiarum per ſingulos annos erunt celebrandæ, ipſo Domino exemplum dante, qui dum ad feſtum dedicationis templi celebrandum cum reliquis populis acceſſit, omnibus idem faciendi formam tribuit.

Reparatio Eccleſiæ pertinet ad poſſeſſorem beneficii, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere. h. d.

§. 20. Hæc de ædificandis & conſecrandis Eccleſiis, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: nam ſi reparandæ ſunt, vel emendandæ *g*, id oneris proculdubio ad eum, qui Eccleſiaſticum poſſidet beneficium, pertinebit. Sed & Epiſcopus tertiam partem ſibi obtingentem impendere debebit.

Nunc de Eccleſiarum unionibus, paucis diſpiciamus.

a *Can. bonæ rei. pen.* 12. *q.* 2. *& c. pen. extr. de donat.* b *can. nemo Eccleſiam. de conſec. diſt.* 1. c *c.* 1. *& ſeq. extr. de novi oper. nunciat.* d *Miniſteriis forte.* e *c. fin. extr. de conſ. Eccl.* f *c.* 2. *ext. de relig. dom.* g *can. Eccl. ſemel. de conſ. diſt.* 1. h *can. ſolennitates.* §. *de Eccleſiarum. & can. Eccleſia vel. de conſ. diſt.* 1.

TITULUS XIX.
DE UNIONIBUS ECCLESIARUM.

Quid ſit Unio, & quotuplex. h. d.

UNio nihil eſt, quam duarum pluriumve Eccleſiarum facta connexio: dicta ab uniendo, ex eo quod plures Eccleſiæ in unum conjugantur. Unionum autem duæ ſunt ſpecies: aut enim perpetuæ ſunt, aut temporales. Perpetuæ ſunt, quæ fiunt, ut ſine præfinitione temporis perdurent. Temporales ſunt, quæ ad certum tempus, puta ad alicujus vitam inſtituuntur.

a *Can. Eccleſiis ſemel. ver. niſi. de conſecr. diſt.* 1. *c. propoſuiſti. c. conſuluiſti. & c. fin. extr. de conſec. Eccleſ.* b *c.* 1. *extr. de conſec. Eccleſ. vel alt.* c *c.* 2. *extr. d. tit.* d *c. aqua per.* 9. *extr. de conſecr. Eccleſ.* e *can. Eccleſiam in qua. & can. ſeq. de conſecr. diſt.* 1. f *can. ſolennitates. de conſecr. diſt.* 1. g *c.* 1. *& c. de his extr. de Eccl. ædific.*

Cauſa

Causæ uniendi sunt, necessitas & utilitas. h. d.

§. 2. Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures dividi permittitur, sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesiæ in unam conjungi possunt. Causæ vero unionum sunt, aut *a* urgens necessitas, aut evidens utilitas. Necessitas, veluti cum duæ Ecclesiæ adeo sunt pauperes *b*, ut impossibile sit earum proventus ad victum duorum Sacerdotum sufficere: aut, si altera hostium *c* immanitate desolata sit. Utilitas *d*, ut cum locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas: puta, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei Sacerdotes ad beneficium procurandum inveniantur. His igitur casibus, ne quid detrimenti divinus cultus & animarum cura patiatur, debent plura beneficia vel in Ecclesiæ unum conjungi.

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum cui subsunt: inferiores vero non possunt unire. h. d.

§. 3. Non tamen omnibus passim quascunque Ecclesias uniendi potestas indistincte permittitur, sed certis duntaxat servatis regulis. Et quidem *e*, sicut unire Episcopatus, atque potestati alienæ subjicere ad summum Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suæ diœcesis unio atque subjectio. Ab Episcopo itaque inferiores uniendi potestatem minime sibi vendicare poterunt. Ideoque si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subjecerit, vel unierit, Episcopi consensu minime requisito, quod inconsulto Præsule fecerit, non subsistet, nec subjectionem, vel unionem Metropolitani consensus, vel confirmatio sustinebit, cum is in diœcesi sui Suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus unire potest Ecclesiam alteri, vel loco religioso donare, etiam non vocato Rectore, vel defensoribus, sed propriæ mensæ non potest. h. d.

§. 4. Usque adeo autem Episcopo in propria diœcesi facultas uniendi competit, ut si per eundem consentiente Capitulo, Ecclesia Ecclesiæ, dignitati, vel præbendæ uniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet, si quam is Ecclesiam mensæ suæ, vel Capitulo uniendam duxerit: id enim (etsi Capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cum unientium utilitas probabilem non recte factæ unionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur consensus non solum Capituli, sed etiam eorum qui lædi possent. h. d.

§. 5. Nec solum Capituli unientis Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione lædi possent. Unde si aut collegiata, aut patronata, alicujus Suffraganei Ecclesia sit unienda, collegii patroni, & Suffraganei assensum intervenire oportebit.

Quis sit Unionis effectus. h. d.

§. 6. Secuta vero unione Canonica, statim is, cujus Ecclesiæ alia per unionem est applicata, eandem in unitam nanciscitur potestatem, & jus, quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit: statimque unitæ Ecclesiæ eadem privilegia competunt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur.

Per unionem non præjudicatur juribus Episcopalibus. h. d.

§. 7. Sed quæri poterit *f*, si per Apostolicum Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis, unita fuerit, an Ecclesia per unionem alteri connexa, per hoc a jurisdictione Præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subjecta? Et responsum est, a jurisdictione prioris Episcopi unitam Ecclesiam non eximi, cum Romanus Pontifex in hujusmodi unionibus singulis Episcopis jura sua inviolata servari velit.

Unio dissolvitur temporis lapsu, & causæ cessatione, & ab his qui habent jus uniendi. h. d.

§. 8. Dissolvetur autem unio, si temporalis sit, temporis lapsu: quod si sit perpetua, cessantibus eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab iis itidem dissolvi poterit, quorum consensu & auctoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quam ut is destruendi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur.

Licet vacans Ecclesia possit uniri, unio tamen Ecclesiarum vacantium dissolvi non potest. h. d.

§. 9. Illud inter instituendam, & dissolvendam unionem interest, quod licet etiam vacans Ecclesia alteri possit uniri, si tamen Ecclesias per unionem connexas vacare contigerit, unio interim vacantium Ecclesiarum dissolvi minime poterit.

a *Can. exposuisti.* §. *si evidens. ext. de præb.* b *c. eam te. ext. de ætat. & qualit. in fin. & can. unic.* 10. *q.* 3. c *can. postquam hostilis.* 16. *q.* 1. d *can. & temporis.* 16. *q.* 1. e *c. sicut unire. ext. de excess. prælat. & can.* 2. *ext. de relig. dom.*

TITULUS XX.

DE IMMUNITATE ECCLESIARUM ET SUBJECTIONE.

Immunitas in hoc titulo large assumitur, & quid sit immunitas. h. d.

IMmunitas est a muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatem large accipimus, pro quolibet Ecclesiarum favore, indulgentia, rigoris remissione, & privilegio.

Triplex est species immunitatis Ecclesiarum, localis, personalis & realis: & quod immunitas localis est, per quam profana in Ecclesiis, & non consecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h. d.

§. 2. Est autem Ecclesiarum immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum ædium intuitu conceditur. Cum enim Ecclesia *a* secundum Evangelicam veritatem domus esse debeat orationis, merito a profanis usibus esse convenit alienam.

Processus facti, & sententiæ latæ in Ecclesiis, vel cœmeteriis sunt nulli. h. d.

§. 3. Seculares *b* igitur Judices causas, præcipue ubi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesiis vel earum cœmeteriis agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi judicium sanguinis exerceri, ubi est tutela constituta refugii. Processus quoque *c*, quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta ultione divina, faciendos duxerint, ac specialiter prolatæ sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, nundinæ & negotia secularia non debent tractari in Ecclesiis. h. d.

§. 4. Publicæ quoque *d* quarumlibet societatum, & universitatum conciones, & consilia, nundinarum, aliorumque secularium tractationes negotiorum, confabulationes, & profana colloquia ab his penitus amoveri debent.

Convivia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate: & quod dicitur de Ecclesiis, intelligitur etiam de non consecratis & oratoriis. h. d.

§. 5. Sed *e* & convivia, & hospitia, licet illa despicere non oporteat, in sacris domibus celebrari, vel exerceri a Laicis non poterunt, nec etiam a Clericis, nisi forte transeuntes ob hospitiorum necessitatem illic reficiantur: quod & in oratoriis observari convenit, ut nomini opera jugiter impensa concordet: & ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem statui-

a *C. cum Ecclesia. ext. eod. tit.* b *c. cum Ecclesia.* §. *seculares. extr. eod.* c *c.* 2. §. *fin. eod. tit. in* 6. d *c.* 2. §. *cessent. eod. tit. in* 6. e *c. non oportet. & can. seq.* 42. *dist.*

ſtatuitur & de Eccleſia, in qua divina myſteria celebrantur, licet adhuc conſecrata non fuerit, quia cum obſequiis divinis ſit dedicata, nullius temerariis uſibus eſt profananda.

Qui invitum abſtrahit a ſacris locis, excommunicatur, & quaſi ſacrilegus punitur. h. d.

§. 6. Sacrorum *a* locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipſam Eccleſiam confugiunt: nam ſi eos qui ad ſtatuam Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſeculares vindicant, quanto magis convenit ad templum Domini confugientes, loci ſancti reverentia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem reluctantem reclamantemque violenter abſtraxerit, tam aliis pœnis pro ſacrilegio, quod admiſit, quam Eccleſiaſticæ ſubjacebit excommunicationi.

Non poteſt quis invitus abſtrahi a domo Epiſcopi, vel ab Eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus. h. d.

§. 7. Nec *b* ab atriis tantum Eccleſiæ quenquam invitum abſtrahere non licebit, verum etiam nec a domo Epiſcopi, & ab Eccleſiæ circuitu intra triginta paſſus ab oſtio: quod ſpatium Eccleſiæ reverentia defendi ſacri Canones voluerunt.

Liber homo non debet ab Eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h. d.

§. 8. Hæc tamen ſecuritas non omnibus æque & indiſtincte ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio, & cauſarum, ex quibus quis fugiendum ad Eccleſiam duxerit. Si liber *c* igitur quis ſit, quantumvis gravia perpetraverit, non eſt violenter ab Eccleſia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, ſed Eccleſiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere: aliis tamen pœnis de eo, quod inique egerint, puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, privilegiis ſacrorum locorū non gaudent. h. d.

§. 9. Hoc autem *d* de publicis latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viarumque obſeſſoribus intelligi non oportet. Hi enim ſecundum Canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita violenter, & egreſſionis adhibitis inſidiis, ab Eccleſia extrahi poterunt. Idem & de his ſtatuendum erit, qui impunitatem ſuorum exceſſuum obtinere ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis, vel ipſarum cœmeteriis committere non verentur, quæ niſi per Eccleſiam crederent ſe defendi, nullo pacto commiſſuri fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & fruſtra legis invocet auxilium, qui in ipſam legem committit, immunitatis privilegio, quo ſe fecerunt indignos, minime gaudebunt.

Dominus præſtito juramento de immunitate, poteſt ſervum ſuum etiam invitum ab Eccleſia abducere. h. d.

§. 10. Quod ſi ſervus ſit *e*, qui ad Eccleſiam confugerit, poſtquam de impunitate Dominus Clericis juramentum præſtiterit, ad ſervitium domini ſui redire compelletur: alioqui ſi redire nolit, a domino occupari poterit: famuli enim, qui dominos metuunt, ſi ad Eccleſiæ ſepta confugerint, interceſſionem debent quærere, non latebras: nec quenquam religionis reverentia proprio jure fraudari convenit.

Clerici & Monachi deſervientes Eccleſiæ, ſunt exempti a muneribus perſonalibus. h. d.

§. 11. Perſonalis *f* immunitas eſt, quæ perſonis Eccleſiaſticis indulgetur. Cum enim in Clericorum miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificiis deſervire debeant, rectiſſime conſtitutum eſt, ut Deo dicati ab omnibus perſonalibus muneribus reddantur immunes. Perſonalia autem munera ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſolicitudine, ac vigilantia principaliter ſuſtinentur. Generaliter igitur Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Monachi, immunitate omnis tutelæ & curæ ipſo jure gaudebunt.

Miſerabilium perſonarum tutelam debent Clerici ſuſcipere. hoc dicit.

§. 12. Viduarum *a* autem & orphanorum curam ſuſcipere non ſolum non prohibentur Clerici, ſed etiam jubentur, cum ipſis cupiditatis negotia, non pietatis interdicantur.

Ad murorum cuſtodiam etiam Clerici tenentur, tempore neceſſitatis. h. d.

§. 13. Excipitur *b* etiam ab his muneribus murorum cuſtodia: a qua ſi magna immineat neceſſitas, neminem excuſari conſtitutum eſt, ut cunctis vigilantibus melius valeat civitas cuſtodiri.

Perſonæ Eccleſiaſticæ non poſſunt a ſecularibus poteſtatibus collectari. h. d.

§. 14. Realis immunitas eſt, per quam res Eccleſiaſticæ a cenſu, vel collectis poteſtatum ſecularium liberæ redduntur. Siquidem *c* tam profanis legibus, quam ſacris Canonibus ſub excommunicationis & interdicti pœna conſtitutum eſt, ne quis eorum qui juriſdictionem temporalem obtinent, poſſit tributa, collectas, ſeu quaſcunque exactiones, ſub quovis titulo, vel colore, imponere Eccleſiis, vel perſonis Eccleſiaſticis, pro domibus, prædiis, vel quibuſcunque poſſeſſionibus legitime acquiſitis, etiamſi ipſæ Eccleſiæ, vel perſonæ, vel res ſint intra illorum territorium conſtitutæ.

Ob magnam neceſſitatem, vel utilitatem, conſulto Pontifice, poſſunt Clerici, ſine tamen coactione, Laicis ſubvenire. h. d.

§. 15. Si tanta *d* tamen ſit in Republica neceſſitas, aut utilitas, ut Epiſcopus cum Clero ſuo, Laicorum non ſuppetentibus facultatibus, communes utilitates per ſubſidia Eccleſiaſtica ſublevandas ducant, Romano prius conſulto Pontifice, omni penitus ceſſante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & Laici humiliter ac devote cum gratiarum actione ſuſcipere.

Eccleſiæ Epiſcopo omnimodam ſubjectionem debent. hoc dicit.

§. 16. Quemadmodum autem ſacroſanctis domibus ſecularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quam perſonarum & rerum: ſic eiſdem rationibus ab illis proprio Epiſcopo omnimoda ſubjectio debetur *e*. Nam quantum ad ipſa loca pertinet (ut paulo ante diximus) nemo Eccleſiam in diœceſi ædificare poterit, aut conſecrare, præter ſui Præſulis conſcientiam. Quoad perſonas Eccleſiaſticas, ipſi debetur Canonica obedientia *f*, ſubjectio, reverentia: ad eundem ſpectat inſtitutio, deſtitutio, correctio, reformatio, cauſarum omnium ad forum Eccleſiaſticum de jure ſpectantium juriſdictio, Eccleſiaſticarum cenſurarum promulgatio, Sacramentorum exhibitio. Si res Eccleſiaſticas ſpectes, ipſi cenſus debetur, ipſi cathedraticum, ſive ſynodaticum, ipſi procuratio annua, ipſi mortuariorum & decimarum quarta.

Ad Epiſcopum quædam pertinent jure ordinationis, quædam lege juriſdictionis, quædam lege diœceſana. h. d.

§. 17. Sed hæc omnis paſtoralis poteſtas in tria principalia membra contrahitur: quædam enim ad Epiſcopum ſpectant jure ordinis, ut Clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & Eccleſiæ conſecratio: quædam lege juriſdictionis, ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, & inſtituendi poteſtas: quædam lege diœceſana, ut jus cenſus & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, jus hoſpitii indicendi, & his ſi-

milia

a *Can. diffinivit.* 17. *q.* 4. b *Can. id conſtituimus.* 17. *q.* 4. c *c. inter alia.* §. *ſi libert. extr. eod.* d *c. inter alia.* §. *ſuper hoc. extr. eod.* e *c. inter alia.* §. *fin. extr. eod.* f *c. non minus. extr. eod. tit. can. Clericis. eod. tit. in* 6. & §. *realis.*

a *Diſt.* 87. *in ſum.* & *diſt.* 88. *in ſumm.* b *c.* 2. *extr. eod. tit.* c *cap.* 1. §. *volentes. eod. tit. in* 6. & §. *perſonalis. d. tit.* d *c. adverſus.* §. *verum. extr. eod. tit.* e *c. de Xenodochiis. extr. de relig. domib.* f *c. conquerente.* §. *nos. extr. de offic.*

milia. Sed cum tam de locali, quam de personali subjectione, deque his, quæ ad Episcopos tam jure ordinis, quam lege jurisdictionis pertinent, supra locis congruis locuti fuerimus: transeamus nunc ad eam subjectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerum quæ lege diœcesana ad ordinarium pertinent.

TITULUS XXI.
DE CENSIBUS, EXACTIONIBUS, ET PROCURATIONIBUS.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter vero tantum cathedraticum. h. d.

CEnsus appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ Prælatis de Ecclesiasticis proventibus singulis annis in signum subjectionis vel alterius juris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur, *Cathedraticum* appellatur: eo quod ob honorem cathedræ persolvatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in Ecclesiis. h. d.

§. 2. Constituitur autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis aut consecrationis tempore census imponitur, quia veluti præter ordinarii consensum, nec fundari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopis in subjectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut novum haberi debet, ut cum Episcopi Ecclesias piis locis rite concesserint, aut exemptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine reservent. Sedes quoque Apostolica cum libertatis privilegium vel etiam quibusdam Ecclesiis protectionis indulget præsidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontifex memoriam quantitas census exprimitur. Sed *a* & patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus constituere.

Simplices Sacerdotes non possunt proprias Ecclesias facere censuales: & qui de facto id fecerit, ab Ecclesia removebitur. h. d.

§. 3. Simplices autem Sacerdotes, vel Clerici non possunt Ecclesias, quibus præsunt, propria auctoritate, præsertim post eorum decessum, censuales efficere. Ideoque *b* qui ab eisdem quadam collusione pensionem annuam de Ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiendi non erunt, si Romani Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere potuerit, auctoritatem super hoc non interveniisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem *c* talia facere comperti fuerint, ab ipsis Ecclesiis removendi erunt.

Episcopus non potest novum censum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. h. d.

§. 4. Sed *d* nec Episcopus ipse, aut quilibet alius Ecclesiis novos census imponere, aut veterem augere, aut partem proventuum suis usibus vendicare poterit: idque adeo obtinet, ut etiam si juramentum *e* de novo censu persolvendo quis suscepерit, non propterea solvere, sed absolvi ab illicito jurejurando debeat. Nec quicquam profuerit, quod Episcopus, vel quilibet de novo *f* illas de manibus Laicorum eripuerit: nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

Ex causa & non in propriam utilitatem potest Episcopus novum censum constituere, vel augere veterem, accedente consensu Capituli. h. d.

§. 5. Quod autem diximus, Episcopum nec novum posse censum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, si in propriam velit utilitatem convertere. Cæterum si non in suum, sed in alterius sibi subjectæ Ecclesiæ commodum, ex justa causa, vel novum censum constituere, vel veterem augere, vel etiam minuere velit, Capituli accedente consensu, id sibi minime interdicitur.

Provinciæ & Ecclesiæ de novo conversæ in persolvendis censibus servabunt consuetudinem vicinarum. h. d.

§. 6. Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitano exhibendorum, si qua de novo *a* conversa provincia, ad alicujus Ecclesiæ jurisdictionem accesserit? Et ex facto responsum est, id observari debere, quod in vicinis provinciis observatum reperitur.

Episcopis visitantibus debetur procuratio. h. d.

§. 7. Ulterius Prælatis diœcesim visitantibus *b*, etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessariorum sumptuum exhibitio. Nam cum Apostolico testimonio suffragante congruum sit, ut a quibus spiritualia recipimus, eisdem etiam temporalia nostra communicemus: rectissime constitutum est, ut cum Prælati diœcesim peragrando divina nobis exhibent, illis etiam a nobis temporalia exhibeantur.

Episcopus remittens Ecclesiæ servitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detrectantes potest excommunicare, & procurationi non præscribitur. h. d.

§. 8. Et adeo visitationi annexa est procuratio, ut si Episcopus *c* alicui Ecclesiæ omnia servitia remiserit, eidem visitanti nihilominus moderata debeatur procuratio: quam si visitati exhibere negaverint *d*, si quam in contumaces rite tulerit sententiam, erit inviolabiliter observanda, cum nec ullam adversus procurationem, quæ ratione visitationis competit, præscriptionem currere dignoscatur. *e*

Qui visitare possint, & quod Archiepiscopus potest visitare provinciam, etiam cum Suffraganei non sint negligentes. h. d.

§. 9. Visitandi *f* vero solicitudo non modo incumbit Episcopis, verum etiam Archiepiscopis, Patriarchis, sedis Apostolicæ Legatis, Nunciis, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem ne non tam divina, quam propria quæsiviisse videri possint, caute prospicient, ut ea, quæ tam generali *g*, quam Lateranensi Concilio *h* continentur, & quæ Innocentiana *i* constitutione, atque aliis Canonibus salubriter constituta comperiuntur, inviolabiliter observent. Quod autem diximus, Archiepiscopis visitare licere provinciam, ac procurationes a locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cum ejus Suffraganei argui negligentiæ nomine non possunt: nec enim propterea minus suam libere visitare provinciam poterunt.

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitativum subsidium. h. d.

§. 10. Postremo *k* admonendi sumus, propter privatum oratorium, in quo quis interdum celebrat, procurationes, quæ visitationis ratione debentur, a quoquam exigi vel extorqueri non posse: sed nec aliis exactionibus subditos suos Episcopi gravare debent *l*, nisi quandoque eisdem multæ superveniant necessitates: quibus casibus si manifesta ac probabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidium sustinendi erunt.

a C. *præterea. in fin. extr. de jur. patron.* b *Canon. præterea. extr. eod. tit.* c *c. cum Clerici. extr. eod. tit.* d *c. prohibemus. extr. eod. tit.* e *c. significavit. d. tit.* f *canon. Ecclesiis. extravagant. eod. tit.*

a *C. super eo. extr. eod. tit.* b *Extr. conf. vas. eod. tit. & can. cum Apostolus. extravag. eod. tit. & per totum titul. & in 6.* c *cap. cum venerabilis. extr. eod.* d *c. cum nuper. eod. tit. extra.* e *c. accedentes. ext. de præscript.* f *can. felicis. eod. tit. in 6. & Clem. 1. d. tit. & can. sopitæ. & can. cum instantia. extr. eod. tit.* g *can. 2. eod. tit. in 6.* h *c. cum Apostolis. extr. eod.* i *c. 1. eod. tit. in 6.* k *c. fin. extr. eod. tit.* l *c. cum Apostolus. §. prohibemus. extr. eod. tit.*

TITU-

TITULUS XXII.

DE CAPELLIS MONACHORUM.

Omnes Eccleſiæ poſitæ in diœceſi ſubſunt Epiſcopo, etiam monaſteria, & Monachorum capellæ, niſi defendantur privilegio, vel præſcriptione. h. d.

USque adeo autem omnes baſilicæ *a* per diverſa loca conſtructæ in Epiſcopi, in cujus territorio poſitæ ſunt, poteſtate conſiſtunt, ut ſi Eccleſia *b*, ubi Monachi habitant, populi curam habeant, cum per Monachum plebs regi non debeat, Capellanus ad conſilium Monachorum ab Epiſcopo ſit inſtituendus: ita ut conſuetudine, aut quovis ſtatuto contrario non obſtante, ex ſolius Epiſcopi arbitrio tam ordinatio ejus, quam depoſitio, & totius vitæ pendeat converſatio. Nec id mirum videri debet, cum *c* monaſteria ipſa & Monachorum diſciplina, ſi nec privilegio, nec legitima præſcriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Epiſcopum, in cujus ſunt territorio conſtituta.

TITULUS XXIII.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopis ſubſunt, qui providere debent, ne illorum res diſſipentur. hoc dicit.

XEnodochia quoque, Orphanotrophia, Brephotrophia, Noſocomia, Gerontocomia, aliaque ſimilia loca, ad Epiſcoporum *d*, in quorum ſunt diœceſi, ſolicitudinem pertinent, per eosdemque ad eas utilitates, quibus conſtituta ſunt, ordinanda ac dirigenda erunt: nec poſtquam hujuſmodi loca ad hoſpitalitatis uſum *e*, & pauperum proviſionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos uſus converti poterunt: cum ea, quæ ad certum uſum largitione fidelium ſunt deſtinata, ad alium ſalva ſedis Apoſtolicæ auctoritate, converti non valeant.

Ordinarii loca pia & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione. h. d.

§. 2. Quinimo *f* ii talium locorum Rectores exempti ſint, ſi tamen illorum cura poſtpoſita, bona & jura ipſorum ab uſurpatorum manibus vendicare negligant, aut quoquo modo res illorum collabi ſinant, poterunt ordinarii auctoritate Apoſtolica ſibi ex Viennenſi Concilio præſtita, loca ipſa ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in ſtatum priſtinum redigantur, procurare: contradictoreſque quoſcunque per cenſuram Eccleſiaſticam & aliis juris remediis compeſcere, licet nullum per hoc exemptionibus, ſeu privilegiis, quoad alia, præjudicium generari debeat.

Xenodochia, & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri, niſi certis caſibus. h. d.

§. 3. Eodem cavetur Concilio *g*, ut nullus ex hujuſmodi locis ſecularibus Clericis in beneficium conferatur, etiamſi conſuetudine id fuerit alias obſervatum, niſi in illorum fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſive per electionem ſit de Rectore hujuſmodi locis providendum: ſed quod eorum gubernatio viris providis, ac boni teſtimonii committatur, quos bona prædicta in alios uſus convertere, præſumptio verifimilis non exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitalium æquiparantur tutoribus. h. d.

§. 4. Ut autem *h* hi demandatæ ſibi curæ diligentius inſiſtant, inſtar tutorum & curatorum debent juramentum præſtare, ac de bonis inventaria conficere: & ordinariis, ſeu aliis, quibus loca hujuſmodi ſubſunt, vel deputandis ab eis, ſingulis annis de adminiſtratione ſua rationem reddere: quod ſi ſecus a quoquam fuerit attentatum, proviſio, ſeu ordinatio minime valebit.

Supradicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſorum. h. d.

§. 5. Prædicta *a* vero ad hoſpitalia militarium ordinum, vel aliorum religioſorum minime extenduntur. Hi enim ſuorum ordinum inſtitutiones & conſuetudines obſervare cogendi erunt.

Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſervanda eſt antiqua conſuetudo. h. d.

§. 6. Sed *b* & ſi qua ſint hoſpitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habentia, & Presbyteros celebrantes & Sacramenta Eccleſiaſtica pauperibus miniſtrantes, quoad exercenda & adminiſtranda ſpiritualia prædicta, antiquam conſuetudinem Viennenſe Concil. obſervari voluit.

TITULUS XXIV.

DE SEPULTURIS.

Cur in Eccleſiis & locis ſacris ſepulturæ conſtituantur.

TRactemus nunc de Sepulturis, quæ quidem per fideles, nonniſi in ſacris & religioſis locis, ideo conſtituuntur, quod minus ibi ſpiritibus vexantur immundis, & quod Sanctorum illorum commendantur patrociniis, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt conſecrata. Accedit *c*, quod defunctorum proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamque conſpicientes, ſuorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Unde *d* mortuorum ſepultura, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria ex antiquo diſpoſita eſſe comperiuntur, in quibus religioſorum conventus ſunt conſtituti, ubi orationes, & Miſſarum ſolennia, tam pro vivis quam pro defunctis, frequentius celebrantur.

Unuſquiſque habet liberam facultatem ſepulturam eligendi, & ſi quis non eligat, in parochiali Eccleſia, aut majorum ſepulchris eſt ſepeliendus. h. d.

§. 2. Regulariter igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, ubi majorum *e* ſuorum ſepulchra conſtituta reperiuntur: nulli *f* tamen propterea propriam, ſi contemptus abſit, negatur eligere ſepulturam: quod uſque adeo obtinet *g*, ut antiqua dimiſſa, novam poſſit quis etiam in loco minus religioſo ſibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua jura ſuper hoc diverſa eſſe videantur.

Uxor non tenetur ſequi ſepulturam viri, ſi velit aliam eligere. h. d.

§. 3. Nec *h* ulla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio, quaſi uxor capitis ſui ſequi judicium & ſepulturam ſit compellenda: ſed utrique æqualis erit eligendi facultas, cum hujuſmodi electio ad eum ſtatum pertineat, quo mulier a lege viri ſolvitur.

Si uxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam ultimi viri, ſi plures habuerit. h. d.

§. 4. Si tamen ipſa ſibi ſepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit *i*, cum viro ultimo, cujus domicilium retinet, tumulanda erit.

Filiusfamilias licet nō poſſit aliquid relinquere pro anima, ſi taret caſtrenſi peculio, vel quaſi tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes: quo caſu poterit pater ſepelire illum, ubi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. h. d.

§. 5. De filiofamilias, an ſibi ſepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multum intereſt, an ejus ætas intra pubertatis annos contineatur, an vero pubertatem exceſſerit: primo enim caſu ſepulturam eligere non poterit: permittendum *k* tamen erit patri, ſi id loci con-

a *Can. omnes baſilicæ.* 16. *q.* 7. b *c.* 1. *extr. eod. tit. & c.* 1. *eod. tit. in* 6. c *c. pen. extr. de relig. domib. & c.* 2. *extr. eod. tit.* d *c. de Xenodochiis. extr. eod. tit.* e *c.* 2. *ad hæc. extr. eod.* f *Cl.* 2. *in princ. eod. tit.* g *Cl.* 2. §. *ut autem. eod. tit.* h *d. Cl.* 2. §. 1. *verſ. illi etiam. eod. tit.*

a *Clem.* 2. §. *permiſſa. eod. tit.* b *Cl.* 2. §. *fin. eod. tit.* c *c. cum gravia.* 13. *q.* 2. d *c. fraternitatem. in princ. extr. eod. tit.* e *can.* 1. *& c. fraternitatem. extr. eod. tit.* f *c. in noſtra extr. eod. tit.* g *c.* 2. §. 1. *eod. tit. in* 6. h *c. de uxore vero. extr. eod. tit.* i *c. is qui.* §. 1. *eod. tit. in* 6. k *c. de uxore.* §. *fin. extr. eod. tit.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

suetudo patiatur, ubicunque voluerit, illum sepelire: quod si consuetudo id non habeat *a*, cum suis majoribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo vero casu, cum pubertatem attigit, libere absque patris assensu sibi sepulturam eligere poterit, quanquam pro anima sua præter patris assensum aliquid judicare non possit, nisi *b* castrense, vel quasi castrense peculium habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h. d.

§. 6. Impuberi similes religiosi habentur: hi enim, cum propriæ voluntatis libertatem *c* non habeant, eligere sibi sepulturam nequeunt, sed apud propria monasteria tumulandi sunt: nisi adeo forte sint remoti, quod ad ea, cum moriuntur, commode exportari nequeant.

Non potest quis etiam jurejurando a seipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem. h. d.

§. 7. Alias autem sepulturæ usque adeo libera esse debet electio, ut Bonifaciana *d* constitutione cautum sit, ne qui ad vovendum, jurandum, vel fide interposita vel alias promittendum aliquos inducant, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel jam electam ulterius non immutent, & secus factum omnino infringit.

Mortuus ruri, qui sepulturam non elegit, si sine periculo possit exportari, vel in parochiali Ecclesia, vel in majorum sepultura debet sepeliri. h. d.

§. 8. Illud *e* tamen in dubium venire potest, si quem, dum animi, vel agri colendi causa rusticatur, ruri inopino forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, an potius in alia sepeliri debeat? & responsum est, si absque periculo defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua majorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum fore.

Quibus non communicamus vivis, nec mortuis communicamus. h. d.

§. 9. Non tamen omnes, qui fato functi fuerint, Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ: quibus *f* enim non communicamus vivis, nec defunctis communicare debemus. Unde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate præcisi: Igitur nec Paganus, nec Judæus, nec hæreticus, nec qui usuras exercuit, nec qui sibi mortem consciverunt, aut qui personis Ecclesiasticis violentas manus injecerunt, nec homicidæ, nec incendiarii, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemi, nec ullus, qui pro manifestis condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones, sunt exhumandi, si illorum corpora possunt discerni a corporibus fidelium. h. d.

§. 10. Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio Ecclesiastico tumulari *g*, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul jactari. Quod si discerni non poterunt, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt, cum licet non obsit justis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen vel speciosa non prosit improbis.

Qui contemptis clavibus non humandos in locis sacris humaverit, excommunicationem incurrit, a qua non est absolvendus antequam arbitrio Episcopi satisfecerit. h. d.

§. 11. Si quis autem *h* contemptis Ecclesiæ clavibus hujusmodi personas, aut interdicti tempore quoslibet, in Ecclesiis vel cœmeteriis sepelire ausus fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit: a qua, nisi prius ab arbitrium diœcesani Episcopi eis, quibus injuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolvi non poterit, nec ullum circa præmissa contra facientibus privilegium suffragabitur.

Reconciliati, licet alioqui Ecclesiasticæ sepulturæ non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h. d.

§. 12. Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impœnitentes decesserint, nec in articulo saltem mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam *a* si, dum forsitan in extremis agerent, legitime absoluti fuerint, Cœmeterium his & alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent: hæredes tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona pervenerint, ut pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura compellendi.

Cadavera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ. h. d.

§. 13. Ex his apparet, eorum cadavera, qui post confessionem Deo peractam, pro sceleribus suis in patibulis suspenduntur *b*, ad Ecclesiam esse deferenda, & oblationes pro eis offerendas. Cum enim pro peccatis suis pœnam extremam solverint, & digne pœnituerint, non judicat Deus bis idipsum.

Deprehensi in scelere & vulnerati, si confessi ex vulneribus mortui fuerint, item improviso casu oppressi, non privantur Ecclesiastica sepultura. h. d.

§. 14. Quin etiam *c* si, dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & Sacerdoti postmodum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minime denegabitur: quanquam si, dum seipsos defendunt, interfecti fuerint, aliud sit statuendum. Is autem, quem casus improvisus opprimit *d*, si nihil aliud obsistat, Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

Pro sepultura non possunt Clerici aliquid exigere: nec consuetudo in contrarium valet, possunt tamen sponte oblatum accipere. h. d.

§. 15. Illud etiam atque etiam admonendi sumus, sacris Canonibus penitus interdici *e*, ne quis terram pro sepulchro vendere, aut pro hominibus sepeliendis quoquo modo munera *f* exigere audeat, nisi forte sepeliendus Ecclesiæ in cujus atrio *g* sepelitur, aliquid vivens tradi jusserit, aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel hæredes pro luminaribus, vel eleemosyna aliquid ultro dare voluerint: quo casu sponte oblatum licite recipi poterit: peti *h*, vero, vel aliquid exigi, est omnino vetitum, ne aut venalis dicatur Ecclesia, aut Clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaveribus studeant habere compendium, nec obtentu cujusquam consuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

a C. *pen. eod. tit. in 6.* b *d. c. pen. in fin. in 6.* c *c. fin. eod. tit. in 6.* d *c. 1. in princ. eod. tit. in 6.* e *c. is qui. in princ. eod. tit. in 6.* f *c. sacris. in princ. extr. eod. tit.* g *c. sacris est. extr. eod. tit.* h *Clem. 2. eod. tit.*

TITULUS XXV.

DE CANONICA PORTIONE.

Quid sit Canonica portio, & quod est duplex, parochialis & Episcopalis, & quod parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua quis postbabita propria Ecclesia elegit sepeliri. h. d.

CAnonica portio est, quæ de relictis & proventibus Ecclesiis obvenientibus detrahitur, & prælatis debetur. Est autem duplex, Parochialis & Episcopalis. Parochialis est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendum est enim, si quis in alia Ecclesia, quam in ea, in qua divina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit (quod quibus casibus fieri possit, proxime exposuimus,) ne parochialium Ecclesiarum Rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur subsidiis, constitutum esse *i*, ut Curatus de his rebus, quas defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit Ecclesiæ, in qua sepeliri

a C. *fin. extr. eod. tit.* b *can. quæsitum est. 13. q. 1.* c *can. fures. Clem. pen. 13. q. 2.* d *c. ex parte parentum. extr. eod. tit.* e *c. pen. extr. eod.* f *can. questa est. §. unde. 13. q. 2.* g *can. præcipiendum. d. 13. q. 2.* h *d. can. questa. §. peti.* i *c. cum super. & c. seq. extr. de sepult.*

elegit,

elegit, quartam partem percipiat, aut aliam, quam legitima consuetudo præfixerit.

De his, quæ quis vivens & sanus contulit alicui Ecclesiæ, Curato non debetur Canonica portio: secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h. d.

§. 2. Sed etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægritudine *a* constitutus cum bonis suis ad loca religiosa se transtulerit, Ecclesiæ parochiali Canonica portio debetur, si modo ille de eadem ægritudine decesserit. Quod si sanus ad ea loca se transtulerit, de his quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit aliquid Ecclesiæ, a qua discessit, impertiri: quia liberum est eis tunc bona sua non solum religiosis, sed etiam quibuslibet privatis conferre.

Canonica portio solvitur Ecclesiæ, in qua quis divina percipit: & si duo quis habeat domicilia, dividetur inter Ecclesias duorum domiciliorum. h. d.

§. 3. Dubitari tamen potest, si cujus *b* majores antiquitus in aliqua Ecclesia sepeliri consueverant, ea dimissa alibi sepulturam elegerit, num dimissæ Canonica portio debeatur, an parochiali? Et statutum est, illi persolvendam, in qua quis audire divina, vel sacramenta recipere debet. Quod si is, qui duo habet domicilia, seque in utroque collocat æqualiter, in loco tertio sepulchrum eligat, domiciliorum Ecclesiæ inter se Canonicam portionem dividant.

Ponit, de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

§. 4. Sunt *c* tamen quædam relicta, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, utputa si quid pro fabrica, pro luminariis, pro anniversario, pro equis *d*, vel armis contra infideles exercendis, vel alias ad perpetuum cultum divinum, vel particulari personæ legatur: de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, ut parochialis Ecclesia fraudetur, hujusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indistincte de omnibus obventionibus parochialem portionem solvere tenentur.

§. 5. Sed istud *e* quidem ita demum obtinet, si neque in Minorum, neque Prædicatorum quis Ecclesiis sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fratres de omnibus obventionibus, tam funeralibus, quam quibuscunque, & quomodocunque relictis, distincte vel indistincte, ad quoscunque certos, vel determinatos usus, etiam de quibus Canonica portio dari, sive exigi non consuevit, vel de jure non debet, nec non de datis, vel qualitercunque donatis in morte, seu mortis articulo, infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit, quomodocunque, directe vel indirecte, quartam partem parochialibus Sacerdotibus, & Ecclesiarum Rectoribus integre largiri tenentur.

Canonica Episcopalis est, quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse juris dispositio. h. d.

§. 6. Canonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur. Nam veluti parochialis Ecclesia pro labore, & cura, quam gessit, animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri Ecclesiæ, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam licebit ipsi Episcopo *f*, nisi sibi quadragenaria *g* obstet præscriptio, curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cujuslibet Ecclesiæ oblatis, Canonicam sumere portionem, etiamsi testator expresserit, quod non Episcopi velit esse relictum, sed tantum Ecclesiæ, cum privata testatoris dispositio generalem Canonis constitutionem immutare nequeat *h*.

Ecclesiæ debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h. d.

§. 7. Item *a* ex contrario, quemadmodum Episcopo sua portio competit, si quid Ecclesiæ relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, Ecclesia de illo Canonicam petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tantum esse, non Ecclesiæ, testatoris erit servanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo a conjuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesiæ Canonica portio: secus si ab extraneo. hoc dicit.

§. 8. Sed *b* in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, *Rem talem relinquo*, distinguendum est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu, cum non Ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi forte id probetur, sed personæ, de relicto in vita Episcopi Ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

Si quid conjunctim legetur Episcopo & Ecclesiæ, fit inter ipsos divisio, etiamsi testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ: nisi stare velint testatoris voluntati, quod ob favorem ultimæ voluntatis conceditur. h. d.

§. 9. Quod si *c* conjunctim dictum fuerit, *Relinquo rem Episcopo & Ecclesiæ*, de ea inter ipsos Canonica divisio facienda erit. Si vero istud Episcopo, & illud Ecclesiæ relinquatur, relicta inter Episcopum, & cathedralem Ecclesiam ad Canonicam divisionem sunt redigenda: nisi ambo testatoris velint esse dispositione contenti, quam propter ultimæ voluntatis favorem observare est satis condecens, ubi neque fraus intervenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

Cum Ecclesiis inferioribus Episcopus non dividit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis Ecclesiis. hoc dicit.

§. 10. Secus *d* autem est, si quid legetur Episcopo, & capellis vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod Episcopo legatur, ejus percipuum est: cum Ecclesia cathedrali, & de illis quæ aliis locis legantur, portionem Canonicam nihilominus obtinebit. Et hæc ideo tam varie, quia non tanta inter monasteria, aut capellas est communio, quanta inter Ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est conjugio: unde & quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantum acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclesiis reliquit, & jussit Episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractione quartæ, servanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem. hoc dicit.

§. 11. Hoc autem tunc obtinere oportet, si simpliciter Episcopo legatum factum fuerit: cæterum si eam adjecerit conditionem testator, ut Episcopus suo sit legato contentus *e*, & ipse legatum agnovit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de cæteris portionem exigere non poterit. Sed si constiterit, quod eadem adjecta conditio in fraudem modicum constituit mortuarium, ut Episcopus portione debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem a Canone constitutam, salvis tamen indulgentiis, quæ a Romano Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

Relictum ei, qui potest proprium possidere, non habenti prælationem vel administrationem, a quocunque præsumitur relictum intuitu propriæ personæ, non Ecclesiæ. h. d.

§. 12. Illud *f* etiam generaliter observandum est circa eum, qui proprium possidere potest, prælationem, vel

a C. *de iis. extr. de sepult.* b C. 2. *de sepult. in 6.* c C. *fin. extr. de test.* d C. *in nostra. extr. de sepult.* e *Clem.* 2. §. *verum. & per totum tit. de sepult.* f *c. requisisti. in princ. extr. de test.* g *c. de quarta. extr. de præscript.* h *d. c. requisisti. ver. secus autem.*

a C. *requisisti.* §. *si ab extraneo. extra, de test.* b *d. c. requisisti.* §. *si vero.* c *d. c. requisisti.* §. *quid si. & seq. extr., de test.* d *d. c. requisisti.* §. *secus autem. extr. de test.* e *c. officii. & infra. extra, de test.* f *c. requisisti.* §. *illud. extra, de testam.*

adminiſtrationem Eccleſiæ non habentem, quod ſi ei aliquid relinquatur ſpecialiter, non ſolum a propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ eſſe relictum intelligitur, niſi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo, nec Epiſcopus, nec Eccleſia poteſt in vita ejus ſibi aliquid vendicare.

Epiſcopalis & parochialis pari paſſu ambulant. h. d.

§. 13. De quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Epiſcopalis detrahenda erit.

TITULUS XXVI.
DE DECIMIS.

Ponit ſubordinationem tituli ad præcedentia & ſequentia. hoc dicit.

EXplicito tractatu rerum, quæ ſpiritualitate quadam continentur & cenſentur, ſupereſt nunc, ut de rebus Eccleſiaſticis quidem, ſed temporalibus, illarumque adminiſtratione dicamus. Sed cum decimæ mediam quandam inter ſpirituales res & temporales naturam obtineant, quippe quod ipſum decimandi jus ſpirituale ſit, fructus vero ipſi decimarum temporales & profani, merito de his quaſi *in confinio* quodam, tractatus habendus erit, & tam præcedentibus, quam ſubſequentibus annectendus. Quod eo etiam congruentius poſſe fieri videtur, quod & proxime de iis, quæ Sacerdotibus, & Eccleſiis parochialibus debentur, & ſimilem naturam habere videntur, loquuti ſumus, & ipſarum quoque decimarum ad parochiales Eccleſias jure communi ſpectat perceptio.

Quid ſit Decima. h. d.

§. 2. Decima eſt quota bonorum mobilium pro Deo, tam divina, quam humana conſtitutione debita. *a*

Decimarum aliæ perſonales, aliæ prædiales. h. d.

§. 3. Decimarum duæ ſunt ſpecies: perſonales, & prædiales. Perſonales ſunt, quæ ex iis proventibus deducuntur, qui ex propria cuique ſolertia & induſtria obveniunt, utputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales ſunt, quæ ex fructibus prædiorum ſolvuntur, ut de vino, tritico, & his ſimilibus, quas in ſignum univerſalis ſibi retenti dominii reddi Deus præcipere voluit.

Perſonales præbendæ debentur Eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit: prædiales vero Eccleſiæ, in cujus finibus ſunt conſtituta prædia, niſi aliud inducat conſuetudo. h. d.

§. 4. Inter perſonales autem & prædiales decimas hoc intereſt, quod perſonales illi ſolum parochiæ debentur, in qua quis Eccleſiaſtica ſacramenta percipit, tametſi lucrum alibi contigerit: prædiales vero, ſi ex prædiis in aliena parochia conſtitutis fructus collecti fuerint, ei debentur Eccleſiæ regulariter, in cujus territorio prædia ſunt conſtituta: quanquam ſi conſuetudo aliud introduxerit, ſervanda erit. *b*

Perſonales decimæ, quæ ſolvuntur ex rebus venditis & paratis pecunia decimata, ſolvuntur deductis impendiis: ſecus vero prædiales: & fructus non, niſi cum onere decimarum, alienari poſſint. h. d.

§. 5. Item ſi perſonales, quæ de rebus acquiſitis, vel factis ex pecunia decimata, ſi vendantur, ſolvendæ ſint *c*, utputa ſi vendatur domus, ager, vinea, molendinum, grex, aut merces, quælibet expenſæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de reſiduo, quaſi de lucro, decimæ præſtabuntur. Expenſæ vero etiam *feminis*, quæ fiunt pro percipiendis fructibus, ex illis de quibus fructus proveniunt, etiam ſi decimatæ fuerint, non deducentur: quoniam ſalva decima, fructus efficiuntur eorum, qui expenſas ipſas faciunt: ſed nec fructus ipſi, niſi cum onere decimarum, alienari poterunt.

Non deducuntur impenſæ factæ pro inſtaurandis rebus, de quibus ſolvendæ ſunt decimæ, tam perſonales, quam reales. h. d.

§. 6. Illud commune tamen eſt tam perſonalibus, quam prædialibus, quod expenſæ, quæ factæ fuerunt pro reſtaurando *a* detrimento rerum, ex quibus decimæ perſolvuntur, ut ſi pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de proventibus decimandis minime deduci debent. Cujus rei illa eſt ratio, quod penes dominum res inſtauratæ remanent.

Cenſus & tributa de fructibus, de quibus decimæ ſolvendæ ſunt, non debent deduci. h. d.

§. 7. Sed *b* nec cenſus, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ perſolvendæ fuerint, primitus deduci poterunt. Cum *c* enim in ſignum univerſalis dominii, quaſi quodam ſpeciali titulo decimas ſibi Dominus reſervaverit, conſequens eſt ut in prærogativam dicti generalis dominii decimarum ſolutio, cenſuum & tributorum præcedat exactionem: vel ſaltem hi, ad quos cenſus, vel tributa pervenerint, quoniam res cum ſuo tranſit onere, decimas ſolvere per cenſuram Eccleſiaſticam compellantur.

De omnibus proventibus decimæ ſolvi debent. h. d.

§. 8. Eadem *d* ratione conſtitutum eſt, ut non ſolum de vino & grano, fructibus arborum & hortorum decimæ perſolvi debeant, ſed etiam de pecoribus, de venationibus, negotiationibus, de ipſa etiam militia, & denique de omnibus bonis, & proventibus omnibus, ita ut qui de his eas cum integritate ſolvere neglexerint, Eccleſiaſtica diſtrictione percelli debeant.

Omnes tenentur ſolvere decimas, tam Chriſtiani quam Judæi. Judæi tamen tantum prædiales tenentur ſolvere, Chriſtiani & prædiales, & perſonales. h. d.

§. 9. Illud etiam nullam recipit dubitationem, ad ſolutionem earum quemlibet teneri, niſi quis ſpeciali privilegio ab ipſarum præſtatione doceatur exemptus. Unde non ſolum Chriſtiani, ſed etiam Judæi tenebuntur. Inter eos tamen illa eſt differentia, quod fideles ad perſonales & prædiales præſtandas indiſtincte *tenentur*: Judæi vero *e* ad prædiales tantum, quas ſi recuſent ſolvere, ad ipſas poſſeſſiones renunciandas compellendi erunt, ne forte hac occaſione Eccleſiæ ſuo jure fraudari valeant.

Monachi regulares, & Clerici communiter viventes ſolvunt prædiales decimas, & quod novale eſt ager de novo redactus ad culturam. h. d.

§. 10. De Monachis & regularibus, ſeu Clericis communiter viventibus videamus, & ſane nulla finit ratio, ut ab his de laboribus ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de novalibus, de quibus antea decimæ ſolvebantur, tenebuntur. Eſt autem novale, ager nunc primum proſciſſus, & nuper ad culturam redactus: de quo, quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas ſolvere tenentur Monachi, & alii communiter viventes, etiam de prædiis de novo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtet aliquod privilegium. h. d.

§. 11. Sed & ſi iiſdem poſſeſſiones pia fidelium devotione collatæ fuerint, aut pro monaſteriis de novo fundandis comparatæ, vel quoquo modo recenter acquiſitæ, etiamſi eas propriis manibus aut ſumptibus excolant, nihilominus decimas perſolvent Eccleſiis, quibus ratione talium prædiorum antea ſolvebantur, niſi *f* ſuper hoc ſpeciali jure vel privilegio muniti eſſe probentur.

Privilegium tollitur re judicata & præſcriptione. h. d.

§. 12. Sed nec ſemper eis privilegium ſuffragabitur: nam ſi res judicata obſiſtat, vel privilegio muniti deci-

a *C. parochianos. extr. eod. tit.* b *c. ad Apoſtolica. in fin. extr. eod. tit.* c *c. paſtoralis officii. extr. eod. tit.*

a *C. paſtoralis.* §. *nec pro. eod. tit. extr.* b *c. cum non. extr. eod.* c *c. tua nobis. circa med. eod. tit. extr.* d *c. ex parte. & c. ſeq. extr. eod. tit.* e *c. de terris. extr. eod. tit. & c. pen. in fin. extr. de uſur.* f *c. 2.* §. *cæterum. eod. tit. in 6.*

mas

mas per quadraginta annorum ſpatium ſolverint, cum liberum ſit unicuique juri proprio renunciare, præſtatione tanti temporis proprio privilegio detrahere voluiſſe præſumuntur, & eapropter ad decimarum præſtationem compelli poterunt.

Privilegia ſunt interpretanda, ut nemini indebite damnum inferant. h. d.

§. 13. Item ſi poſt initam inter aliquos ſuper decimis conventionem certi tenoris privilegia obtenta fuerint, niſi conventioni per ea derogetur expreſſe, illis non obſtantibus, erit inviolabiliter obſervanda: ita etiam hujuſmodi privilegia ſunt accipienda, ut nemini læſionem, præcipue enormem, inferre debeant. Unde *a* ſi per hujuſmodi conceſſiones parochiales Eccleſias adeo gravari contingat, ut Rectores de reditibus earum congrue ſuſtentari, & Epiſcopo debita perſolvere non poſſint, per locorum ordinarios ita providendum erit, ut eiſdem Rectoribus tantum relinquatur, quod & competentem ſuſtentationem habere, aliaque onera debita ſupportare valeant.

Privilegiati ſuper decimis, tenentur illas ſolvere de prædiis conductis: & privilegiatus ſuper laboribus propriis ſolvet decimas ſuper prædiis locatis. h. d.

§. 14. Super decimis quoque non ſolvendis privilegiati, ſi aliena prædia conduxerint *b*, privilegio minime obſtante, de conductis prædiis ſolitas decimas parochiis ſuis integras perſolvent. Idemque erit de locatis prædiis, ſi privilegiatus ſuper laboribus quos propriis vel manibus, vel ſumptibus excoleret, terras ſuas aliis locaverit.

Laici, & etiam Imperator non poſſunt concedere privilegium ſuper decimis non ſolvendis. h. d.

§. 15. Generaliter autem, niſi hujuſmodi immunitatum privilegia ab Apoſtolica poteſtate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideoque *c* etiam Imperialis conceſſio quantumcunque concepta generaliter, cum nulla ſit Laicis de ſpiritualibus diſponendi facultas, a ſolutione decimarum neminem poterit eximere: imo ſacrilegii *d* crimen incurrit, qui de manu Laicorum rem Eccleſiaſticam recipiet.

Laicus etiam de manu Clericorum non poteſt decimas recipere, ſub pœna excommunicationis, & privationis ſepulturæ, & Clericus concedens deponetur. h. d.

§. 16. Ex contrario quoque Laicus etiam a Clericali poteſtate decimas recipere, & in alium, velut hæreditatio jure tranſmittere non poterit: & ſi ſecus actum fuerit, & qui conceſſerit, a ſtatu ſuo dejicitur *e*, & qui receperit, & Eccleſiæ non reddiderit, & vivens excommunicationis vinculo *f* innodabitur, & mortuus Eccleſiaſtica ſepultura carebit. *g*

Reditus decimarum locari poſſunt, dummodo locatio non ſapiat alienationem. h. d.

§. 17. Si *h* quis tamen, cum Eccleſiæ ſuæ conditionem meliorem facere poſſit, decimarum ſuarum proventus alicui locare velit, dummodo hujuſmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impedietur.

Epiſcopo debetur a Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, niſi præſcripta fuerit. h. d.

§. 18. Poſtremo ſciendum eſt, quod veluti parochialibus Eccleſiis (ſecundum ea quæ proxime expoſuimus,) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipſarum quarta Epiſcopo a Rectoribus Eccleſiarum, niſi legitima obſtet præſcriptio *i*, perſolvenda erit.

a C. 2. §. *ubi autem. eod. tit. in 6.* b *c. dilecti filii. & cap. ex parte. extr. eod. & cap. ſeq.* c *c. tua Cl. I. extr. eod. tit.* d *c. dudum. §. cum ſacrilegii. extr. eod.* e *c. quamvis ſit, in fin. extr. eod.* f *c. ad hæc. eod tit. extr.* g *c. prohibemus. extr. eod. tit.* h *c. 2. extra, locati.* i *c. de quarta. extra, de præſcript.*

TITULUS XXVII.

DE REBUS ECCLESIÆ ALIENANDIS, VEL NON.

Regulariter Epiſcopus non poteſt aliquid agere ſine conſenſu, vel Conſilio Capituli. h. d.

TRactemus nunc de rebus temporalibus Eccleſiarum, illarumque adminiſtratione & alienatione, ſine quibus ſpiritualium dignitas haud facile conſiſtere poteſt. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil Epiſcopum regulariter ſine conſenſu ſui capituli vel conſilio poſſe ſuper his ſtatuere: cum velut caput ad membra, ita ſeſe Prælatus habeat ad capitulum. In eo autem totius videtur eſſe conſenſus capituli, cui & major & ſanior fratrum acceſſerit ſententia.

Alienatio rei Eccleſiaſticæ facta ſine utilitate Eccleſiæ, & Clericorum conſenſu, non valet: & quid contineat alienationis verbum h. d.

§. 2. Ex his conſequens eſt, ut rerum Eccleſiaſticarum abſque Clericorum ſubſcriptione, & Eccleſiæ utilitate, & Romano inconſulto Pontifice *a*, ab Epiſcopo facta donatio, vel alienatio, vel ſuppoſitio non teneat, niſi eam poſtmodum ratam habeant. Prælatus enim Eccleſiaſticarum rerum procurator eſt, non dominus: & conditionem Eccleſiæ meliorem quidem facere poteſt, deteriorem vero non poteſt. Quod ſi ſecus factum fuerit, nec quod geſtum eſt, vires ullas ſortietur, & Canonum temeratores tam ſecularium, quam Eccleſiaſticarum legum pœnis ſubjacebunt. Alienationis autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteuſim, & omnem conventionem, per quam dominium trsnsfertur.

Eccleſiam ſuam non poteſt quis gravare pro alienis debitis, & debita neceſſaria facta a prædeceſſore luenda ſunt. Idem ſi Clericus de mandato fidejuſſerit, aut in rem ipſius Eccleſiæ mutuum verterit. h. d.

§. 3. Sed *b* nec commiſſam ſibi Eccleſiam pro alienis gravare debitis, aut literas alicui, vel ſigilla concedere, quibus Eccleſia poſſit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Eccleſia ad talium debitorum ſolutionem tenebitur, & qui id auſus fuerit, a ſpiritualium & temporalium adminiſtratione ſuſpenſus erit. Debita *c* tamen a prædeceſſore ſuo pro Eccleſiæ neceſſitate contracta, ſolvere proculdubio tenebitur. Idem, ſi Clericus de mandato fidejuſſerit *d*, aut ſi non de mandato, in rem tamen Eccleſiæ, mutuum verterit.

Poteſt Prælatus rem non magni valoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratia fabricandæ Eccleſiæ alicui concedere. h. d.

§. 4. Excipiuntur tamen nonnulli caſus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum & emphyteuſim dandi, aut aliter alienandi jure licentia conceditur. Nam *e* ſi quid Prælatus non magni valoris alicui forte ob bene merita donaverit, præſertim ſuadente conſuetudine, jure ſuſtinebitur donatio. Multo magis idem erit ſtatuendum, ſi quid forte ſoli ad Eccleſiæ fabricam erigendam conceſſum fuerit: quo caſu tantum donare licet, quantum Eccleſiæ parietes concludere poſſunt.

Proventus Eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renovandæ erunt de quinquennio in quinquennium. h. d.

§. 5. Idem juris erit & de redituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciendis, & de precariis, quæ quandoque de Eccleſiarum poſſeſſionibus fieri ſolent: quæ, ne temporis longinquitate juris Eccleſiaſtici pereat memoria, de quinquennio *f* in quinquennium renovandæ erunt.

a *Cap. 2. in princ. eod. tit. in 6.* b *c. 2. extravag. de fidejuſſ.* c *c. 1. extr. de ſolut.* d *c. pen. extr. de fidejuſſ.* e *c. cæterum. extr. de donat.* f *c. 1. extr. de precar.*

Præ-

Precarium solvitur ad beneplacitum concedentis: secus precaria, nisi sit irrationabilis. h. d.

§. 6. Distat autem precarium a precaria: quia precarium *a* tamdiu conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Præcariæ vero non sunt pro voluntate concedentium revocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor a prædecessore concessam precariam rescindere & revocare.

Ruinæ, prædia inculta, & sylvæ extirpatæ possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. h. d.

§. 7. Ruinæ quoque, quas Ecclesia reficere non valet, & inculta prædia, ut extirpatæ sylvæ, in emphyteusim, sub annuo censu his concedi poterunt, a quibus, vel suo, vel parentum *b* suorum labore constiterit extirpatas, nisi forte possint aliis ad majorem Ecclesiæ utilitatem cum eodem onere conferri. Qui *c* tamen si per biennium in solutione Canonicis cessaverint, nisi celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, jure expelli poterunt: nec quicquam eis proderit, quod ut Canonem solverent, sibi nunciatum non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet.

Terrulas incommodas, & minus utiles, item servos fugitivos potest Prælatus alienare. h. d.

§. 8. Terrulas *d* quoque aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus utiles, aut longe positas, vel domos, quæ Ecclesiæ plus incommodi quam utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Simili ratione fugitivos servos, & qui de fuga revocati, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopis distrahendi potestas erit.

Feudum a vasallo alienatum, & difficilis recuperationis, potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

§. 9. Sed & in feudum *e* certis casibus, & jurejurando de non alienando minime obstante, res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum, fuerit, & per Episcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscat.

Feudum devolutum potest per Episcopum alteri concedi. hoc dicit.

§. 10. Quinimo *f* etiamsi talis necessitas non immineat, nihilominus alienantis filium, vel consanguineum, vel ejusdem feudi consortem poterit Episcopus investire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad Ecclesiam remeaverit: nam & eo casu investire Prælatus alium libere poterit, si Ecclesiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel acquisiverunt Ecclesiis, possunt pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculio remaneat in patrocinio Ecclesiæ.

§. 11. Illud etiam Toletano Concilio *g* diffinitum reperitur, quod si Sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habentes, aliqua prædia, vel familias Ecclesiis suis acquirunt, liceat eisdem aliquos juxta collatæ modum rei de familia ejusdem Ecclesiæ committere, ita ut manumissi cum peculio & posteritate sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quod si qui nihil de proprio *h* Ecclesiæ contulerunt, libertati servos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesiæ jus vocare poterit. Impium est enim, ut qui lucrum de rebus suis Ecclesiæ non contulit, damnum inferre valeat.

Princeps potest rem suam æqualem, vel majorem cum Ecclesiastica permutare: & servi Ecclesiastici, si frugi sint, præterquam ad libertatatem, commutari non possunt. h. d.

§. 12. Sed & Princeps, si causa probabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica & immobili, rem suam majorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma. Ecclesiastica tamen mancipia quæ frugi fuerint, præterquam ad libertatem, commutari non poterunt.

Episcopus potest permutare terras duorum Ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente consensu: & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

§. 12. Episcopus quoque duarum suæ diœcesis Ecclesiarum terras, invicem ambarum *a* partium accedente consensu, permutare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam refundi jubebit *b*. De temporalibus autem ad spiritualia permutatio jure consistere non potest. *c*

Res Ecclesiastica potest propter præscriptionem legitimam ab Ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

§. 14. Præterea & si quis per tempora sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam justo titulo & bona fide ita possederit, ut nullo tempore rei conscientiam habeat alienæ, completa præscriptione, res possessa a juribus Ecclesiæ dubio procul intelligitur esse avocata.

Decimæ & oblationes præscribi non possunt. h. d.

§. 15. Proventus tamen primitiarum & decimationum præscriptione tolli non poterunt, etiamsi a Romano Pontifice Laicus quilibet super his rescriptum impetraverit.

a C. *fin. extr. de prec.* b c. *ad aures. extr. eod.* c c. *fin. ext. eod.* d c. *terrulas.* 12. *q.* 2. e c. 2. *ext. de feud.* f c. *fin. ext. de feud.* g c. *consensus. ext. eod.* h c. *Episcopi. ext. eod. tit.*

TITULUS XXVIII.

DE PECULIO CLERICORUM, RELICTIS ET SUCCESSIONIBUS EORUM.

Ecclesiasticæ reputantur etiam res illæ, quas Sacerdos acquisivit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet: quod sub pœnis hic contentis curabit, ut de rebus a se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat. h. d.

ERgo res Ecclesiasticas ab Ecclesiæ juribus abdicare non licet: Ecclesiasticas autem res intelligimus, non modo quas Ecclesiæ rationibus Sacerdos comperit ascriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet. Cum igitur, & hæc tanquam de bonis Ecclesiæ quæsita ejusdem esse intelligantur, ne quando Jus Ecclesiasticum imminuatur, curabit Sacerdos, ut de his, quæ superemerit, & ad ipsius Ecclesiæ nomen scripturam *d* conficiat, & Ecclesiæ relinquat, alioqui ab ejus ordinatione discedat. Qui vero prætextu proprii *e*, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegii crimen incurret.

Relictum Sacerdoti pro anima, censetur relictum Ecclesiæ: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi. h. d.

§. 2. Sed & si non emerit, sed pro anima quispiam intuitu Ecclesiæ Sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendum erit. Congruit enim, ut quemadmodum Sacerdos habet, quod Ecclesiæ dimissum est, ita & Ecclesia id habeat, quod relinquetur Sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut Sacerdoti, aut Ecclesiæ relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computandum non erit.

Bona quæsita Sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari: & quid contineatur nomine Ecclesiæ. h. d.

§. 3. Generaliter *f* igitur bona quælibet ob Ecclesiam acquisita Sacerdotibus, sive mobilia, sive immobilia, post illorum obitum debent apud eadem remanere, nec super his ullum de jure testamentum fieri poterit. Nomine autem Ecclesiæ, ubi Clericorum est collegium, non Episcopus, vel morientis Clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam, & Ca-

a C. 1. *extr. eod. tit.* b c. *ad quæstiones. extr. de rer. permut.* c c. *fin. de rer. permut.* d c. 2. *ext. eod.* e *cap. penult. ext. eod.* f c. *relatum, vel secundo. ext. de test.*

noni-

nonicam debet habere distributionem. Ubi autem in locum defuncti unus tantum substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedente justa causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam. h. d.

§. 4. Licet autem Clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum conficere possint, consuetudinis tamen est non improbatæ, ut de his pauperibus & religiosis locis, & his qui viventi servierint, sive sint consanguinei, sive extranei, aliqua juxta servitii meritum conferantur, non testamenti ratione, sed eleemosynæ duntaxat intuitu. *a Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesiæ.* h. d.

§. 5. Item si tantundem de proprii Juris facultate contulerit Ecclesiæ, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, legatum sustinebitur.

Clerici possunt testari de his, quæ acquisiverint non intuitu Ecclesiæ. h. d.

§. 6. De his vero *b*, quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel amicorum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad Clericos pervenerint, libere testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totum Ecclesia. h. d.

§. 7. Quod si decesserint intestati, nec aliqui fuerint inventi, qui jure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenuis gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere licebit.

Bona servi promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, ut hic. h. d.

§. 8. Si vero servus *a* ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis ejus vendicare poterit, sed ejus peculium in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si non sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in usum Ecclesiæ diligenter distribuet.

a C. *ad hæc. extr. de test.* b c. *quia nos. extr. de test.*

a *Can.* 2. *extr. de succes. ab intest.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS. DE JUDICIIS ET ILLORUM DIVISIONE.

Quid sit Judicium, & quid causa. hoc dicit.

RESTAT, ut videamus de Judiciis. Potest autem judicium ita describi. JUDICIUM est discussio causæ quæ rite fit in foro coram Judice: CAUSA vero est origo negotii, & materia judicii.

Quæ sint Judicia Secularia, & quæ Ecclesiastica. h. d.

§. 2. Summa divisio judiciorum hæc est: quod aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Judicia secularia sunt, quæ coram Judice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica vero sunt, quæ coram Judice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur *a*, Auctoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Unde sicut civiliam legum non nisi civilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus Judex est administrator.

Laicus a Laico coram seculari Judice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis vel similis: & literæ impetratæ ad Judicem Ecclesiasticum non tenent. h. d.

§. 3. Laicus *b* ergo a Laico coram Judice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendus erit: quod usque adeo obtinet, ut etiamsi alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum Judicem impetraverit, irritæ sint & inanes. Si tamen causa sit hujusmodi, quæ ad Ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonii, usurarum, perjurii, & similes, licet inter Laicos disceptatio sit, Judex Ecclesiasticus adeundus erit. Idem juris est, si vel a seculari Judice justitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiasticum Judicem compellandum suadeat.

Clerici habent privilegium, ne coram Judice laico conveniri valeant, cui non potest ullo pacto renunciari. In Judicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diœcesani. h. d.

§. 4. Pari *a* ratione tam Milevitanensi, quam Carthaginensi Concilio constitutum est, ne Clerici Clericos relicto suo Pontifice, ad publica judicia, sub pœna depositionis & amissionis propriorum jurium pertrahant: cui beneficio, cum non sit personale, sed collegio Ecclesiastico indultum, pactionibus privatorum, aut juramento illicito derogari non potest. In Judicem tamen non suum si in persona sit Ecclesiastica, & Episcopi diœcesani consensus accesserit, Clerici consentire poterunt.

a C. *solicite. extr. de major. & obed.* b *Can. licet. & c. seq. extr. de foro compet.*

a *c. si diligenti, extr. de foro compet.*

Actor

Actor sequi debet forum rei. h. d.

§. 5. Quod si inter Clericum & Laicum contentio sit, ut cognoscamus, utrum Ecclesiasticus, an secularis Judex causam dirimere debeat, dispiciendum erit quis rei conventi partes sustinet. Nam si Clericus, apud Ecclesiasticum forum: si Laicus, apud secularem erit agitanda causa: cum *a* generale sit, ut actor forum rei sequatur. Cavendum *b* erit igitur Laico Judici, ne quoquo modo Clericum condemnet: quod si fecerit ab Ecclesia, cui injuriam irrogare noscitur, tam diu sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquens captus prætendatur Clericus, utrum ita sit, debet cognoscere Judex Clericus vocato Judice seculari. h. d.

§. 6. Dubitare tamen contigit, si Judex Laicus *c* delinquentem captum detineat, & si is se Clericum asserens, ad curiam Ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa Ecclesiastica tanquam Clericum repetat, si Judex Laicus illum esse Clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contendat, quis sit hujus dubitationis legitimus futurus Judex? Et cum de re Ecclesiastica & spirituali sit controversia, ad Judicem Ecclesiasticum hujusmodi cognitio pertinebit. Judex tamen secularis, vel alius, cujus interest, dum res hujusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro Clerico, statim debet restitui Judici Ecclesiastico. h. d.

§. 7. Sed si notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse Clericum, qui hujusmodi privilegio gaudere debeat, aut ipse pro Clerico communiter habeatur, statim ante ullam de Clericatu cognitionem Ecclesiasticæ curiæ restituendus erit.

Talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conversatus & captus. h. d.

§. 8. Idem *d* dicendum erit, si ante deprehensionem pro Clerico publice se gerens, tonsuram & clericales vestes deferens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualem eum demonstrat habitus, præsumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præsumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

§. 9. Aliud *e* observandum, si antequam deprehenderetur, publice se pro Laico gerebat, & quasi Laicus communiter habeatur: nam quanquam deprehensionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob præsumptionem, quæ adversus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus Judicis penitus conquiescet.

Secunda Judiciorum divisio, quod quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria: & quis sit Judex ordinarius. h. d.

§. 10. Est & alia divisio judiciorum: nam Ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædam vero extraordinaria, sive delegata. Judicium ordinarium est, quod coram Judicibus ordinariis exercetur. Ordinarius Judex est, qui suo jure, vel superioris beneficio, universalem jurisdictionem exercere potest, ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem a Lege, vel Principe, Consuetudine, vel Universitate. Igitur cum Episcopus in tota sua diœcesi jurisdictionem ordinariam noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectant officium, libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare. *f*

Quid sit judicium extraordinarium, & quid Judex delegatus. hoc dicit.

§. 11. Extraordinarium sive delegatum judicium est, quod coram Judice delegato exercetur. Judex delegatus est is, cui ab eo, qui demandare potest, causa committitur.

Non solum Princeps, sed etiam alii Ordinarii possunt delegare, licet delegatus a Principe sit magis privilegiatus. h. d.

§. 12. Possunt autem jurisdictionem mandare, non solum Princeps, verum etiam alii ordinarii. Is tamen, cui a Principe mandatur, cæteris longe præstat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria *a*, renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi *b*, & contra ipsum ordinarium procedere potest: quæ in cæteris delegatis non obtinent.

Delegatus a Principe regulariter non potest quem citare, ut compareat personaliter. h. d.

§. 13. Non *c* tamen in civili judicio alterutri parti, ut coram se personaliter compareat, jubere poterit: nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro juramento calumniæ exhibendo, vel alia juris necessitas partes coram exigat specialiter præsentari.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi personis hic enumeratis. hoc dicit.

§. 14. Sed nec omnibus promiscue vices suas demandare poterit *d*, sed illis duntaxat, quibus auctoritate literarum sedis Apostolicæ, vel Legatorum ejusdem causæ committuntur, hoc est, non nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonicis.

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto non fuerit adjecta clausula: Quod si omnes; non valebit processus, nisi simul procedant: secus, si talis clausula fuerit adjecta: quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, vel nolle interesse. h. d.

§. 15. Item mandari potest jurisdictio, tam uni, quam pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandata sit, non adjecto eo, *Quod si omnes interesse nequiverint, vel noluerint, reliqui exequantur*, nisi simul omnes conjunctim processerint, quicquid aliqui fecerint, nullam juris habebit efficaciam. Plane si is, qui interesse non potest, vel Conjudici suo vel alii vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud juris est, si illud adjectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitime constiterit: alioqui procedentes nihil agent.

Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoaverit, alii non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

§. 16. Porro uno illorum commissum negotium inchoante, alii ulterius se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia justa causa illum, qui causam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo meo procedere recusaret.

Jurisdictio perpetuata per unum, intelligitur perpetuata quoad omnes. h. d.

§. 17. Jurisdictione *e* vero per unum vivo mandatore perpetuata, quoad omnes condelegatos Judices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter servare fines mandati, & cum quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ pervenitur ad illud. h. d.

§. 18. Sed si uni, sive pluribus, sive a Principe, sive ab alio mandata fuerit jurisdictio, mandati forma dili-

a *Can. cum sit. extr. de foro compet.* b *c. conquestus. d. tit.* c *c. si Judex. de sentent. excomm. in 6.* d *d.c. si Judex. §. idem. de sentent. excomm. in 6.* e *d.c. si Judex. §. non sic. de sentent. excomm. in 6.* f *c. 1. in fin. extr. de off. ord.*

a *c. fin. §. pen. extr. de off. deleg.* b *c. significasti. ext. l. tit.* c *c. 1. de jud. in 6.* d *c. statutum. de rescr. in 6.* e *c. cum plures. in fin. de offic. deleg. in 6.*

gent er

genter cuſtodienda erit : nec aliquid contra quam ſibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Plane juriſdictionem impedientes, vel in judicium venire detrectantes, delegatus a Principe Eccleſiaſtica diſtrictione, etiam ſi literæ commiſſionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & cauſæ qualitate, ſecundum arbitrium ſuum, ſi certa pœna a Canonibus non exprimatur, mulctare: quia ex eo, quod alicui cauſa committitur ſuper omnibus *a*, quæ ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenam recipit poteſtatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, niſi verba reſcripti ſonent in contrarium. h. d.

§. 19. Rationabiles *b* quoque & honeſtas exceptiones, & a juris æquitate non abhorrentes, licet id expreſſe mandato non comprehendatur, admittet: niſi, quod nullæ debeant exceptiones admitti, literis expreſſum fuerit.

Delegatus habet juriſdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio poſt impetratum reſcriptum, licet reſcriptum de eo non faciat mentionem. h. d.

§. 20. Sed *c* etſi literas adverſus Titium ab Apoſtolico impetraveris, & is, ut mandatum eludat, antequam literæ ad Judicem datum perveniant, vel etiam poſtea antequam citetur, de poſſeſſione, de qua controverſia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in poſſeſſionem ſeſe ingeſſerit, poterit delegatus cogere, ut coram ſe juris pareat æquitati: nec, quod reſcriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim omnis venditio, ceſſio, & alienatio judicii mutandi cauſa facta, utroque jure prohibetur: alias delegata juriſdictio ad perſonas reſcripto non comprehenſas, etiam ipſis volentibus, prorogari *d* non poteſt.

Mandatum Apoſtolicum ex cauſa poteſt executioni mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato. h. d.

§. 21. Simili ratione ſtatutum *e* eſt, ut ſi is, per quem ab Apoſtolica ſede certo loco inquiſitio, vel quid aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, contra quem inquiri, vel procedi mandatur: vel fautorum ejus eo loco ſecure mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum ſecurum & idoneum eligere valeat, ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. Quinimo idem faciet, ſi alia probabilis cauſa ſubſit, propter quam in loco decreto perfici commode nequeat, quod mandatur: ne tali prætextu impediri contingat mandatum Apoſtolicum, vel differri.

Delegatio ſolvitur revocatione juriſdictionis re integra. hoc dicit.

§. 22. Solvitur autem delegatio multis modis: puta revocatione, morte, impotentia delegati, executione ſententiæ, propria pronunciatione, temporis fluxu, recuſatione. Revocatione, cum is *f*, qui mandavit juriſdictionem, antequam is, cui mandata fuerit, ea uti cœperit, mandatum revocat: cum eo caſu juriſdictio in eum efficaciter tranſiſſe non cenſeatur.

Morte tam delegantium, quam delegatorum ſolvitur delegatio: & ſi unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſolvitur delegatio, niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. h. d.

§. 23. Morte extinguitur delegatio, tam ejus qui mandavit, ſi re integra deceſſerit, quam etiam eorum qui delegationem ſuſceperunt: quod quidem adeo obtinet, ut ſi pluribus Judicibus datis unus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quoad ſuperſtites expiret: niſi aliud in delegatione comprehenſum fuerit, aut ſub dignitatis nomine non proprio facta fuerit.

Mors & abſentia æquiparantur re non integra. h. d.

§. 24. Quæſitum eſt, ſi ab Apoſtolica ſede datus Judex, quoties eum abeſſe *a* contigerit, vices tibi ſuas commiſerit, an ſi is rebus eximatur humanis, commiſſum tibi negotium libere valeas diffinire? & cum tunc quoque cenſeatur abeſſe, reſcriptum eſt, ſi illo vivente juriſdictione uti cœperis, poſſe te non ſecus, ac ſi is viveret, & abeſſet, in negotio procedere. Idem juris eſt, ſi tibi vices ſub ea forma committat, donec eas revocandas duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam juris quam facti. h. d.

§. 25. Sed etſi delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, ut omnino delegationis negotio intereſſe non poſſit, extinguitur delegatio. Impedimentum autem intelligitur, tam juris, quam facti. Juris, ut *b* ſi infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, ut ſi inevitabili neceſſitatis articulo, puta infirmitate, præpediatur.

Juriſdictio delegati a Principe expirat per executionem ſententiæ. h. d.

§. 26. Idem juris eſt, ſi delegatus a Principe per ſe, vel per alium ſententiam executione mandavit, vel mandari præcepit. Tunc enim ejus juriſdictio ceſſat, quia ſemel eſt officio ſuo functus.

Si Judex delegatus pronunciat ſe Judicem incompetentem, expirat juriſdictio. h. d.

§. 27. Item *c* ſi Judex delegatus interloquendo pronunciaverit ſe ſuper aliqua cauſa procedere non debere, uſque adeo juriſdictionem amittit, ut etiam ex litigatorum conſenſu illam reaſſumere non poſſit.

Si in reſcripto tempus apponatur, tranſacto termino expirat juriſdictio. h. d.

§. 28. Sed *d* & cum cauſa intra certum terminum decidenda committitur, termino tranſacto mandatum expirat, niſi tempus communi partium conſenſu prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum Judices literas recepiſſe contigerit.

Poteſt quis conveniri vigore literarum poſteriorum, etiam non fatientium mentionem anteriorum, quas adverſarius impetravit, ſed per annum non fuit uſus. h. d.

§. 29. Non abſimili ratione conſtitutum eſt *e*, ut ſi quis Apoſtolicas literas impetrans infra annum, poſtquam Judicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis uti diſtulerit, auctoritate poſteriorum literarum, quam poſtea forſan ejus adverſarius impetraverit, conveniri valeat, licet in poſterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

Recuſatione extinguitur delegatio, cum Judex datus ſuſpectus poſtulatur & pronunciatur. h. d.

§. 30. Recuſatione quoque extinguitur delegatio: quod eo caſu accidit, quo Judex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam ſuſpicionis cauſam ab judicio removendus pronunciatur: utputa *f*, ſi Judex datus dicatur dominus litigantium, aut conſanguineus, aut advocatus, aut cum alteroimmodicam contraxiſſe familiaritatem, aut ab eodem in alia cauſa partem appellaſſe, aut nondum Judicem ad legitimam ætatem perveniſſe.

Qualiter cognoſcatur & expediatur cauſa ſuſpicionis. hoc dicit.

§. 31. Recuſationis autem cauſa varie cognoſcitur *g*: nam ſi contra unum ex duobus ab Apoſtolica ſede delegatis ſuſpicionis cauſa proponatur, ſiquidem illa clauſula appoſita ſit, *Quod ſi ambo intereſſe non poſſunt, alter in cauſa procedat*: coram non recuſato conjudice expedienda erit. Ubi vero non eſt dicta clauſula in reſcripto, debet ſuper hoc ad arbitros recurſus haberi, prout Grego-

a *Can. præterea. in fin. extr. dict. tit.* b *can. ex parte. Cl. 2. extr. de offic. deleg.* c *can. 1. & 2. extr. de alien. jud. mut.* d *c. porro. in fin. extr. de offic. del.* e *can. ſtatuimus. de offic. del. in 6.* f *can. quamvis. de offic. del. in 6.*

a *C. ſi delegatus. de off. del. in 6.* b *c. ſciſcitatus. extr. de reſcript.* c *c. ſignificantibus. extr. de off. deleg.* d *c. de cauſis. extr. de off. deleg.* e *can. ſi autem. & c. plerumque. extr. de reſcript.* f *c. cauſam quæ. & can. inſinuante. extr. de off. deleg.* g *c. ſi contra. de offic. deleg. in 6.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

riana conſtitutione latius continetur. Cum autem delegatus Epiſcopi recuſatur, recuſationis cauſa coram Epiſcopo probanda erit, licet coram ipſo, qui recuſatur, ſit alleganda.

Judicium ſummarium eſt, in quo ſubtili ordinis judiciarii obſervatione prætermiſſa proceditur. Ordinarium & ſolenne eſt, in quo ſeries judiciariæ telæ obſervatur. h. d.

§. 32. Rurſus judiciorum tertia diviſio hæc eſt, quod quædam ſunt ſummaria, quædam ordinaria & ſolennia. Summaria ſunt, in quibus ſubtili & ſolenni ordinis judiciarii obſervatione prætermiſſa proceditur: ut ſunt *a* cauſæ electionum, proviſionum, matrimonii, uſurarum, & ſimiles, in quibus nec ſolennis libelli porrectio, nec litis conteſtatio eſt neceſſaria, ſed ſimpliciter de plano ſine ſtrepitu ac figura judiciali proceditur. Itaque de his Judex, etiam tempore feriarum ob hominum neceſſitates indultarum cognoſcet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias & fruſtratorias repellendo, quanto poterit, faciet breviorem, prout hæc duabus Clementis luculentiſſimis Conſtitutionibus latius continentur. Judicium ordinarium & ſolenne eſt, in quo exquiſito & ſolenni juris ordine ſervato proceditur: utputa, libellum porrigendo, litem conteſtando, & alia faciendo, de quibus infra latius viſuri ſumus.

TITULUS II.
DE PROCURATORIBUS.

Judicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores, vel ſyndicos: & quot procuratorum ſpecies. h. d.

EXpoſitis generibus judiciorum, conſequens nunc eſt, ut videamus, per quas Perſonas illa exerceri poſſint. Exercemus igitur judicia non ſolum per noſmetipſos, verum etiam per procuratores noſtros, aut ſyndicos. Procurator eſt, qui aliena negotia mandato domini, vel quaſi domini adminiſtrat. Syndicus *b* eſt univerſitatis defenſor, & procurator. Porro procuratorum duæ ſunt ſpecies: alii enim dantur ad judicia, alia ad negotia extra judicium explicanda.

Procurator conſtituti poteſt paterfamilias, & filiusfamilias: & ad negotia poteſt procurator conſtitui, qui natus eſt annos XVII. ad judicium ſolum natus viginti quinque. hoc dicit.

§. 2. Poteſt autem ad judicia non ſolum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias *c* nullo intercedente patris conſenſu, fieri procurator, ſi legitimam ætatem compleverit. Licet enim qui poſt XVII. annum procurator ad negotia licite conſtituatur, ad judicia tamen, niſi major XXV. annis fuerit, conſtitui non poterit.

Natus annos XIV. poteſt eſſe in judicio ſuper cauſis ſpiritualibus per ſe, & per procuratorem, non obſtante patria poteſtate. h. d.

§. 3. Aliud *d* tamen juris eſt in principali: nam ſi is ad quartum decimum ætatis annum pervenerit, in cauſis beneficialibus, & aliis ſpiritualibus, necnon ab iiſdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per ſe, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque ſi vigeſimum quintum ætatis annum natus eſſet, nec *e* ulla patriæ poteſtatis, vel voluntatis erit habenda ratio: quanquam alias regulariter filiusfamilias ſine patris aſſenſu in judicio eſſe non poſſit.

Quomodo ſit agendum, ſi minor quatuordecim annis in cauſis ſpiritualibus in judicio eſſe velit. h. d.

§. 4. Quod ſi *f* quartum decimum annum natus non fuerit, in hujuſmodi cauſis, nec agere, nec defendere per ſe poterit, ſed vel per Epiſcopum, vel ejuſdem officialem ad has lites curator ſibi dandus erit: vel ſi major infante fuerit, cum auctoritate alterius eorundem procuratorem conſtituere poterit.

Delegatis ſedis Apoſtolicæ in cauſis quæ agitantur coram ſe pro minori quatuordecim annorum poteſt eidem curatorem dare, vel auctoritatem conſtituendi procuratorem. Et omnis qui non prohibetur, poteſt eſſe procurator. h. d.

§. 5. Quinetiam *a* Apoſtolicæ ſedis delegatus, & ab eodem ſubdelegatus ad eas duntaxat cauſas, quæ coram ipſis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris conſtituendi auctoritatem præſtare poterunt. Conſtitui autem poterit non ſolum Clericus, verum etiam Laicus. Regulariter *a* enim omnis, qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur.

Si duo dati ſint procuratores in ſolidum, occupantis erit melior conditio, niſi in mandato ſit comprehenſum contrarium: quo caſu ſolum altero non valente, vel nolente proſequi, poterit inchoatum negotium ſuſcipere, niſi is, qui non proſequitur, alium ſubſtituerit. Si non ſint dati in ſolidum, unus ſine alio procedere non poterit. h. d.

§. 6. Et tam unus, quam plures poſſunt in una cauſa conſtitui procuratores. Si tamen *e* duo ſimul, non adjecto quod in ſolidum ſint procuratores, conſtituantur, unus ſine altero non admittetur: ſecus, ſi ſint in ſolidum conſtituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis conteſtationem negotium primus occupaverit. Et dominus litis factus alterum excludet, niſi conſtituens dixerit, quod occupantis conditio melior eſſe non deberet. Tunc enim ſi eum, qui occupavit, aut legitime impediri contingat, aut proſequi forte nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum ſuſcipere ac perficere, dum tamen ab alio alius non fuerit ſubſtitutus.

Procurator conſtitutus etiam ad ea, quæ ſpeciale mandatum exigunt, non poteſt explicare ea, quæ exigunt mandatum ſpeciale, niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigentium: quo caſu etiam non expreſſos articulos poterit exequi procurator. h. d.

§. 7. Sed ſive unus ſit procurator, ſive plures, fines mandati diligenter cuſtodiendi erunt, uſque adeo ut ſi generaliter *d* quis ad omnia, etiam ſpeciale mandatum exigentia conſtitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis hujuſmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum ſpeciale exigitur, admitti non debeat, niſi clauſulam generalem quorundam articulorum ſpeciale mandatum exigentium ſubſequatur expreſſio, puta tranſactionis, & juſjurandum deferendi. Tunc enim non expreſſos caſus mandatum complectetur.

Mandatum non complectitur majora, quam ſint in procuratorio expreſſa. h. d.

§. 8. Crimina tamen, vel defectus in perſonam electi, ſive ejus, cujus favore, vel facienda, vel jam facta eſt proviſio non hujuſmodi generalitatis, vel expreſſionis obtentu, opponendi facultas competit, niſi ſuper hoc aliud in mandatis habeat. Nam hujuſmodi generale mandatum graviora, vel majora, quam in ipſo procuratorio ſint expreſſa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum eſt quandocunque ſubſtituere. Procuratori vero ad judicia ſubſtituitur ſolum in caſibus hic expreſſis. h. d.

§. 9. Sed & illud non eſt omittendum, quod licet procuratori ad negotia *f* liberum ſit alium quandocunque conſtituere, judiciario tamen *g* minime id concedi, niſi aut lis fuerit conteſtata, vel in rem ſuam datus ſit, vel a domino ſubſtituendi fuerit conceſſa poteſtas: quo caſu etiam non expreſſam perſonam poterit in procuratorem eligere.

a *Clem. 2. de jud. & Clem. ſupr. de verb. ſignif.* b *ext. de ſyndic.* c *can. qui generaliter. §. 1. & ſeq. eod. tit. in 6.* d *can. fin. de judic. in 6.* e *can. fin. §. in hujuſmodi. de judic. in 6.* f *can. fin. §. ſi vero. de judic. in 6.*

a *C. fin. §. delegatus. de jud. in 6.* b *can. 1. eod tit. in 6.* c *c. ſi duo. eod. tit. in 6.* d *c. qui ad agendum. eod. tit. in 6.* e *Clem. 2. eod. tit.* f *can. 1. §. fin. eod. tit. in 6.* g *d. can. 1. §. licet. d. tit. in 6.*

Regu-

Regulariter in causis criminalibus non potest intervenire procurator. h. d.

§. 10. Non tamen in omni judicio procurator intervenire potest. In criminalibus *a* enim causis neque accusator, neque accusatus, nisi per se ipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi *b* vel ab illustri propulsanda sit injuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipiendum, aut de levi crimine tractetur, aut si de gravi agendum sit, civiliter agatur.

Clerici & Monachi non possunt esse procuratores nisi propriæ Ecclesiæ, urgente necessitate & superioris jussu. h. d.

§. 11. Sed nec omnes ad procuratoris officium temere admitti debent. Ideoque Episcopus & universi Sacerdotes, cum ad solam Dei laudem, piorumque operum actiones sint constituti, ab hujusmodi ministerio excludendi erunt. Idem quoque obtinet in Monachi *c*: nam & illos, cum solitariam vitam degere profiteantur, a forensi strepitu, ac litigiis summoveri convenit. Plane monasterii exigente utilitate *d*, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procurationis *e* officium accedere minime prohibentur.

Clerici regulariter coram secularibus Judicibus postulare non possunt. h. d.

§. 12. Postulandi *f* quoque officium Clericis, qui stipendiis sustentantur Ecclesiasticis, coram seculari Judice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ prosequuti fuerint, vel *g* nisi urgente necessitate pro conjunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in judicio, nisi ad defensionem. h. d.

§. 13. Hi vero, qui excommunicationis vinculo innodati sunt *h*, non solum procuratorio nomine in judicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio: actore tamen impugnante, excommunicato reo legitimæ defensionis copia non est adimenda.

Procurator universitatis, in qua sunt excommunicati, non potest a judicio repelli, nisi tribus casibus. h. d.

§. 14. Sed belle dubitari contigit, an universitatis *i* alicujus procurator ex eo repelli debeat, quod majores & jurati per quos eadem universitas regitur, tempore, quo injunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cujus non recipiuntur auctores? Et responsum est, hujusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procurationis essent expressi, vel alias eorum auctoritate procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa universitas excommunicationis conscia simul cum eis eundem procuratorem constituisset.

Procurator revocari potest expresse, & tacite, puta, si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

§. 15. Tamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, revocet, sive expresse, sive etiam tacite. Unde *k* si tu Titium simpliciter procuratorem constitueris, isque in judicio procuratorio nomine esse cœperit, deinde tu, sive ante litem contestatam, sive post, ad causam ipsam venias, non ut ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem revocare censeris: nisi quod non animo revocandi facias, vel expresse professus fueris, vel ex aliquibus appareat conjecturis.

Actus præcedens subsequentem limitat & interpretatur. h. d.

§. 16. Sed si eundem Titium sub ea forma *l* quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris, & postmodum per te ipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem revocare videris. Quinimo Titius, quandocunque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

Procurator si substituit, non potest substitutum revocare, nisi & revocandi habeat potestatem. Et procurator qui substituit in causa, non prohibetur in aliis se intromittere. h. d.

§. 17. Hæc autem de revocatione domini sunt intelligenda. Nam si a procuratore tuo *a* alius procurator legitime substituatur, post mandatum susceptum, etiamsi eo substitutus usus non fuerit, ab illo revocari, nisi etiam potestas revocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cum ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem constituisses, is in una vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minime prohibetur.

Acta cum procuratore revocato, donec ignoretur revocatio, tenent. h. d.

§. 18. Ad hæc etiam admonendi sumus, quod si ignorante Judice, vel adversario *b* post contestatam litem mandatum revocatum fuerit, ratum esse debet judicium, in quo quis post ignoratam revocationem quasi procurator versatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem revocatum non tenet, licet revocatio non venerit ad notitiam partium. hoc dicit.

§. 19. Non sic tamen in matrimonio statuitur *c*: nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antequam contrahat, a domino revocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, revocationem hujusmodi penitus ignoraverint, nullius momenti penitus existet: cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere non potuit.

Acta Judicis post revocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

§. 20. Quod si scientibus Judice *d* & parte mandatum revocatum fuit, & nihilominus est in judicio processum per procuratorem revocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferret domino præjudicium: cum falsi procuratoris exceptio *e* non solum ante sententiam, verum etiam postea possit objici: qua probata judicium prorsus nullum redditur.

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandans perduret in voluntate mandandi. h. d.

§. 21. Non *f* idem juris statuetur in eo, qui absens procurator constitutis præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione hujusmodi nequaquam obstante, quamdiu constituens in eadem voluntate perstiterit ad libitum mandatum acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quod procurator non possit renunciare mandato, sed teneatur defendere. h. d.

§. 22. At *g* literis, vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procurarorem constituens, pro te debito modo cavit, simpliciter nulla facta protestatione, a te scienter receptis, non potes postea recusare illius defensionem: imo cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotiis, ad quæ prædicta instrumenta, seu literæ se extendunt: cum per hoc ad omnia tuum præstitisse videaris assensum.

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

§. 23. Morte quoque constituentis desinit quis esse procurator, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam *h* si Prælatus, vel Rector te pro beneficio suo, vel Ecclesia procuratorem constituat, & tu vivente

a C. *in crimina.* 5. *q.* 3. *gl.* 1. *in c. veniens. extr. de accus.* b *c. absens.* §. *vis.* 3. *q.* 9. c *Extr. ne Cler. vel Monach.* d *can. Monach.* 16. *quæst.* 1. e *Clem.* 3. *eod. tit.* f *can.* 1. *extr. de postul.* g *c. fin. extr. de postul.* h *c. intelleximus. extr. de jud.* i *c. fin. eod. tit. extr.* k *c. si quem.* §. *secus. eod. tit. in 6.* l *c. si quem. in princ. eod. tit. in 6.*

a C. *is qui. de procur. in 6.* b *c. mandato. extr. eod. tit.* c *c. fin.* §. *fin. de procur. in 6.* d *c. insinuatione. & seq. extr. eod. tit.* e *c. in nostra. extr. de procur. in 6.* f *c. licet is. eod. tit. in 6.* g *Clem.* 1. *eod. tit.* h *Clem. fin. eod. tit.*

illo litem contestatus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiam quoad cœpta, procurator esse desinis.

TITULUS III.
DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS.

Metu judiciorum interdum devenitur ad pacta, ad transactiones & ad compromissa. h. d.

COnsequens nunc est, ut videamus de serie, & actis ipsorum judiciorum. Sed quia interdum accidit, ut judiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt servanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

§. 2. Et quidem pacta inter quoscunque, quacunque de re inita, regulariter suam habere debent firmitatem: neque enim quisquam, ut divinum monet oraculum, ea quæ de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem usque adeo obtinet, ut Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde *a* cum monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum Rectore parochialis Ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstante conventione, voti fieri non posse compotes.

Pactum, per quod filia dotata renunciat hæreditati paternæ, juramento vallatum, tenet. h. d.

§. 3. Eodem etiam spectat *b*, quod pactum a filia, dum nupui traditur, cum patre factum, ut dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si juramento vallatum sit, licet lege civili improbetur, servari debeat: cum tale pactum non vergat in æternæ salutis dispendium.

Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. h. d.

§. 4. Quod si servatum in animæ tendat detrimentum *c*, quia forte sit pactum de re turpi, veluti quod post mortem Titii Clerici Sejus in beneficio succedat: vel aliter de jure, vel de facto fit impossibile, nullam inducet obligationem.

Transactiones, quæ non sunt juri contrariæ, servari debent, & partium juribus derogant. h. d.

§. 5. Transactiones *d* quoque similem juris firmitatem obtinent, usque adeo ut juribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis, aut privilegii, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quæ non sunt juri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra *e*, & litigiosa, aut in causa matrimonii interpositæ sint, nullum robur obtinent.

TITULUS IV.
DE ARBITRIS.

Qui sint proprie Arbitri. h. d.

ARbitri *f* dicuntur proprie, qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in Judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur.

Tam in Judicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h. d.

§. 2. Sed etsi qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est *g*, qui ordinariam exercent jurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatam tantum obtinent.

Ponit personas, in quas non potest compromitti. h. d.

§. 3. Sed neque servi *a*, nec qui servis similes sunt, Monachi & Regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem causarum spectat cognitio. Hæretici quoque, apostatæ, schismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt.

In Laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit Clerico adjunctus, vel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica. h. d.

§. 4. Sed nec in eum, cujus licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, Laicus *b* tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen *c* is, aut Clerico sit adjunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minime prohibebitur.

In fœminas non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur potest recipere compromissum. h. d.

§. 5. Fœminæ *d* quoque, licet illæ summæ opinionis existant, ab omni judiciali examine usque adeo sunt separandæ, ut ex illarum sententiis nulla pœna adversus illius contemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo talium numerum participes illas redderet. Cæteri vero, quos neque sacrorum Canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere. h. d.

§. 6. Sicuti autem ii, quos supra recensuimus, arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificii, quam Cæsarei juris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas, super quibus non potest compromitti. Et quod super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h. d.

§. 7. Pleræque etiam causæ arbitrorum notionem effugiunt: nam *e* liberales, matrimoniorum, filiationum, monachationum, conversionum, in integrum restitutionum: item *f* criminales, & quæ majores Judices exigunt, per arbitros cognosci non possunt. Quod autem diximus, de matrimoniis compromitti non posse, de carnalibus intelligendum est: nam quod de spirituali matrimonio compromitti possit, secundum ea, quæ supra diximus, nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus, si super uno tantum pronunciet, non expirat compromissum, nisi habuerit a partibus facultatem ita pronunciandi. h. d.

§. 8. Finiuntur autem arbitria pluribus modis: utputa, sententiæ prolatione, & temporis lapsu. Sententiæ prolatione finiuntur arbitria, cum de omnibus, de quibus compromissum fuerit, arbiter pronunciavit. Nam si de quibusdam tantum sententiam tulerit, nisi talem pronunciandi potestatem a partibus habuerit, compromissum non expirat.

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

§. 9. Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso comprehensus re infecta labitur.

Morte tam arbitrorum, quam compromittentium expirat compromissum, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium. h. d.

§. 10. Mortis *g* quoque interventu compromissa irritantur, tam arbitrorum, quam etiam litigatorum. Compromissum *h* enim in compromittentis hæredes non extenditur, nisi de his quoque specialiter caveatur. Sunt & alii modi, quibus compromissa finiuntur: quos ta-

a C. 1. *de pact. in 6.* b c. 2. *de pact. in 6.* c c. *fin. extr. de pact.* d c. 1. *extr. de transf.* e c. *constitutus. & c. fin. extr. de transact.* f *cap. a Judicibus. §. arbitrarii. 2. q. 6.* g *can. cum olim. extr. eod. gl. pen. can. a Judicib. 2. q. 6.*

a *Can. 2. §. servi. 7. q. 7.* b c. *contingit. extr. eod.* c c. *per tuas. in fin. extr. eod.* d c. *dilecti filii. extr. eod.* e c. *pen. in fin. extr. de rest. in integr.* f d. c. *pen. in initio.* g c. *pen. extr. de offic. del. c. ex parte. in fin. extr. eod.* h c. *fin. extr. eod.*

mea,

men, ut ad cœptum judiciarii ordinis propositum festinemus, ex aliis juris libris cognoscendos relinquimus.

TITULUS V.
DE IN JUS VOCANDO.

Judex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui scribant acta judicii. h. d.

ERgo si partes neque pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis concordes reddi poterunt, ad Judicem deveniendum erit. Illud autem inprimis prospicere Judicem oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in judicio prætermittantur: adhibebitque *a* publicam personam, aut duos viros idoneos, qui universa acta judicii conscribant, ut Innocentiana constitutione, in generali Concilio edita, latius continetur.

Initium judiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h. d.

§. 2. Omnium *b* autem judiciorum instituendorum principium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quę adversus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque civilis ratio quenquam indefensum judicari permittit. Quicunque igitur cum altero judicio contendere voluerit, ante omnia curare debet, adversarium ita moneri, ut sese coram Judice exhibere teneatur.

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio: & citatus a non suo Judice non tenetur comparere. h. d.

§. 3. Fit tamen interdum pluribus modis *c*, ut quis vocationi de se factæ parere non compellatur, ut puta ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacem reddit citationem tam jus dicentis, quam etiam in jus vocati. Nam si te is in jus vocet, quem tibi Judicem non esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparendum vocatio talis te minime coarctabit.

Qui legitime citatus mutavit Judicem, non propterea potest declinare Judicem, cum sit præventus. h. d.

§. 4. Si tamen *d* contigerit eum, qui legitime citatus fuerit, alterius postmodum fieri jurisdictionis, quasi præventus, jus revocandi forum non habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. h. d.

§. 5. Idem juris est, si Judex quidem non sit *e*, ex eo tamen te mandet vocari, ut in judicio cum spoliatore tuo stare compellaris: nec enim antea comparere cogeris, quam ad omnia Canonice restitutus fueris. *f*

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum. h. d.

§. 6. Locus *g* quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invalidam reddit citationem, cum aut incertus est, aut citantis non subest jurisdictioni, Idem etiam dici poterit, si citandus extra Judicis territorium moram trahere comperiatur. Tunc enim jus dicenti impune non paretur. Quemadmodum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato male rutus. *h*

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex consensu partium non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem. h. d.

§. 7. Sed & si te Judex jusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, aut quæ veneranda sint divini cultus gratia, nullas vires habebit talis jussio *i*. Quamvis enim non prorogare, sed expedire debeat quæstiones, usque adeo tamen his diebus judiciorum strepitus debet conquiescere, ut nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, consentientibus etiam partibus, processus habitus non teneat.

Feriis indultis hominum causa renunciari potest. h. d.

§. 8. Aliud *a* autem obtinet, si ob hominum necessitates feriæ indultæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare auditorium: Secus est in ordinario. h. d.

§. 9. Jam vero multum interest, delegatusne citet, an ordinarius. Ille enim, cum aliena utatur jurisdictione, longe remotos, non nisi literis commissionis *b* suæ tenorem continentibus, & intra certa spatia quem vocare poterit. Et cum proprium non habeat auditorium, certum hujusmodi literis locum, ubi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit: cum in ordinario nulla subsit hujusmodi necessitas.

Ponit, quid agendum sit delegato, si jurisdictio ejus expirat in peremptorio. h. d.

§. 10. Item in delegato quæri potest, si peremptorie *c* partes is citaverit, & earum altera, die data, sese absentat contumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in negotio procedendum? & utrum, si duxerit expectandum, sit iterum citandus contumax? Et in hac specie multum interest, duret jurisdictio post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram æquitate suadente Judex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam eidem fecerit benignitas judicantis: posteriore vero, ne frustra judicialis instantia evanescat, si partes, cum id noverint, sese Judici non præsentaverint, hora, qua congrue procedi possit ad exequendum, propter quod eis legitime terminum peremptorium assignaverit, ad executionem libere procedere poterit. Discretus tamen Judex in assignatione peremptorii, non debet jurisdictionem suam, nisi necessitas urgeat, adeo coarctare.

Citatus potest legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se Judici præsentare. h. d.

§. 11. Adhuc, tametsi omnia solenniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad Judicem, quibusdam casibus excusandus erit: ut puta si facto adversarii impeditus, aut ad majus tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut aliis *d* similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto poterit citius, Judici sui copiam facere. *e*

TITULUS VI.
DE DOLO ET CONTUMACIA, ET IN POSSESSIONEM MISSIONE.

Quis dicatur contumax, & quid sit Contumacia, & quibus pœnis puniatur. h. d.

ERgo juridice vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se Judici præsentare neglexerit, adversario accusante, contumaciæ crimen incurrit. Est enim Contumacia, erga Judicem vel Prælatum commissa inobedientia. Hæc autem varie juribus coercetur, nunc enim litis damno, nunc mulcta, nunc expensarum refectione *f*, & rei seqnestratione, vel Ecclesiasticæ sententiæ *g* innodatione ob contumaciam suam conventus afficitur.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur verus possessor, reservata quæstione super proprietate. h. d.

§. 5. Illud quoque videtur ordinarium, ut contumace adversario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur, vel *h* quæ alias sunt in patri-

monio

a C. *quoniam contra. ext. de probat.* b *gl. pen. c. Ecclesia sanctæ Mariæ. ext. de constit.* c *gl. 2. can. pen. 3. q. 2.* d *c. pen. extr. de foro compet.* e *gl. 2. can. pen. 2. q. 2.* f *c. fin. 5. q. 2.* g *gl. 2. c. pen. 3. q. 2.* h *c. ex parte tua. extr. de appellationib.* i *c. fin. ext. de feriis.*

a C. *fin. in fin. ext. de feriis.* b C. *2. ext. de dilat. gl. 2. c. pen. 3. q. 2.* c *c. consuluit nos. ext. de offic. deleg.* d *c. quoniam. §. si autem de carnal. ext. ut lite non contest.* e *c. cum dilecti. ext. de dolo & contumac.* f *c. cum dilecti. in fin. ext. eod.* g *c. tuæ fraternitatis. ext. ut lite non contestata.* h *c. fin. §. in alio is. extr. ut lite non contestata.*

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituatur actio, custodiæ causa inducaris, ut tædio affectus reus veniat aliquando responsurus. Quod si *a* adhuc per annum in sua contumacia perseveraverit, Judice decernente verus possessor efficieris, super proprietate duntaxat adversæ parti defensione reservata. Sed si missus in possessionem *b* fructus dilapidet, sequestrandi erunt, & quod distractum est, in pristinum statum erit revocandum.

Si ob potentiam adversarii contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficitur vetus possessor elapso anno. h. d.

§. 3. Si tamen propter rei potentiam *c* sive dolum contigerit, ut intra annum rem custodiendam nanciscinon possis, vel etiam acquisitam amittas, ne contumax melioris, quam obediens, conditionis existat, de Canonica æquitate sancitum est, ut hoc etiam casu verus, elapso anno, possessor actor constituatur.

Si reus contumax dederit cautionem de stando juri, nec mulctandus est, quod adversarium non fuerit passus esse in possessione. Et missionem passus restituetur. h. d.

§. 4. Hoc tamen *d* tunc obtinet, cum reus nullam cautionem præstitit: nam si de stando juri caverit, nec mulctandus, & missionem passus illico restituendus erit.

Actor anno lapso non reputatur possessor, si per eum steterit, quo minus intraverit possessionem. h. d.

§. 5. Idem *e* juris est, si annus lapsus esse proponatur, per reum tamen non steterit, quo minus ante terminum & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo non potest ab ordinario absolvi, vel alio, præterquam in mortis articulo, vel de mandato Papæ. h. d.

§. 6. Quæri *f* contigit, si delegatus, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodavit, vel petitorem causa rei servandæ in possessionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem juri parere volenti, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius absolutionis beneficium impertiri, & possessionem restituere valeat? Et responsum est, quod cum delegatus, quoad hoc, sit Ordinario major, excommunicatus ab eo non potest per alium, præterquam in mortis articulo, sine mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obtinere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere successerit & honore.

Passus missionem, si mortuo delegato præstet infra annum cautionem de parendo juri, etiam post annum recuperabit possessionem. hoc dicit.

§. 7. Sed *g* ne missus in possessionem verus efficiatur post annum possessor, missionem passus coram Ordinario, vel, si ejus copiam habere nequiverit, coram publicis & honestis viris, ut quasi præscriptionem interrumpat annalem, offerre, ac præstare poterit de parendo juri cautionem, ut sic etiam post annum per Apostolicam sedem possessionem recuperare mereatur.

In causis beneficialibus non habet locum missio in possessionem, sed in locum ejus poterit procedit lite non contestata. h. d.

§. 8. Sed *h* ista quidem tunc procedent, cum de profanis rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cum aliquo litigat possessore, ob partis adversæ contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus vitiosis pateat. Licebit tamen Judici hoc casu etiam lite non contestata diligenter examinato negotio, ipsum sine debito terminare, contumaciam absentis divina replente præsentia.

Contra reum contumacem, si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in causa profana, lite contestata: contra actorem vero etiam lite non contestata. h. d.

§. 9. Quod interdum etiam in profanis obtinebit, ut puta *a* si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, vel actor ipsæ contumaciæ crimen incurrat: quo casu etiam lite non contestata instante reo Judex & testes recipere, & sententiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino, ad quem reum citare fecerit, debet reo reficere expensas, & cavere de in posterum comparendo: alias non admittitur ad aliam citationem. h. d.

§. 10. Idem *b* quoque actor, si ad terminum, ad quem adversarium citari fecerit, venire contempserit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitime condemnabitur, & ad aliam citationem minime admittendus erit, nisi de fideliter in posterum comparendo idoneam cautionem dederit.

Judex debet esse contentus una pœna ex pluribus, quæ adversus contumacem competunt: & excrescente contumacia potest etiam ad alias procedere. h. d.

§. 11. Quod autem diximus, juribus varie contumaciam coerceri, non est ita accipiendum, quasi omnes simul pœnas jus dicens infligere contumaci debeat, sed quod variarum pœnarum sibi datur optio: unde alterutra, quæ magis timeri debeat, Judex a principio contentus erit, ad aliam nihilominus processurus, si hoc meruerit protervitas contumacis.

TITULUS VII.

DE LIBELLI CONCEPTIONE, ET OBLATIONE.

Actor reo comparente debet clarum Judici libellum offerre: & quid sit Libellus. h. d.

INprimis igitur reo in assignato termino comparente Judici libellum actor offert *c*, & illum ita clarum & planum, ut ex ejus inspectione deliberare reus valeat, utrum cedere velit, an contendere, atque ut, si contendendum sit, despicere valeat Judex, quemadmodum a se concipienda sit sententia. Nihil enim aliud est Libellus *d*, quam brevis scriptura, claram actoris intentionem continens, & contra adversarium necessario concludens.

Libellorum alii sunt accusatorii, alii conventionales. h. d.

§. 2. Porro libellorum duæ sunt species *e*: alii enim sunt accusatorii, alii conventionales. Accusatorii sunt *f*, quibus quis aliquos apud Judicem alicujus criminis reos defert: de quibus quidem in præsenti nobis non est institutus sermo, sed infra suo loco & ordine dicetur. Conventionales sunt *g*, quibus in civilibus disceptationibus utimur, dum rem nostram, aut quam nobis deberi putamus, in judicio petimus.

Quæ debeat continere libellus: & quod ineptus, vel obscurus libellus non obligat ad respondendum: & quod Judex illum potest lacerare. h. d.

§. 3. Exprimet igitur oblatus libellus, non solum agentis, & conventi nomen, sed & jus dicentis, & petitæ rei *h*, & actionis qualitatem. Et si personali *i* experiendum sit actione, petendi quoque causa exprimenda erit: alioqui nec conventus respondere tenebitur, & Judex libellum non legitimæ conventionis formam continentem concerpere ac destruere poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria. h. d.

§. 4. Sunt tamen casus, in quibus solennis hæc libelli oblatio minime est necessaria *k*: veluti in quibus de plano ac sine strepitu & figura judicii procedendum erit, & in quibus etiam non contestata lite testes recipi possunt, & alii plures.

a C. 1. *extr. de eo qui mit. in poss.* b c. 2. *extr. de sequest. poss.* c c. *contingit. ext. eod. tit.* d c. 1. *eod. tit.* e c. 2. *in fin. ext. de eo qui mit. in poss.* f c. *pastoralis officii. §. præterea. extr. de off. ord.* g c. *pastoralis officii. §. præterea. vers. veruntamen. extr. de off. ord.* h c. *unic. de eo qui mit. in poss. in 6.*

a C. *causam quæ. & c. seq. ext. eod.* b c. 1. *eod. t. in 6.* c c. *inducia. §. offeratur. 3. q. 3.* d c. 1. *in gl. 1. ext. de lib. obl.* e *gl.* 1. c. 1. *ext. eod. tit.* f c. *præscripta sit. §. libel. 8. q. 8.* g *d. gl.* 1. *can.* 1. *eod. tit. ext.* h c. 2. *ext. eod. tit.* i c. *fin. ext. eod. tit.* k *Gl. sæpe. de verb. sig.*

Bene-

Benefaciet Judex ſi rem terminare quæret ſine tela judiciaria. h. d.

§. 5. In his quoque caſibus, in quibus libelli eſt neceſſaria correctio, probe Judex fecerit, ſi principales perſonas, vel in ſubſidium etiam advocatos factum ipſum proponere juſſerit, & ſine tela judiciaria controverſiam terminare tentaverit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad evitandum obſcuritatem una materia eſt uno loco tractanda. h. d.

§. 6. Oblato tamen ſecundum juris ordinem libello, certæ reo convento indulgendæ ſunt induciæ *a*, quibus deliberet, cedendum ſibi ſit, an contendendum: acceptandus, an recuſandus Judex: denique, ut proponat, ſi quas habet, exceptiones. Quæ propterea comparatæ ſunt, ut ii, adverſus quos inſtituuntur actiones, defendantur. Harum vero quædam ante litis conteſtationem opponendæ erunt, quædam vero etiam poſt conteſtatam litem. Sed ne, ſi qui inter has alieni tractatus medii fuerint interjecti, hujuſmodi ſectio obſcuritatem pariat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

TITULUS VIII.
DE EXCEPTIONIBUS, ET REPLICATIONIBUS.

Quid Exceptio, & quod duplex ejus eſt ſpecies, dilatoria & peremptoria. Et quod dilatoriarum quædam reſpiciunt Judicem, quædam actorem, quædam reum, quædam cauſam. h. d.

EXceptio eſt *b* actionis vel intentionis excluſio. Exceptionum ſumma diviſio in duo genera deducitur *c*: aut enim ſunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ ſunt, quæ rem & judicium differunt. Harum quædam Judicis perſonam reſpiciunt, quædam agentis, quædam rei conventi, quædam vero actionis & cauſæ qualitatem. Perſonam Judicis reſpiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ipſo ſuſpicionem ingerunt, ſecundum ea, quæ ſupra ſuo loco latius expoſuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ ſpectant, quæ illum non legitimam in judicio ſtandi perſonam habere demonſtrant: quales ſunt procuratoriæ: ut puta, ſi quis per Monachum, aut Regularem, aut Clericum agere velit. Item ſi quis ut tutor, vel curator, vel procurator, vel ſyndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel ſyndicum eſſe negetur, vel ſua non intereſſe, vel audiri non debere proteſtetur, & ſi quæ ſunt his ſimiles. Ex perſona rei duducuntur: veluti ſi quis ab eo, qui alienam litem defendit, de judicato ſolvendo cautionem poſtulet, aut ſi ab actore ſe ſpoliatum eſſe reus conventus coram Judice queratur, & propterea reſtitutionis beneficium imploret, vel ſi actorem ex legitima cauſa domum revocet. Actionem & cauſam reſpiciunt, ut cum proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cum nondum diem ſolutionis veniſſe prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

§. 2. Hæ vero regulariter omnes ante litis conteſtationem proponi debent: ſed quas declinatorias appellavimus, non modo ante litem conteſtatam, verum etiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui ſi aliam primo propoſuerit, cum per hoc in jurisdictionem ejus, coram quo propoſuit, conſenſiſſe videatur, ejuſdem jurisdictionem ſero declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones, non declinatoriæ, regulariter proponuntur ante litem conteſtatam, quandoque tamen etiam poſt. h. d.

§. 3. Ergo initio litis declinatoriæ opponi debent, & probari: cæteræ poſt oblatum libellum ante litem conteſtatam intra terminum a Judice aſſignatum, quandocunque opponi & probari poterunt. Sed & lite conteſtata quandoque eas opponere licebit, veluti *a* ſi qua nuper reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, poſtmodum ad ſuam notitiam perveniſſe jurejurando fidem faciat, vel eſſet hujuſmodi, quæ retroactum proceſſum nullum redderet, ut eſt ea, quæ vel mandati, vel jurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

§. 4. Ducuntur autem hujuſmodi exceptiones non ſolum ex ſupra poſitis cauſis, ſed etiam ex loco, ex tempore, & ex aliis pluribus, ut tam Pontificii, quam Cæſarei juris libris facile eſt legentibus cognoſcere.

Exceptio excommunicationis licet ſit dilatoria, tamen poteſt opponi & ante & poſt litem conteſtatam. h. d.

§. 5. His annumeranda eſt etiam excommunicationis *b* exceptio, quæ licet & ipſa dilatoria ſit, a cæteris tamen diſſimilem naturam ſortita eſſe deprehenditur: nec enim poſt oblatum tantum libellum ante conteſtatam litem velut cæteræ, ſed in qualibet parte litis opponi poterit *c*, peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minime obſtante. Quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſervandum, ne quiſquam in periculum animæ ſuæ excommunicato communicare compellatur: quod ſi eam reus omiſerit, ut actor ſumptibus & laboribus fatigetur, in expenſis legitimis condemnandus erit.

In apponenda exceptione excommunicationis ſervanda eſt certa forma. h. d.

§. 6. Sed cum per malitiam hæc exceptio in judiciis opponeretur frequentius, Innocentiana conſtitutione conſultiſſime cautum eſt *d*, ut certa in ea proponenda forma ſervari debeat, uti ex ipſius conſtitutionis tenore facile apparere poteſt.

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de cæteris dilatoriis. h. d.

§. 7. Hæc *e* autem in prima tantum inſtantia ſibi locum vendicant: quod ſi ſuccumbens actor appellaverit prætextu excommunicationis oppoſitæ, a proſequutione appellationis minime excludendus erit: quod & in cæteris dilatoriis multo magis locum obtinet.

Reus excommunicatus licet reconvenire non poſſit, admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones. h. d.

§. 8. Reus *f* autem nullo obſtante excommunicationis vinculo, velut recte convenitur, ita ad legitimas defenſiones ſemper admittitur. Satis enim abſurdum eſſet, ſi actore impugnante defenſionis copia reo denegaretur: quia ſic multoties condemnaretur abſolvendus. Reconventionis tamen poteſtas eidem minime permittitur.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de majori. h. d.

§. 9. Cæterum *g* quæ ſupra de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione ſunt intelligenda, ſed de ea tantum, quæ a perceptione ſacramentorum, & a fidelium communione ſeparat, ut etiam ipſam Innocentianæ conſtitutionis verba demonſtrant.

Peremptoriæ exceptiones ſunt, quæ jus actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant. h. d.

§. 10. Peremptoriæ, ſeu eliſoriæ exceptiones ſunt, quæ in totum jus agentis perimunt *h*, & ſemper agentibus obſtant: qualis eſt, doli mali, metus, pacti conventi, ſolutionis, jurisjurandi, præſcriptionis *i*, tranſactionis, & rei judicatæ, & ſi quid contra leges factum eſſe dicatur.

---

a *Can. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3.* b *gl. in verſ. irritari. c. dudum. Cl. 2. ex. de elect. gl. fin. c. ex parte. extr. de foro comp.* c *gl. 1. c. exceptionum. ext. eod. de except.*

a *C. paſtorali. in fin. extr. eod. tit.* b *c. exceptionem excommunicationis. extr. eod.* c *Cl. 1. eod. tit.* d *c. 1. eod. tit. in 6.* e *c. ſignificavit. extr. eod.* f *c. cum inter. extr. eod. tit.* g *c. 1. eod. tit. in 6.* h *c. 1. de litis conteſt. in 6.* i *can. 2. in fin. 3. q. 6.*

Exce-

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum. h. d.

§. 11. Harum quædam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam ſimpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ litis impediunt ingreſſum, & adverſus agentem omni tempore opponi poſſunt *a*: qualis eſt exceptio tranſactionis, jurisjurandi, & rei judicatæ, quæ vel in ipſo limine judicii proponi poterunt *b*. Cum enim ſuper negotiis, tranſactione, jurejurando, & ſententia deciſis, alias lis inchoata terminata fuerit, valde abſonum viſum fuit, ſuper eiſdem novum aſſumi debere judicium, & quaſi in infinitum forenſia jurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod, ut aliquis eſſet finis litium, inſtitutæ fuerint. Idem juris eſt in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quæ vulgo manifeſtæ ſunt, & notoriæ habentur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam. h. d.

§. 12. Cæteræ vero litis conteſtationem minime impediunt, atque ante ſententiam erunt regulariter proponendæ: quas quidem ſi dolo malo ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſtulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur.

Præjudiciales exceptiones ſunt, quæ alteri cauſæ præjudicium afferunt, puta exceptio conſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitio hæreditatis. h. d.

§. 13. Sunt etiam quædam exceptiones, quæ præjudiciales appellari poſſunt, ex eo quod alteri cognitioni præjudicium afferunt: utpote, ſi qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam conſanguinitatis objiciat exceptionem *c*: qua probata, cum quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognoſcendum, antequam ad diffinitionis articulum procedatur. Idem *d* ſi petenti hæreditatem natalium objecta ſit exceptio. Cum enim ſucceſſionis cauſa a cauſa natalium dependeat poſteriore quoque loco congnoſcenda erit.

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere antequam ſit reſtitutus. h. d.

§. 14. Sed *e* & ſi quæſtio ſpolii in modum exceptionis petentibus objecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitus erunt audiendæ: eoque legitime probato reus non cogetur reſpondere *f* poſitionibus, donec integre reſtitutus fuerit.

Non debet Judex in cauſa ſuperſedere obtentu exceptionis ſpolii, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in civilibus: in criminalibus vero poteſt etiam objici de ſpolio a tertio facto, ſi quis dicatur, vel tota ſua ſubſtantia, vel majori parte ſpoliatus: nec agenti ſuper rebus Eccleſiaſticis poteſt opponi exceptio ſpolii rerum privatarum, vel contra. h. d.

§. 15. Sed quia hujuſmodi exceptionem nonnunquam in judiciis calumnioſe propoſitam cauſas Eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellationes principalis cauſæ cognitionem perimere: conſultiſſime Innocentiana *g* conſtitutione decretum fuit, ut in civilibus negotiis ſpoliationis objectu ab alio, quam ab actore factæ, Judex in cauſa principali procedere non poſtponat. In criminalibus vero etiam ſi a tertio ſpoliatus fuerit, dum tamen, vel tota ſua ſubſtantia, vel majori parte ipſius ſe per violentiam privatum affirmet, objecta exceptio proceſſum differet, pœnis ſtatutis, ſi eandem intra certa tempora non probaverit objiciens: eo quoque ſalubriter adjecto *h*, ut rerum privatarum ſpoliatio, agenti ſuper Eccleſiaſticis, vel ex contrario, non opponatur.

Accuſato excipiente de ſpolio a tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt finiat: quo elapſo, non obſtante tali exceptione, accuſari poterit. hoc dicit.

a C. 1. *de litis conteſt. in 6.* b *c.* 2. 3. *q.* 6. c *c. literæ tuas. ext. de reſt. ſpol.* d *c. pen. extr. de ord. cog.* e *c. fin. ext. de ordo. cog.* f *petitionibus, melius.* g *c. de reſt. ſpol. in 6.* h *d. c.* 1. §. *fin.*

§. 16. Inter ſcholares *a* olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus a tertio contra ſuum accuſatorem de ſpolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infra quod reſtitutionem imploret, ne forte ſic exiſtens omnem accuſationem eludat: & id æquitati & juri ſatis conſonum viſum fuit. Unde ſi infra tempus indultum reſtitutionem non petierit, & cauſam, cum poſſet, ad finem non perduxerit, non obſtante exceptione ſpolii, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes, peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ. h. d.

§. 17. Sunt & aliæ exceptiones, quas proprie neque dilatorias, neque peremptorias appellaveris: cujuſmodi ſunt, quæ adverſus productos teſtes opponuntur, utputa *b*, ſi quis Mævium examinatum, infamem, excommunicatum, vel alias criminoſum eſſe dicat. Quæ tamen cum ad peremptoriarum naturam accedere videantur, ipſæ quoque ante ſententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam, utrum teſti objiciatur crimen, de quo nunquam alias fuerit convictus: vel objiciatur crimen, de quo alias quis confeſſus & convictus fuit. h. d.

§. 18. Multum tamen intereſt, an per exceptionem tantum teſtibus opponantur crimina, de quibus nunquam accuſati fuerint: an vero ea, de quibus alias convicti, vel confeſſi fuerunt. Primo enim caſu *c* objectorum criminum probatio antea exhibenda erit, quam cauſa per ſententiam terminetur: & ſi convicti vel confeſſi fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet, quod a perhibendo teſtimonio repellantur, præſertim cum objectum crimen minime cauſam contingat. Poſteriore vero, cum non ſit cuiquam contra alios credendum, niſi ſe prius probaverit innocentem, a ferendo teſtimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ adverſus opponentem opponi poteſt, nihil agit, & hoc, ſi proprio nomine excipiat, ſecus, ſi nomine ſuæ Eccleſiæ. h. d.

§. 19. Cavebit autem reus, ne quam contra adverſarium ſuum exceptionem porrigat, cujus ipſe nexibus implicetur: cum ſcire debeat, nullum hanc eſſe juris effectum habituram: veluti *d* ſi plura beneficia poſſidens de eadem pluralitate adverſus alium excipiat: vel ſi perjurium *e* aut excommunicationem is objiciat, qui pejeravit, vel Eccleſiaſtica ſententia innodatus fuerit. Hoc tamen ita recipiendum eſt, cum proprio nomine conventus excipit *f*: cæterum ſi ſuam defendens Eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiendus erit, nec quod opponens eiſdem ſit obnoxius, replicari poterit.

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & ſi Judex non admittat, poteſt appellari, & Judex puniri. h. d.

§. 20. Poſtremo ſciendum eſt eum, qui excipit *g*, non propterea agentis intentionem confiteri illum videri, cum eidem non ſolum unam, ſed etiam plures, quanquam contrarias, proponere liceat: quæ ſi legitimæ fuerint, & Judex non admiſerit, reo quidem per appellationis remedium ſuccurretur, & Judex ipſe meritis pœnis coercendus erit.

Adverſus exceptiones dantur replicationes. h. d.

§. 21. Dantur adverſus exceptiones replicationes: de quibus multis agere ſupervacuum eſſet, cum inſtitutæ ſint ad ſimilitudinem exceptionum, quæ adverſus actiones opponuntur: de quibus ſi quis plenius velit intelligere, ex his, quæ ſuperius diffuſe de exceptionibus poſuimus, mutuari poterit.

a C. 1. §. *ſolet autem. de reſtit. ſpol. in 6.* b *c. præſentium. ubi gl. extr. de teſt.* c *c.* 1. *extr. eod. tit.* d *c. cum Eccleſiæ. extr. eod. tit.* e *gl. in c. præſentium. & c. teſtimonium. extr. de teſt.* f *can. dilecti filii. extr. eod. tit. de exception.* g *c. cum venerabilis. extr. eod. c. exceptionem. de regul. jur. in 6.*

TITU-

TITULUS IX.
DE MUTUIS PETITIONIBUS.

Si reus conventus nolit, vel non possit excipere, si habeat unde actorem reconveniat, poterit illum reconvenire. h. d.

IGitur oblato ab actore libelo, si reus conventus nulla sit exceptione munitus, quæ vel judicium differat, vel litis ingressum impediat, mutuis petitionibus adversarium suum fatigare poterit, & agentem coram eodem Judice, antequam litem contestetur, reum constituere. Cujus enim quis *a* in agendo observat arbitrium, eundem habere contra se Judicem in eodem negotio dedignari non debet. Proposita ergo actoris intentione, & responsione facta super quæstionibus rei monitione præmissa, incontinenti actor respondere compellendus erit, ut vicissim postea rationes partium Judex audiens, concordia, vel judicio utriusque negotium terminet.

Etiam coram Judice delegato potest reus actorem reconvenire. h. d.

§. 2. Nec solum coram Ordinario reconventio talis sibi locum vendicat, verum *b* etiam coram delegato: unde nisi reus literas impetrare maluerit, actorem sibi obnoxium eodem durante judicio coram datis Judicibus reconvenire poterit.

Actoris & rei reconvenientis æqualis debet esse conditio in judicio. h. d.

§. 3. Utriusque autem, tam actoris, quam rei reconvenientis æqua debet esse conditio: unde *c* cum causa appellatione remota committitur si reus actorem reconvenerit, uno eodemque jure circa appellationis remedium uterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconventio. h. d.

§. 4. De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconventioni locus esse possit *d*? & cum arbitri judicare non possunt, nisi de his tantum super quibus in eos compromissum fuit, responsum est, coram eis reconventionem locum habere non posse.

Reus conventus coram Judice Laico non potest reconvenire actorem super causa spirituali. h. d.

§. 5. Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato Judice reo actorem convenire sit potestas, utputa si coram Judice Laico conventus, actorem super causa juris patronatus, decimarum, matrimonii, aut alia spirituali reconvenire velit.

Excommunicatus non potest reconvenire. h. d.

§. 6. Idem *e* juris est, si conventus excommunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim, licet alioqui excipiendi facultas minime sit interdicta, actorem tamen reconvenire non conceditur, ne quod (ut supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

Super causa criminali non admittitur reconventio: idem in causa depositi. h. d.

§. 7. Illis quoque, qui coram Judice criminaliter conventi fuerint *f*, vel super depositio, nisi se prius innocentes probaverint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conveniendi licentia non conceditur.

TITULUS X.
DE RESTITUTIONES SPOLIATORUM.

Intentans spolia non potest reconveniri, nisi super causa spolii. h. d.

IS quoque, qui se quibusdam rebus, aut juribus, spoliatum conqueritur, ab adversario suo reconveniri non poterit: nam super spoliatione conventus, adversus restitutionem petentem non est, nisi super quæstione spolii, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc privilegiata esse noscitur, ut ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Unde *a* cum quis se de beneficii possessione violenter ejectum apud Judicem conqueritur, si adversarius eundem non canonice dicat institutum, de violenta prius ejectione, quam de Canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, & quoad omnia, restituendus. hoc dicit.

§. 2. Sed etsi spoliatus non primus coram Judice super spolio sibi illato consistat, sed criminali judicio ab adversario lacessitus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione Judex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia jusserit: omnes enim leges tam Ecclesiasticæ, quam seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel ejectis redintegranda *b*, & damna sarcienda esse præcipiunt: fructus *c* quoque non tantum a violento possessore percepti, sed etiam qui a veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt: nec restitutionis solum sententia sufficiet, nisi re ipsa omnia Judicis officio restituantur, ita ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, cunctaque, quæ sibi oblata fuerint, eodem, unde surrepta fuerunt, revocentur.

Quæstio spolii per modum reconventionis proposita, non impedit processum super alia causa civiliter institutum. h. d.

§. 3. Quod si civiliter conventus adversario spolii quæstionem regerat, cum mutuæ tunc intelligantur petitiones in idem judicium deductæ, vicissimque tractate, unica simul erunt sententia terminandæ.

Cum spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quamdiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus auctori respondere. h. d.

§. 4. Sed hæc quidem obtinent, cum in modo actionis spolii quæstio proponitur: sed si citra litis contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidem exceptione, probationes primitus recipiendæ erunt: ea tamen legitime probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tamdiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit *d*, donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi objicitur *e*, ut a testimonio repellatur, etsi crimen contra eum civiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, sed ejus duntaxat testimonio non creditur: sic spoliatione in modum exceptionis tantum probata, restitutionis sententia minime ferenda erit.

Tribus casibus privatus a Judice dicitur spoliatus, si non servavit juris ordinem, si nulliter pronunciavit, si erat Judex incompetens. h. d.

§. 5. Spoliatus autem non solum is intelligitur, qui a privato quocunque homine rerum quorundam possessione indebite privatus fuit: sed etiam *f* ille, quem Judex ipse juris ordine prætermisso beneficio, vel aliis rebus carere coegit, vel is, qui licet juris quidem ordinem servaverit, spoliati tamen, & de facto damnati Judex erat incompetens: vel, si Judex sit competens, circa privationem tamen nulliter pronunciavit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandavit spoliari, aut spolium suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori successit in vitium.

§. 6. Is quoque spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliaverit, per alium tamen spoliari mandaverit *g*, aut spolium suo patratum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur, quemadmodum *h* & ille, qui rem indebite occupatam, scienter recipiendo spolia-

a Can. 1. §. *cujus.* 3. q. 8. b *c. dispendia. de rescr. in 6.* c *c. fin. extr. de mut. pet.* d *c. cum dilectus. extr. de arbit.* e *c. cum inter. in fin. extr. de except.* f *c. 1. & 2. 3. q. 11.*

a *C. in literis tuis. extr. eod. tit.* b *c. redintegranda. 3. q. 1.* c *c. gravis. extr. eod. tit.* d *c. fin. extr. de ord. cogn.* e *c. 1. extr. de except.* f *c. conquerente. extr. eod. tit.* g *Can. notum. ubi gl. 12. q. 1. & c. cum ad secundum. in fin. ubi gl. extr. eod.* h *c. sæpe contingit. extr. eod.*

tori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliaverit, cum tamen, quoad periculum animæ, non multum interfit, utrum quis injuste detineat, an alienum invaserit, contra hujusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante juris civilis rigore, succurritur.

Renunciatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem: secus si ante fuerit renunciatum, & testes super spontanea renunciatione non sunt admittendi ante restitutionem. h. d.

§. 7. Illud quæsitum *a* est, si post spolium Ecclesiæ renunciasse quis dicatur, an ob hujusmodi renunciationem spoliato sit deneganda restitutio? & cum non sit verisimile, quod sponte proprio juri renunciaverit, qui renunciat, spoliatus hujusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de juramento, & renunciatione sponte facta, non ante admittendi erunt, quam spoliatus plenarie fuerit restitutus. Quod si ante *b* spolium Ecclesiam sponte abjurasse reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.

§. 8. Sunt & alii casus, quibus jure denegabitur spoliatis restitutio, utputa, cum agenti per modum exceptionis de alia spoliatione opponitur, aut tam super proprietate, quam super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione judicium expertus succubuerit.

Probatio spolii, absentiâ spoliatoris, & lapsus temporis, non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, vel dolum. h. d.

§. 9. Idem si spoliatore non per contumaciam, vel per dolum absente, ab Apostolica sede ad Judices spoliatus literas obtinuerit, ut si eum spoliatum Judicibus constiterit, intra certum temporis spatium restituatur, si reus intra præfixum terminum sese Judici exhibere non possit, quanquam temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem & dejectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

Si contra agentem de spolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. h. d.

§. 10. Sed & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minime possedisse concludat, tamdiu sustinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: ut ecce, nec Laici spiritualia possidere, nec Sacerdotes uxores habere possunt. Unde si vel illi se beneficiis spoliatos, vel hi ab uxoribus se destitutos coram Judice conquerantur, & ab adversariis de secularitate, vel de Sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio.

Cum pro spoliatore militat juris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.

§. 11. Quinimo & cum sola juris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat, impedienda erit restitutio, ex quo apparet *c*, eum, qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi evidenter docuerit, quod earum possessionem legitime assequutus fuerit: quia eas occupasse injuste verisimiliter præsumitur, cum ex prædiis perveniant intra alienam parochiam constitutis, manifestumque sit eas jure communi ad eandem Ecclesiam pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia: idem si in restitutione timetur de periculo animæ vel scandalo, quia differtur restitutio. h. d.

§. 12. Plures præterea sunt casus, quibus spoliatus illico non restituitur: veluti, cum hæresis labe pollutus deprehenditur, vel facta restitutione animæ periculum immineret, vel scandalum timeri possit: & alii, qui non minus secularibus, quam Pontificiis legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum: nisi tamen aliter Judici videatur. h. d.

§. 13. Postremo sciendum est, in spoliantis odium constitutum esse *a*, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, nullam de illata sibi violentia mentionem faciens, antequam renunciatum sit, aut conclusum in proprietatis judicio, ut idem debeat super possessorio, etiam petitorio suspenso, audiri. Quod si renunciatum fuerit, vel conclusum, ut jam possit causa proprietatis sententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri, causa non decisa, possessorio non erit utendum: nisi Judex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex justa causa viderit expedire: puta, cum ex perspicuis indiciis iniquitas invasoris facile arguitur, & spoliato casu, sive dolo spoliatoris, dominium probandi facultas subtracta fuerit.

a C. 2. *extr. eod. tit.* b *c. accepta. extr. eod. tit.* c *c. fin. eod. tit. in 6.*

TITULUS XI.
DE LITIS CONTESTATIONE.

Litis contestatio est fundamentum judicii, qua deficiente frustra superædificabitur: & quando dicatur lis contestata, hoc dicit.

Hactenus ea complexi fuimus, quæ plerumque ante causarum discussionem vertuntur, quæ non tam judicii partes habentur, quam judiciorum præparatoria: perveniamus nunc ad ea, quibus ipsum judicium constituitur. Est autem judiciorum quasi fundamentum quoddam, litis contestatio, nam *b* si illa a partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, seque ipsos litigatores inanibus laboribus & sumptibus vexabunt: unde nec testes recipi, nec ad sententiam per Judicem procedi poterit. Ea *c* vero fit per petitionem in jure propositam, & congruam responsionem sequutam, animo contestandi litem factam cum Judex per narrationem negotii causam audire cœperit: unde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. h. d.

§. 2. Fit autem *d* litis contestatio non solum per principales, sed etiam per procuratorem, tutorem, & personas similes.

Advocati responsio nisi sit statim revocata, facit litis contestationem. h. d.

§. 3. An advocati responsio litis contestationem faciat, dubitari potest, & ex facto responsum est, nisi statim revocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium Judicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.

§. 4. Nec solum, cum per actionem judicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiam ubicunque Judicis officium pro ipsa proponitur actione, veluti, cum restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. h. d.

§. 5. Igitur sequuta contestatione reus & Judici subjicitur, & actori obligatur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur, actiones perpetuantur, præscriptio interrumpitur, alii quoque effectus emanant, ut tam civilibus, quam Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cum civiliter agitur, & probabiliter de morte testium, vel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata. h. d.

§. 6. Admonendi tamen sumus, quod traditum est, lite non contestata non posse testes recipi e, aut ad sententiam

a *C. is pastoralis. extr. de causa poss. & propriet.* b *c. 1. ext. eod. tit.* c *c. dudum. secundo. §. licet. extr. de elect.* d *c. 1. extr. eod. tit.* e *extr. ut lite non contest. per totum. & c. 1. eod. tit. extr.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

tentiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes & valetudinarii, & alii testes, de quibus ex probabili causa timetur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conventa sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum vel convenire adversarium, vel examen denunciare. h. d.

§. 7. Debet *a* tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem hujusmodi testium receptionem eidem denunciare: alioqui attestationes sic receptæ non valebunt, ne forte hoc procuretur in fraudem, ut scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ, locum habere non possint.

Nota ex isto §. bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. h. d.

§. 8. Sunt *b* & alii casus, in quibus absque litis contestatione legitime possunt testes produci, & lis sententia terminari: quos tam ex his, quæ supra de contumacia diximus, quam etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et genaraliter, ubicunque libellus non exigitur, aut jus agendi contra certam personam non dirigitur, litis contestatio non est necessaria.

TITULUS XII.
DE JURAMENTO CALUMNIÆ.

Actor recusans subire juramentum calumniæ, cadit ab actione, & reus habetur pro confesso. h. d.

SEd ut veritate prævia judicia expediantur, institutum est, ut litigatores in exordio litis de calumnia vitanda jurare debeant. Quod juramentum si quis præstare recusaverit *c*, actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confesso reus habendus erit.

In causa suæ Ecclesiæ Clericus non cogitur jurare de calumnia, secus in propria: quo casu jurat propositis tantum scripturis, non tactis. h. d.

§. 2. In hac tamen parte quibusdam casibus Clericis jura pepercerunt. Vetuerunt *d* enim, ne dum propriæ Ecclesiæ causa peragitur, inconsultis illorum Prælatis hujusmodi subire jusjurandum cogantur, licet in propriis causis hujusmodi privilegio minime gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc juramentum subire vel permittuntur Prælati, vel jubentur, non tactis *e*, sed tantum propositis scripturis id implebitur.

Hodie etiã in causis spiritualibus juratur de calumnia. h. d.

§. 3. In causis spiritualibus olim de calumnia minime jurabatur: sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum est, noviſſime sancitum est *f*, ut in eis id, quod in cæteris constitutum est, observari debeat.

Etiam procuratores jurare de calumnia tenentur, quandocunque Judici videbitur. h. d.

§. 4. Et non tantum Principales, verum etiam procuratores *g*, & syndici *h* hujusmodi juramentum suscipere compellendi erunt, etiamsi quid ponere aut respondere debeant, a dominis instructi fuerint: aut post hoc præstitum juramentum deputati fuerint: nec enim illud intra certa judicii tempora coarctatum reperitur, sed *i* poterit Judex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia juratur etiam in causa appellationis. h. d.

§. 5. Præterea *k*, quanquam in prima instantia partes juraverint, non tamen propterea in causa appellationis hujusmodi juramentum declinare poterunt, cum rursus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate jurare partes sint compellendæ.

Juramenti de calumnia omissio non vitiat processum. h. d.

§. 6. Illud postremo admonendi sumus, quod propter omissum *a* tacite in tota causa calumniæ juramentum, judicialis processus alias factus legitime, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum hujusmodi juramenta præstari de substantia ordini judiciarii non existat.

a *C. fin. §. sed si. extr. ut lite non contest.* b *d. c. fin. §. sunt & alii. ut lit. non contest.* c *c. fin. extr. eod. tit.* d *c. 1. & seq. extr. eod.* e *c. fin. extr. eod.* f *c. 1. §. fin. eod. tit. in 6.* g *c. 2. §. procuratores. eod. tit. in 6.* h *c. pen. & fin. extr. eod. tit.* i *c. 2. in fin. eod. tit. in 6.* k *c. 2. in princ. eod. tit. in 6.*

TITULUS XIII.
UT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR.

Lite pendente nihil innovandum: & lis tunc pendere dicitur, cum citatio legitima pervenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quo minus perveniret. h. d.

INstituta ergo lite & solennibus præstitis satisdationibus, & calumniæ juramento exhibito, ad probationes, & merita causæ descendendum erit, & interim pendente lite nihil innovari poterit. Lis *b* autem pendere hoc respectu tunc dicetur, non modo cum lis contestata fuerit, verum etiam postquam a Judice competenti citatio emanarit, & ad partem citatam pervenerit, vel per eam factum est, quo minus ad ejus notitiam perveniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quæ possit quis instrui, super quibus in judicio convenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. h. d.

§. 2. Plane *c* ab eo, qui postquam a sententia provocavit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

Litis pendentia non invalidat matrimonium contractum. hoc dicit.

§. 3. Sic etiam *d* si dum super matrimonio lis pendet, secundum quis matrimonium rite contraxerit, si primum non tenuisse declaratum fuerit, pendentis litis obtentu secundum irritari non poterit. Ei tamen qui in contemptum contraxerit competens pœnitentia imponenda erit.

TITULUS XIV.
DE PROBATIONIBUS.

Quid sit Probatio, & quibus modis fiat. h. d.

PRobatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis mediis facta demonstratio. Contingit autem quid probari variis modis, utputa, confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, jurisjurandi religione, inspectione Judicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama, atque aliis adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & quæ sint positiones. h. d.

§. 3. Partium confessione tunc constat probatio, cum reus positionibus respondendo, vel alias in judicio de intentione confitetur actoris. Sunt autem positiones, breves quædam narrationis, facti seriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab adversario responderi, quas ad faciliorem *e* expeditionem litium propter partium confessiones, & probationum defectum usus longævus in causis admisit, & juris probavit auctoritas.

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. h. d.

§. 3. Si *f* quis igitur positionibus sibi factis respondere requisitus recusaverit, vel, ne responderet, se per contumaciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc autem ita demum obtinet, si a Judice respoudere jussus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequam juberetur, contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minime reputabitur, sed contra eundem, tanquam contumacem, procedendum erit, prout juris ratio dictaverit.

a *C. 1. in princ. & §. 1. eod. tit. in 6.* b *Clem. 2. eod. tit.* c *c. fin. extr. de sequest. poss.* d *c. cum in Apostolica. extr. de sponsi.* e *Clem. fin. de verb. sign.* f *c. 1. de confess. in 6.*

Confeſſus & probationibus convictus, æquiparantur: & confeſſio erronea, ſi ſtatim revocatur, non affert præjudicium. h. d.

§. 4. Redditis igitur circa exhibitas poſitiones reſponſionibus, diligenter ab actore diſpiciendum erit, an a reo ſuper controverſia legitimam confeſſionem extorſerit: quo quidem caſu & ipſe probationum oneribus relevabitur, & Judicis in cognoſcendo partibus ceſſantibus ſtatim ſuper tali confeſſione pronunciandum erit. Plane *a* ſi per errorem facti hujuſmodi confeſſionem emanaſſe doceatur, confitenti, ſed tamen confeſſionem ſuam ſtatim rovocanti, nullum præjudicium generabitur: alioqui, quod ſua quiſque voce dilucide teſtatus eſt, proprio non valebit amplius teſtimonio infirmare.

Reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia. hoc dicit.

§. 5. Non tamen *b*, quia poſitionibus reus reſpondere compellitur, documenta quoque, quæ ad cauſam pertinentia penes ſe detinet, niſi ſibi cum actore ſint communia *c*, exhibere compellendus erit: nam grave nimis eſſet, illum ad eorum exhibitionem urgeri, per quæ ſibi poſtea præjudicium fieret. Sed actor ipſe, inficiante reo, ſumptis congruis dilationum temporibus, intentionis ſuæ proprias probationes afferet, vel teſtes inducendo, vel inſtrumenta, & alias ſcripturas producendo.

Reus citandus eſt ad videndum jurare, & deponere teſtes: & teſti injurato non creditur, niſi fuerit remiſſum juramentum a parte. h. d.

§. 6. Debet autem inprimis, ſi ex dictis teſtium rei ſit eruenda veritas, admoneri adverſarius, quod auditurus juramentum veniat *d*, ne, ſi prætermiſſum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & teſtium depoſitiones non aliter recipiet Judex, quam prius jurisjurandi religione firmaverint, quod tantum, quæ vera noverint, profeſſione ſuæ teſtificationis aperient: nullius enim teſtimonio quantumcunque religioſus exiſtat, niſi juratus depoſuerit, in præjudicium credi debet alterius, niſi forte juramentum ab adverſa parte remittatur.

Teſtes recuſantes jurare, ſunt ſub pœna excommuicationis cogendi, & juramentum de non deponendo non tenet. h. d.

§. 7. Quod ſi teſtes a Judice moniti ſeſe, vel odio, vel gratia, vel timore a ferendo teſtimonio ſubtraxerit, per cenſuras Eccleſiaſticas teſtificari compellendi erunt, nec audientur, quod ſeſe, quo minus deponant, proprii juramenti vinculo innodatos aſſerant. *e*

Diligens debet eſſe Judex in examinando ſuper omnibus qualitatibus totius cauſæ. h. d.

§. 8. Interrogabit *f* ergo Judex teſtes in qualibet cauſa ad minus duos (nulla enim cauſa eſt regulariter, quæ unius teſtimonio quantumvis legitimo terminetur) eoſque diligenter examinabit *g*, de ſingulis circumſtantiis diligenter inquirens, de cauſis videlicet, de perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine, cæteriſque, quæ ad rem facere, & negotio convenire exiſtimabit. Illud quoque ſubtiliter animadvertere non omittet, quo vultu, qua conſtantia, quave animi trepidatione teſtes deponant, cum interdum ex his vel ipſis invitis teſtibus, magis quam ex verborum ſerie, rerum veritas eluceſcat.

Ex cauſa delegabit Judex examen teſtium. h. d.

§. 9. Si qui tamen erunt, qui interrogandi ſunt, valetudinarii *h*, vel ſenes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depreſſi, ut ad præſentiam Judicis venire non poſſint, idoneum deliget Judex, quem ad ſuſcipiendas illorum atteſtationes dirigat.

Teſtes conſiderantur conditione, natura, & vita. h. d.

§. 10. Teſtes vero non omnes recipiendi ſunt, ſed fideles duntaxat, & idonei. Cenſentur autem teſtes conditione, natura, & vita. Conditione, ſi liber teſtis ſit, non ſervus: ſervus enim ſæpe metu dominantis, veritatis teſtimonium ſupprimit. Natura, ſi vir ſit, non fœmina: nam varium & mutabile ſemper fœmina.

Mulieres non ſunt in forum trahendæ gratia teſtimonii ferendi, ſed ad eas eſt mittendus tabellio. h. d.

§. 11. Cujus tamen teſtimonium, ſi quando neceſſarium fuerit *a*, cum mulieres honeſtas ipſa, ac naturalis pudor virorum cœtibus immiſceri prohibeat, quacunque auctoritate teſtimonii ferendi cauſa, vel alia, quæ jure non exprimatur, in judicium perſonaliter evocari, vel trahi non poterit: ſed ad eam mittendus tabellio, & juxta Bonifacianæ conſtitutionis tenorem, procedendum erit.

Teſtis malæ vitæ caret fide. h. d.

§. 12. Vita cenſetur teſtis, ſi innocens ſit, & integer: nam ſi vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici poſſunt teſtificari pro Eccleſia, & ſingulares perſonæ pro univerſitate ſua, niſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. h. d.

§. 13. In ſumma, quicunque jure minime prohibentur, ad teſtimonium perhibendum ſunt admittendi. Clerici *b* ergo a ferendo teſtimonio ſuper negotio propriæ Eccleſiæ, vel aliæ ſingulares perſonæ, in cauſa ſuæ univerſitatis arcendi non erunt, niſi ad agendum, reſpondendumve fuerint inſtituti, vel ipſos alia cauſa probabilis impedierit.

Monachi de conſenſu Abbatis, poſſunt teſtimonium dicere. hoc dicit.

§. 14. Monachi quoque, & quicunque ſub alterius obedientia conſtituti ſunt, de ſui Præſulis licentia recte teſtimonium dicent.

Chriſtianorum teſtimonia adverſus infideles admittuntur, ſed non contra. h. d.

§. 15. Chriſtianorum *c* quoque teſtimonia adverſus Judæos in omnibus cauſis recipienda erunt, nullis ſibi contra hoc Principum privilegiis ſuffragantibus. Sed contra Chriſtianum, nec Judæus, nec Paganus, nec hæreticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminoſus recte teſtimonium dicent.

Criminoſus perſeverans in crimine non poteſt teſtificari, emendatus vero in cauſa civili poteſt, niſi fuerit reus perjurii, vel niſi ſit affectus infamia: in cauſa vero criminali, licet emendatus, difficilius admittitur. h. d.

§. 16. Plane quod de criminoſo diximus, diſtinctionem recipit: nam ſi is, cui ab adverſa parte opponitur *d*, adhuc in ipſo crimine perſeverat, tam in civili, quam in criminali cauſa ab omni prorſus teſtificandi officio excludendus erit: ſi vero ſit de crimine emendatus, nec eum comitetur infamia, non eſt in cauſa civili, vel etiam cum de crimine civiliter agitur, præterquam pro reatu perjurii, repellendus. In criminali autem quæſtione, ſi in alio judicio contra ipſum accuſatione de crimine inſtituta confeſſus, vel victus fuit, vel ſi tunc per exceptionem convincatur, aut ejus gravata ſit opinio, ex eo quod quandoque fuit tali modo repulſus, quamvis hoc caſu non excluderetur in cauſa civili, poteſt a teſtimonio, licet egerit pœnitentiam, removeri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam nova ſuperveniente cauſa. h. d.

§. 17. Illud in dubium non venit, ejus teſtimonium, qui integer depoſuit, infringi, debilitarive minime poſſe, quanquam illum poſt depoſitionem factum eſſe contigerit criminoſum. Nec enim, quod recte ſemel factum

a C. *fin. in gl. ext. de conf.* b c. 1. *ubi tot. ext. eod.* c c. *ſi perpetuus. ext. de fide inſtrumentorum.* d c. 2. *ext. de teſtib.* e c. *intimavit. ext. de teſt.* f c. *licet univerſis. ext. de teſtib.* g *can. cum cauſam. ext. de teſtib.* h c. *ſi quis teſtium. ext. de teſtibus.*

a C. 2. *de jud. in 6.* b c. *cum nuncius. ext. de teſt.* c c. *Judæi. ext. de teſtib. & Clem. 1. eod. tit.* d c. *teſtimonium. extr. de teſtibus.*

eſt,

UAB Biblioteca de Ciències Socials

est, ex hujusmodi eventu postea debet infirmari, cum culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum non divinaverit.

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. h. d.

§. 18. Domestici quoque, & qui similem habentes causam consimili quoque morbo verisimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, aut super eo legitime convinci possint, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit advocatus, vel procurator. h. d.

§. 19. Is quoque *a*, qui in prima instantia alicujus causæ advocationem & patrocinium susceperit, licet advocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causæ præsumitur, in judicio appellationis in testem recipiendus non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen jurejurando. h.d.

§. 20. Dabunt autem Judices tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus causis ad exhibendos testes, non solum unam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam *b* vero discrepantibus non largientur, nisi præstito ab eo, qui postulat, juramento, quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos instat nunc de novo producere, prius notitiam habere nequiverit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel dicerit: quo casu quartam quoque dilationem accomodabit Judex, maxime si productioni testium non fuerit a partibus renunciatum. *c*

Multa conceduntur, ne probationes intereant, quæ alias non concederentur: quod probatur hic tribus exemplis. h d.

§. 21. Siquidem ne probationes depereant, multa permittuntur, quæ alioqui non concederentur, ut ecce si is in causa Judex datus fuerit, quem in testem produci sit necessarium, removendus & alius in ejus locum substituendus erit. Sic & alias citato adversario recipiuntur, & publicantur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiam adversus Ecclesiam restituenda erit.

Publicato processu non possunt testes examinari super eisdem nec in prima, nec in secunda instantia: secus super emergentibus de novo. h. d.

§. 22. Elapsis igitur tribus dilationibus, postquam renunciatum est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia. Et sicut *d* non licet super eisdem, vel directo contrariis articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellationis licere, cum non minus in ea, quam in principali testium sit timenda subornatio. Quod si *e* nova contingat emergere capitula, super quibus partes testes novos velint inducere, recepto solenni juramento testium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo judicio rejiciendi erunt.

Qualiter & quando possit in testes objici. h. d.

§. 23. Sed interdum accidit, ut eos, qui jure in testes recipi non debuerant, admissos tamen esse ab aliqua partium prætendatur: in qua specie statutum est *f*, ut si quid in eos habent, ante publicationem debeant objicere, postea vero tunc demum id licebit, cum juramento partes firmaverint, quod non dolo velint ad opponendum descendere. Sed & si ostendere quis paratus fuerit post publicationem didicisse se, quod in personas vult objicere, tunc quoque opponendi patere debet aditus. Idem juris est, si forte quis ante publicationem id fuerit protestatus. Cæterum cum quis protestatus fuerit, velle se post publicationem depositionum personas testium repellere, si quid in favorem protestanti dixerit, non de facili fides adhibebitur.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet. h. d.

§. 24. Illud *a* etiam admonendi sumus, quod non solum testes super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente Judice, appellationis remedium licitum erit interponere. Ulterius autem partibus ad reprobationem testium aspirare minime licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter Judex pensare debet dicta testium, & quod potest illos repetere, & interrogare, usque ad sententiam. h.d.

§. 25. Publicatis igitur attestationibus, non solum *b* ad multitudinem testium respicere Judicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem assistere judicabit, animi sui motum informabit: quod si circa alicujus testis dictum Judicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen revocare poterit. Et generaliter Judex usque ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit, ubicunque aliquid dubitationis *c* inciderit.

Testi statim seipsum corrigenti, non adimitur ob id fides, & potest Judex testem repetere super omissis. h. d.

§. 26. Eum quoque, qui non studiose, sed linguæ lubrico erraverit, & sese confestim correxerit, reprobare Judex non debet: secus autem, si correctioni suæ tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscure deponentem poterit, sed etiamsi a principio super certis capitulis eundem interrogare postulante adversario, vel negligentia, vel calliditate prætermiserit.

Probationes fiunt non solum testibus, sed & instrumentis: & instrumentorum appellatione non large sumpta continentur solum scripturæ, quæ in judicio exhibentur. h.d.

§. 27. At si partes vivæ vocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeo late pateat appellatio, ut hoc nomine etiam testes contineantur, quippe & ipsi causam instruunt, nos tamen in præsenti pro scripturis in judicio exhibendis magis utimur, quæ quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa. h. d.

§. 28. Exhiberi autem *d* in jure poterunt instrumenta, non solum ante attestationum publicationem, sed & postea usque ad diffinitivum sententiæ calculum: antea tamen, quam in causa conclusum fuerit. In causa *e* autem conclusum esse tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renunciatum fuerit.

Scriptura solum publica in judicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. h. d.

§. 29. Non tamen omnis scriptura in judicio producta fidem faciet, sed ita demum *f*, si per manum publicam scripta fuerit, ita ut appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solenniter sumpta, fidem faciunt. h. d.

§. 30. Idem *g* & de exemplis dicendum erit, quæ tamen, si solenniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt auctoritatem. Solenniter autem tunc dicentur sumpta *h*, cum coram Ordinario Judice, vel

a C. 2. §. *testes. vers. patroni. 4. q. 3.* b *c. pen. ext. de test.* c *c. constitutis. in fin. ext. de testib.* d *Clem. 2. de testib.* e *c. cum causam. ext. de testib.* f *c. præsentium. ext. de testib.*

a C. *licet ei 3. extr. de testib.* b *c. in nostra. & c. cum causam. ext. de testib.* c *c. cum clamor. ext. de testib.* d *c. cum dilectus. ext. de fide inst.* e *gl. in d. c. cum dilectus.* f *c. 2. ext. de fid. inst.* g *gl. 2. c. 1. extr. de fid. inst.* h *c. fin. ext. de fid. inst.*

ad

ad hoc ab ipso specialiter delegato præsentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitiata comperit, per publicam personam exempla sumi præcipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, faciunt fidem. h. d.

§. 31. Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum *a*, ad quos pertinent, permissu Judicis ordinarii, in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte præventus ea non perfecerit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non vitiatis, & de vitio non suspectis creditur, & error unius literæ, & rasio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h. d.

§. 32. Exhibebuntur *b* ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quanquam si exceptor literam *c* imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto *d* interleverit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendum probationem potest jusjurandum deferri. hoc dicit.

§. 33. Quod *e* si nec testibus, nec instrumentis intentionem suam actor legitime deduxerit, permittente Judice non plene probationes jusjurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est juramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste afferitur.

Juramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

§. 34. Sed cum sit juramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit *f*: aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes a Judice parti defertur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quod a Judice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex justis causis recusari poterit.

Quæ sint justæ causæ recusandi juramentum. h. d.

§. 35. Sunt autem justæ recusandi causæ, ut puta, si actor plene probaverit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam asserat: & si quæ sunt hujusmodi.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est juramentum, nisi aliter Judex arbitretur. h. d.

§. 36. Sed etsi *g* pro reo præsumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum Judex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum & causæ qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium juramentum est, quod defertur a parte parti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

§. 37. Voluntarium *h*, est quod a parte parti in judicio defertur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferet, & ab eo, cui defertur licite recusari ac referri poterit. Plane *i* si reus famosis actionibus conventus fuerit, hujusmodi jusjurandum agenti re ferri minime permittetur, cum non actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam Judicis. h. d.

§. 38. Judicis inspectione consistunt probationes: ut puta, cum pro terminandis finalibus quæstionibus propriis oculis loca Judex subjicit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cum ex literis Ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis deprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis & prudentibus matronis, vice sua Judex inspici mulierem jubet.

Notorium probatione non indiget. h. d.

§. 39. Sed & si quid notorium fuerit *a*, testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cum talia probationem, vel ordinem judiciarium non requirant.

Judex debet advertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

§. 40. Sed cum multa dicantur notoria *b*, quæ non sunt, prospicere debet Judex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notorii. h. d.

§. 41. Ad notorium prope accedit vehemens suspicio: nam si (exempli gratia) de *c* carnali copula quæratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto jacentem, locis secretis, & ad hoc commodis, & horis electis se vidisse deponant, proculdubio ex suspicionibus tam vehementibus sequutam copulam pronunciari poterit. Plane si de gravi crimine actum fuerit, propter solam suspicionem quanquam vehementem, nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculum cæteris probationibus. Et Judex ex variis debet animum suum instruere. h. d.

§. 42. Fama quoque si de aliquo facto invulgata fuerit, cæteris præsumptionibus non leve, præsertim in quibusdam, præstabit adminiculum, Demum circumspectus Judex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex variis argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. Judicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, nec sententiam prius ferre, quam peractis omnibus nihil habeat in quæstione, quod non proponat.

a C. *pen. ext. de fid. instr.* b c. *inter dilectos. ext. de fide instr.* c c. *Ex parte. ext. d. tit.* d c. *ex literis. d. tit. ext.* e c. *fin. de jurejur.* f gl. 1. c. *fin. ext. de jurejur.* g c. *fin. ext. de jurejur.* h d. c. *fin. in gl. 1. de jurejur.* i c. *fin. in prin. ext. de jurejur.*

TITULUS XV.
DE SENTENTIIS ET RE JUDICATA.

Duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & diffinitiva: & interlocutoria potest revocari ante diffinitivam. hoc dicit.

VIdeamus nunc de Sententiis, & Re judicata. Est autem Sententia nihil aliud, quam controversiæ propositæ a Judicæ rite facta diffinitio. Sententiarum duæ sunt species: aut enim interlocutoriæ sunt, aut diffinitivæ. Interlocutoria est illa, quæ inter principium & finem causæ fertur super his, quæ incidunt, vel emergunt: qualis est cum Judex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitivam sententiam quandoque Judex revocare poterit.

Diffinitiva sententia est, quæ condemnando, vel absolvendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum, Condemno, vel Absolvo, sed sufficit æquipolles. h. d.

§. 2. Diffinitiva vero sententia est diffinitio judicialis, quæ condemnando, vel absolvendo principali controversiæ finem imponit. Diffinitiva *d* enim, quæ nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia Judici denegabitur. Non tamen ut sententia valeat, condemnandi, vel absolvendi verbum necessario continere debebit: sed satis erit, quod verbum æquivalens contineat. Unde rescriptum est, ejus diffinitionem, qui ita se statuere & præcipere pronunciasset, legitimæ sententiæ obtinere firmitatem.

Sententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione: alias non valet, & Episcopus facere potest, quod alius pro se recitet. h. d.

§. 3. Vocatis igitur partibus, loco & tempore congruis, Judex ipse sedens *e* sententiam de rescripti recitatio-

a C. *de manifesta. 2. q. 1.* b c. *tua nos. extr. de cob. Cler. & mul.* b c. *consuluit nos. ext. de appell.* c c. *literis fraternit. ext. de præsumpt.* d c. *ei qui appell. §. diffinitiva. 2. q. 6.* e c. *fin. eod. tit. in 6.*

ne

ne proferet: alias si non Judex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum ediderit, vel stando, non sedendo tulerit, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse, Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex attollit, instar personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus Judicibus sufficit, quod unus recitet sententiam usus plurali numero: secus in actu electionis. h. d.

§. 4. Sed *a* & si plures Judices sint, vel arbitri, si cæteris præsentibus, ac mandantibus per unum tantum sententia recitetur, si plurali numero perlegendo usus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione servetur.

Si duo Judices ordinarii sententias diversas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia pendet ex voluntate delegantis: si vero arbitri, neutra tenet: si vero unus tantum ex pluribus pronunciaverit, nulla erit sententia. h. d.

§. 5. Ex facto *b* dubitatum fuit, duobus Judicibus diversas proferentibus sententias, utra sit habenda potior: in qua specie responsum est, quod si ex jurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta libertatis, dotis, matrimonii. Si vero ex delegata, utraque ex delegantis pendebit arbitrio. Quod si ex compromisso, utraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus *c* Judicibus datis unum tantum ex eis pronunciasse proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, ut nec provocationis remedium necessarium sit futurum.

Judicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet Judex, etiam summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.

§. 6. Sed sive ordinarius sit, sive delegatus Judex, inprimis illud observare debet, ne contra id judicet, quod legibus, aut canonibus proditum sit, alioqui ipso jure sententia non subsistet *d*. In causis quoque, quæ summi Pontificis *e* judicio deciduntur, cum in similibus causis cæteri teneantur judicare, similiter juris ordo, & vigor æquitatis subtiliter observandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & utilitatis dispensative duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra jus constitutionis sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra jus litigatoris. Et quando dicatur lata contra jus constitutionis, vel contra jus litigatoris. h. d.

§. 7. Si tamen sententia non contra jus constitutionis expresse a Judice lata fuerit, sed contra jus litigatoris, cum jure quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicitur autem Judex contra jus constitutionis pronunciasse, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, & testamentum jure feciisse pronunciatur. Contra jus vero litigatoris, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quartum decimum impleviisse, ac per hoc testamentum jure feciisse asseritur.

Qui contra leges & conscientiam, corruptus judicat, varie punitur. h. d.

§. 8. Is autem *f*, qui in gravamen partis alterius in judicio aliquid injuste fecerit per gratiam, vel per sordes, sive ordinarius, sive delegatus sit *f*, ab executione officii per annum suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante divinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, a qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, aliis quoque legum animadversionibus coercebitur: cum dignum sit, ut qui in multis audet offendere, pœnæ etiam multiplici subdatur.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest. h. d.

§. 9. Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius revocari non poterit. Cum enim *a* post decem dierum spatium sententia in auctoritatem rei judicatæ transeat, qui ad provocationis subsidium intra id temporis spatium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione juris velle latæ sententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiæ etiam post decem dies rei judicatæ firmitatem sibi vendicare non valent, veluti cum de matrimonio *b* est quæstio, aut servata sententia salus animæ in discrimen adducitur, & alii plures.

Res inter alios acta aliis præjudicium regulariter non adfert. h. d.

§. 10. De eo quoque admonendi sumus, quod etsi sententia transierit in rem judicatam, præter eos inter quos dicta fuerit, regulariter neminem lædat: si quis tamen *c*, cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, a quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re judicata præjudicium.

TITULUS XVI.
DE EXECUTIONE REI JUDICATÆ.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali vero post quatuor menses: qui terminus potest breviari, & prorogari. h. d.

Si igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multum interesset, utrum super reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spatia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breviorem, sibi id imputare debebit, cum ex voluntate propria juris beneficium contempsisse videatur. Unde postea non audietur appellans, nisi forte adversus eum modus executionis Canonicus excedatur, sive ab ordinario, sive a Judice delegato, sive etiam ab arbitro res judicata fuerit.

Delegatus a Principe potest propriam sententiam intra annum exequi. h. d.

§. 2. Sed *d* si ordinarius ad mandatum Judicis a Principe delegati nolit, aut quibusdam obsistentibus sententiam ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse Judex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiastica sententia coercere, & non solum usque ad quadrimestre tempus, quod ad solvendum debitum a lege reo conceditur, sed usque ad annum integrum ad exequendam sententiam, jurisdictionem exercere poterit.

Judex deputatus super executione sententiæ, admittit exceptionem fraudis seu nullitatis, non ut super ea pronunciet, sed ut negotium ad superiorem, qui judicavit, transmittat. h. d.

§. 3. Quod *e* si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari jubeat, & circa negotium fraus interveniisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quæstiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.

Judex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam injustam. h. d.

§. 4. Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententiæ ordinario demandetur, quæri poterit, an si ipsam injustam esse cognoverit, executioni eam mandare debeat,

a C. *pen. eod. tit. in 6.* b *c. fin. extr. eod. tit.* c *c. ei qui. §. si vero. verf. si plures. 2. q. 6.* d *c. 1. ext. eod. tit.* e *c. in causis. extr. eod. tit.* f *c. 1. eod. tit. in 6.*

a C. *quod ad consultat. §. taliter. extr. eod. tit.* b *c. lator. ext. eod. tit.* c *c. pen. ext. eod. tit.* d *c. significasti nobis. extr. de off. deleg.* e *c. de cætero. ext. de sent. & re jud.*

debeat, an sit ei subsistendum potius? in qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse justam noverit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi a dato Judice impetrare valeat, ut ab hoc onere ipsum liberet: nec enim debet Judicis delegati mandato violenter resistere *a*, sed & apud eundem instare poterit, ut executionem tamdiu differri patiatur, donec Principi rei veritas innotescat.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam a suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, jurisdictio primi delegati est suspensa, quoad executionem. h. d.

§. 5. Sed quid si cum a sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, provocatum fuerit, & literæ post appellationem ad alios Judices emanaverint, an ad mandatum posteriorum Judicum executio sententiæ a prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicus aliis Judicibus appellationis causam ex certa scientia committit, & appellationem videtur recipere, & simul priorum Judicum revocare jurisdictionem. Usque eo igitur sententiæ suspenditur executio, donec appellationis merita plenius discussa fuerint.

Postulatio restitutionis in integrum differt executionem.

§. 6. Dantur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transierit judicatam, differenda nihilominus erit executio: ut puta, si non protelandi causa in integrum restitutio *b* petita fuerit, & alii plures.

TITULUS XVII.
DE APPELLATIONIBUS.

Quid sit Appellatio, & quare inventa. h. d.

Appellandi usus præcipue judicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam deregit. Est autem Appellatio jurisdictionis prioris judicis per superioris invocationem legitime facta suspensio: vel, appellatio est provocatio ad majorem Judicem ratione gravaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extrajudicialis, alia judicialis. Et de jure Canonico etiam extra judicium appellatur, quæ appellatio Provocatio dicitur. h. d.

§. 2. Appellationum duæ sunt species. Aut enim extra judicium appellatur, aut in judicio. Extra judicium appellatur, cum quis ante litis ingressum *c* ab aliquo gravamine appellat, ut puta *d* ab electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet extrajudicialibus actibus, ex quibus se gravatum putet. Licet enim seculares leges *e* non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones, etiam extra judicium passim appellare permittunt: nec solent hujusmodi dici proprie appellationes, sed provocationes.

Appellatio judicialis dividitur in duas species. h. d.

§. 3. Rursus in judicio appellatur, aut ante diffinitivam sententiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, vel alio gravamine provocatur. Postea, ut cum ab ipsa diffinitiva sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies Apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, alias causa censebitur deserta. hoc dicit.

§. 4. Multum autem interest, ab interlocutoria quis provocet, vel alio gravamine, an a diffinitiva: nam *g* primo casu, & causam appellationis in scriptis assignare, & a Judice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spatium debent ab eodem Judice exhiberi, continentes, & appellationis causam, & cur appellatio non sit admissa, vel si appellationi forsan ex superioris reverentia sit delatum. Alioqui *a* si eos intra idem tempus appellans petere prætermittat, appellationi suæ renunciasse putabitur, etiamsi vadat, aut mittat ad appellationem hujusmodi prosequendam.

Ponit tres casus, in quibus ob non petitos Apostolos causa deseritur. h. d.

§. 5. Idem *b* juris est, si Judex, a quo appellatur, certum terminum appellanti ad recipiendos Apostolos assignaverit, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nec eos sibi tradi petat: idem & si Judex appellanti responderit intra juris terminum se daturum, nec intra dictum spatium congruo loco & tempore instanter & sæpius saltem uno contextu petierit, vel sibi oblatos appellans recipere recusaverit.

Tracti & expressi eadem est virtus. h. d.

§. 6. Quod si Judex *c* in termino per eum præfixo ipsos petenti non dederit, aut si dum peterentur, vel intra juris terminum, vel nullo certo termino præfixo, se daturum asseruerit, postea per appellantem congruo loco & tempore, sæpius & instanter, unico etiam contextu requisitus eos exhibere non curaverit, perinde propriam appellationem prosequi appellans poterit, ac si ei expresse fuissent Apostoli denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam Innocentianæ *d*, quam aliarum constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a diffinitiva non est necesse causam inferere. hoc dicit.

§. 7. In appellationibus autem *e* a sententia diffinitiva interponendis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam supradicta diligens observatio per omnia sibi locum vendicat.

In Appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset vera, reputaretur legitima. h. d.

§. 8. Cum autem ex probabili causa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quæ si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognoscet: nec enim sufficit *f* appellanti probare, quod ex causa hujusmodi appellavit, si eam non doceat esse veram, nisi hoc se offerens probaturum non fuisset admissus.

Is qui minus rationabiliter appellavit, condemnatus in expensis ad inferiorem Judicem remittetur, nec potest quis alias causas prosequi, quam expressas. h. d.

§. 9. Quod *g* si Judex minus probabiliter appellatum esse compererit, appellantem ad inferiorem Judicem remittet, & in expensis alteri parti condemnabit, alioqui ipse procedet, nec licebit appellanti alias causas prosequi, quam quas in appellatione sua nominatim expresserit.

Si dicitur ex injusta causa appellatum, Judex ad quem, inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione, ut probabili, incipiat cognoscere de causæ veritate. h. d.

§. 10. Quod si objiciatur *h* non ex legitima causa ante sententiam appellationem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, Judex superior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

§. 11. Sed & si Judex sano usus consilio *i* ab ejus executione destiterit, quod comminando, vel interloquendo in gravamen partis protulit, non obstante, quod ab hujusmodi comminatione, vel interlocutione provocatum

a C. *si quando. extr. de off. del.* b *c. suscitata. ext. de in integ. restit.* c *can. cum sit. §. si vero. extr. eod.* d *c. concertationi. eod. tit. in 6.* e *can. super eo. Clem. secundo. extr. eod.* f *d. cap. cum sit. extr. eod.* g *c. 1. eod. tit. in 6.*

a C. *ab eo. eod. tit. in 6.* b *Cl. 2. eod. tit. in princ.* c *Cl. 2. §. fin. eod. tit.* d *c. 1. eod. tit. in 6.* e *c. 1. vers. is qui. ubi gloss. eod. tit. in 6.* f *c. interposita. in princ. ext. eod.* g *c. cum appellation. eod. tit. in 6.* h *c. Romana. §. quod si objiciatur. eod. tit. in 6.* i *c. cum cessante. ext. eod. tit.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

catum fuerit, ne processus negotii frivolis occasionibus retardetur, in causæ cognitione libere procedere poterit.

Judex a quo, compellere non potest appellantē a gravamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius revocationem audiendam, qua facta in causa procedere poterit, ejus contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset. h. d.

§. 12. Sed *a* videamus, an jus dicenti obtemperare tenearis, a quo propter gravamen, quod tibi illatum asseris, appellaveris, si tibi is ad docendum de gravamine, & si de ipso liquerit, ad ejusdem revocationem audiendam terminum præfixerit: & sane cum id ipsum a Judice perspiciendum sit, nec coram eo de gravamine docere, nec etiam tanquam coram Judice (cum per appellationem ejus suspensa sit jurisdictio) comparere teneberis. Quod si tantum, ut revocationem audias, te vocandum duxerit licet non compareas, ipse tamen in termino gravamen revocaverit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, ut prior Judex cognoscat: sed appellato sunt reficiendæ expensæ, quas is fecit ob appellationem. h. d.

§. 13. Ac veluti in potestate Judicis gravamen revocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere: sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit *b*, cujus adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, ut ad Judicem, a quo provocavit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minime obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, ut in legitimis expensis adversario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnetur.

Ponit quam plures casus, in quibus appellationi non est deferendum. h. d.

§. 14. Non omnis ergo appellatio indistincte recipienda erit: nam sive adeo sit vaga, & generalis, ut incertitudinem afferat, sive quod omisso medio sit interposita, a parte opponatur, causa non devolvetur. Idem juris est si super notorio crimine, vel de quo quis in jure confessus fuit, provocetur: nec enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant a correctione sui Prælati. Nec a Judice seculari sedi Apostolicæ non subdito appellatur ad Papā. Et qui non defert legitimæ appellationi, punitur. h. d.

§. 15. Et ideo nec Regulares, cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra Regularem Prælati sui, vel Capituli disciplinam appellabunt, sed quod sibi pro salute injungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi deferendum erit *c*, cum a seculari Judice, qui temporali sedis Apostolicæ jurisdictioni non subjicitur, ad Apostolicum appellatum fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alioqui is, qui legitimæ appellationi etiam de minima causa interpositæ non detulit, Canonicis pœnis coercendus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conveniri. h. d.

§. 16. Licet autem provocatione Canonice a partibus interjecta, Judicis, a quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitus conquiescat, si *d* tamen is, qui ab ordinario appellavit, super alia causa coram eodem conveniatur, præsertim pro gravi & manifesto crimine, appellationis obtentu, quo minus Canonica censura puniatur, effugere non potest.

Innovata per Judicem post diffinitivam sententiam, a qua appellatum fuit, revocantur statim per Judicem Apostolicum, etiamsi ante appellationem fuerint innovata. h. d.

§. 17. Interposita ergo a diffinitiva sententia appellatione non solum post eam innovata *e* debent per Judicem appellationis penitus, & ante omnia revocari: exceptis tamen casibus, in quibus jura post sententiam prohibent appellare) sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innovari, perinde ac si post appellationem innovata fuissent.

Attentata post appellationem diffinitivam non revocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

§. 18. Illa *a* vero, quæ post appellationem interpositam ante diffinitivam sententiam innovantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi Judex appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium devolutum, inhibeat canonice Judici, a quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim, quicquid post inhibitionem hujusmodi fuerit innovatum, est per appellationis Judicem ante omnia in statum pristinum reducendum, licet eandem causam non esse veram contingat.

Non refert, quid ex æquipollentibus fiat, & facto plus operantur, quam verbo. h. d.

§. 19. Appellasse autem dicetur non solum is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto provocandi propositum declaravit. Unde rescriptum *b* est, eum, in quem post iter ad sedem Apostolicam arreptum excommunicationis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cum plus fit facto, quam verbo provocare. Idem & in eo responsum est *c*, qui licet ex simplicitate forte verbum appellationis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cum molestaretur, Rom. Pontificis protectioni subjecit.

Justus metus excusat adeo, quod non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit. hoc dicit.

§. 20. Is quoque *d*, quem quo minus appellaret, justus metus impedierit, ad appellationis beneficium convolasse reputabitur, dummodo infra tempus, quo licite provocatur coram Judice, a quo appellasse vellet, vel si ipsius copiam habere nequiverit, coram probatis viris contestatione super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare coram majori parte Judicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatæ est facienda. h. d.

§. 21. Quod *e* si a pluribus Judicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorum præsentia simul haberi posset, coram majori parte ipsorum appellare, & Apostolos separatim petere licebit, valebitque hæc appellatio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellatur ignoranti intimatio legitime facienda erit.

Si unus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis, prodest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. hoc dicit.

§. 22. Idem ex contrario *f*, si plures sententia condemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium convolvaverit, istius victoria cæteris quoque suffragabitur, si communi jure juventur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno removeatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. h. d.

§. 23. Jam dubitari poterit, si ex pluribus *g* articulis unis precibus comprehensis in uno tantum contingat appellationem vetari, utrum appellatio taneat, si super aliis provocatum fuerit: & cum delegantis hæc sit intentio,

a C. *si a Judice. eod. tit. in 6.* b c. *interposita. §. ille. ext. eod. tit.* c c. *si duob. §. fin. extr. eod. tit.* d *can. ad hæc. extr. eod. & c. præterea. el. primo, eod. tit.* e c. *non solum. eod. tit. in 6.*

a *D. c. non solum. §. ille. eod. tit. in 6.* b c. *dilecti filii. el. secundo. extr. eod. tit.* c c. *ad audientiam. extr. eod. tit.* c c. *fin. extr. eod.* e *Clem. 1. eod. tit.* f c. *pen. extr. eod. tit.* g c. *secundo requiris. extr. eod. tit.*

ut de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, justitiam suum consequatur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligetur. Unde nihil intererit, utrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: cæterum *a* quoties clausula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minime contingentia, tantum præmissa complectitur, nisi forte & in fine literarum prædicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non tutus partibus assignatur, vel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiamsi sit rescriptum appellatione remota. h. d.

§. 24. Interdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in *b* eo, qui per delegatos Judices in judicium ad locum non totum vocatus fuerit: nisi enim locum idoneum Judices assignent, non erit propterea appellationis remedium intercluſum, quod appellatione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellatione remota commissa fuerit, sententiæ tamen stari non debet, si iniquitatem contineat manifestam.

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta. h. d.

§. 25. Illud tam judiciali appellationi, quam ei, qui extra judicium interponitur, commune est, quod *c* hujusmodi appellationibus annus, & ex justa causa biennium a die appellationis interpositæ indulgetur: quo temporis spatio & prosequi, & finire appellationis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam * appellantis hoc temporis spatium fluxerit, adeo causa deserta censebitur, ut etiamsi appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propterea minus in rem judicatam censebitur transisse sententia, a qua fuerit appellatum.

Ponit casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. hoc dicit.

§. 26. Quamdiu *d* tamen per compromissum, vel alias de partium expresso consensu differtur prosecutio, tempus ad prosequendam appellationem ab homine, vel a jure præfixum minime currit appellanti, nisi forte Judex ex dilatione periculum imminere videns, in illa procedi præciperet.

Tempus datum a jure ad prosequendam appellationem, potest breviari per Judicem ex causa. h. d.

§. 27. Et licet anni, vel bienni spatium appellantibus indulgeatur, poterit tamen Judex a quo, secundum locorum distantiam *e*, personarumque & negotii qualitatem brevis tempus moderari, intra quod si *is*, qui appellavit, causam appellationis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Coget ergo Judex partes appellatione non admissa *f*, ut vel appellationem interpositam prosequantur, vel coram eo juris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet Judex breviare terminum prosequendæ appellationis. h. d.

§. 28. Superior *g* quoque Judex si ex dilatione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellationem prosequente, ut periculum evitetur, occurrere: puta si a sententia lata super confirmatione alicujus electi provocatum fuerit, & utraque pars velit etiam ad annum appellationis prosecutionem differre, potest utique, imo debet is, ad quem appellatum fuit, provide terminum moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellationem datur plus, quam biennium. h. d.

§. 29. Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiam ulterius causam appellationis alicui prosequi concedatur, utputa si quem per impotentiam *a* prosecutionem omisisse constiterit, vel cum Judici ex proprio officio super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminum prosequendæ appellationis breviare, non prorogare. h. d.

§. 30. Pars quoque interdum sibi prosequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cum hoc gratia litium citius expediendarum indultum fuerit, juris terminus a parte præveniri, non prorogari poterit, sicut nec in una causa tertio provocari licebit.

Confirmatio in forma communi non præjudicat appellationi, nec laudum invalidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacifice possessa, facit ut quis non possit conveniri absque mandato sedis Apostolicæ h. d.

§. 31. Postremo sciendum, est quod si sententiam appellatione suspensam, antequam ipsius appellationis causa commissa fuerit, vel laudum contra juris vel compromissi formam latum Apostolico rescripto in forma communi confirmari obtentum fuerit, talis confirmatio nec appellationi præjudicium afferet, nec invalidum laudum ullo firmitatis robore muniet. Nam etiamsi ante latam sententiam litigiosæ rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propterea minus de causa poterit Judex cognoscere, & eam fine debito terminare. Quanquam si rem pacifice quis possedisset, cum inde confirmationem obtinuit, non erit licitum Judici de quæstione postmodum exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit, quod per falsi suggestionem fuerit elicita.

TITULUS XVIII.
DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

Minor & Ecclesia restituuntur adversus sententiam, etiam a sede Apostolica latam. h. d.

ADhuc autem iis, qui appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia *c*, si se prolatione sententiæ graviter læsos conquerantur, & appellandi tempora jam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeo obtinet, ut etiamsi ab Apostolico *c* sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur *d*, Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu gravium necessitatum aliquid ordinavit.

Restituitur Ecclesia adversus quamlibet læsionem, etiam adversus aliam Ecclesiam. h. d.

§. 2. Sed si non sententia, sed vel contractu *e*, vel confessione *f*, vel probationis omissione, vel temporis fluxu *g*, Ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solum contra privatos homines, sed etiam adversus aliam Ecclesiam. *h.*

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, ut dictum spatium prorogetur. h. d.

§. 3. Sed si *i* sive sententia, sive contractu, vel aliter se læsam prætendat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti postulet, & si quadriennii spatium a die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi prævaricationis, vel manifestæ

fraudis

a *C. inquisitioni tuæ. extr. eod tit.* b *can. ex parte tua. el. primo. extr. eod. tit.* c *can. cum sit Romana. extr. eod. tit. can. & qui. 2. quæst. 6.* * *Clem. pen. de appellat.* d *Clem. quamdiu. eod. tit.* e *can. cum sit Romana. extr. eod. tit.* f *c. ad hæc. el. 3. extr. eod.* g *c. oblata. §. superior. extr. eod.*

a *Cap. ex ratione. extr. eod.* b *c. 1. cap. ex literis. & c. seq. extr. eod.* c *c. tum ex lit. eod. tit. extr.* d *d. c. tum ex lit. §. nos. vers. præsertim.* e *c. 1. extr. eod.* f *c. 2. eod. tit. in 6.* g *Clem. unic. eod. tit.* h *c. auditis. extravag. eod. tit.* i *can. 1. eod. tit.*

fraudis probetur, ſuper hoc interveniſſe commentum, aut alia cauſa ſubſit, quæ Judicem ad hoc beneficium concedendum novere debeat. Et *a* ſi tempore læſa aſſeratur, non fiet reſtitutio, niſi ad tantum temporis, in quantum ſe læſam eſſe legitime probaverit.

Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius, etiam in alio judicio, niſi duobus caſibus hic contentis. h. d.

§. 4. Quod ſi ſemel *b* reſtitutio in integrum in alio judicio denegata fuerit, præterquam ad appellationem omiſſam, non erit eidem amplius concedenda, niſi novis defenſionibus ad hujuſmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando poſſunt de reſtitutione in integrum congoſcere. h. d.

§. 5. Hujuſmodi *c* vero reſtitutionum cauſæ ſolum coram Judicibus ordinariis adminiſtrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: ſive hoc ipſis delegatis ſpecialiter demandatum fuerit, ſive commiſſo eis negotio, hujuſmodi quæſtionem incidere contingat. Delegati vero ab Ordinariis, qui adminiſtrationem non habent, ſed tantummodo judicandi facultatem, ſive arbitri, de his cauſis cognoſcere nequeunt, niſi coram eis incidenter motæ fuerint.

Per querelam & ſupplicationem retractatur ſententia. Et ſub qua forma ſupplicatio porrigatur. h. d.

§. 6. Per ſupplicationem *a* quoque Principi porrectam, aut per querelam appellationis remedio deſtitutis ſubveniri ſolet. Erit autem ſupplicatio intra decem dies poſt ſententiam offerenda: quo ſubſecuto ſententia non aliter executioni mandabitur, quam ſi victrix pars idoneam fidejuſſionem præbuerit, tantum reſtituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſententia reſolvatur. Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur, executio ſententiæ ſine fidejuſſione procedet, retractationis jure illi ſervando, qui ſe gravatum putaverit, ut intra biennium ſupplicare valeat.

a *Clem. unic. eod. tit.* b *c. fin. eod. tit. extr.* c *c. pen. extr. eod. tit.*

a *Gl. in verſ. ſupplicavit. c. ex literis. extrav. eod. tit.*

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS, ET INQUISITIONIBUS.

Criminalia Judicia non habent aliquid ſimile cum Civilibus. Et inſtituuntur per Accuſationem, Denunciationem, & Inquiſitionem. Et Accuſationem inſcriptio, Denunciationem charitativa monitio præcedere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA Judicia nihil ferme ſimile habent cum cæteris Judiciis, de quibus proxime locuti ſumus: magnaque diverſitas eorum eſt, & in inſtituendis, & in exercendis. Inſtituuntur autem aut per Accuſationem, aut per Denunciationem, aut per Inquiſitionem. Per Accuſationem, cum ſolenni præcedente inſcriptione *a* per Accuſatorem Rei crimen ad Judicem defertur. Per Denunciationem, ut cum nulla præcedente inſcriptione, ſed tantum charitativa monitione ad Judicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum accuſationis crimen objicitur, eſt inſcriptio neceſſaria, non cum inmodum Denunciationis: quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad correctionem eſt denunciatio facienda.

Accuſator non probans objectum crimen, tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgaverit; & interim dum purgat, eſt ſuſpendendus. h. d.

§. 2. Accuſator igitur, ſi legitimis deſtitutus ſit probationibus, eam pœnam *a* debet incurrere, quam ſi probaſſet, reus ſuſtinere debebat. Denuncians vero licet ad talionem non teneatur, ſi tamen *b* in probatione deficiat, donec ſuam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio ſuſpendendus erit: ut cæteri ſimili pœna perterriti ad aliorum infamiam facile non proſiliant.

Ponit, quando procedendum ſit per inquiſitionem. hoc dicit.

a *Canon. qui crimen. 2. quæſt. 8. & c. ſuper his. in princ. extr. eod. tit.*

a *Can. qui non probare. 2. quæſt. 3. & can. qui crimen. 2. quæſt. 8.* b *c. 2. extr. de calum.*

§. 3. Per inquisitionem criminale judicium instituitur, cum præcedente diffamatione *a*, ac quasi denunciante fama, de crimine Judex inquirit. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit objectio: ut sicut accusationem legitima præcedere debet inscriptio, & *b* denunciationem charitativa monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio *c* præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam ex prætextu revocare, quod non præcesserit fama inquisitionem. h. d.

§. 4. Si quis *d* tamen, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo prætextu confessionem suam impugnare contendet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si Judex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. h. d.

§. 5. Idem etiam erit *e*, si is, cui contra te commissa super certis criminibus fuerit inquisitio, te præsente, nec quicquam super hoc excipiente, infamiæ inquisitione omissa ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum hujusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poterit.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h. d.

§. 6. Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, ut puta *f*, cum quid objicitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.

Non est necessaria inscriptio, si crimen objiciatur, ut quis ab officii vel beneficii assecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

§. 7. Sed *g* an, si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officii, vel beneficii assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem objiciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promovendum quidem impedit, non tamen jam promotum dejicit. Post confirmationem vero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento dejicit, ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium Judicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens adstringendus.

TITULUS II.

DE DUPLICI PURGATIONE.

Quid sit Purgatio & quotuplex. Et quod vulgaris purgatio est penitus improbata. h. d.

COntingit etiam interdum, ut licet adversus criminosum nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione convictus, ita tamen alicujus criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quod super manifesta fere nota eidem purgatio sit indicenda. Est autem Purgatio, demonstratio innocentiæ super objecto crimine. Purgationis duæ sunt species *b*, Vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel invenit, vel sequitur: ut, cum aquæ frigidæ, vel candentis ferri, vel singularis certaminis quis subit judicium: quæ cum Deus in ea tentari videatur, merito jussa est sacris Canonibus exulare: licet enim quosdam singulare certamen iniisse divina prodat historia, nunquam tamen ut id pro lege teneatur, divina sanxit auctoritas.

Quæ sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores. h. d.

§. 2. Canonica purgatio dicitur, quæ sacris Canonibus est comprobata: ut cum *a* de crimine infamatus, jurat se non esse tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem a crimine immunem, & verum credere illum juraſſe, ipsa quoque jurejurando firmat. Erunt autem compurgatores hujusmodi honestatis & opinionis, ut verisimile sit, eos amores, vel odio, vel obtentu pecuniæ non dejerare: necesse etiam est, ut ejus, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro convicto. Et super notorio non est indicenda purgatio. h. d.

§. 3. Quicunque *b* vero in Canonica purgatione defecerint, perinde puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime convicti, vel confessi fuissent nisi tamen aliud judicantis æquitas statuendum duxerit. Plane super notorio *c* nulli erit indicenda purgatio, sed tantum condemnationis promulganda sententia: cum patrati sceleris evidentia, neque accusatoris clamore indigeat.

Criminum quædam solum Deum lædunt, quædam etiam homines. h. d.

§. 4. Criminum autem quædam divinæ majestatis læsionem continent: quædam vero & hominibus damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc ferme habentur, simonia, hæresis, schisma, apostasia, sortilegium, maledicentia, sacrilegium. Hominibus vero læsionem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, usura, falsum, injuriæ: de quibus distinctius, sed tamen breviter videamus.

TITULUS III.

DE SIMONIA.

Quid sit Simonia, & unde dicta. hoc dicit.

SImonia *d* nihil aliud est, quam studiosa voluntas, sive cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem a Simone mago, quis primus hujus detestandi sceleris auctor fuit.

Simonia aut est simplex conventionalis, aut realis. Et realis subdividitur in realem conventionalem, & realem mentalem. hoc dicit.

§. 2. Simoniæ duplex est species. Nam aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de dando in posterum tractatus interceſſerit, & conventio. Mentalis est, cum nullum quidem interceſſit factum *e*, sed sola pravas dantis, aut recipientis mens & intentio concurrit: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cujuscunque muneris receptione Simonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur, quicquid homines habent in terra. hoc dicit.

§. 3. Contrahitur *f* autem Simonia, non modo cum pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacite vel expresse conventum fuerit: verum etiam cum dans a lingua, vel obsequio recipientis minus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro divinis rebus non solum pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam ali-

a C. *qualiter & quando.* el. extr. eod. b c. 2. extr. eod. c c. *inquisitionis.* §. *tertia.* verſ. *ad hæc extr. eod.* d c. 1. eod. tit. in 6. e c. *fin.* eod. tit. in 6. f c. *super his.* §. *cum aut.* extr. eod. tit. g d. c. *super his.* §. *cum autem.* extr. eod. tit. h gl. *rub.* extr. *de purg. vulg.*

a *Cap. quotiens.* extr. *de purg. can. & can. mennam.* eod. tit. b c. *cum lex. ubi gl. & c. inter solicitudines.* extr. *de purg. can.* c c. *pen.* extr. *dict. tit.* d gl. 1. *in ſum.* 1. *q.* 1. e extr. *com.* 2. eod. tit. f gl. *in ſum.* 1. *q.* 1.

quam

quam requirit. Et ſicut pro manus impoſitione non debet Epiſcopus *a*, ita nec miniſter, nec notarius, in ordinatione, pro voce vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam vero hoc loco accipiemus, quicquid homines habent: hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui, quicquid ferme habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo ſimonia, cum quis ſacra quodammodo in commercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur ſimonia. hoc dicit.

§. 4. Sed *b* & tunc quoque ſimonia committi dicitur, cum quid pro perſonis Eccleſiaſticis deducendis, in ſedem, vel Sacerdotibus inſtituendis, aut ſepeliendis mortuis, ſeu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione præmia largitur, quia per electionem pervenitur ad conſecrationem, perinde ſimoniacus habebitur, ac ſi pro conſecratione munera dediſſet.

Simoniace dicitur quis electus, etiamſi quid ignorante eo datum fuerit, vel promiſſum. h. d.

§. 5. Nec diſtinguemus *c*, ſciente, an ignorante eo, qui promiſſionis, vel dationis alicujus interventu poſtmodum electus, fuit, promiſſum quid, vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore dationis, vel promiſſionis conſcius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum electo ſimoniace, licet ignoranter, ſed bene ſuper aſſervatione beneficii ſimplicis, prævia tamen reſignatione. h. d.

§. 6. Sed videamus, an poſt reprobatam electionem cum eo ſuper prælatione, ad quam quis ſic electus fuerit, poſſit Epiſcopus diſpenſare, & conſtitutum eſt, non poſſe: quamvis *d* circa eum, qui per ſimoniacam pravitatem ſimplex beneficium recipit, poſt liberam reſignationem Epiſcopi diſpenſatio toleretur.

Datum in diſpendium eligendi, vel illo etiam reclamante, non facit electionem ſimoniacam. h. d.

§. 7. Plane ſi conſtet eos, qui quid dederint, vel promiſerint *e*, quod per fraudem in diſpendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipſo non modo ignorante, ſed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, ſecuta electio minime reprobanda erit: alioquin contingeret, quod factum inſidias inimico parantis innocenti damnoſum exiſteret, & vir malus de fraude ſua commodum reportaret.

Simoniace ordinans cum ſuo ordinato & Clerico mediatore eſt deponendus, Laicus vero mediator excommunicatur. h. d.

§. 8. Ac veluti variis modis ſimoniaca labes committitur, ſic etiam variis pœnis ſimoniacos percelli, admonendi ſumus. Nam ſi quis, ut ordinetur, pecuniam Epiſcopo obtulerit *f*, ut qui turpiſſimi lucri commodo ſancti Spiritus gratiam vendere *g* tentaverit, amiſſionis proprii gradus periculo ſubjacebit: & qui ordinatus eſt, a dignitate, quam pecuniis acquiſivit, erit prorſus alienus. Si quis vero *h* tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, ſiquidem Clericus, erit a proprio gradu dejiciendus: ſi vero Laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a ſimoniaco non ſimoniace, & ſimoniace non ſimoniacus ordinem conferens, non ſunt deponendi. h. d.

§. 9. Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excuſat violentia, ſed ſimoniaci ſimoniace ordinati, vel ordinatores exiſtunt. Cæterum ſi quis a ſimoniaco quidem, non tamen ſimoniace, ordinem ſuſceperit, aut ſimoniace non ſimoniacus ordinem contulerit, miſericorditer in Eccleſia ſuſtinendi erunt: hos enim facit ſimoniacos, non reatus criminis, ſed ordinatio, vel ſuſceptio ſimoniaci.

Beneficium conſecutus ſimoniace per accuſationem convictus privatur beneficio, & deponitur: per inquiſitionem vero privatur quidem beneficio, ſed poſt peractam pœnitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. h. d.

§. 10. Quod *a* ſi non ordinem, quis, ſed beneficium Eccleſiaſticum data pecunia conſecutus fuerit, multum intereſt, per accuſationem, an per inquiſitionem quis convictus fuerit. Primo enim caſu non ſolum Eccleſia privandus, verum etiam honore Sacerdotii Presbyter ſpoliandus erit: poſteriore vero, poſtquam ab Eccleſia, quam ſibi per pecuniam comparaverat, amotus fuerit, & injunctam pœnitentiam egerit, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare permittendus erit.

Cum parvulis, qui cupiditate parentum Eccleſias ſunt conſecuti, poſt liberam reſignationem poteſt diſpenſari. h. d.

§. 11. Quinimo *b* qui parvuli parentum cupiditate Eccleſias per pecuniam ſunt conſecuti, ob paternum factum non modo a ſacris ordinibus non ſunt removendi, verum etiam poſtquam eas omnino dimiſerint, ſi Canonice in eiſdem vivere voluerint, pro magna miſericordia ſuſtineri poterunt.

Idem juris eſſe de acceſſorio, quod de principali. h. d.

§. 12. Nec objiciat quis, non conſecrationes emiſſe ſe, ſed quæ ex conſecratione proveniant. Nam ſicut anima ſine corpore corporaliter vivere non poteſt, ſic corporalis Eccleſia, vel dignitas, & ordo Eccleſiaſticus ſine rebus corporalibus parum proficiet. Quiſquis igitur eorum alterum vendit, ſine quo alterum haberi non contingit, neutrum invenditum reliquiſſe intelligitur.

Quilibet admittitur ad accuſandum ſimoniacum. Et ſolus ſimoniacus inter peccatores Miſſam non celebrat. h. d.

§. 13. Hujus autem criminis tanta eſt labes *c*, ut etiam ſervi adverſus dominos, & quilibet criminoſi admittantur, ad accuſationem. Item omnis peccator Miſſam celebrare poteſt, præterquam ſimoniacus: quem adeo quilibet, ut ab ordine male accepto removeatur, accuſare poteſt, ut nec meretrix excludatur.

Oblatum ſponte, vel datum gratia redimendæ moleſtiæ ſuper jure quæſito indebitæ illatæ, non inducit ſimoniam. h. d.

§. 14. Sciendum tamen eſt, non datione qualibet, aut receptione Simoniam contrahi: nam ſi quid ſponte, pure *d*, ſine pacto, & conventione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatum, id ſine ſcrupulo ſimoniacæ pravitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, ſi quid non ſponte quis dederit, ſed ut indebite illatam moleſtationem ſuper quæſito jure redimat, dare coactus fuerit.

Puniuntur Prælati committentes vices ſuas ſub annuo cenſu. hoc dicit.

§. 15. Demum ſciendum eſt tam Lateranenſi, quam Turonenſi Concilio ſtatuente, Canonicæ diſtrictioni Prælatos eos ſubjacere, qui vices ſuas *e*, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedunt: quia dum Sacerdotium ſub hujuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur.

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h. d.

§. 16. Pro docendi *f* quoque licentia concedenda nullus cujuſque conſuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui ſecus fecerit, ab Eccleſiaſtico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, ut in Eccleſia fructus ſui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Eccleſiaſticum profectum nititur impedire.

---

a *Can.* 1. *extr. eod. tit.* b *cap. non ſatis. & cap. ſeq. extr. eod. tit.* c *cap. nobis fuit ext. eod. tit.* d *c. pen. ext. de elect.* e *cap. nobis fuit. ext. eod. tit.* f *can. ſi quis.* 1. *q.* 1. g *can. quando Epiſcopus. §. quod ſi aliter.* 24. *diſt.* h *can. ſi quis Epiſcopus.* 1. *q.* 1.

a *Can. dilectus. ubi etiam gl. in verſ. amatos. eod. tit. extr.* b *c. ſicut tuis. §. quamvis. extr. eod.* c *c. tanta. extr. eod. tit.* d *c. tua nos. §. ſi vero. extr. eod. tit.* e *can.* 1. 2. *& ſeq. extr. ne Prælat. vic. ſuas.* f *can.* 2. *& per totum tit. extr. de magiſt.*

TITU-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

TITULUS IV.
DE HÆRETICIS ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. hoc dicit.

HÆretici sunt, qui vanæ gloriæ, principatusque sui causa falsas opiniones gignunt, vel sequuntur, Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesiæ, per inobedientiam separant. Licet autem inter hos a principio quædam videatur esse diversitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, ut ab Ecclesia recte recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

§. 2. Utrumque *a* vero crimen atrocissime Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam Schismaticos excommunicationis sententia Canones insectantur: & si nec sic resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum sive beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Hæretici nisi hæresim abjuraverint, omni Ecclesiastica prærogativa nudati traduntur seculari curiæ puniendi. h. d.

§. 3. In hæresi *b* autem deprehensi, præter perpetui vinculum anathematis, si Clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prærogativa spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudari, secularis relinquentur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, & errorem suum publice abjurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici vero, nisi (prout dictum est) abjurata hæresi & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis Judicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur. h. d.

§. 4. Bona quoque *c* damnatorum, propter hæresim ipso jure, & omni spe potiundæ hæreditatis filiis adempta, confiscata intelligentur: aut si Clerici fuerint, Ecclesiis, a quibus stipendia re eperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit, antequam super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h. d.

§. 5. Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, uxorum Catholicarum dotes *d* confiscari non debent, nisi forte cum viris matrimonia contraxerint, quos hæreticos esse sciebant.

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscantur. h. d.

§. 6. Post mortem *e* quoque ob sceleris immanitatem hæreticos pœna prosequitur: ideoque & si criminoso vivente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante absolvuntur, quam propriis manibus exhumaverint. h. d.

§. 7. Ecclesiastica *f* quoque sepultura usque adeo carere debent, ut si qui eosdem credentes, aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subjacere debeant, nec ante absolutionis mercantur beneficium, quam propriis manibus hujusmodi corpora extumulent, & projiciat: locus autem ille perpetuo carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primum, non possunt habere beneficiu Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. h. d.

§. 8. Sed *a* & eorum filii ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi non erunt: quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam vero usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones reis læsæ majestatis capite punitis, & bonis confiscatis, eorum filiis vita solummodo ex misericordia conservetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? cum longe sit gravius æternam, quam temporalem lædere majestatem. Hoc *b* tamen intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ unitati reincorporatos esse constiterit.

Qui receperunt pœnitentiam Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abjurationem vero relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari: eis tamen non negatur sacramentum pœnitentiæ. h. d.

§. 9. Sed videamus, qui & quando incorporari debeant: & constat eos, qui pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptaverint, eamque vel perfecerint, vel humiliter prosecutioni ejus insistant, recipiendos esse. Idem juris est, si pœnitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxii ad eam recipiendam parati fuerint. Quod si qui post *c* abjurationem erroris, vel postquam se propriis Antistitis examinatione purgaverint, in abjuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari judicio sine ulla penitus audientia relinquendi erunt: licet si postmodum pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ deneganda.

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

§. 10. Relapsi autem intelligendi sunt, non solum ii, quorum ante abjurationem crimen plene probatum fuerit, verum etiam *d* ii, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti semel hæresim in judicio abjuraverint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Plane si ex modica & levi suspicione semel quis abjuraverit, reincidens, quanquam ex hoc sit gravius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abjuraverit in uno articulo, si post fit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.

§. 11. Is vero *e*, qui in una hæresis specie, vel secta commisit, aut in uno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento erravit, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abjuravit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, ut relapsus in hæresim, judicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione inforduerint, condemnantur tanquam hæretici. h. d.

§. 12. Qui *f* vero inventi fuerint sola suspicione notabiles, ob eam quantumvis vehementem de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & usque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione perstiterint, velut hæretici condemnabuntur.

a C. 1. & per totum tit. de schism. in 6. b c. ad abolendam. & c. excommunicamus. §. 1. ext. eod. tit. de hær. c c. cũ secundũ. eod. tit. in 6. d c. decrevit. de hær. in 6. e c. accusatus. §. pen. eod. tit. in 6. f c. 2. in princ. eod. tit. in 6.

a C. statutum. eod. tit. in 6. b d. c. statutum §. hoc. c c. super. eod. tit. in fin. d c. accusatus, in princ. eod. tit. in 6. e d. c. accusatus. §. 1. eod. tit. in 6. f c. cum contumacia. eod. t. in 6.

Plura

Plura ſpecialiter inducta ſunt in cauſa hæreticorum, & proceſſu contra eos. h. d.

§. 13. Plura *a* quoque ad hoc atrociſſimum crimen vindicandum ſpecialiter & præter ordinarias Juris regulas inducta ſunt, tam circa judicium & proceſſum inſtituendum, & teſtium depoſitiones, & carcerum cuſtodiam, & immutationis pœnam: quam etiam contra fautores, redeptatores & defenſores eorum, ut clare ex lectione ſecrarum conſtitutionum apparere poteſt.

Apoſtatæ qui ſint, & quotuplex Apoſtaſia: & qua pœna puniantur Apoſtatæ. h. d.

Et eſt tertia pars principalis hujus tituli.

§. 14. Apoſtatæ ſunt, qui a ſtatu fidei, obedientiæ vel religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerarie recedunt. Apoſtaſiæ *b* triplex eſt ſpecies: alia enim eſt perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apoſtaſia perfidiæ eſt, cum qui a fide recedunt: ut puta, cum Chriſtiani effecti in Chriſti fide prævaricantur *c*, & ad Judaicos, vel alios deteſtabiles ritus ſe convertunt. Apoſtaſia inobedientiæ eſt *d*, cum quis præceptum ſuperioris ſui ſponte tranſgreditur, ſive patrum regulis, vel conſtitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apoſtaſia eſt, cum quis ab ordine ſuo *e*, ſive aſſumptæ religionis recedit. Apoſtatas autem ſacri Canones tam inter infames *f* deputant, quam etiam excommunicationis & aliarum pœnarum vinculis innodandos eſſe præcipiunt.

TITULUS V.
DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.

Inquiſitor hæreticæ pravitatis non poteſt procedere contra ſortilegos, niſi ſortilegium expreſſe contineat hæreſim.

SCiendum eſt, hæreticæ peſtis inquiſitores de divinationibus, & ſortilegiis, niſi hæreſim ſaperent manifeſte, ſeſe intromittere non debere, nec talia exercentes poſſe punire, ſed eos ſuis debere Judicibus puniendos relinquere, cum negotium fidei, quod ſumme privilegiatum eſſe convenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui ſint ſortilegi: & quod ab Eccleſia ſint omnino ejiciendi. h. d.

§. 2. Sunt autem *g* ſortilegi, qui prætextu religionis per quaſdam ſortes divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione facta, futura promittunt. Ariolorum *h* igitur, aruſpicum, incantatorum, & omnium ſortilegorum artes, cum ſint ex quadam peſtifera ſocietate dæmonum atque hominum quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt ab Eccleſia eliminandæ, & ſuperſtitioſi artifices, niſi per pœnitentiam reſipiſcant, perpetuo anathemate feriendi: & ſi Clerici ſint, degradandi.

Si blaſphemus injunctam ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & mortuus Eccleſiaſtica carebit ſepultura. h. d.

§. 3. Diverſa eſt pœna maledicorum *i*: nam ſi quis in Deum, vel aliquem ſanctorum linguam in blaſphemiam publice relaxare auſus fuerit, pœnæ, juxta Gregorianæ Conſtitutionis tenorem, ſubdendus erit: quam ſi recipere, & pœnitentiam peragere recuſaverit, & Eccleſiæ eidem interdicetur ingreſſus, & in obitu Eccleſiaſtica carebit ſepultura.

Sacrilegi variis pœnis puniuntur. h. d.

§. 4. Similibus interdumque acrioribus urgentur pœnis, qui in ſacrilegii crimen incidunt, & Eccleſias incendere & violare minime verentur: nam pro modo ſceleris admiſſi, facinoriſque perpetrati, niſi plene ſatisfeceriſt, aut de ſatisfaciendo plenam ſecuritatem exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium ſacrilego penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depoſitionis animadverſione coercetur: aliquando etiam pecuniaria pœna mulctabitur.

Conſentientes ſacrilegis, & Sacerdotes ipſis pœnitentiam dantes, vel ſepulturæ eorum intervententes, vel ab eis eleemoſynas recipientes, pari pœna cum eis puniuntur. h. d.

§. 5. Nec ſolum talibus pœnis illi plectendi erunt, qui ſacrilegium admiſerint, ſed etiam conſentientes eis. Presbyteri quoque, vel Clerici, qui in vita, vel morte ſacrilegis pœnitentias dare, aut ſepulturæ intereſſe, vel eorum eleemoſynas accipere auſi fuerit, ſive rapinæ participes inventi fuerint, Eccleſiaſtico beneficio privati ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam perſonarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

§. 6. Sacrilegium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, quam perſonarum. Rerum *a*, ut cum quis ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel non ſacrum de ſacro aufert. Sed & ſi non de ſacro aliquid ablatum fuerit, ſed intra certos paſſus, qui in circuitu Eccleſiæ ſunt, adhuc ſacrilegium committi dicitur.

Ratione perſonarum committitur ſacrilegium, cum quis Clericum percutit, vel cum Monſali rem habet. h. d.

§. 7. Perſonarum ratione ſacrilegium perpetratur, cum quis in Clericum, vel Monachum violentas & impias manus *b* injicit: vel cum perſonæ Deo dicatæ per coitum appetuntur: de quibus infra ſuo loco latius dicturi ſumus.

TITULUS VI.
DE FURTIS.

Furti nomine omnis illicita uſurpatio continetur: & fures promoveri non poſſunt, imo promoti, deponuntur, & ſi ſint incorrigibiles, debent excommunicari, & ſi occiſi fuerint in furto, non eſt pro eis orandum, niſi ante mortem ſint confeſſi. hoc dicit.

FUrti quidem nomine omnis illicita uſurpatio alienæ rei concluditur: ſed nunc de iis tantum agimus, quæ ſpeciali nomine deſtituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non ſolum ſeculares leges, verum etiam Canones acriter infectantur: nam nec ad ſacros ordines promoveri, niſi ſecundum ea, quæ ſupra primo libro diximus, & promoti ab iiſdem dejici, & ſi depoſiti incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum poteſtati ſeculari tradi debent. Et ſi *c*, dum furtum committitur, occiſi fuerit, pro eis minime orandum erit: quanquam ſi comprehenſi, aut vulnerati confeſſi fuerint, communio eis non ſit deneganda.

Furtum committentes ob neceſſitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum ſunt conſcii. h. d.

§. 2. Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla neceſſitate adacti, furtum commiſerunt. Cæterum ſi quis propter neceſſitatem *d* cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pœna puniendus erit. Nec fures ſolum ſupra dictis pœnis tenentur, ſed ii quoque *e*, qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furtorum conſcii fures quærentibus poſſeſſoribus non indicant.

a *In 6. & Cl.* b *gl. 1. c. 1. extr. de Apoſtat.* c *can. non poteſt. 2. q. 7.* d *c. 2. & c. illud. extr. de major. & obed.* e *can. fin. diſt. 50. & c. 1. ext. de Apoſt.* f *can. infames. 6. q. 1. gl. in c. 1. de temp. ord. in 6.* g *can. 1. 26. q. 1.* h *extr. de ſortileg. & 26. q. 1, 2, 3, 4, & 5.* i *c. 2. ext. de maled.*

a *C. quiſquis. §. ſacrilegium. 17. q. 4.* b *c. ſi quis contumax. §. ſacrilegium. 17. q. 4.* c *c. 2. ext. eod.* d *c. ſi quis propter. ext. eod.* e *c. qui cum fure. eod. tit. ext.*

TITU-

TITULUS VII.
DE USURIS.

Usura quid sit, & unde dicta: & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recusset fructus in sortem computare, usuras committit. h. d.

USura est, quicquid ultra sortem mutuatam percipitur: dicta ab usu, quia scilicet pro usu pecuniæ recipitur. Unde *a* & si quis pignoris obtentu rei alicujus nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expensis de fructibus jam perceperit, si eandem debitori restituere recusset, & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio usurarum committitur crimen.

Pœnæ usuariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiasticæ sepulturæ amissio. h. d.

§. 2. Multiplicibus autem pœnis sacri Canones usurarios insequuntur: nam præter inustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem *b* admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si Clerici fuerint *c*, tam officii, quam beneficii Ecclesiasti periculum patientur. Nullus quoque sub pœnis Gregoriana *d* constitutione comprehensis, manifestis usurariis aut locabit domos, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

Licet quis de usuris satisfieri mandet per hæredem, non tamen est tradendus Ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum: & contra faciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta usuraviorum non valent. h. d.

§. 3. Et id adeo obtinet, ut *e* etiamsi morituri in ultima voluntate de usuris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicunque vero manifestos usurarios contra prædictæ sanctionis formam tumulare ausi fuerint, pœnæ Lateranensis Concilii contra usurarios promulgatæ subjiciendi erunt. Testamenta *f* quoque ab eisdem facta, aliter quam secundum dictæ constitutionis formam non valebunt, sed ipso jure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restitui possint usuræ, erogandæ sunt in pauperes: & paupertas excusat a restitutione. h. d.

§. 4. Nec quicquam *g* proficiet, quod quis pro captivis redimendis, vel eleemosynis dandis sese usuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro vita alterius nec mentiri quidem, nedum rapere liceat. Plane si nec ii, a quibus quis usuras extorserit, nec illorum sunt hæredes superstites, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas evidenter excuset.

Non solum fœneratores, sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione. h. d.

§. 5. Nec is tantum Ecclesiastica districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui fœneratus, verum etiam *h* filii, & quicunque extranei hæredes, qui omnes super usuris conventi nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendum erit.

Judex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicationis, tam ne usuras exigat, quam ut exactas restituat, non obstante juramento præstito de non repetendis usuris. h. d.

§. 6. Sed & siquis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis fœneratori juraverit *i*, adhuc Judex usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactione & jus ramentum remittant, quam etiam, ut exactas restituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reportare.

Judæi satisfacere debent de immoderato gravamine Christianis, alias excommunicantur modo quo possunt. h. d.

§. 7. Judæi *a* quoque, si a Christianis quocunque prætextu graves immoderatasve usuras extorserint, & per seculares Principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato gravamine competenter satisfecerint, ab universis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam eis omnimoda communio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h.d.

§. 8. Sunt tamen casus, in quibus aliquid ultra sortem absque vitio usurarum licite recipitur: ut puta, si Clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens, prætextu pignoris de manu Laici illud acceperit: nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem, si terra non sit beneficii alicujus Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus jure dominii directi pertinere noscatur. Idem *b*, si possessiones pro non numerata dote genero a socero pignori obligatæ fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratarum possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est usurarius rem emens minus justo pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus vel minus est res valitura, vel aliter dubius eventus usurarum suspicionem removet. h. d.

§. 9. Ille *c* quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi granis vini vel olei mensuræ reddantur; ex hoc usurarius censeri non debet: quia licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus, solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur.

Usurarius est, qui a debitore recipit aliquid ultra sortem, etiamsi suscipiat in se periculum. h. d.

§. 10. Aliud tamen juris est, si quis naviganti *d*, vel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatem mutuatur, & ex eo, quod in se mutuans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat, convenit: nam hic usurarius reputandus erit.

TITULUS VIII.
DE ADULTERIIS, ET ALIIS CONJUNCTIONIBUS ILLICITIS.

Adulterii appellatio est generalis: proprie tamen in nuptam committitur: & quæ sit adulteris pœna. h. d.

ADulterii generalis est appellatio: continet enim non modo alieni tori e violationem, sed omnem prope illicitam fornicationem. Proprie tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in Laico excommunicatio: in Clerico, depositio, vel in utroque certæ pœnitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incestus, Sodomiæ, & rei habitæ cum brutis. h. d.

§. 2. Eadem vel etiam pro Judicis arbitrio major, aut minor, eos manet pœna, qui incestum commiserunt: ut puta, cum qui contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhærent: aut si cum illa, quam quis de sacro fonte susceperit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra naturam *f* more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuerit.

---

a C. 1. 2. & c. *conquestus. extrav. eod. tit.* b c. *quia in. extr. eod.* c c. *præterea. eod. tit. ext.* d c. 1. & *seq. eod. tit. in 6.* e c. 2. *eod. tit. in 6.* f d. c. 2. *in fin.* g c. *super eo. gl. ext. eod.* h c. *tua nos. ext. eod. tit.* i c. *tua dudum. ext. eod.*

a C. *post miserabilem, cum seq. ext. eod. tit.* b c. *salubriter. extr. eod.* c c. *fin.* §. *ille. ext. eod. tit.* d c. *fin. in princ. extr. eod.* e *can.* 2. §. *adulterium*, 36. *q.* 1. f c. *Clerici. extr. de excess. prælat.*

Quæ

Quæ pœna sit ſtuprantis mulierem honeſte viventem, & virginem defloratis. h. d.

§. 3. Quod ſi quis ſtuprum admiſerit, multum interit, utrum cum muliere honeſte vivente rem habuerit, an virginem defloraverit. Primo enim caſu ſtupratur pœnitentiæ ſubditus, pecuniaria etiam pœna coercendus erit: poſteriore vero *a* dotata virgine eandem patre conſentiente habebit uxorem: ſi vero pater virginis dare noluerit, aut ſtuprator eam uxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere conſueverunt. Quod ſi conſentiente patre ſtuprator ipſe corruptam virginem in uxorem ducere renuerit, corporaliter caſtigatus excommunicatuſque in monaſterium ad agendam pœnitentiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi ſine Judicis permiſſione licentia.

Raptorum pœna, excommunicatio, depoſitio, & ſervitus, cum facultate tamen ſeipſum redimendi. h. d.

§. 4. Major *b* legum ſeveritas raptores cohibet: nam præter ſecularium ſanctionum pœnas, anathemate cum ſuis adjutoribus feriri, aut ſi Clerici ſint, proprii ordinis & honoris amiſſionem ſuſtinere debent.

In propria ſponſa non cadit raptus, & raptus per conſenſum purgari poteſt. h. d.

§. 5. Raptus *c* autem tunc commmitti dicitur, cum illa, de cujus nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Unde qui ſibi deſponſatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in pœnas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum raptore matrimonium contrahet, ſi prior diſſenſio in conſenſum tranſeat. Raptor enim & rapta, nomina ſunt vitiorum, non perſonarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non poteſt. h. d.

§. 6. Sed hæc de illis intelligenda ſunt, qui mulierum Laicarum conſenſum habuerunt: nam ſi quis Deo dicatas virgines *d* vel rapuerit, vel volentes matrimonio ſibi ſociare tentaverit, tanquam ſacrilegium admittens, pro tam nefandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla *e* prorſus voluntatis ſacrarum virginum habita ratione.

Pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitraria. h. d.

§. 7. Demum ſi quis cum muliere ſoluta & impudica ſimpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ modus, quam etiam alia pœna in Judicis potiſſimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel majorem pœnam ſtatuet.

TITULUS IX.
DE CRIMINE FALSI.

Qui per ſe, vel per alios literas Papæ falſant, excommunicati ſunt cum ſuis fautoribus: & Clerici officiis & beneficiis privantur, & degradati traduntur Curiæ ſeculari. h. d.

ADverſus eos quoque, qui falſi crimen commiſerunt, varie ſtatutum reperitur: illos tamen cæteris acrius Canones inſectantur, qui literis Apoſtolicis falſis uſi fuerint. Talium enim literarum falſarii *f*, cum fautoribus & defenſoribus ſuis anathemate feriuntur: & ſi Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Eccleſiaſticis perpetuo privabuntur, ita, ut qui per ſe falſitatis vitium exercuerint, poſtquam per Eccleſiaſticum Judicem degradati fuerint, ſeculari poteſtati tradendi ſint ſecundum legitimas conſtitutiones puniendi: per quam & Laici, qui fuerint de falſitate convicti, legitime punientur.

Qui falſis literis utitur, ſi Clericus eſt, officiis & beneficiis privatur: ſi Laicus, excommunicatur. h. d.

§. 2. Mitius cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipſi non falſificaverunt: ſi enim Clerici fuerint, officiis & beneficiis Eccleſiaſticis ſpoliandi erunt, ſi Laici, tamdiu excommunicationi ſubjicientur, quamdiu competenter ſatisfecerint. In utriuſque tamen malitia gravius, quam negligentia punietur, quod & de his, qui falſas literas impetrant, obſervabitur.

TITULUS X.
DE HOMICIDIO.

Aſſaſinium, ſicuti omnium homicidiorum atrociſſimum, ita etiam atrociſſime punitur. h. d.

CUm non ad opera tantum ſit reſpiciendum, ſed tempus, cauſa, voluntas, perſonarum differentia, & omnia quæ operibus accidunt, ſint perveſtiganda, ſequitur, ut non ſit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum vero illud atrociſſimum *a* videtur, quod *Aſſaſinium* vulgo nuncupant. Unde non ſolum aſſaſini ipſi, ſed etiam receptatores, occultatores, conſultatores & defenſores eorum, & qui per eoſdem quenquam interfici fecerit, aut mandaverit, dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis & depoſitionis incurret ipſo jure ſententiam, & tanquam Chriſtianæ religionis hoſtis a toto Chriſtiano populo perpetuo diffidatus erit.

Interficiens per induſtriam ſimilis eſt Aſſaſino. h. d.

§. 2. Non *b* abſimilis eum tenet pœna, qui licet non per aſſaſinium, per inſidias tamen & induſtriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex neceſſitate, punitur, ſecus, ſi ex neceſſitate. h. d.

§. 3. Quod ſi *c* quis latronem & furem peremerit, videamus, an ſit puniendus: & ſi quidem furem abſque occiſione comprehendere potuit, certa adverſus eum ſtatuta pœnitentia reperitur: quod ſi non potuit, nulla occiſori erit ex neceſſitate injungenda pœna.

Non punitur homicidium fortuitum, ſi nulla culpa caſum præceſſit. h. d.

§. 4. Idem etiam obtinebit, ſi caſu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, ſi quis *d* neceſſario inſiſtens operi arborem inciderit, & aliquis ſubtus tranſiens opprimatur: nam ſi neque voluntate, nec ulla incidentis culpa factum fuerit, ut pertranſiens opprimeretur, arborem incidens homicidii pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum eſt injungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

§. 5. Alia ratio eſt eorum, qui proprios filios oppreſſiſſe reperiuntur. Cum enim hos graviter deliquiſſe non ſit dubium, certorum annorum erit illis injungenda pœnitentia.

Filius a patre, vel ab alio, patre ſciente, expoſitus, liberatur a patria poteſtate: & expoſitum ſuſcipiens nullum in eo habet jus. h. d.

§. 6. Quod ſi *e* filius a patre, vel ab alio, patre ſciente fuerit expoſitus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipſo a poteſtate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expoſitos ſuſceperit, aliquod in eis jus vendicare, poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punitur ut homicidia: ſecus, ſi id caſu fieri contingat. h. d.

§. 7. Is quoque, qui vel cauſa explendæ libidinis, vel odii meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quo minus poſſit generare, vel concipere, vel naſci ſoboles, ut homicidia puniendus erit. Quanquam alias, ſi conceptus nondum vivificatus fuerit, nec ut abigeretur, quiſquam dolo malo fecerit, qui abortui *f* occaſionem tradidit, puniendus non erit.

a C. 1. & ſeq. extr. eod. tit. b c. 1. 36. q. 2. c c. pen. & fin. extr. de rapt. d can. 2. 36. qu. 2. cum ſeq. e gl. 1. d. can. 2. f c. ad falſariorum. extr. eod. tit.

a C. 1. eod. tit. in 6 b c. 1. extr. eod. tit. c c. 2. extr. eod. tit. d can. ſæpe contingit. 50. diſt. e c. unic. extr. de infan. lang. & expoſit. f c. ſicut ex literarum. extr. eod.

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impœnitentes moriuntur. h. d.

§. 8. Noviſſime ſciendum eſt pro his, qui quocunque prætextu voluntariæ ferro, vel veneno, vel ſuſpendio, vel quolibet modo ſibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam eſſe commemorationem, & Eccleſiaſtica eos debere carere ſepultura, non aliter atque illos, qui pro ſuis ſceleribus impœnitentes moriuntur.

TITULUS XI.
DE INJURIIS, ET DAMNO DATO.

Inferens injuriam & damnum, debet damnum paſſo ſatisfacere, nec illum excuſat ignorantia. h. d.

MItius *a* cum his agitur, qui in pugna vel rixa aliquem lapide, vel pugno percuſſerint. Si enim ille mortuus non fuerit, ſed in lecto jacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percuſſerit, & opera ejus, & impenſas *b* immodicas reſtituet. Et generaliter, ſi culpa *c* tua datum eſt damnum, vel injuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem tuliſti, aut hæc imperitia tua, ſive negligentia evenerunt, jure te ſuper his ſatisfacere oportebit: nec te excuſabit ignorantia, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel jacturam.

Si tuum animal damnum dedit, potes liberari illud dando, niſi ſit ferum animal & nocere ſolitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

§. 2. Quod *d* ſi animalia tua nocuiſſe proponantur, nihilominus ad ſatisfactionem teneberis, niſi ea pro noxa dando damnum paſſis, teipſum velis liberari, quod tamen ad liberationem non ſufficit, ſi fera fuiſſent animalia, & quæ nocere conſueverant, & quam debueras diligentiam non adhibuiſti. Diverſum ſtatuitur in eo, qui ut damnum non contingeret, nihil omiſit.

Injuriæ inferuntur re, verbis, literis: & pœna eſt arbitria. h. d.

§. 3. Inferuntur *e* autem injuriæ tribus modis: Re, Verbis, & Literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum convicium dicitur. Literis, ut cum in alterius vituperationem carmen, aut famoſus libellus conſcribitur: quibus omnibus caſibus pro qualitatibus admiſſi & atrocitate, prudens Judex pœnas irrogabit.

Conficiens famoſum libellum, & manifeſtans, pari pœna puniuntur. h. d.

§. 4. Eo amplius ſi quis famoſum libellum invenerit, & non ſtatim corruperit, vel combuſſerit, ſed ejus tenorem doloſe manifeſtaverit, quaſi auctor plectendus erit.

TITULUS XII.
DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

Ponit continuationem præcedentium & ſequentium. h. d.

POſtquam tam primo lib. perſonarum, quam ſecundo rerum Eccleſiaſticarum tractatum cum his, quæ annexa ſunt, ſummatim complexi fuimus, ſubinde ad reliquos venientes, judiciorum tam Civilium, quam Criminalium materiam & ſeriem explanavimus, delictorum & naturam & pœnas breviter perſtringentes: cum tam ratione contumaciæ, quam etiam aliorum exceſſuum Eccleſiaſticis cenſuris interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus, ſupereſt nunc, ut operi finem inponentes, de ipſis cenſuris fuſius & diſtinctius diſſeramus.

Quid veniat appellatione cenſuræ Eccleſiaſticæ, quid ſit Excommunicatio, quid Interdictum, quid Suſpenſio. h. d.

§. 2. Eccleſiaſticæ cenſuræ nuncupatio tria regulariter complectitur: ſcilicet, Excommunicationis, interdicti, & Suſpenſionis ſententiam. Excommunicatio, eſt a communione excluſio. Interdictum Eccleſiaſticum, eſt a certis ſacramentis, & omnibus divinis officiis & ſepultura Eccleſiaſtica facta prohibitio. Suſpenſio, eſt inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executionem impediens.

Sed ne de omnibus ſimul tractantes, legentibus difficultatem ingeremus, diſtincte de ſingulis diſſeramus, ac primus de Excommunicatione.

TITULUS XIII.
DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Minor excommunicatio a perceptione ſacramentorum, Major etiam a fidelium communione ſeparat. h. d.

EXcommunicationum duæ ſunt ſpecies, minor ſcilicet, & major. Minor eſt, per quam quis a ſacramentum participatione conſcientia, vel ſententia arcetur. Major eſt, per quam quis non ſolum a ſacramentorum excluditur perceptione, verum etiam a communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo ſeparat ac dividit: & hæc alio nomine *a Anathema* appellatur.

Excommunicationum aliæ ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ ſententiæ eſt, cum quis ſine facto Judicis a jure excommunicatur. h. d.

§. 2. Rurſus excomunicationum alia Canonis, alia Judicis. Canonis eſt, qua quis ab ipſo ſolum Canone abſque Judicis miniſterio innodatur, quæ etiam alio vocabulo *latæ ſententiæ excommunicatio* nuncupatur. Sciendum eſt enim complures eſſe caſus, in quibus adeo quis delinquere exiſtimatur, ut nulla expectata Judicis pronunciatione ipſo jure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus prope exemplis declarari poſſit, unius tamen tantum proſecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ ſententiæ, a qua non poſſunt abſolvi, niſi per Papam. h. d.

§. 3. Si quis igitur *b* in Clericos, Regulares, Monachos, profeſſos, vel novitios, vel converſos, violentas & impias manus injecerit, ipſo jure Canonis incurret ſententiam, a qua præterquam a Romano Pontifice, vel ejus de latere legato *c*, a quoquam abſolvi non poterit.

Complices inferentium manus violentas Clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur. h. d.

§. 4. Sed & ſi manus quis violentas non injecerit, inferenti tamen vel auctor, vel fautor, vel adjutor fuerit, aut factum ratum habuerit, pari pœna illum plectendum Catholica ſanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus favere interpretata, qui cum poſſunt, manifeſto ſceleri deſinunt obviare.

Detinens, vel ducens Clericos in vincula, incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, niſi faciat de voluntate ſuorum Prælatorum. h. d.

§. 5. Interdum etiam ſi nullam corporis læſionem Clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnam non evadet: utputa *d*, ſi Laicus in publica, vel privata cuſtodia illos detinuerit, vel in vincula conjecerit, niſi tamen id de mandato faciat Prælatorum, quorum illi ſunt juriſdictioni ſubjecti: tunc enim citra excommunicationis metum, & capere Clericos, & ad judicium violenter ducere Laici poterunt, cum hoc non ipſi, ſed illi quorum auctoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen non amplius eorum ſe extendat violentia, quam defenſio Clericorum exigit.

---

a C. 1. *ext. eod. tit.* b *in medicos, melius.* c c. *fin. ext. eod. tit.* d c. *fin.* §. *quod. c. ext. eod. tit.* e gl. *in ver. injuria, c. fin. extr. eod. tit.*

a *Can. fin. 3. q. 4.* b c. *non dubium. extr. eod. tit.* c c. *ad eminentiam. extr. eod.* d c. *nuper a nobis. extr. eod. tit.*

Si Abbas imperet Laico, ut Monachum etiam causa disciplinæ verberet, uterque incidit in excommunicationem: secus autem, si imperet Clerico ex causa necessitatis. h. d.

§. 6. Quod autem diximus, non facientes, sed eos, quorum sit auctoritate, quid facere videri, absolute non procedit. Nam *a* si Laicus, qui in Abbatis ipsius servitio commoratur, ejusdem jussu in Clericum, vel Conversum, vel Monachum etiam subsistente causa manus injecerit, tam qui tales verberari præcipit, quam qui mandato verberet alterius, excommunicationis sententiam non evadent. Nam si disciplinæ regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per seipsum faciet, vel si necessitas urgeat, per Clericum, vel Monachum id fieri jubebit.

Tam percutiens volentem Clericum, quam Clericus consentiens, sunt excommunicati. h. d.

§. 7. Volentem *b* quoque Clericum si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censuram incurret: ut responsum est de eo Clerico, qui cum Laico injuriam intulisset, volens secundum consuetudinem patriæ pro injuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subjecit percussionibus. Quanquam enim hæc manuum injectio non sit violenta, tamen injuriosa videtur: & Canon respexit non tam favorem Clerici ordinati, quam Clericalis ordinis: unde hoc casu tam percutiens, quam seipsum percussionibus sponte subjiciens excommunicationis sententia innodabitur.

Ponit tres casus, in quibus percutiens Clericos in Canonem latæ sententiæ non incidit. h. d.

§. 8. Ex contrario accidit interdum, ut etiam pro violenta manuum injectione excommunicationi quis non subjiciatur: veluti *c* si Clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat, ut læsionem inferat, aut in eum, quem cum uxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem invenerit, manus violentas injecerit. Idem statuitur, & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter ignorabat esse Clericum.

Interficientes Clericos, qui posthabito habitu committunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

§. 9. Quinimo etsi occiderit quis Clericos, vel Presbyteros, qui contempto Clericali habitu sceleribus sese immiscuerint, in odium Clericalis excessus Canone latæ sententiæ minime coercebitur: frustra enim Ecclesiæ implorat auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit. *d.*

Qui ratione officii vel intuitu disciplinæ Clericos percutiunt, non sunt excommunicati. h. d.

§. 10. Item si qui ratione *e* officii, quod obtinent in Ecclesia, aut si Clerici seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos divinum turbantes officium, vel etiamsi qui magisterii, vel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo, ut ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisque moribus informentur, corrigendos duxerint, & aliis casibus compluribus.

Ex causa potest quis absolvi ab alio, quam ab Apostolico. hoc dicit.

§. 11. Quod *f* autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, aut ejus legato absolvi neminem posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latæ sententiæ vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias justas excusationes, ita, ut sine periculo Apostolico se nequeat conspectui præsentare, licebit diœcesano Episcopo, juramento secundum morem Ecclesiæ recepto, sibi absolutionis gratiam impertiri.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

§. 12. Periculo *a* tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt, mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter excepturi, & prout justitia suadebit, satisfacturi, alioqui si id facere contempserint, ne temere & impune censuræ Ecclesiasticæ illudatur, ipso jure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa, ab alio quis, quam ab eo, a quo alias de jure absolvendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata injuria Clerico, vel qui intulit non provectæ sit ætatis, potest Ordinarius absolvere eum, qui incidit in Canonem latæ sententiæ. h. d.

§. 13. Item *b* si non enormis, sed modica & levis injuria fuerit Clericis irrogata, inferens per Episcopum absolvi poterit. Item ætatis intuitu juris rigor mansuetudine temperatur. Unde *c* si in pueritia constitutus in Canonem inciderit sententiæ promulgatæ, sive ante, sive post pubertatem sese absolvi postulet, diœcesanus Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.

Monachi, vel Moniales se invicem, vel conversos percutientes, sunt ab Abbate, vel Episcopo absolvendi. h. d.

§. 14. Monachi quoque, & alii Regulares quomodocunque *d* in claustro sese invicem percusserint, non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum providentiam proprii Abbatis coercendi erunt, quod si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de Monialibus: Nam si vel in se invicem, vel Conversos, aut Conversas suas, aut etiam Clericos violentas manus injecerint, ne contra muliebris sexus verecundiam, & regularis observantiæ decorem peregrinari compellantur, per Episcopum, in cujus diœcesi monasteria fuerint, absolutionem consequuntur. Sunt & alii casus, quibus ab alio quis, quam ab Apostolico ab hac excommunicatione absolvi poterit, ut ex ipsis Decretalium libris facile apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

§. 15. His autem *e* quibus id certis casibus ex officio competit, non solum per seipsos absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, hujusmodi absolutionem committere poterunt.

Excommunicatio judicialis est, quam infert Judex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa. h. d.

§. 16. Judicis, sive judicialis excommunicatio est, quæ Judicis ministerio infertur. Judicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinarium, verum etiam delegatum. Nam si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec literæ commissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus concessæ sibi auctoritatis ratione contumaces, ut supra diximus, Ecclesiastica severitate coercere.

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat, hoc dicit.

§. 17. Quoties autem causa subetit, ut Judex subditum suum Ecclesiastica districtione coerceat (cum medicinalis *f*, non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quam competentibus præmissis monitionibus *g* ad hujusmodi sententiam descendet, quam etiam de

a *C. universitatis. extr. eod. tit.* b *c. contingit interdum. extr. eod. tit.* c *c. si vero el. 1. §. si vero. extr. eod.* d *c. in audientia. §. ad hæc. extr. eod. tit.* e *c. cum voluntate. §. fin. extr. eod. tit.* f *c. quamvis intidens. extr. eod. tit.*

a *Cap. eos qui. eod. tit. in 6.* b *c. pervertit. extr. eod. tit.* c *c. fin. eod. tit.* d *c. can. extr. eod. tit.* e *c. fin. extr. de off. ord.* f *c. 1. eod. tit.* g *can. sacra approbante. extr. eod. tit.*

scripti recitatione proferet, ita ut causam, ob quam profertur, expresse contineat, aliaque observabit, quæ tam generali, quam Lugdunensi Concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earundem pœnis, si contra fecerit, subjiciendus.

Judex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre majorem excommunicationem. h. d.

§. 18. Sed quæri poterit *a*, si Judex illa verborum formula usus fuerit, *illum excommunico*, vel simili, qua de majori vel minori excommunicatione quicquam non expresserit, utra magis quis excommunicatus censeatur? Et responsum est, non tantum minorem, sed etiam majorem censeri per Judicem illatam: quam non modo a sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alii præterea multi consequuntur effectus.

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & Judices jurare debent, quod excommunicati ab actis legitimis, & commercio aliorum abstineant. h. d.

§. 19. Quorum ille prætereundus non est, quod quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis communicaverint, ipsi quoque nullo obstante privilegio, ipso jure excommunicationem incurrunt, decretumque est *b* propterea, ut ab Ecclesiasticis Judicibus seculares Judices Canonica præmissa monitione Ecclesiastica censura compellantur, ut excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis curiis & judiciis repellant.

Defectu, qui obvenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum commodum. h. d.

§. 20. Dubitatum *c* tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum a judicio contra se instituendo summovere possit: cum ille communionem hujusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impetitur, a sacramentorum perceptione sit remotus, alius vero etiam a fidelium communione, replicatione minime suffragante, judicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem juratoriam de parendo mandatis Ecclesiæ, & Episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi morte præventus non potuerit absolvi. h. d.

§. 21. Nec *d* ideo magis agere volenti communicari poterit, quod ipse ex consuetudine de parendo mandatis Ecclesiæ juratoriam dederit cautionem, eisque communionem Episcopus reddiderit, aut quod eos, cum quibus participavit, postmodum impugnavit: nam nisi post juramentum præstitum secundum formam Ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communio quicquam proderit. Quod ipsum obtinet *e* etiam, si post prædicta, morte quis præventus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim ei, cui vivo non excommunicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, etiam mortuus potest absolvi. h. d.

§. 22. Plane *f* si de mortui pœnitentia, per evidentia signa, dum viveret, constiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium a proprio Judice impendendum erit, hæredesque ejus ut pro ipso satisfaciant, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget, vel ad cautelam se faciat absolvi: & toleratus ab Ecclesia non debet vitari, nisi in occulto. h. d.

§. 23. Sed *g* etsi qui pro sacrilega manuum injectione *in* edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgaverit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur: nisi forte *a* soli tibi de facinore constet: hoc enim casu, quamdiu toleratur ab Ecclesia, privatim tantummodo a te vitandus erit, ut saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

§. 24. Sed multum interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidem crimini & criminoso communicavit quis consilium, puta auxilium, vel favorem impendendo, vel forte cum Clericis ab Apostolico excommunicatis scienter *b* & sponte participaverit, & ipsos *in* officiis receperit, eadem excommunicationis sententia involvetur, qua illi ipsi sunt obstricti, quibuscum ita ab eo communicatum fuit, cumque ratione damnati criminis *c* in eum, qui damnavit, delinquere videatur, merito ab eo, vel si videtur, ejus Superiore, juramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium absolvi potest. h. d.

§. 25. Quod si aliter, puta *d* in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nulla interveniente juratoria cautione a proprio Sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficium obtineri poterit: quamvis enim & tunc non Judicis, sed Juris sententia excommunicato communicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in majorem excommunicationem. h. d.

§. 26. Hoc *e* tamen tunc obtinet, cum non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui Præsulis excommunicatorum communioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori indurescat in ea, poterit excommunicari majori. h. d.

§. 27. Quod si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurescat, poterit Judex post Canonicam monitionem *f* etiam majori excommunicatione, & consimili participantem illigare. Quod & in suspensionis, & interdicti sententiis observandum erit.

Quæ sit monitio Canonica. h. d.

§. 28. Tunc *g* autem Canonica censebitur esse monitio, si competentibus intervallis atque aliis rite observatis, eos qui monentur, exprimant nominatim.

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato, hoc dicit.

§. 29. Interdum tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, ut accidit in eo, qui cum illo conversatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum. h. d.

§. 30. Unde ut excusationis causa omnibus auferatur, providere debent Episcopi *h*, ut excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quam vicinis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcent,

a C. *pen. extr. eod.* b *c. decernimus. eod. tit. in 6.* c *c. 2. extr. de excep.* d *c. cum desideras. & c. a nobis. el. secunde. extr. eod. tit.* e *d. c. a nobis.* f *c. a nobis. el. secundo. ver. potest. extr. eod. tit. & in fin.* g *c. cum desideras. §. secundum. extr. eod. tit.*

a C. *cum non ab homine. extr. eod. tit.* b *c. significavit nobis. extr. eod. tit.* c *c. nuper a nobis. §. in primo. extr. eod.* d *c. nuper a nobis. §. in secunda. extr. eod. tit.* e *c. fin. extr. de Cler. excomm.* f *c. constitutionem. eod. tit. in 6.* g *d. c. constitutionem. eod. tit. in 6.* h *can. curæ sit. 11. q. 1.*

ut

ut hujuſmodi adhibita diligentia excommunicatis Eccleſiaſticus aditus adimatur.

Omnes qui ante prolationem ſententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam poſt. h. d.

§. 31. Uxores quoque excommunicatorum, filii, ſervi, ancillæ, ruſtici, ſervientes, & omnes qui ante ſententiæ prolationem excommunicati obſequio tenebantur familiariter adhærere, non ſolum a communione excuſantur: verum etiam (præterquam *a* in criminibus) communicare tenentur, cum ſine illa debita præſtare nequeant obſequia.

Neceſſitas, vel ſimplicitas excuſat a communione cum hæreticis. h. d.

§. 32. Mercatores autem, & viatores, niſi aut creditores ſint excommunicatorum, aut neceſſitatis immineat articulus, abſtinere debent: ſed ſi in terram excommunicatorum devenerint, ubi vel non poſſint ab aliis emere, vel unde emant, non habeant, ab eiſdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impediet. Prædicatores quoque, præſertim qui alias ſuſtentari non poſſunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus eleemoſynam licite recipere poſſunt. Idem juris eſt de iis, qui adeo ſunt rudes, ut eorum conſilio veriſimiliter ſcelera perpetrari non poſſint: aut qui cum iis communicant, qui communicant excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem: ſecus, ſi quis ſolum metu communicet. hoc dicit.

§. 33. Sed an invitus *b* excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur, videamus: ſiquidem ſit per coactionem aſtrictus, cum magis hoc caſu pati, quam agere videatur, excommunicatione non tenebitur. Aliud ſtatuendum erit, ſi quis per metum ſit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non prorſus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam non evadet.

Communicans excommunicato in convertendo, non eſt excommunicatus. h. d.

§. 34. Item cum voluntate *c* & propoſito maleficia diſtinguantur, excommunicationis ſententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad abſolutionem, vel alias ad ſalutem ejus pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, ut apud eum magis proficiat, interponat.

Abſolutio ab excommunicatione ad cautelam peti poteſt. hoc dicit.

§. 35. Si quis tamen *d* ex his dubitet, vel ex aliis, ne non Judicis, vel canonis ſententia ſit innodatus, ſeſe per competentem Judicem, juxta Innocentianarum conſtitutionum tenorem ad cautelam abſolvi poſtulare poterit: quod & is qui minori innodatus ex excommunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio, niſi in contrarium ſit conſuetudo. h. d.

§. 36. Sed hoc caſu advertendum erit, ne omiſſo medio ab eo, qui tuus Judex non ſit, abſolutionis beneficium poſtules. Pone enim, quod Suffraganei cujuſdam ſubditus, puta Archidiaconus, excommunicationis in te tulit ſententiam, non jam a Metropolitano, cum nec excommunicantis Judex ſit, nec excommunicati, ſed ab ipſo Suffraganeo abſolutio petenda erit, niſi conſuetudo *e* contrarium induxerit.

Sede vacante abſolvit, qui habet Epiſcopalem juriſdictionem. h. d.

§. 37. Epiſcopali vero ſede vacante *f*, Capitulum, ſeu is, ad quem Epiſcopalis juriſdictio tunc temporis pertinere noſcitur, his, quibus poſſet Epiſcopus, ſi viveret, ab excommunicationis ſententia, ſive juris, ſive hominis fuerit, abſolutionis beneficium impertiri poterit: niſi ei fuerit ab Apoſtolica ſede ſpecialiter interdicta poteſtas.

Superior de excommunicatione cognoſcens, videns illam juſtam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, niſi is malitioſe differat abſolvere: ſecus autem, ſi comperiat illam injuſtam: ſed ſi dubitetur, honeſte faciet, ſi remittet. h. d.

§. 38. Ubi vero ſuperiori competit de excommunicatione cognoſcere, ſi eam juſtam eſſe conſtiterit, veluti *a* cum propter manifeſtum exceſſum eſt in aliquem promulgata, ſuperior Judex, niſi ſit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem prorſus remittere debet: nec eum abſolvet, niſi excommunicator requiſitus dolo illi abſolutionis beneficium exhibere deneget. Si vero hujuſmodi ſententiam injuſtam eſſe conſtet, excommunicatus ad ſuum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, ſed ſine difficultate debet abſolvi. Quod ſi dubitetur, utrum juſta ſit vel injuſta, ſuperior illam tollere poterit: quanquam hoc caſu honeſtius & convenientius egerit, ſi excommunicatori deferat.

Ubi manifeſtum eſt delictum, non conceditur abſolutio, niſi prævia cautione: alias ſecus. h. d.

§. 39. Manifeſtum *b* autem exceſſum illum eſſe intelligimus, qui vel per confeſſionem juridice motus fuerit, vel ſi ſit adeo res evidens, ut nulla poſſit tergiverſatione celari. Quo caſu *c* non ante concedenda erit abſolutio, quam idonea pro delicto præſtetur ſatisfactio: cæterum ſi de admiſſo dubitetur, ut ſententia relaxetur, ſufficiet, ſi de parendo mandatis Eccleſiæ legitime cautum fuerit: quanquam ſi pro ſimplici contumacia excommunicatus, ſolam de ſtando juri cautionem exhibuerit, abſolvendus erit.

Si pars ſe dicat poſt appellationem, vel alias nulliter fuiſſe excommuni catum, ſunt ſuper hoc partium admittendæ probationes, ut appareat, an quis indigeat abſolutione. h. d.

§. 40. Multum etiam intererit, utrum abſolutionis beneficium poſtulans, ſe poſt appellationem ad Rom. Pontificem legitime interpoſitam, vel alias nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an vero ſimpliciter injuſte ſe proponat excommunicatum. In prima enim ſpecie, ſi Epiſcopus ſit probare paratus, ſe in illum, antequam vocem appellationis emitteret, ſententiam protuliſſe, antequam decernatur aliquid, utriuſque partis ſuper hoc probationes ſunt admittendæ, per quas denique apparebit, an abſolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus ſit denunciandus.

Si quis dicat ſe injuſte excommunicatum, prius eſt abſolvendus, antequam ſint admittendæ probationes ſuper juſtitia excommunicationis. h. d.

§. 41. Aliud juris erit, cum injuſte ſe quis excommunicatum aſſerit: tunc enim ſi Epiſcopus, ut oſtendat, quod juſte excommunicaverit, probationes ſuas admitti poſtulet, audiendus non erit: nam etſi conſtaret excommunicationis ſententiam juſte promulgatam, nihilominus humiliter poſtulanti eſſet abſolutio impendenda: ideoque hoc caſu protinus juxta formam Eccleſiæ congruentem abſolvendus erit, ut demum probationibus utriuſque partis admiſſis, utrum juſte quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non poteſt ab una tantum excommunicatione abſolvi. Et abſolutio ſubreptitia non tenet. h. d.

§. 42. Quod ſi quis pluribus innodatus *d* excommunicationibus, etiam ex eodem facto deſcendentibus, de una tantum cauſa velit ſatisfacere, communioni ob id reſtituendus non erit, nec per veritatis ſuppreſſionem extorta abſolutio ſibi quicquam proderit. *e*

---

a C. *ſi concubinæ. extr. eod. tit.* b *c. ſacris eſt canonib. extr. de iis quæ fiunt vi, metuſve cauſ.* c *c. cum voluntate. extr. eod. tit.* d *c. 2. eod. tit. in 6.* e *gl. 2. c. referente. extr. de præb.* f *c. unic. de major. & obed. in 6.*

a C. *venerabilibus. §. ſane. eod. tit. in 6.* b *c. cum olim. extr. de verb. ſign.* c *c. ex parte. in fin. de verb. ſign. extr.* d *c. cum pro cauſa. extr. eod. tit.* e *c. officii. in fin. extr. eod. tit.*

Si of-

Si ordinarius sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam: si vero hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h.d.

§. 43. Qninimo si constiterit *a* excommunicatum occultatis excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suæ causam aliam prætendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si vero illud liquido non constiterit, cum tamen ordinarius, quod veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem præstandam, quod verum fassus fuerit, compellet.

Absolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur. hoc dicit.

§. 44. Illud etiam admonendi sumus, quod licet vi vel metu facta regulariter mero jure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis aut revocationis cujuscunque beneficium per vim vel metum extorserit, viribus omnino carituram: quin potius ne sine vindicta violentiæ crescat audacia, qui absolutionem, vel revocationem, vi vel metu extorserit, quasi propria confessus sagitta, iterato excommunicationis sententiæ subjacebit.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

§. 45. Novissime *b* sciendum est, quod si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis, forte cum salutationis alloquio destinatis verbis *c*, osculo seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, velle illum ex hoc pro absoluto haberi.

Hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiant: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

TITULUS XIV.
DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

Interdictum aliud Juris, aliud Judicis: quæ distinctio exemplis declaratur. h.d.

HAbent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso Jure inducuntur, alia Judicis sententia. Juris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum civitas, vel universitas in electione Romani Pontificis servanda non servaverit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, sive ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut usurariis domos commodaverit. Item cum in Ecclesia *d* sanguinis vel humani seminis effusione polluta, aut simoniace consecrata, celebrari jure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniace consecrata, non incurrit irregularitatem: secus, si alia ratione violat interdictum. h. d.

§. 2. Est *e* autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is vero *f*, qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, a qua per alium, quam per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi aliqui super hoc privilegio, vel jure muniti fuerint.

Quid sit judiciale interdictum. h. d.

§. 3. Judicis sententia tunc inducitur interdictum, cum competens Judex ex aliqua causa terram, vel homines a divinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quædam generalia, quædam specialia. hoc dicit.

§. 4. Rursus interdictum, quod prolatione Judicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & provinciæ, sed etiam cum castro & villæ divinis interdicitur. Speciale est, cum inter plures Ecclesias paucæ, vel una interdicitur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius vicinus & contiguus: & dispositio Judicis non debet posse reddi elusoria. h. d.

§. 5. Et si quidem civitas, castrum, aut villa *a* generali subjiciatur interdicto, non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto suppositæ, sed etiam illorum suburbia & ædificia *b* continentia: alioquin si in illis locis posset licite celebrari, Ecclesiastica censura facile contemni posset. Eadem quoque ratione si specialiter Ecclesia sit interdicto suppositæ, nec in capella ejus celebrari, nec in cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguis sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est stricte interpretandum: & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. h. d.

§. 6. At non sicuti in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideoque *c*, si sententia interdicti proferatur in populum, Clerus interdictus non intelligitur, nec econverso: unde interdicto alterutro ad divina licite alter admittitur. Sed & si propter delictum domini (nam pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per patentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel Rectoris civitas sit interdicta, cives, qui culpabiles non existunt, alibi divinis licite interesse poterunt, nisi cives quoque propter dominum, vel Rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit, neque enim pro peccato unius alius, puta ipsius familia, excommunicari poterit.

Interdicta universitate, & singuli de universitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium. h.d.

§. 7. Idem *d* cum loci alicujus populus Ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis a jure duntaxat exceptis, audire divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta, cum divinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, ut universis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & verbum divinum audire. h. d.

§. 8. Excepti *e* vero casus sunt: si qui ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad verbum divinum audiendum admitti velint, tam si infirmi sint, quam si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederunt, non obtinet indistincte: sed in eis Bonifacianæ *f* constitutionis forma observanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benigne indulget, ut ex ipsius constitutionis perpenso tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma: sed Unctio extremæ, Ecclesiastica sepultura, & divinorum celebratio sint prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio: & violantes interdictum incurrunt excommunicationem, non obstantibus privilegiis. h. d.

---

a C. *ex parte tua. extr. de off. ord.* b *Clem. fin. eod. tit.* c *c. si aliquando. extr. eod. tit.* d *c. is qui. de sent. excom. in 6.* e *d. c. is qui. §. fin.* f *d. c. is qui. §. fin.*

a C. *si civitas. de sent. excom. in 6.* b *contigua, forte.* c *c. si sent. de sentent. excomm. in 6.* d *c. si sentent. §. cum vero. de sent. excomm. in 6.* e *c. responso nostro. ext. de sent. excomm.* f *c. fin. de sent. excomm. in 6.*

§. 9. Ve-

§. 9. Velut *a* igitur interdicti tempore jure Chrismatis utimur unctione, sic licet regio sit interdicto suppositа, Chrisma die Cœnæ Domini posse confici dubium esse non debet. Unctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & divinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa servata forma conceditur: cæteri autem, sive Clerici, sive Laici, qui interdictum violando nervum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunque privilegiis non obstantibus, sententiæ excommunicationis subjicientur: a qua per sedem duntaxat Apostolicam absolvi poterunt.

Appellationis prætextus violatoribus interdicti minimo suffragatur. h. d.

§. 10. Nec aliquid violatoribus proderit, quod appellasse, atque adeo se interdicti sententia minime teneri contendant, sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

TITULUS XV.
DE SUSPENSIONE.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum. hoc dicit.

SUspensio quoque alia est Canonis, alia Judicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cum quis ob Simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimen ipso jure a sui executione ordinis vel officii arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quoad seipsum, non quoad alios. h. d.

§. 2. At si *b* crimen per sententiam, vel per confessionem factam in jure, aut per rei ipsius evidentiam notorium non sit: & si quilibet pro mortali peccato, quoad seipsum, sit suspensus, quoad alios tamen pro suspenso non habetur: ideoque in officiis Ecclesiasticis vitandus non erit.

Quæ sit suspensio Judicis. h. d.

§. 3. Judicis suspensio est, ut cum sententia quis ab eadem executione ex causa removetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & privatio præsupponit habitum. h. d.

§. 4. Est autem suspensio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam aliquanto quam excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quod excommunicatio, & interdictum non solum Clericos, verum etiam Laicos innectere possunt: ut suspensio cum nihil aliud sit, quam inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præterquam ipsos Clericos attingere potest. Nec ulli ejus ordinis, vel officii, cujus est penitus expers, administratio vetari & interdici potest.

Ingerens se divinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit Irregularitas. h. d.

§. 5. Cavebunt *a* igitur Clerici, Judices, & Ecclesiarum Prælati, ne pœnam hanc suspensionis incurrant, scituri, quod si ea durante sese divinis ingesserint (secundum Canonicarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese involvent, a quo interdum non, nisi per summum Pontificem, liberari poterunt. Est autem Irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quam promotus in iisdem ministrare prohibetur: quod qualiter accidet, tam supra ex primo libro * quam etiam ex variis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & Superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso jure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

§. 6. Eapropter optima ratione, Innocentiana *b* constitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores ullius constitutionis, sententiæ, sive mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso jure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pontificalis officii, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

Explicit liber quartus & ultimus Institutionum Juris Canonici: in quibus, si quid diversum Lector inveneris ab his, quæ in Commentario jam pridem edito delineata inveniuntur, scito ea Auctorem, cum ultimam Operi limam adhiberet, meliora secutum immutasse.

a C. *quoniam in. de sent. excomm. in 6.* b *c. fin. extr. de cohabit. Cler. & mul.*

a C. 1. *in fin. & c. is cui. de sent. excomm. in 6.* * *supra, qui promoveri non possunt.* b *c. quia periculosum. 4. de sent. excomm. in 6.*

FINIS.

NOTARUM

UAB Biblioteca de Ciències Socials

NOTARUM IN JURE CANONICO OCCURENTIUM,

Sive

ABBREVIATIONUM USU FREQUENTIORUM EXPLICATIO,

IN GRATIAM TYRONUM

adnexa.

A P.	*Apostolic.*
ap. Bonif.	*apud Bonifacium.* Vide in 6.
ap. Greg.	*apud Gregorium.* V. c.
ap. Justin.	*apud Justinianum.* V. Inst.
arg. ar.	*argumento.*
Auth.	*Authentica*, id est, summa novellæ alicujus, Codici inserta.
Auct.	*Auctoritate.*
C. cau.	*causa*, sive in 2. parte Decreti Gratiani.
c. can.	*canone*, id est capitulo Decreti ejusdem, aut alicujus Concilii.
con. c.	*Contra.*
cap.	*Capite*, *Capitulo*, Decretalium Tituli, Novellæ alicujus, aut libri alterius, extra Jus utrumque.
Clem.	*Clementina*, id est, Decretali Clementis V. seu capitulo tituli in Clementinis.
Cod.	*Codice* Justinianæo.
C. Th.	*Codice Theodosiano.*
col.	*Columna.*
Coll.	*Collatione.*
D.	*Digestis.* Vide *ff.*
d. dist.	*Distinctione*, in prima præsertim Decreti Parte, & Libr. Sententiarum Petri Lombardi.
d.	*dictæ*, *dicto*, *&c.*
de cons.	*De Consecratione*, quæ est Tertia Pars Decreti.
de pœn.	*De Pœnitentia*, in eo Tractatu Decreti, cau. 33. quæst. 3.
e. ext.	*extra*, id est, in Decretalibus Gregorii IX. scil. extra Decretum Gratiani.
e. eod.	*Eodem* [supple, titulo.)
ead. C. & qu.	*Eadem causa & quæstione.*
Extr. Jo. 22.	*Extravagante Joannis vigesimi secundi.*
f.	*finali*, *finalis*, *fine.*
ff.	*Pandectis*, seu *Digestis* Justiniani.
Gl.	*Glossa*, seu receptæ in Jus utrumque Notæ.
h.	*hic.*
h. t.	*hoc titulo.*
ĩ.	*infra.*
j. Gl.	*juncta Glossa*, id est, addita ad textum Nota interpretis Glossæ auctoris.
in auth. Col. 1. &c.	*in authentico*, *Collatione* 1. sive in Novellis Justiniani, Sectione 1.
in Extr. Comm.	*in Extravagantibus Communibus.*
in f.	*in fine.*
in p. d.	*in Parte decisa*, id est, in ea Parte Decretalis, quæ resecta est & omissa a Compilatore, tanquam minus necessaria: quam sæpe ex antiquis Collectionibus subjungunt Correctores Romani, alio charactere.
P. Pp.	*Papa.*
p. n.	*prædecessor noster.*
in pr. in f.	*in principio*, Legis aut Tituli, *in fine.*
pr.	*principii.*
Inst.	*Institutionibus Justiniani.*
in Sum.	*in summa.*
in 6. in vj.	*in Sexto*, in libro Decretalium a Bonif. VIII. collectarum post quinque Libros Gregorii IX.
l.	*lege.*
li. lib.	*libro.*
li. 6. lib. vj.	*libro sexto*, sive inter Decretales Bonifac. VIII. cura editas.
Nov.	*Novellæ.*
pri.	*principium*, sive initium Tituli, vel Legis, ante §. 1.
q. quæst.	*quæstione*, id est, sectione Causæ in Decreto.
s. scil.	*scilicet.*
Sum.	*Summa*, id est. principium Distinctionis, aut quæstionis, vel epitome Legis, aut Capituli.
t. tit.	*titulus*, *titulo.*
vers.	*versiculo*, id est, membro Paragraphi aut Canonis.
ult.	*ultimo*, *ultima*, &c.
§.	*Paragrapho*, id est, Periodo Legis, Capituli, aut etiam Distinctionis, & Quæstionis in Decreto.

MURATORI

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INDEX DECRETALIUM
D. GREGORII PAPÆ IX.

Littera P, indicat Paginam, L, Librum, T, Titulum.

A

de Accusationibus, inquisitionibus. P. 595. L. V. T. 1.
de Adulteriis & stupro. 659 V. 16
de Ætate & qualitate & ordine. 98 I. 14
de Alienatione judicii mutandi causa. 148 I. 42
de Appellationibus, recusationibus. 344 II. 28
de Apostatis & reiterantibus baptisma. 645 V. 9
de Arbitris. 185. I. 43
de Auctoritate & usu pallii. 77 I. 8.

B

de Baptismo & ejus effectu. 520 III. 42
de Bigamis non ordinandis. 116 I. 21

C

de Alumniatoribus. 608 V. 2.
de Capellis Monachorum. 490 III. 37
de Causa possessionis. 221 II. 12
de Celebratione Missarum. 512 III. 41
de Censibus, exactionibus. 501 III. 39
de Clandestina desponsatione. 552 IV. 3
de Clericis conjugatis. 365 III. 3
- - non residentibus. 367 III. 4.
- - peregrinantibus. 353 II. 29
- - peregrinis. 118 I. 22
- - pugnantibus in duello. 658 V. 14
de Clerico ægrotante. 385 III. 6
- - excommunicato. 676 V. 27
- - non ordinato ministrante. 680 V. 28
- - percussore. 675 V. 25
- - per saltum promoto. 680 V. 29
- - venatore. 674 V. 24
de Cognatione legali. 567 IV. 12
- - spirituali. 565 IV. 11
de Cohabitatione Clericorum. 362 III. 2
de Collusione detegenda. 673 V. 22
de Commodato. 410 III. 15
de Concessione Præbendæ. 389 III. 8
de Conditionibus appositis. 555 IV. 5
de Confessis. 245 II. 18
de Confirmatione utili vel inutili. 353 II. 30
de Conjugio leprosorum. 562 IV. 8
- - servorum. 563 IV. 9.
de Consanguinitate & affinitate. 571 IV. 14
de Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. 510 III. 40
de Constitutionibus. 3 I. 2
de Consuetudine. 26 I. 4
de Conversione conjugatorum. 464 III. 32
- - infidelium. 472 III. 33
de Corpore vitiatis ordinandis, vel non. 114 I. 20
de Crimine falsi. 668 V. 20
de Custodia Eucharistiæ, Chrismatis. 526 III. 44

D

de Decimis, primitiis & oblat. 444 III. 30
de Delictis puerorum. 674 V. 23
de Deposito. P. 410 L. III. T. 16
de Desponsatione impuberum. 546 IV. 2
de Dilationibus. 214 II. 8
de Divortiis. 588 IV. 19
de Dolo & contumacia. 235 II. 14
de Donationibus. 424 III. 24
de Donationibus intervirum & uxorem. 592 IV. 20

E

de Ecclesiis ædificandis. 529 III. 48
de Electione & electi potestate. 36 I. 6
de Emptione & Venditione. 411 III. 17
de Ea, qui cognovit consanguineam. 567 IV. 13
- - duxit in matrimonium. 559 IV. 7
- - mittitur in possessionem. 240 II. 15
- - furtivo ordinem suscepit. 681 V. 30
de Exceptionibus. 300 II. 25
de Excessibus Prælatorum. 682 V. 31

F

de Feriis. 216 II. 9
de Feudis. 418 III. 20
de Fide Instrumentorum. 275 II. 22
de Fidejussoribus. 422 III. 22
de Filiis Presbyterorum. 107 I. 17
de Foro competenti. 199 II. 2
de Frigidis & maleficiatis. 574 IV. 15
de Furtis. 663 V. 18.

H

de Hæreticis. 634 V. 7
de His, quæ fiunt a majori parte Capituli. 403 III. 11
- - - a prælato sine consensu. 399 III. 10
de His, quæ vi metusve causa fiunt. 177 I. 40
de His, qui filios occiderunt. 647 V. 10
de Homicidio voluntario vel casuali. 648 V. 12.

I

de Immunitate Ecclesiarum. 530 III. 49
de Infantibus & languidis exposs. 648 V. 11
de In integrum restitutione. 180 I. 41
de Injuriis & damno dato. 710 V. 36
de Institutionibus. 386 III. 7
de Judæis & Sarracenis. 628 V. 6.
de Judiciis. 191 II. 1
de Juramento calumniæ. 212 II. 7.
de Jurejurando. 287 II. 24
de Jure Patronatus. 492 III. 38

L

de Libelli oblatione. 205 II. 3
de Litis contestatione. 207 II. 5
de Locato & conducto. 413 III. 18.

M

de Magistris, & ne aliquid exigatur, P.626 L.V. T.1
de Majoritate & obedientia. 158 I. 33
de Maledicis. 676 V. 26
de Matrimonio contracto. 578 IV. 16
de Mutuis petitionibus. 206 II. 4

N

de Natis ex libero ventre. 564 IV. 10.
Ne Clerici vel Monachi. 533 III. 50
Ne Prælati vices suas. 625 V. 4.
Ne sede vacante aliquid innovetur. 398 III. 9
de Novi operis nunciatione. 689 V. 32

O

de Obligatis ad rationcinia ordinandis. 114 I. 19
de Observatione jejuniorum. 527 III. 46.
de Officio Archidiaconi. 119 I. 23
- - Archipresbyteri. 122 I. 24
- - Custodis. 124 I. 27
- - & potestate Judicis delegati. 126 I. 29
- - legatis. 146 I. 30
- - Judicis. 157 I. 32
- - Judicis ordinarii. 149 I. 31
- - Primicerii. 124 I. 25
- - Sacristæ. 124 I. 26
- - Vicarii. 125 I. 28
de Ordinatis ab Episcopo, qui renunc. 97 I. 13
de Ordine cognitionum. 218 II. 10

P

de Pactis. 166 I. 35
de Parochiis & alienis parochianis. 443 III. 29
de Peculio Clericorum. 428 III. 25
de Pignoribus & aliis cautionibus. 418 III. 21
de Plus petitionibus. 220 II. 11
de Pœnis. 712 V. 37
de Pœnitentiis & remissionibus. 715 V. 38
de Postulando. 171 I. 37
de Postulatione Prælatorum. 31 I. 5
de Præbendis & dignitatibus. 372 III. 5
de Præscriptionibus. 307 II. 26
de Præsumptionibus. 282 II. 23
de Precariis. 410 III. 14
de Presbytero non baptizato. 524 III. 43
de Privilegiis & excessibus privil. 691 V. 33
de Probationibus. 246 II. 19
de Procuratoribus. 172 I. 38
de Purgatione Canonica. 704 V. 34
- - vulgari. 710 V. 35
de Purificatione post partum. 528 III. 47

Q

Qui Clerici vel voventes matrim. 557 IV. 6.
Qui filii sint legitimi. 579 IV. 17
Qui matrimonium accusare possunt. P.586 L. IV. T.18

R

de Raptoribus, incendiariis. 660 V. 17
de Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. 406 III. 13
de Regularibus & transeuntibus. 455 III. 13
de Regulis Juris. 753 V. 41
de Religiosis domibus. 486 III. 36
de Reliquiis & veneratione Sanctorum. 526 III. 45
de Renunciatione. 79 I. 9
de Rerum permutatione. 415 III. 19
de Rescriptis. 10 I. 3
de Restitutione spoliatorum. 225 II. 13.

S

de Sacramentis non iterandis. 106 I. 16
de Sacra unctione. 103 I. 15
de Sagittariis. 658 V. 15
de Schismaticis. 645 V. 8
de Scrutinio in ordine faciendo. 97 I. 12
de Secundis nuptiis. 595 IV. 21
de Sententia & re judicata. 315 II. 27
- - excommunicationis. 720 V. 39
de Sepulturis. 438 III. 28
de Sequestratione possessionum. 244 II. 17
de Servis non ordinandis. 112 I. 18
de Simonia. 609 V. 3
de Solutionibus. 423 III. 23
de Sortilegiis. 672 V. 21
de Sponsalibus & matrimoniis. 537 IV. 1
de Sponsa duorum. 553 IV. 4
de Statu Monachorum. 479 III. 35
de Successionibus ab intestato. 437 III. 27
de Summa Trinitate. 1 I. 1
de Supplenda negligentia Prælat. 90 I. 10
de Syndico. 177 I. 39

T

de Temporibus ordinationum. 92 I. 11
de Testamentis & ultimis volunt. 429 III. 26
de Testibus & attestationibus. 253 II. 20
- - cogendis, vel non. 273 II. 21
de Torneamentis. 657 V. 13
de Transactionibus. 168 I. 36
de Translatione Episcopi. 74 I. 7
de Treuga & Pace. 165 I. 34

V U

de Verborum significatione. 742 V. 40
de Vita & honestate Clericorum. 357 III. 1
de Voto & voti redemptione. 473 III. 34
de Usuris. 663 V. 19
Ut ecclesiastica beneficia. 405 III. 12
Ut lite non contestata. 207 II. 6
Ut lite pendente nihil innov. 242 II. 16

FINIS DECRETALIUM GREGORII IX.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INDEX
SEXTI DECRETALIUM.

A

de Accusationibus. P. 131 L. V. T. 2
de Ætate & qualitate. 41 I. 10
de Appellationibus. 76 II. 15
de Arbitris. 59 I. 22

B

de Bigamis. 42 I. 12

C

de Capellis monachorum. 117 III. 18
de Censibus, exactionibus. 118 III. 20
de Clericis conjugatis. 82 III. 2
de Clericis non residentibus. 83 III. 3
de Clerico ægrotante. 98 III. 5
de Cognatione spirituali. 131 IV. 3
de Concessione præbendæ. 99 III. 7
de Confessis. 66 II. 9
de Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. 121 III. 21
de Constitutionibus. 1 I. 2
de Consuetudine. 8 I. 4

D

de Decimis, primitiis & oblationibus. 110 III. 13
de Desponsatione impuberum. 129 IV. 2
de Dolo & contumacia. 65 II. 6

E

de Electione & electi potestate. 10 I. 6
de Eo, qui mittitur in possessionem. 65 II. 7
de Exceptionibus. 69 II. 12
de Excessibus Prælatorum. 148 V. 6

F

de Filiis Presbyterorum. P. 41 L. I. T. 11
de Foro competenti. 61 II. 2

H

de Hæreticis. 133 V. 2
de Homicidio. 145 V. 4

I J

de Iis, quæ vi metusve causa fiunt. 58 I. 20
de Immunitate Ecclesiarum. 123 III. 23
de Injuriis & damno dato. 154 V. 8
de Institutionibus. 99 III. 6
de Judiciis. 59 II. 1
de Juramento Calumniæ. 63 II. 4
de Jurejurando. 68 II. 11
de Jure Patronatus. 118 III. 19

L

de Litis contestatione. 62 II. 3

M

de Majoritate & obedientia. 54 I. 17

N

NE Clerici vel Monachi. 127 III. 24
Ne sede vacante aliquid innov. 105 III. 8

O

de Officio Vicarii. 42 I. 13
de Officio & potestate Judicis del. 43 I. 14

de Officio legati. P. 47 *L.* I. *T.* 15
de Officio ordinarii. 49 I. 16

P

de Pactis. 54 I. 18
de Pœnis. 154 V. 9
de Pœnitentiis & remissionibus. 158 V. 10
de Postulatione Prælatorum. 9 I. 5
de Præbendis & dignitatibus. 83 III. 4
de Præscriptionibus. 70 II. 13
de Privilegiis. 148 V. 7
de Procuratoribus. 55 I. 19

R

de Rebus Ecclesiæ non alienandis. 106 III. 9
de Regularibus transeuntibus. 112 III. 14
de Regulis Juris. 186
de Religiosis domibus. 116 III. 17
de Reliquiis & veneratione Sanct. 122 III. 22
de Renunciatione. 37 I. 7
de Rerum permutatione. 107 III. 10
de Rescriptis. 2 I. 3
de Restitutione spoliatorum. 64 II. 5
de Restitutione in integrum. 58 I. 21

S

de Schismaticis. P. 143 *L.* V. *T.* 3
de Sententia & re judicata. 71 II. 14
de Sententia excommunicationis. 150 V. 11
de Sepulturis. 108 III. 12
de Sponsalibus & Matrimoniis. 129 IV. 1
de Statu Regularium. 114 III. 16
de Summa Trinitate & fide Catholica. 1 I. 1
de Supplenda negligentia Prælatorum. 38 I. 8

T

de Temporibus ordinationum. 36 I. 7
de Testamentis & ultimis voluntat. 108 III. 11
de Testibus & attestationibus. 67 II. 10

V U

de Verborum significatione. 170 V. 12
de Vita & honestate Clericorum. 81 III. 1
de Voto & voti redemptione. 114 III. 15
de Usuris. 146 V. 5
Ut lite pendente nihil innovetur. 66 II. 8

FINIS INDICIS SEXTI DECRETALIUM.

INDEX

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INDEX

CLEMENTINARUM.

A

de ÆTate & qualitate . Pag. 201 L. I. T. 6

de Appellationibus. II. 12

B

de BAptiſmo & ejus effectu . 239 III. 15

C

de CAuſa poſſeſſionis & proprietatis . 207 II. 3

de Celebratione Miſſarum. 238 III. 14

de Cenſibus, exactionibus. 236 III. 13

de Conceſſione præbendæ. 222 III. 3

de Conſanguinitate & affinitate. 243 IV. 1

D

de DEcimis, Primitiis & oblat. 227 III. 8

de Dolo & contumacia. 208 II. 4

E

de ELectione & electi poteſtate . 196 I. 3

de Exceptionibus. 213 II. 10

de Exceſſibus Prælatorum. 252 V. 6

F

de FOro competenti. 206 II. 2

H

de HÆreticis. 247 V. 3

Homicidio voluntario vel caſuali. 251 V. 4

I J

de IMmunitate Eccleſiarum. 244 III. 17

de Judæis & Sarracenis. 247 V. 2

de Judiciis. 205 II. 2

de Jurejurando. 210 II. 9

de Jure Patronatus. 235 III. 12

M

de MAgiſtris. 245 V. 1

O

de OFficio & poteſtate Judicis deleg. 202 I. 8

de Officio Judicis ordinarii. 203 I. 9

de Officio Vicarii. P. 202 L. I. T. 7

P

de PÆnis. 256 V. 8

de Pœnitentiis & remiſſionibus . 259 V. 9

de Præbendis & dignitatibus. 220 III. 2

de Privilegiis. 254 V. 7

de Probationibus. 209 II. 7

de Procuratoribus. 203 I. 10

R

de REbus eccleſiæ non alienandis. 223 III. 4

de Regularibus & tranſeuntibus. 228 III. 9

de Religioſis domibus. 233 III. 11

de Reliquiis & veneratione Sanct. 239 III. 16

de Renunciatione. 200 I. 4

de Rerum permutatione. 223 III. 5

de Reſcriptis. 195 I. 2

de Reſtitutione in integrum. 204 I. 11

S

de SEntentia & re judicata. 214 II. 11

de Sententia & re excommunicationis. 260 V. 10

de Sepulturis. 224 III. 7

de Sequeſtratione poſſeſſionum. 209 II. 6

de Statu Monachorum. 229 III. 10

de Summa Trinitate & fide cathol. 194 I. 1

de Supplenda negligentia Prælat. 200 I. 5

T

de TEſtamentis & ultimis volunt. 223 III. 6

de Teſtibus. 209 II. 8

V U

de VErborum ſignificatione. 262 V. 11

de Vita & honeſtate Clericorum . 219 III. 1

de Uſuris. 251 V. 5

Ut lite pendente nihil innovetur . 208 II. 5

FINIS INDICIS CLEMENTINARUM.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INDEX EXTRAVAGANTES
SEU CONSTITUTIONES VIGINTI,
A JOANNE PAPA XXII.

C

de Concessione Præbendæ. P. 277 T. 4
de Crimine falsi. P. 284 T. 10

E

de Electione & electi potestate. P. 271 T. 1

J.

de Judæis & Sarracenis. P. 283 T. 8

M

de Majoritate & obedientia. Pag. 274 T. 2

N

Ne sede vacante aliquid innovetur. P. 279 T. 5

P

de Pœnis. P. 286 T. 12
de Præbendis & dignitatibus. P. 275 T. 3
de Privilegiis. P. 285 T. 11

R

de Religiosis domibus. P. 281 T. 7

S

de Sententia excommunicationis. P. 288 T. 13

T

de Torneamentis. P. 283 T. 9

V

de Verborum significatione. P. 290 T. 14
de Voto & voti redemptione. P. 281 T. 6

FINIS INDICIS CONSTITUTIONES VIGINTI.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INDEX

EXTRAVAGANTES COMMUNES.

A

de Auctoritate & usu pallii. P. 315 L. 1. T. 4

C

de Celebratione Missarum. 372 III. 11
de Censibus exactionibus. 367 III. 10
de Consuetudine. 310 I. 1
de Crimine falsi. 386 V. 6

D

de Decimis. 359 III. 7
de Dilationibus. 330 II. 2
de Dolo & contumacia. 331 II. 3

E

de Electione. 311 I. 3
de Emptione & Venditione. 352 III. 5

F

de Furtis. 385 V. 5
de

H

de Hæreticis. 381 V. 3
de

I J

de Immunitate Ecclesiarum. 376 III. 13
de Judæis. 380 V. 2
de Judiciis. 327 II. 1

M

de Majoritate & obedientia. 319 I. 8

N

Ne sede vacante aliquid innovetur. 350 III. 3

O

de Officio custodis. 315 I. 5
de Officio delegati. 316 I. 6
de Officio Judicis ordinarii. 317 I. 7

P

de Pœnis. 394 V. 8
de Pœnitentiis & remissionibus. 396 V. 9
de Postulatione Prælatorum. 310 I. 2
de Præbendis & dignitatibus. 334 III. 2
de Privilegiis. 387 V. 7

R

de Rebus Ecclesiæ non alienandis. 35 III. 4
de Regularibus, & transeuntibus ad relig. 364 III. 8
de Religiosis domibus. 166 III. 9
de Reliquiis & veneratione Sanctorum. 373 III. 12

S

de Schismaticis. 384 V. 4
de Sententia excommunicationis. 402 V. 10
de Sepulturis. 356 III. 6
de Simonia. 377 V. 1

T

de Treuga & pace. 321 I. 9

V

de Vita & honestate Clericorum. 333 III. 1

FINIS INDICIS EXTRAVAGANTIUM COMMUNIUM.

INDEX

INDEX
SEPTIMI DECRETALIUM.

A

de ÆTate & qualitate ordinand. P. 20 L. I. T. 5.
de Ambitu. 217 V. 10
de Ar. atis. 72 II. 3
de Appellationibus. 89 II. 9

B

de BEneficiorum collatione. 30 I. 10
de Blaſphemis & aleatoribus. 202 V. 7
de Bonis Eccleſiæ alienandis vel non. 21 I. 7

C

de CAmbiis. 97 II. 11
de Cardinalibus. 14 I. 4
de Celebratione Miſſarum. 132 III. 8
de Clericis non reſidentibus. 108 III. 2
de Comitibus Palatinis. 121 III. 4
de Conciliis. 126 III. 7
de Concubinariis & fornicator. 232 V. 16
de Confeſſis. 82 II. 5
de Conſanguinitate & affinitate. 164 IV. 2

D

de DEcimis. 147 III. 16
de Dilationibus & ceſſionibus bonorum. 93 II. 10
de Dolo & contumacia. 83 II. 6
de Duello & duellum permittentibus. 233 V. 17

E

de ELectione & electi poteſtate. 10 I. 3

F

de FAlſis & falſum exponentibus. 214 V. 9
de Filiis Presbyterorum. 20 I. 6
de Forma contrahendi cenſum. 98 II. 12
de Foro competenti. 57 II. 1
de Fructuum beneficii reſtitutione. 56 I. 15

G

de GRatiis & diſpenſationibus. 141 III. 13

H

de HÆreticis & Schiſmaticis. 176 V. 3
de His, qui infidelibus. 175 V. 2
de Homicidis & bannitis. 204 V. 8

I J

de INdulgentiis. 143 III. 14
de Inſulis novi orbis. 28 I. 9
de Interdicto. 87 II. 8
de Invaſoribus & ſpoliatoribus. 66 II. 2
de Judæis. 167 V. 1
de Juramentis. 137 III. 10
de Jure Patronatus. 80 II. 4

L

de LEnonibus. P. 231. L. V. T. 15
de Libellis famoſis. 199 V. 5
de Libris prohibitis. 193 V. 4

M

de MAgiſtris & Doctoribus. 122 III. 5
de Maleficis & incantatoribus. 225 V. 12
de Matrimoniis & ſponſalibus. 161 IV. 1
de Medicis. 124 III. 6
de Monetarum tonſoribus. 231 V. 14
de Monialibus. 157 III. 19

N

de NAutis & naufragium patientibus. 104 II. 14

O

de OFficio legati. 27 I. 8

P

de PEnſionibus. 50 I. 12

Q

de QUæſtorum tollendo abuſu. 144 III. 15

R

de REgularibus & religioſis. 152 III. 18
de Religioſis domibus, & montibus pietatis. 147 III. 17
de Reliquiis & veneratione Sanctorum. 135 III. 9
de Reſcriptis & mandatis Apoſtolicis. 5 I. 2
de Reſervationibus. 44 I. 11
de Reſignationibus & permutationibus. 52 I. 14

S

de SAcrilegis. 201 V. 6
de Sequeſtris. 85 II. 7
de Simoniacis. 222 V. 11
de Spoliis Clericorum. 115 III. 3
de Summa Trinitate & fide catholica. 1 I. 1

T

de TAurorum & aliorum animalium agitatione. 235 V. 18
de Teſtamentis & ultimis voluntatibus. 99 II. 13
de Teſtibus. 230 V. 13
de Treuga & pace. 138 III. 11

V U

de VIta & honeſtate Clericorum. 105 III. 1
de Unionibus beneficiorum. 50 I. 13
de Votis & votorum profeſſione. 141 III. 12

FINIS INDICUM.

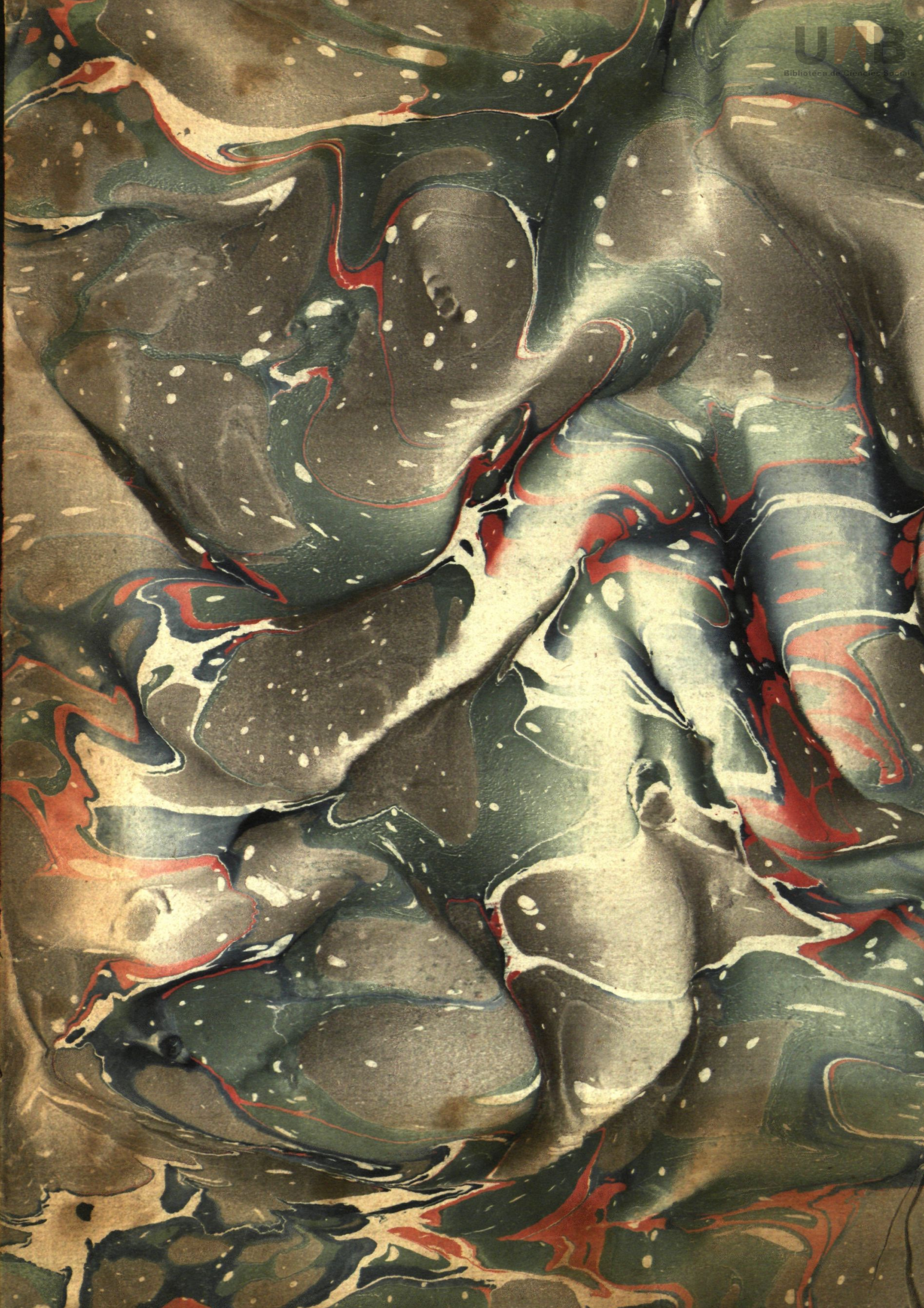
UAB Biblioteca de Ciències Socials
FACULTAT DE DRET BIBLIOTECA

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

0-2

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA

FACULTAT DE DRET

09:348 Cor6

R 24.946